

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**FOTOĞRAFLARA GÖRE ANKARA'DA
GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN
TÜRK DEVRİ YAPILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Yekta AYNA

Ankara,2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**FOTOĞRAFLARA GÖRE ANKARA'DA
GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN
TÜRK DEVRİ YAPILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Yekta AYNA

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Ankara,2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**FOTOĞRAFLARA GÖRE ANKARA'DA
GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN
TÜRK DEVRİ YAPILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Doç. Dr. Tolga BOZKURT
- 2- Prof. Dr. Bekir ESKİCİ
- 3- Doç. Dr. Muharrem ÇEKEN

Tez Savunması Tarihi:

22/10/2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim. (.../.../2020)

Yekta AYNA

ÖNSÖZ

Mimari değerler uygarlık tarihine ayna tutan somut verilerdir. Günümüzde bu eserler, yeni yapılaşma eylemleri ve ilgisizlik nedeniyle her geçen gün yok olmaktadır.

Resmi olarak tarihi Frig dönemine dayanan Ankara, jeopolitik konumuyla antik çağlardan başlayarak birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış; bunların yansımaları, şehrin kültürel ve tarihsel mirasına katkı sağlamıştır. Tarih içerisinde şehrin farklı uygarlıklar tarafından işgal edilmesi ve isyanlar nedeniyle kendini sürekli savunmak zorunda kalması, anıtsal yapıların büyük bir kısmının yok olmasına sebep olmuştur. Anıtsal nitelikte sayılan bedesten, han ve hamamların belli bir oranının günümüze kadar varlığını sürdürememesinde, ayrıca bir kısmının da işlev değiştirmesinde 1881, 1917 ve 1929 yangınları etkili olmuştur. Bunun yanı sıra salgınlar ve doğal felaketler de kenti büyük ölçüde tahrip etmiştir. Ankara şehrindeki Cumhuriyet öncesi ve sonrasına ait eserlerin yıkılması ve bu eserlerin yerine günümüz koşullarında hangi yapıların inşa edildiğinin, aynı zamanda inşa nedenlerinin sorgulanması araştırma konusunun seçiminde etkili olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, arşiv fotoğrafları aracılığı ile Ankara şehrinde günümüze ulaşmayan yapıların tespiti aynı zamanda yıkım sebeplerinin de tarihsel belgeler üzerinden incelenmesidir. Yangınlar, doğal felaketler, ekonomik gerileme ve imar faaliyetleri vb. sebeplerle günümüze ulaşamayan yapıların konumu, bugün bulunduğu arazinin hangi amaçla kullanıldığı ve şehirle arasında var olan ilişkisi günümüz fotoğraflarıyla karşılaştırılarak belgelenmeye çalışılmıştır. Arşiv ve saha çalışması yapılmış böylece araştırmanın bulguları elde edilmiştir.

Arşiv çalışması, Ankara şehrinin tarihsel sürecine ilişkin olarak günümüze ulaşamayan yapıların yer tespitine ve yapılara ilişkin bilgilere ulaşılmasına katkı sağlarken, saha çalışması ise tespit edilen bu yapıların fotoğraflanarak belgelenmesini sağlamıştır. Yapılan arşiv ve saha çalışmalarıyla, erken Cumhuriyet ve sonrasına ait kültürel mirasın çeşitli sebeplerden dolayı günümüze ulaşmadığı, aynı zamanda binaların işlevlerinin değişime uğradığı fotoğraflar üzerinden tespit edilmiştir. Var olan bu yapıları korumadan ziyade yıkıp yeniden inşa etmeye yönelik çalışmalarla daha çok gelir değeri artışının amaçlandığı sonucuna varılmıştır. Böylece çok katlı binaların yapılması yönündeki alınan kararlar, bu yapıların günümüze kadar varlığını sürdürmemesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra araştırmanın saha sürecinde yapılan gözlemler ve çekilen fotoğraflar, mimari mirası koruma adına yapılan çalışma ve politikaların yetersizliğini aynı zamanda özellikle Cumhuriyet döneminde inşa edilen anıtsal yapıların büyük oranda yok edildiğini göstermiştir. Basında yer alan rant tartışmaları da yapılan çalışmaların koruma adına değil yenileme ve maddi değer kazandırmaya yönelik olduğu üzerinden ilerlemiştir. Ancak, bu çalışma her ne kadar detaylı ve titiz bir yaklaşım ile yürütülmüş olsa da mükemmellik iddiası taşımamaktadır. Bu nedenle gözden kaçan hususlar maruz görülmelidir.

Tezin; araştırma ve yazım aşamalarında engin bilgisini, tecrübesini ve desteğini esirgemeyen, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Tolga Bozkurt'a, sınırsız sabrı ve büyük katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma boyunca değerli vaktini ve desteğini benden esirgemeyen, tezimi okuyup gereken düzeltmeleri yapabilmemde yardımcı olan ve beni çalışmanın her aşamasında motive eden değerli arkadaşım Arş. Gör. Ceren Tuğçe Varol'a çok teşekkür ederim.

Çalışmanın her aşamasında verdikleri aydınlatıcı bilgiler için Faruk Küçük, Ahmet Soyak, Burak Kaya, Mehmet Arabacı ve Yeni Otelin sahibi Ahmet Bey'e teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Ayrıca çalışmayı yapabilmem için kıymetli fotoğraf arşivlerini benimle paylaşan Ankara Büyükşehir Belediyesi, Altındağ Belediyesi ve Mamak Belediyesine, I.ve II. Numaralı Koruma Kuruluna, Vakıflar Genel Müdürlüğüne, Yavuz İşçen'e, Faruk Küçük'e minnetlerimi sunarım.

Tezin uygulama aşamasında deneyimlerini ve desteğini benden esirgemeyen ve her zaman yanımda olan eşim Aytaç Emet'e ve dostum Büşra Bayrak'a; varlığı ile beni mutlu eden ve motive olmamı sağlayan kızım Duru Gülay Emet'e ve kardeşim Berfin Ayna'ya; verilerin analizinde katkılarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Süheyla Başak Görgün ve Hatice Hicaz Mete'ye; kütüphane araştırmaları sırasında yardımını esirgemeyen dostum Kübra Temizyürek'e; bana her zaman desteğini hissettiren arkadaşım Duygu Tekin'e, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ve 2009 yılında kaybettiğimiz canım annem Sultan Gülay Ayna'nın değerli anısına saygıyla...

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	8
1.1.Konunun Tanımı, Sınırları ve Önemi.....	8
1.2. Konuyla ilgili Kaynaklar	10
1.3. Metot ve Düzen	14
2. ANKARA’NIN TARİHİ VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	16
2.1. Coğrafi Durum.....	16
2.2. Ankara Kent Tarihi	19
3. ANKARA’DA GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN TÜRK DEVRİ YAPILARI ..	45
3.1. Dini Yapılar.....	45
3.1.1. Cami ve Mescitler	45
3.1.1.1. Yeğenbey Cami (Klemens Kilisesi)	45
3.1.1.2. Kızılbey Külliyesi.....	50
3.1.1.3. Hoca Paşa (Kuyulu) Cami ve Kuyulu Kahve.....	53
3.1.1.4. Kulderviş Mescidi	56
3.1.1.5. Boyacı Ali Mescidi.....	58
3.1.1.6. Mevlevihane	60
3.1.1.7. Mukaddem Cami	62
3.1.1.8. Haseki Cami	63
3.1.1.9. Abdülhadi Cami.....	65
3.1.1.10. İğneli Belkıs Cami.....	66
3.1.1.11. Akşemseddin (Tahta Minare) Camii	68
3.1.1.12. Koyunpazarı Camii.....	70
3.1.1.13. Ördekli Mescidi.....	72
3.1.1.14. Tülüce Mescidi	74
3.1.1.15. Ürgübi Mescidi	75
3.1.2. Kiliseler.....	77
3.1.2.1. Vank Manastırı	77
3.1.2.2. Ermeni Katolik Kilisesi	81
3.1.3. Türbeler.....	83
3.1.3.1. Hıdırlık Türbesi	83
3.1.3.2. Er Sultan Türbesi.....	85
3.2. Askeri Yapılar.....	87

3.2.1. Sarıkışla	87
3.2.2. Redif Kışlası	90
3.2.3. Askeri Hastane Pavyonu.....	92
3.2.4. İmalatı Harbiye	94
3.3. Eğitim Yapıları	96
3.3.1. Dar'ül Muallimin.....	96
3.3.2. Taş Mektep	98
3.3.3. Seyfiye Medresesi	100
3.3.4. Aziz Klement Fransız Koleji	102
3.3.5. Ravza-i Terakki Okulu (Türk Musevi Mektebi).....	104
3.3.6. Ankara Kız Lisesi	106
3.3.7. Yeni Hayat İlkokulu	108
3.4. Devlet Daireleri	109
3.4.1. Mutassarıf Sarayı (Valilik)	109
3.4.2. Telgrafhane	112
3.4.3. Belediye Binası (Şehremaneti)	114
3.4.4. Eski İstasyon Binası	116
3.4.5. PTT Genel Müdürlüğü	118
3.4.6. Tuz Nazırlığı (Duyun-u Umumiye – Hariciye Vekâleti).....	120
3.4.7. Kızılay Binası	122
3.4.8. Ego Hangarları.....	124
3.4.9. Elektrik ve Hava Gazı Fabrikası.....	126
3.4.10. Ankara Silosu	128
3.4.11. Park ve Bahçeler Müdürlüğü (Şehremaneti Bağçeler Müdüriyeti).....	130
3.4.12. Su Süzgeci Binası	132
3.4.13. 19 Mayıs Stadyumu	134
3.4.14. Hipodrom.....	137
3.4.15. Atış Poligonu	139
3.4.16. Baraj Gazinosu	141
3.4.17. Et ve Balık Kurumu	144
3.4.18. Kumrular İkamet Sitesi (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı).....	146
3.4.19. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü	148
3.4.20. Danıştay Binası (Şuray-ı Devlet).....	150
3.4.21. İkinci Danıştay Binası	151

3.4.22. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı Binası.....	154
3.5. Sefaretler (Büyükelçilikler)	156
3.5.1. İtalya Sefarethanesi	156
3.5.2 Uybadin Köşkü (İtalya Sefareti).....	158
3.5.3. Afganistan Sefarethanesi	160
3.5.4. İsviçre Sefarethanesi.....	162
3.5.5. Mısır ve Lehistan Sefarethaneleri.....	164
3.6. Bankalar	166
3.6.1. Halk Bankası	166
3.6.2. İller Bankası (Belediyeler Bankası).....	168
3.6.3. Emlak ve Kredi Bankası – TİKA	171
3.6.4. Etibank.....	173
3.7. Oteller	175
3.7.1. Hürriyet Otel.....	175
3.7.2. Hasan Bey Oteli.....	177
3.7.3. Lozan Palas.....	179
3.7.4. Belvü Palas	181
3.7.5. İstanbul Otel	183
3.7.6. Kutlu Pansiyon Evi.....	185
3.7.7. Nur Otel	187
3.7.8. Otel Berlin	189
3.7.9. Marmara Oteli.....	191
3.7.10. Tandoğan Terminali ve Oteli.....	194
3.8. Sinemalar.....	196
3.8.1. Millet Bahçesi Sineması – Milli Sinema	196
3.8.2. Kulüp (Halk – Park) Sineması.....	199
3.8.3. Yeni Sinema	201
3.8.4. Ulus Sineması.....	203
3.8.5. Ankara Sineması.....	206
3.8.6. Melek Sineması	208
3.8.7. Renkli Sinema	209
3.8.8. Gölbaşı Sineması	211
3.9. Köprü, Han ve Hamamlar	212
3.9.1. Köprüler	212

3.9.1.1. Bendderesi Su Bendi	212
3.9.1.2. Dağ Mahallesi Köprüsü (Çakırlar)	215
3.9.1.3. Tabakhane Köprüsü	217
3.9.1.4. Ördekli Köprüsü	219
3.9.1.5. Çankırıkapı (Dışkapı) Köprüsü	221
3.9.1.6. Toygar (Taş) Köprüsü	223
3.9.1.7. Uluçınar Köprüsü	225
3.9.2. Hanlar	227
3.9.2.1. Taşhan.....	227
3.9.2.2. Mustafa Tevfik Efendi Hanı	230
3.9.2.3. Şakir Bey Hanı	232
3.9.2.4. Kayseri Hanı	234
3.9.3 Hamamlar	235
3.9.3.1. Tahtakale Hamamı.....	235
3.9.3.2. Hasanpaşa Hamamı	237
3.10. Diğer Yapılar	239
3.10.1. Abidin Paşa Çeşmesi	239
3.10.2. Kozmeto'nun Değirmeni	241
3.10.3. Marmara Köşkü ve Marmara Havuzu	243
3.10.4. Evkaf Evleri.....	249
3.10.5. Jandarma Karakolu	252
3.10.6. Memur ve İşçi Lokantası	254
3.10.7. Modern Çarşı	256
3.10.8. Eşref Özand Evi – Körfez Lokantası.....	258
3.10.9. Milka Pastanesi – Dr. Celal Bey Evi	260
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	262
EK 1	265
KAYNAKÇA	275
İNTERNET KAYNAKLARI	294
ÖZET	301
SUMMARY.....	302
HARİTA LİSTESİ:	303
FOTOĞRAFLAR VE RESİMLER LİSTESİ	304

1.GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı, Sınırları ve Önemi

Yaşama bilincinin oluşması ile insanoğlu barınmak ve doğa şartlarından korunmak için mekâna ihtiyaç duymuş; bunun bir sonucu olarak “mimarlık” kavramı ortaya çıkmıştır. Fiziksel çevre, iklim ve gelişen teknoloji ile birlikte insanoğlunun duyduğu gereksinimlere göre konutlar ve kentler şekillenmiştir. Eski yerleşimlerden elde edilen her türlü arkeolojik veri, uygarlık tarihimize ışık tutmaktadır.

Sanayinin gelişmesine paralel olarak yaşanan teknolojik gelişmeler yaşama biçimlerini kökünden değiştirmiş; 19. yüzyıla gelindiğinde, bu tezin temel kaynağını teşkil eden fotoğrafın da icat edilmesine zemin hazırlamıştır. Fotoğraf makinesi, bulunduğu dönemi tüm ayrıntısıyla ve gerçekliğiyle yansıtarak kalıcı görüntüler sunmuş ve bu görüntüler, zamanla zengin arşivlerin oluşmasına da vesile olmuştur. Özellikle mimarlık ve sanat tarihi çalışmalarında görsel kaynak niteliği taşıyan arşiv fotoğrafları, aynı zamanda günümüze ulaşamayan taşınmaz kültür varlıklarından haberdar olmamızı da sağlamaktadır. Bu anlamda fotoğraf ve mimarlık ilişkisi fiziki çevreye belgesel değer kazandırarak, gelecek nesillere görsel veriler aktarmamıza imkân vermektedir. Bu bağlamda bu tez çalışması, tarihi dokusunu büyük ölçüde kaybetmiş bir kent olan Ankara’yı merkezine alarak, tarihsel fotoğrafik belgeler ışığında bir çözümleme ile kentin fiziki geçmişini aydınlatmak noktasında katkı sağlamayı; aynı zamanda başka bölgelere ilişkin benzer çalışmalarda fotoğraf incelemelerinin sağlayacağı önemi de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Orta Anadolu’nun en eski kentlerinden biri olan Ankara’da yapılan kazılar ve yüzey araştırmaları, kentte yerleşim tarihinin Paleolitik ve Neolitik çağlara kadar

uzandığına işaret etmektedir. Kentin antik çağlardan itibaren birçok uygarlığa ev sahipliği yapmasında etken olan başlıca neden, şehrin önemli ticaret merkezleri üzerinde bulunmasına bağlı jeopolitik konumudur. Ankara’da hüküm süren her medeniyet, kente mimari anlamda katkı sağlamıştır. Özellikle tarihi önemi ile Kale, Ulus ve Yenişehir bölgesi, şehrin tarihi dokusunu oluşturan alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat şehir merkezinin bir kısmı yine savaşlar, ekonomik nedenler, yangınlar ve imar faaliyetleri sonucu yok olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Tezin araştırma alanını, 13. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemde Kale ve çevresi ile Cumhuriyet sonrası ikinci bir merkez olarak gelişen Ulus, Yenişehir ve Kızılay semtleri oluşturmaktadır. şehrin tarihi geçmişini yansıtan ve sosyo-kültürel açıdan önemli bir bölge olan kale ve çevresi, günümüzde eski ve yeni mimari kimliklerin birlikte yer aldığı arkeolojik ve kentsel sit alanıdır.

“Fotoğraflar zerinden Günümüze Ulaşamayan Ankara’daki Türk Devri Yapıları” isimli bu alışma; Ankara tarihi kent merkezinde; Kale, Ulus ve Yenişehir bölgesinde bugün mevcut olmayan dini ve sivil yapıları kapsamaktadır. Araştırmada 13. yüzyıldan Cumhuriyet Dönemine kadar var olan cami, mescit, türbe, han, hamam, köprü, kilise, kışla, okul, sefaret, banka, otel, sinema ve devlet daireleri gibi çeşitli yapılar fotoğraflar üzerinden tespit edilmiş ve bunların mimari ve sanatsal nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle çalışmada, Ankara kenti rneği üzerinden günümüze ulaşamayan taşınmaz kültür varlıklarının dönüşümü ve kent içerisindeki konumu belgelenmiştir. Tez kapsamında, kent merkezinde yaşanan dönüşümler arşiv fotoğrafları ile ortaya konmaya çalışılmış, tarihi ve modern kaynakların da yardımıyla Ankara kent tarihine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.2. Konuyla İlgili Kaynaklar

Araştırma kapsamında farklı dönemlere ait kent fotoğrafları, başvurulabilecek en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Bu sebeple, Ankara ile ilgili çeşitli fotoğraflar değerlendirilmiştir. Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi başta olmak üzere, Vakıflar Genel Müdürlüğü, I ve II Numaralı Koruma Kurulu, Ankara Büyükşehir, Mamak ve Altındağ Belediyesinde bulunan arşiv fotoğrafları, tespit edilen yapıların incelenmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılan birincil kaynaklardır. Bu kurumlara başvurularak, gerekli izinler alınmış ve söz konusu fotoğraflardan faydalanılmıştır. Kurumsal arşivlerin yanı sıra Faruk Küçük, Yavuz İşçen ve Ahmet Soyak gibi Ankara kent tarihi araştırmacılarının kişisel arşivlerine de başvurulmuştur. CerModern Müzesi'nde VEKAM tarafından, Ali Cengizkan ve Müge Cengizkan'ın küratörlüğünde düzenlenen “Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923 – 1933” sergisinde bulunan fotoğrafların yanı sıra, Mimarlar Derneği tarafından TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde düzenlenen “Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası, 1927-1939” sergisine ait fotoğraflar da tez kapsamında değerlendirilmiştir¹. Web ortamında paylaşılan Eski Ankara temalı arşiv fotoğrafları da araştırmaya önemli katkı sağlamıştır².

¹ Ali Cengizkan ve Müge Cengizkan'ın küratörlüğünde düzenlenen “Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923 – 1933” sergisi 13.11.2019 – 12.01.2020 tarihleri arasında CerModern'de ziyarete açılmıştır. Mimarlar Derneği tarafından düzenlenen “Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası, 1927-1939” sergisi 12-20 Aralık 2019 tarihleri arasında TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi binasında gerçekleşmiştir.

² Unutulmayan Eski Ankara Fotoğrafları ve Belgeleri Paylaşım Platformu. (2020). Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/groups/unutulmayanankara>, Seymen Fotoğraf Topluluğu – Eski ve Güncel Ankara Fotoğrafları. (2020). Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/groups/223052934549920>, Antoloji Ankara. (2020).

Erişim Adresi: https://twitter.com/AntolojiAnkara?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor, Pinterest. (2020). Eski Ankara Fotoğrafları. Erişim Adresi: [https://tr.pinterest.com/search/pins/?rs=ac&len=2&q=eski%20ankara%20foto%20C4%9Fraflar%20C4%B1&eq=eski%20ankara&etslf=6075&term_meta\[\]=eski%7Cautocomplete%7C0&term_meta\[\]=ankara%7Cautocomplete%7C0&term_meta\[\]=foto%20C4%9Fraflar%20C4%B1%7Cautocomplete%7C0_](https://tr.pinterest.com/search/pins/?rs=ac&len=2&q=eski%20ankara%20foto%20C4%9Fraflar%20C4%B1&eq=eski%20ankara&etslf=6075&term_meta[]=eski%7Cautocomplete%7C0&term_meta[]=ankara%7Cautocomplete%7C0&term_meta[]=foto%20C4%9Fraflar%20C4%B1%7Cautocomplete%7C0_)

Tez konusuyla ilgili sosyo-kültürel ve tarihi yayınların³ yanı sıra günümüze ulaşamayan belli başlı yapılar hakkında yayımlanmış bilimsel araştırmalar da bulunmaktadır. Ayrıca dönem kaynakları olarak resmi belge niteliğindeki şer'iyeye sicilleri ve vakıf kayıtlarına da çalışma içerisinde başvurulmuştur. Bununla birlikte seyahatnameler, sosyal ve ekonomik gelişmeleri değerlendirmemiz açısından büyük önem arz etmektedir.

Ankara, Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte modernleşmenin sembolü olmuştur. Cumhuriyetin kente sağladığı yenilikler, kent sınırlarının genişlemesine ve fiziksel yapının değişmesine neden olmuştur. Oluşturulan yeni kentsel alanlar nedeniyle kent merkezleri yer değiştirmiş ve yeniden biçimlendirilmiştir. Bu sebeple Ankara'nın tarihsel gelişim süreci, Cumhuriyetin öncesi⁴ ve sonrası⁵ olarak ele alınan çeşitli eserler üzerinden dönemsel olarak incelenmiştir.

Şer'iyeye sicilleri⁶ ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakıf kayıtları⁷, günümüze ulaşamayan yapıların analizi ve gündelik yaşamın değerlendirilmesi açısından önemli belgelerdir. Bu çalışmada, kayıtların bulunduğu sicillere doğrudan başvurulmamıştır. Fakat üzerinde daha önce çalışılmış tez ve bilimsel yayınlar incelenmiştir. Vakıf kayıtlarında ve sicillerde geçen bazı bölümler taranmış ve

³ Genel kaynaklar için bk. metin sonundaki "Kaynakça" bölümü

⁴ M.Ö 3000-15.yüzyıl arasını kapsayan tarihsel süreç, A. Erzen, *İlkçağda Ankara*, Ankara, 2010; N.C. Güleklî, *Ankara*, İstanbul, 1948; M.B. Darkot, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt I, İstanbul, 1965; A. Galanti, *Ankara Tarihi*, İstanbul, 2005; S. Eyice, *Ankara'nın Eski Bir Resmi*, Ankara, 1970; "Bizans Döneminde Ankara", *Anadolu Araştırmaları*, 0(14), İstanbul, 1996, s. 243 – 264; M. Kadioğlu - K. Görkay - S. Mitchell, *Roma Dönemi'nde Ankyra*, İstanbul, 2011.

⁵ Yakın Çağ döneminin değerlendirilmesinde başvurulan başlıca temel kaynaklar; B. Şimşir, *Ankara Bir Başkent'in Doğuşu*, Ankara, 2006; T. Akçura, *Ankara Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*, Ankara, 1971.

⁶ H. Ongan, *Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyeye Sicili*, Ankara, 1958; *Ankara'nın 2 Numaralı Şer'iyeye Sicili*, Ankara, 1974.

⁷ Ö. Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara, 1995; R. Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, 1998.

Ankara’da günümüze ulaşamayan yapılar ile ilgili kapsamlı bilgilere ulaşmak amaçlanmıştır.

Ankara, konum itibariyle önemli ticaret yolları üzerinde bulunduğundan birçok seyyah, coğrafyacı, bilim adamı ve asker, araştırma gezilerinde kenti ziyaret etmişlerdir. Şehrin fiziki yapısını, sosyal ve ekonomik gelişmelerini ele alan seyyahlara ait birçok eser incelenmiştir⁸. Seyahatnameler sayesinde günümüze kadar ulaşamayan yapılar ve Ankara’nın gündelik yaşamı hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Araştırma içerisinde yapıların mimari özellikleri ve eserlerin kent içerisindeki konumu değerlendirilmiştir. Savaşlar, doğal felaketler, salgınlar, ekonomik gerileme ve imar faaliyetleri gibi etkenler mimari anlamda önemi olan pek çok yapının günümüze ulaşamamasında etkili olmuştur. Bu sebeple çeşitli yapı grupları incelenmiş, yapıların fiziki görünümleri ve çevresel özellikleri, bilimsel çalışmalar aracılığıyla değerlendirilmiştir⁹.

Ayrıca çalışma kapsamında Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının değerlendirilmesinde başvurulan başlıca kaynaklar; İnci Aslanoğlu’nun (2010) “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938” ve Ali Cengizkan’ın (2002) “Modernin Saati” isimli çalışmalarıdır¹⁰. Aslanoğlu eserinde, 15 yıllık süreç içerisinde yer alan kamu yapıları ve konut mimarlığını değerlendirmektedir. Cengizkan ise 20.yüzyıl Türkiye mimarlığını ve Ankara’nın dönüşümüne katkıda bulunan Avrupalı mimarları

⁸ H. Andreasyan, *Polonyalı Simeon*, İstanbul, 1964; N. Tezcan, “Evliya Çelebi'nin Ankara'sı”, *Evliyâ Çelebi: Doğumunun 400. Yılında*, Ankara, 2011; E. Mamboury, *Ankara Gezi Rehberi*, Ankara, 2014; J.P. de Tournafort, *Tournafort Seyahatnamesi*, İstanbul, 2005; C. Texier - A. Suat, *Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Ankara, 2002.

⁹ Ö. Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara, 1995; R. Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Ankara, 1998; İ.H. Konyalı, *Ankara Camileri*, Ankara, 1978; G. Öney, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara, 1971; *Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV. Yüzyıl*, Ankara, 1989; N.C. Gülekli, *Ankara Rehberi*, İstanbul, 1948; G. Günel – A. Kılıcı, *Ankara'nın Geleceğini Tasarlamak Kentin Kültür Katmanları 2*, Ankara, 2006.

¹⁰ İ. Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, İstanbul, 2010; A. Cengizkan, *Modernin Saati*, Ankara, 2002.

ele almaktadır. Modernizm sürecinde geleneklerin kaybolduğuna değinen Cengizkan, tarihselliğin 3nemine de işaret etmektedir. Ali Cengizkan'ın sergi ve akademik çalışmaları, kentin modern ve k3lt3rel tarihi 3zerine bilgiler edinilmesi açısından 3nemlidir.

Ayrıca bu tez kapsamında Mehmet Tunçer'in kentin konut dokusu, b3lgesel planlamaları ve çevresel 3zellikleri hakkında yaptığı araştırma ve yayınlardan b3y3k 3l3de faydalanılmıřtır¹¹.

D3nem mimarlarının eserlerine ve kapsamlı çalışmalarına ulaşmayı m3mk3n kılan s3reli yayınlar 3nemli birer kaynak niteliğindedir. “Arkitekt”, “M3lkiye”, “Ankara Araştırmaları” dergileri, g3n3m3ze ulaşamayan yapıların incelenmesi ve proje m3elliflerine ait g3r3şlerin değerlendirilmesi açısından 3nem tařımaktadır¹².

¹¹ M. Tunçer, *Ankara Şehir Merkezi Gelişimi*, Ankara, 2001; “Y3zyıl Başlarında Tahtakale, Karaoğlan arşısı ve Taşhan'dan Ulus Merkezi'ne D3n3ř3m”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 5(11), Ankara, 2012, s. 18 - 35; “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ankara'nın Gelişimi: Yenişehir- Eskişehir”, *Ankara Magazine Dergisi*, Sayı: 17, Ankara, 2003, s. 62 - 64; “Yıkmanın Anafartalar arşısını, Ulus İşhanı'nı, Ankara Hali'ni. Yıkamazsınız Ulus'u”, *Ankara Magazine Dergisi, Kent ve evre K3şesi*, Ankara, 2007, s. 1 - 4; “Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gerekeeler”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), Ankara, 2013, s. 10 - 34; “20.Y3zyıl Başlarında Tahtakale, Karaoğlan arşısı ve Taşhan'dan Ulus Merkezi'ne D3n3ř3m”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 5(11), Ankara, 2014, s. 18 - 35; “Ankara'da Vakıf M3lkiyetindeki Bedesten ve Hanların Gelişimi ve Şehir Ekonomisinin D3n3ř3m S3reci (15-20.YY)”, *Vakıf ve İktisat Sempozyumu*, 5 Mayıs 2014, Ankara, 2014; “Kent Ve Kent Kimliği: Ankara”, *Ankara Belediye Hizmetleri Sempozyumu*, 10 Ocak 2009, Ankara, 2009; “Cumhuriyet'in “Mimari Mirası”nın Planlama Aracılığı İle Korunması: Ankara 3rneği”, *Cumhuriyet'in Mimari Mirası Sempozyumu*, 26-27 Şubat 2009, Ankara, 2009; Ulus Hali Ve Yakın evresi (Suluhan-Modern arşı-İbadullah Camisi) / Koruma - Geliştirme - Kentsel D3n3ř3m3ne İlişkin G3r3ř Ve 3neriler , *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu*, 25 - 26 Ekim 2011, Ankara, 2011; “Ankara Tarihi Kent Dokusunun Planlanması ve D3n3ř3m3”, *I. B3y3k Ankara Kurultayı*, 11 Ekim 2013, Ankara 2013; “Ankara'da 90 Yılda Yok Olan Doğal Ve Tarihsel / K3lt3rel evre: Sorunlar-3z3mler”, *Başkent Oluşunun 90. Yılında Ankara: 1923 - 2013 Sempozyumu*, 7 - 8 Ekim 2013, Ankara, 2013; “Ankara'da Doğal ve Tarihsel evre Korunmasında Hermann Jansen Plan Kararlarının G3n3m3zdeki Durumunun Değerlendirilmesi”, *Geçmişin Angora'sından Geleceğin Ankara'sına Konferansı*, 23 Ekim 2013, Ankara, 2013.

¹² Arkitekt Dergisi (Ed.Zeki Sayar, Abidin Mortaş, Abdullah Ziya Kozanoğlu), Mimarlar Odası Arkitekt Veritabanı, <http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2>, (2020); M3lkiye Dergisi (Ed.Ferda D3nmez Atbaşı, Miriş Meryem Kurtulmuş, 3zge 3zko, Onur Can Taştan), M3lkiyeliler Birliği Genel Merkezi Yayın Organı, <https://mulkiyederigi.info/>, (2020); Ankara Araştırmaları Dergisi (Ed.Mehtap T3rkiylmaz, Alev Ayaokur), Koç 3niversitesi, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM), <http://ankaraderigi.org/jvi.aspx>, (2020).

1.3. Metot ve Düzen

Araştırma üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak günümüze ulaşamayan yapılar ve bunların yerlerinin tespit edilebilmesi için Ankara'nın tarihsel süreci ele alınmış, konuyla ilgili kütüphane ve arşiv çalışması yapılmıştır. Bu yapıların tespitini yapabilmek için İl ve İlçe Belediyelerine, Ankara Kültür Varlıkları Koruma Kuruluna, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Temsilciliğine ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne başvurulmuş ve bu kurumların arşivleri incelenmiştir.

Saha çalışması, araştırmanın ikinci aşamasıdır. Yapılan tüm araştırmalar doğrultusunda kaybolan yapıların yerlerindeki mevcut durum tespit edilmiştir. Arşiv fotoğraflarında bulunan yapılar aynı tip kadraj ile çekilerek belgelenmesi amaçlanmış, fakat çarpık kentleşme, bazı mimari eserlerin farklı açılardan belgelenmesini zorunlu kılmıştır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında, arşiv, kütüphane ve saha çalışmaları ile elde edilen veriler bir anahat planına uygun olarak metne dönüştürülmüştür.

Tez metni dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın "Giriş" başlıklı ilk bölümü; konunun tanımı, sınırları, önemi, konu ile ilgili kaynakçalar, çalışmanın metodu ve düzeni ile ilgili bilgi vermektedir.

İkinci bölüm; Ankara'nın tarihi ve coğrafi durumu ile ilgili bilgileri içermektedir. Ankara şehrinin tarihçesi ve kentin jeopolitik özellikleri ile ilgili bilgilendirmenin yer aldığı bölümde ayrıca kentin tarihsel süreç içerisinde sosyal, yapısal ve mekânsal açıdan dönüşümü ele alınmaktadır. Bu başlık altında Ankara'nın yapısını etkileyen yangınlara, doğal afetlere ve ekonomik nedenlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, yapılar "Dini Yapılar", "Askeri Yapılar", "Eğitim Yapıları", "Devlet Daireleri", "Sefaretler", "Bankalar", "Oteller", "Sinemalar", "Köprü, Han ve Hamamlar" ve "Diğer Yapılar" olmak üzere on ana başlık altında toplanmaktadır. Bu

ana başlıklarda kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır. Yapılar kendi grubu içerisinde inşa edildikleri yıla göre sıralanmıştır. “Dini Yapılar”ın içerisinde Cami, Türk Çağı/Post Bizans Kiliseleri ve Türbeler yer almaktadır. “Askeri Yapılar” başlığı altında Kışla, Hastane Pavyonu ve İmalatı Harbiye yapıları incelenmektedir. Okul ve medrese binaları, eğitim yapılarının içerisinde değerlendirilmiştir. Devlet Daireleri başlığı altında resmi kurumlar tanımlanmıştır. Sefaret, Banka, Otel, Sinema, Köprü, Han ve Hamam gibi yapılar kendi ana başlıkları içerisinde yer almaktadır. Son olarak Abidin Paşa Çeşmesi, Atatürk Orman Çiftliği arazisi içerisinde yer alan fakat yakın tarihte yıktırılan Marmara Köşkü, Jandarma Karakolu, Memur ve İşçi Lokantası yapıları, modern mimarinin önemli örneklerinden biri olan Modern Çarşı ve Ankara kent tarihine iz bırakan Körfez Lokantası ve Milka Pastanesi “Diğer Yapılar” başlığı altında bulunmaktadır. Bu yapılar hem konum hem de mimari açıdan detaylı olarak tanımlanmış, buldukları alanların güncel durumuna dair incelemeler yapılmıştır. Bu anlamda eski Ankara’ya ait arşiv fotoğrafları araştırma için bilimsel veri sunmuş ve günümüze ulaşmayan yapıları belgelememizi ve yapılar üzerinde görsel tespit yapabilmemize imkân sağlamıştır.

Elde edilen veriler doğrultusunda günümüze ulaşmayan yapıların genel özelliklerinin belirlendiği “Değerlendirme ve Sonuç” bölümünde ise, Ankara’da günümüze ulaşamayan Türk Devri yapılarının incelenmesi ile edinilen verilere ilişkin çıkarımlar ile taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik değerlendirmeler yer almaktadır. Metin kısmının sonunda ise kaynakça, özet ve fotoğraf listesi bulunmaktadır.

2. ANKARA’NIN TARİHİ VE COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

2.1. Coğrafi Durum

Ankara, İç Anadolu’nun kuzey-batısında, Ankara Çayı’nın geçtiği ovanın üzerinde konumlanmıştır¹³. Yüzölçümü 26.897 km² olan bölgenin denizden yüksekliği yaklaşık 890 metredir¹⁴. Orta Anadolu Bölgesi sınırlarında yer alan Ankara’nın kuzeyinde Çankırı, kuzeybatısında Bolu, batısında Eskişehir, güneybatısında Afyonkarahisar, güneyinde Konya ve Aksaray, doğusunda ise Kırıkkale ve Kırşehir illeri yer almaktadır. Şehrin Akyurt, Altındağ, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya, Çubuk, Elmadağ, Etimesgut, Evren, Gölbaşı, Güdül, Haymana, Kalecik, Kazan, Keçiören, Kızılcahamam, Mamak, Nallıhan, Polatlı, Pursaklar, Sincan, Şereflikoçhisar, Yenimahalle olmak üzere 25 ilçesi bulunmaktadır¹⁵.

Ankara’nın yüzölçümünün %80’ini platolar ve dağlar oluşturmaktadır. Kızılcahamam ve Çubuk ilçesini çevreleyen Yıldırım Dağı, 2034 metre ile kentin en yüksek dağı olma özelliğine sahiptir. Şehrin kuzey kısmını ise Köroğlu Dağları kaplamaktadır. Haymana ve Bala ilçelerinin kuzeyini İdris ve Elmadağları çevrelemektedir. İlin güneybatı ve kuzeydoğu yönünde konumlanan diğer önemli yükseltiler, Abdüsselam, Ayaş, Aydos, Çile, Dinek, Elma, Güre, Hızır, İdris, Karyağdı ve Mire dağ sıralarıdır¹⁶. Kentin önemli koyakları ise Balaban Deresi, Çoruközü, Hamamözü, Kılıçözü (Çoraközü ve Boraközü), Kızılırmak, Kızılözü ve Sakarya vadileridir¹⁷.

¹³ B. Darkot, “Ankara”, *İslam Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul 1965, s.437.

¹⁴ Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, *Ankara Rehberi*, Ankara 2016, s.1.

¹⁵ Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Değerlendirme Raporu*, Ankara 2019, s.71.

¹⁶ Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, *2038 Ankara Çevre Düzeni Planı, Ankara 2018*, s.39.

¹⁷ Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, *Ankara İli Tabiat Turizmi Master Planı 2016-2019*, S.26.

Ankara'nın en geniş ovası olarak bilinen Ankara Ovası, 300 km uzunluğunda ve 10-15 km genişliğindedir. Ovanın doğusunda Hüseyingazi Dağı ve Yaylası yer almaktadır¹⁸. İlin diğer önemli ovaları, il merkezinin kuzeyinde konumlanan ve ortalama 20 km uzunluğunda olan Çubuk Ovası, kentin güneyinde bulunan Haymana Ovası ve şehrin yaklaşık 30 km kuzeybatısında yer alan Mürted Ovasıdır¹⁹.

Ankara'nın doğusunda Kızılırmak Nehri, batısında ise Sakarya Nehri bulunmaktadır. Sakarya Nehri, Polatlı ilçesi sınırlarında Porsuk Çayı ile birleşmektedir. Nehir, Sarıyar Baraj Gölünden sonra batıya doğru akmaktadır. Çubuk, Hatip ve İncesu çaylarının birleşmesinden oluşan Ankara Çayı, Kirmir ve Seben Çayı; Balaban, Çoruhözü, Elvanlı, Ilıcaözü, Nal, Pınarbaşı Dereleri; Akkuşanözü ve Deliceırmak suları Sakarya Nehri'ne bağlanmaktadır. Kızılırmak Nehri'nin ise 256 km'lik bölümü il sınırları içerisinde geçmektedir. Nehir, Hirfanlı barajından sonra Şereflikoçhisar, Bala, Keskin, Kırıkkale, ve Kalecik ilçelerine yönelmektedir²⁰.

Kentin güneyinde ülkenin ikinci büyük gölü olan Tuz Gölü yer almaktadır. İl sınırları içerisinde yer alan başlıca doğal göller; Çöl Gölü ve Çalık Düzü (Bala ve Haymana), Karagöl (Çubuk), Karagöl (Kızılcahamam), Mogan (Gölbaşı) ve Eymir (Gölbaşı) gölleridir. Kentin önemli barajları ise Akyar, Ayaş-Asarteppe, Kayaş-Bayındır, Çamlıdere, Çubuk-1, Çubuk-2, Eğrekkaya, Hirfanlı, Kavşakkaya, Kesikköprü, Kurtboğazı, Ovaçayı ve Sarıyar barajlarıdır. Bu barajlar ayrıca kendi isimleriyle adlandırılan yapay gölleri oluşturmuşlardır²¹.

¹⁸ Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, *Ankara İli Tabiat Turizmi Master Planı 2016-2019*, S.26.

¹⁹ Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, *2038 Ankara Çevre Düzeni Planı*, Ankara 2018, s.39.

²⁰ Ankara Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, *Ankara İli Tabiat Turizmi Master Planı 2016-2019*, S.26.

²¹ Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Çevresel Etki Değerlendirme Şube Müdürlüğü, *Ankara İli 2018 Yılı Çevre Durum Raporu*, Ankara 2019, s.51-64.

Ankara'nın etrafının dağlarla çevrili oluşu ve denizden uzak bir konumda bulunması sebebiyle bölgede karasal iklim koşulları hâkimdir. Kışları soğuk ve yağışlı, yazları ise kurak geçmektedir. Bölgenin bitki örtüsü ise bozkır (step) dır²².

31 Aralık 2019 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre yaptığı sayımda Ankara'nın nüfusu, 5 milyon 639 bin 76 olarak açıklanmıştır²³. Ankara, Cumhuriyet dönemi boyunca ticari faaliyetlerin değişime uğradığı ve ekonomik gelişmenin yaşandığı bir sürece girmiştir. Özellikle küçük, orta ve büyük ölçekli sanayilerin kurulması, iç göçün yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu sebeple artış gösteren nüfus oranı, kentin sanayi bakımından gelişmesini sağlamıştır. Bu iki etken birbirini tamamlayan bir mekanizmaya dönüşmüştür. Sanayileşmenin yanı sıra ilin ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık, ulaşım, madencilik ve ağaç işleri olarak sıralanabilir. Ayrıca Anıtkabir, Ankara Kalesi, Akköprü gibi kültürel değerlerin varlığı ve kazı çalışması ile farklı uygarlıklara ait çok sayıda eserin günyüzüne çıkarılması turizm potansiyelinin gelişmesini sağlamıştır.

²² T. Akçura, *Ankara: Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*, Ankara 1971, s.12-13.

²³Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK Gösterge Uygulaması, Erişim: 26 Nisan 2020, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>

2.2. Ankara Kent Tarihi

Antik çağlardan beri belirli aralıklarla Hititler, Frigler, Galatlar ve Romalılar gibi birçok uygarlığa ev sahipliği yapan kent, konum itibariyle önemli ticaret merkezleri üzerinde bulunmuştur. Kentin, İç Karadeniz Bölgesi'nin dağlık kısmından uzak bir noktada yer alması, bölgenin konumunu istilalara karşı korunaklı bir hale getirmiştir. Şehir Kale'den İstasyona doğru eğimli bir alan içerisinde yer almıştır²⁴. Tarihi miras olarak kimler tarafından yapıldığı henüz netlik kazanmamış olan Ankara Kalesi de kentin en önemli sembolik öğelerinden biridir.

Yapılan araştırmalar, Ankara ve çevresine çok eski tarihlerde yerleşildiğini göstermektedir. Fakat arkeolojik bulgular, kentin kuruluş tarihi ve kim tarafından kurulduğu hakkında bilgi vermeye yeterli olmamıştır. Şehirde ilk yerleşimin Hititler tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir²⁵. Ankara'nın 60 km ötesinde Gavurkale kalıntılarının açığa çıkarılması, Hititlerin, Ankara'da hüküm sürdüğü düşüncesini güçlendirmektedir²⁶. Fakat Ankara'da şimdiye kadar yapılan kazılar ve çalışmalarda bu tahmini destekleyecek herhangi bir arkeolojik ize rastlanmamıştır.

Erzen, kentin muayyen bir zamanda, malum bir şahsiyet veya millet tarafından kurulmuş olmadığını, Paleolitik devirde de bir iskân mahallî olan bu kentin yavaş yavaş genişleyip büyümüş ve büyük ihtimalle Hititlerden önceki devirlerde bugünkü söylenişe çok yakın bir şekilde adlandırıldığını düşünmektedir²⁷. Fransız Tarihçi Eugene Cavaignac, İsviçreli Hititolog Emil Forrer gibi bazı bilim insanları tarafından ise Hitit metinlerinde geçen Ankuwa isminin, Ankara olabileceği belirtilmektedir²⁸. Bu konuda daha yeni olarak sayılabilecek görüş ise, milattan önce ikinci bine tarihlenen Hitit

²⁴ Ö. Ergenç, "XVII.Yüzyılın Başında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler", *Osmanlı Araştırmaları*, 1(0)1, 1980.

²⁵ B. Darkot, *a.g.m.*, s.438.

²⁶ N.C. Gülekli, *Ankara Rehberi*, İstanbul 1948, s.78-79.

²⁷ A. Erzen, *İlkçağda Ankara*, Ankara 1946, s.26.

²⁸ E. Mamboury, *Ankara Gezi Rehberi*, Ankara 1934, s.59.

metinlerinde, Ankuwa, Ankala, Ankuwash gibi benzer köke sahip yer adlarına rastlanmış olmasıdır. Bunlardan biri Ankyra olabilir ancak bu henüz ispatlanmamıştır. Dolayısıyla Ankara isminin tarihi, Hitit Dönemi'ne kadar geriye gitse de, şehir merkezinde Hitit geçmişine dair hiçbir iz yoktur. Ne kalede ne de şehrin herhangi bir yerinde Hititlere ait arkeolojik kalıntılar ele geçmemiştir²⁹.

Ankara kentinin bilinen tarihi süreci M.Ö. 8.yüzyılda Frig çağı ile başlamıştır. Özellikle arkeolojik kazılarla keşfedilen tümülüsler, kentin Frig çağında kurulduğunu desteklemektedir. Frig kenti, bugünkü Ulus semtinde, Hacı Bayram tepesi ve çevresinde kurulmuştur. Ankara tren istasyonu yakınlarında küp mezarlar bulunduğunu belirten Aral³⁰, buradan batıya doğru yükselen ve Anıttepe'yi de kapsayan doğal sırtlarda yirmiye yakın ve o günkü kent merkezinin kuzeyinde ise on bir adet tümülüsün, kent merkezinden izlenecek şekilde konumlandığını bildirmektedir. Frigler, bu bölgeye “gemi çapası” anlamına gelen Ankyra ismini vermişlerdir. Yunan ve Roma kaynaklarında rastlanılan “çapa” figürü kentin sembolü haline gelmiştir ve o dönem basılan sikkelerin üzerinde yer almaktadır³¹.

Ankara'nın Frig Kralı Gordios tarafından kurulduğu iddia edilmektedir³². Yunan gezgin-yazar Pausanias ise kenti Gordios'un oğlu Kral Midas'ın kurduğunu, belirtmektedir³³. Fakat bu durum efsane olarak nitelendirilmekte, şehrin kuruluşu Friglerden önce, Etiler'e hatta daha önceki dönemlere kadar tarihlendirilmektedir³⁴. Bunu destekleyecek kalıntılar henüz açığa çıkmamıştır.

Frigya Devleti'nin egemenliği M.Ö. 7. yüzyılda Kimmer saldırıları sonucunda Lidya'lılara geçmiştir. M.Ö. 6. asır ortalarında ise İran akınlarının başlaması, Lidya

²⁹ M. Kadioğlu-K. Görkay-S. Mitchell, *Roma Dönemi'nde Ankyra*, İstanbul 2011, s.19.

³⁰ E. Alanyalı Aral, “Ankara Kentinde Frig Dönemi İzleri:Frig Tümülüsleri Üzerine Bir Araştırma”, *TÜBA-KED*, 15, 2017, s.167.

³¹ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.66-75.

³² A. Galanti, *Ankara Tarihi*, İstanbul 2005.

³³ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.40.

³⁴ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.40.

hâkimiyetinin kısa sürmesine neden olmuş ve şehir, Perslerin egemenliğine geçmiştir. Kral Yolu üzerinde küçük bir ticaret merkezi konumuna gelen kentin tarihi süreci için Erzen³⁵, Frigya devletinin batmasından M.Ö. 330'larda Büyük İskender'in Asya seferine kadar geçen devreye ait tarihi kaynaklarda, şehir hakkında kayıt bulunmadığından Lidya krallığı ve Pers imparatorluğu zamanındaki Ankara tarihinin karanlık kaldığını belirtmektedir.

M.Ö. 334'de Makedonya Kralı Büyük İskender'in doğu seferinde Gordion'dan Ankara'ya geldiği kabul edilir. Pers egemenliğine son veren İskender'in İran seferi için düşmanı Ankara'da durup beklemesi ise şehrin stratejik konumunun önemini göstermektedir. Büyük İskender'in ölümünden sonra Makedonya İmparatorluğu dağılmış ve şehir İskender'in generallerinden biri olan I. Seleukos'un yönetimine geçmiştir³⁶.

M.Ö. 3. yüzyılda kent, Balkan'lar üzerinden Anadolu'ya gelen Galatlar'ın üç kolundan biri olan Tektosaglar'ın merkezi olmuştur³⁷. M.Ö. 25 yılına kadar Galatların hâkimiyetinde olan kentin bir kale şehri olduğu belirtilmektedir³⁸. Daha sonra Manliyus Magaba'nın seferi Galatları yenilgiye uğratmıştır. Manliyus, Galatlarla anlaşma yapmış ve yağmacılıktan vazgeçmelerini sağlamıştır. Galatlar'ın Bergama Kralı Evmenes ile savaşması üzerine şehir bir süreliğine Bergama Krallığına bağlanmıştır. Galatlar ve Bergama Krallığı arasında uzun süren bir çekişme yaşanmıştır. Daha sonra Galatlar Romalıların desteğini almış ve Bergama Kralı II.Attalos'un ölümünden sonra Galatya, Romalılara miras olarak bırakılmıştır³⁹. Galat halkının, Roma'nın seferi sırasında kaleye sığındığı bilinmektedir. Bu durum Galatların Ankara'da dik tepelere kurulmuş bir kaleleri olabileceği ihtimalini

³⁵ A. Erzen, *a.g.e.*, s.30.

³⁶ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.41.

³⁷ A. Galanti, *a.g.e.*, s.18-21.

³⁸ A. Erzen, *a.g.e.*, s.42; N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.41-44; Ö. Ergenç, *a.g.m.*, s.86.

³⁹ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.41-44.

desteklemektedir⁴⁰. Galatlar'ın kentin içine kurdukları yerleşim alanları ile ilgili bilgiler ise belirsizdir.

M.Ö. 25 yılında Galatya'nın Roma'ya bağlanmasıyla kent en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Mitchell, Ankyra'nın Roma İmparatorluğu'na eklenmesinin askeri bir harekâtın sonucu olmadığını, Küçük Asya'nın iç kısımlarını kontrol altında tutan son müttefik kral olan Deiotaros'un oğlu Galatyalı Amyntas'ın, krallığının tümünü Roma'ya miras bıraktığını belirtmiştir. Amyntas, M.Ö. 25 yılında Konya'nın güney doğusunda Toros (Taurus) Dağları'nda yaşayan Homonad boyuna karşı yaptığı akında öldürülmüştür. Sonrasında yeni Galatia Eyaleti, miras sonucu oluşturulmuştur. Galatia'nın yeni elitleri ve Orta Anadolu kaynaklarının çoğunu elinde bulunduran Amyntas'ın oğlu Pylaemenes, yeni Roma rejimini istekle desteklemişlerdir⁴¹.

Galatya Romalılara geçince, artık Kaleye ihtiyaç kalmamıştır. Şehir büyüyerek Kale dışına taşmış, dolayısıyla Ankyra açık bir şehir haline dönüşmüştür⁴². Kentin askeri, idari ve ticari fonksiyonları gelişmiş, şehir kuzeybatı ve kuzeydoğuya doğru genişlemiştir. Günümüzde Roma dönemi Ankara'sının batı sınırı, bugünkü Gençlik Parkı'na kadar uzanmaktayken, tepenin güney kısmı şimdilerde Hacettepe Üniversitesi'nin bulunduğu yere denk gelmektedir⁴³.

Ankyra, Roma Dönemi'nin imparatorluk merkezi haline gelmiştir. Şehirde nitelikli yapıların oluşması sağlanmış ve kentin mimari işlevleri geliştirilmiştir. Roma ve Augustus Tapınağı, pazar yeri, hipodrom, gymnasium ve hamamlar gibi yapıların bulunduğu yeni Roma mahallelerini korumak amacıyla surlar inşa edilmiştir⁴⁴. Bugün

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., B. Darkot, *a.g.m.*, s.439-440, A. Erzen, *a.g.e.*, A. Galanti, *a.g.e.*, s.13-18.

⁴¹ M. Kadioğlu-K. Görkay-S. Mitchell, *a.g.e.*, s.25.

⁴² A. Erzen, *a.g.e.*, s.94.

⁴³ O. Aydın, *CBS Temelli Hücresel Otomata Yöntemiyle Kentsel Büyüme Modeli: Ankara Örneği* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya (Bölgesel Coğrafya) Anabilim Dalı, Ankara 2009, s.39.

⁴⁴ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.66.

kaybolan bu surun yapı malzemesi, daha sonra Selçuk ve Osmanlı surlarında kullanılmıştır⁴⁵.

Roma İmparatorluğu'nun gerilemesi dengeleri sarsmıştır. M.S. 3. yüzyılda Penslerin ve Gotların Anadolu'ya akınları, kentin tekrar tahrip olmasına neden olmuştur. Roma imparatoru Valerianus (253-260) Perslere karşı çıktığı seferde Roma ordusunun başında Ankara'ya gelmiştir. Askeri yolu tamir ettiren Valerianus, çıktığı seferde başarısızlığa uğramış ve 260 yılında Sasanilere esir düşmüştür. Uzun esaret hayatı yaşayan Valerianus, İran'da ölmüştür⁴⁶. Ayrıca Ankyra, Gothlar'ın ve Palmira (şimdiki Suriye) kraliçesi Zenobia'nın istilâlarına uğramıştır; fakat Roma İmparatorluğu tarafından tekrar alınmıştır⁴⁷. Yaşanan bu olaylar, akınlar ve istilalar kenti simgeleyen birçok yapının yıkılmasına neden olmuştur. M.S. 3. yüzyıldan sonra açık bir şehir haline gelen Ankyra, tekrar surlar içerisine çekilmiştir⁴⁸.

334-1073 tarihleri arasında Bizans imparatorluğu hâkimiyetine giren Ankara'da yeni bir dönem başlamıştır. Özellikle Roma döneminde geniş bir alana doğru büyüme gösteren kent, Bizans döneminde kalesinin içine çekilmiş bir şehir olarak görünmektedir. Bu dönemde Kale şehri yeni binalarla donatılmış, kent yönetimi devamlı dış saldırılara karşı korunmayı amaç edinmiştir. Şehir, bu süreçte bir askeri ve idari birim, *thema* niteliğindedir⁴⁹. Kale dışında ise az sayıda yapı inşa edilmiştir. Bu dönemde Surlar ve Bizans eserlerinin inşası için harabe olan klasik çağ yapılarının malzemesi kullanılmıştır. Fakat günümüzde Bizans dönemi yapılarından belirgin bir

⁴⁵ G. Öney, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara 1971, s.12.

⁴⁶ S. Eyice, "Bizans Döneminde Ankara", *Anadolu Araştırmaları*, 0(14), İstanbul 1996, s.264.

⁴⁷ K. Görkay, "Ancyra's Unknown Stadium", *Istanbul Mitteilungen*, S.56, 2006, s.269.

⁴⁸ A. Erzen, *a.g.e.*, s.61-63, N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.44.

⁴⁹ Ö. Bakırer, "Ankara Kalesi Duvarları Üzerindeki Belge ve Bilgiler", *Tarih İçinde Ankara II: Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Ankara 2001, s.176.

kalıntıya rastlanmamıştır. Uzun süre ayakta kalmayı başarmış tek Bizans yapısı olan Klemens kilisesi de günümüze ulaşmamıştır⁵⁰.

Konstantinopolis'in Doğu Roma başkenti oluşuyla birlikte, Ankyra ve Galatia'nın tarihi, Doğu Roma İmparatorluğu tarihine dâhil olmuş ve şehir gelişmeye devam etmiştir⁵¹. O dönem yaşanan Arap saldırıları nedeniyle Ankara, Bizans döneminde de kale şehir olmaya devam etmiştir.

622 yılında Ankara, Sasaniler tarafından işgal edilmiş, ovaya doğru yayılan kent, Sasani hükümdarı Hüsrev tarafından yıkılmıştır⁵². Bu işgal sırasında Roma döneminin işlevsel yapıları tahrip edilmiştir. Bu olaylar sonrasında kent, tamamen Kale içine kapanmış, iki kat surla çevrili tepenin içerisinde yaşamaya başlamıştır⁵³. 7. yüzyılda ise Sasani saldırıları yerini Arap akınlarına bırakmıştır. Araplar, 654 yılında kısa bir süreliğine kentin yönetimine geçmişlerdir. Arapların geri dönmesi şehrin yönetiminin tekrar Bizanslılara geçmesini sağlamıştır. Şehir, 839 yılında Abbasi Halifelerinden Harun-al-Reşit tarafından yağmalanmıştır. Abbasi halifesinin de geri çekilmesiyle, kent tekrar Bizans yönetimine geçmiştir. 859 yılında İmparator Mihael tarafından saldırıları önleyebilmek için yapılmak zorunda kalınan surlar, şehrin savunmasız ve zayıf bir hale geldiğinin göstergesidir. Daha sonra Pavlikian'lar Bazilyus'u yenip, Ankara'yı fethetmişlerdir. Bizans'ın kuvvetlenerek doğuya doğru genişlemesi bu istilanın uzun sürmemesini sağlamıştır⁵⁴.

11. yüzyılın sonlarında 1071 yılında Malazgirt zaferi ile Anadolu'ya gelen Selçuk Sultanı Alparslan, 1073 yılında kenti fethederek, Ankara'nın hâkimiyetini ele geçirmiştir⁵⁵. Ankara 1081-1090 yılları arasında Türk idaresine bağlı bulunmuştur.

⁵⁰ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.45.

⁵¹ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.68.

⁵² N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.45.

⁵³ S. Eyice, *a.g.e.*, s.254.

⁵⁴ G. Öney, *a.g.e.*, s.12, N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.45-47.

⁵⁵ A. Galanti, *a.g.e.*, s.40-43.

Fakat yeterli güce sahip olmayan 200 kişilik bir askeri birlik tarafından korunan şehir, 1101 yılında Raymond ve Toulouse yönetiminde olan Haçlı ordusuna Ankara önünde kolayca yenilmiştir ve Ankara bir süre sınır kalesi olarak Bizanslıların yönetiminde kalmıştır⁵⁶. Eyice, bu süreci şu şekilde aktarmıştır:

"Ellerinde tutamayacaklarından, Bizans İmparatoruna hediye etmişlerdir.

Fakat Bizans bu zaferin tadını alacak durumda değildir. Zaten bütün çevre toprakları Türkler tarafından fethedilmiş durumdadır. Bu tarihten az bir süre sonra, fakat herhalde 1127'den önce, Türkler Ankara'ya yeniden sahip olmuşlardır. Bunun arkasından da Türk imarı başlamış ve çeşitli binalar yapılmıştır. Bizans dönemi Ankara'sı böylece burada sona ermiştir"⁵⁷.

Bizanslılar, Danişmendliler ve Anadolu Selçukluları farklı dönemlerde şehrin yönetimini üstlenmiş; 1143 yılında ise Selçuklu Sultanı I. Mesut'un zaferiyle, Ankara kenti Selçuklu devletine kesin olarak bağlanmıştır. I. Mesut'un ölümünden sonra, oğlu Şahinşah kente hâkim olur. Şahinşah, Danişmendliler ve Kaiser Manuel Komnenos ile birleşip, II. Kılıçarslan'a karşı ittifak oluşturmuşlardır. 1169 yılında Ankara'yı yönetimine dâhil eden II. Kılıçarslan, Anadolu birliğini sağlamıştır. 1192 yılında Kılıçarslan'ın ölümünden sonra ise Ankara, oğlu Muhiddin Mesut'un hâkimiyetine geçmiştir. Daha sonra kardeşi Rükneddin Süleyman, Ankara Kalesi'ni kuşatmış ve 1204 yılında Mesud'u çocuklarıyla birlikte öldürtmüştür. Bu olaydan 5 gün sonra Süleyman'ın da ölmesi üzerine tahta ilk önce III. Kılıçarslan daha sonra Gıyaseddin Keyhusrev geçmiştir. 1210 senesinde Alaeddin Keykubad, kardeşi İzzettin Keykavus'a karşı gelmiş, Selçuklu Sultanı olmuştur. Alaeddin Keykubad dönemi, Selçukluların en parlak dönemlerinden biri olmuştur⁵⁸. Ankara'da günümüze kadar varlığını korumuş olan Akköprü ise bu dönemde inşa edilmiştir.

⁵⁶ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.46.

⁵⁷ S. Eyice, *a.g.e.*, s.257.

⁵⁸ Ö. Bakırer, *a.g.m.*, s.179; N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.45-50; G. Öney, *a.g.e.*, s.13.

II. Gıyaseddin Keyhusrev Moğol istilası karşısında kaleye sığınmıştır. 1300 yılından sonra Moğol hâkimiyetinin gücü etkin olmaya başlamıştır⁵⁹. O dönemde Selçuklu Sultanlarının şehir üzerindeki yetkisi ve etkisi azalmış, yönetime ise Moğol Valilerinden emir alan Ahi teşkilatı geçmiştir⁶⁰. Esnafın ticari hayatını organize eden ve ticari faaliyetlerin devam etmesini sağlayan ahilik teşkilatı, 1300'lü yıllardan itibaren etkisini sürdürmektedir. Bu teşkilat, hem ordunun ihtiyacı olan askeri malzemeleri hem de kervanların ihtiyaçlarını karşılamıştır⁶¹. Bir süre sonra da yönetimi Germiyanogulları devralmıştır⁶².

Anadolu 1308 yılında İlhanlı yönetimine geçmiştir. Fakat şehir İlhanlıların idaresi altındayken, bağımsız olarak harekete geçen, Eretna Devleti'nin yönetimine girmiştir. Karabük Ovası'nda İlhanlı hükümdarı Süleyman Han'ı yenilgiye uğratan Emir Eretna, 1343 yılından itibaren bağımsız bir hükümdar olarak tanınmıştır. Eretna'nın yönetimde olduğu dönemde, Ankara'da para bastırıldığı söylenmektedir; fakat henüz doğruluğu kanıtlanmamıştır. Ankara'da bulunan en eski İlhanlı sikkesi 1304 yılına tarihlendirilmiştir⁶³. 1343 yılına kadar basılmış olan İlhanlı paraları, İlhanlıların yönetim ve vergi sisteminde disiplin anlayışı ile hareket ettiğini göstermektedir⁶⁴.

Anadolu Ahilerinin bir bölümü Selçuklu Devleti yıkılmadan önce Ankara bölgesine göç etmişlerdir. 1343–1361 tarihleri arasında ise şehrin yönetiminde Ahilerin etkili olduğu düşünülmektedir. Ahi Şerafettin, Moğollar ve Emir Eretna ile çok iyi düzeyde siyasi ilişkiler kurmuştur. Osmanlılar yönetime geçene kadar şehrin idari, ticari ve kültürel bütün sorumluluğunu Ahiler üstlenmiştir⁶⁵.

⁵⁹ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.71.

⁶⁰ A. Galanti, *a.g.e.*, s.53-55.

⁶¹ Ö. Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995, s.117-118.

⁶² E. Mamboury, *a.g.e.*, s.71.

⁶³ M. A. Hacıgökmen, *Selçuklular Zamanında Ankara Ahileri*, Konya 2001, s.41-42.

⁶⁴ A. Galanti, *a.g.e.*, s.48-50.

⁶⁵ M. A. Hacıgökmen, "*Selçuklular...*", s.41-42.

Ankara'da 13. ve 14. yüzyıllarda Bizans'ın aksine surlar dışına yayılma gösteren gelişmeler yaşanmıştır. İstilalar, güvenlik önlemlerinin alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum kentin kapalı bir şehir olarak yapılanmasına zemin hazırlamıştır. Fakat devletin güçlenmesiyle birlikte şehir, surların dışına doğru gelişim göstermeye başlamıştır. Tunçer, özellikle inşa edilen dini yapıların (Ahi Şerafeddin Camii, Aslanhane Camii, Ahi Şerafeddin Türbesi, Yeşil Ahi Mescidi, Ahi Elvan Camii, Ahi Yakup Mescidi), şehrin kale surları dışında gelişmesinin ilk öncüleri olduğunu belirtmektedir. Özellikle Ahiler döneminde inşa edilen önemli eserlerin bir kısmı, Atpazarı semtinde konumlanmıştır. Ahiler, Lonca sistemi ile bu yapıların etrafında ticaretin gelişmesi için gerekli olan şartları hazırlamış ve dolayısıyla kentin gelişmesinde etkili olmuşlardır⁶⁶.

Şehirde özellikle Dış Kale Kapısı önünde başlayan, Atpazarı, Samanpazarı, Koyunpazarı ve Tabakhane semtlerine kadar büyüyen ve lonca sistemi ile yürütülen çarşılar yer almıştır⁶⁷. Bu çarşılar ticari ilişkilerin sağlandığı alanlar olmuştur. Ticari faaliyetlerin giderek artması bedesten ile hanların oluşmasını sağlamıştır. Özellikle Atpazarı, Koyunpazarı ve Samanpazarı bölgesinde bulunan ve ticareti desteklemek adına yapılan hanlarda, alım-satım sisteminin çok elverişli olması, depolama ve muhafaza kolaylığının sağlanması, şehre gelen yolcular için avantaj sağlamıştır. Bu etkenler, han yapımını teşvik etmiştir. Han, hamam ve bedestenler özellikle kaleye yakın alanlarda konumlanmıştır; çünkü tehlike karşısında çarşıdaki ürünler kolaylıkla korunabilmekte ve toplum için hareket alanı oluşturulabilmektedir⁶⁸. Hanların mimari olarak dışa kapalı ve avlular etrafında dizilmiş bölümler ve odacıklardan oluşacak şekilde inşa edilmesi de yine korunma ve güvenlik unsurlarından kaynaklanmıştır. Bu

⁶⁶ M. Tunçer, *Ankara Şehir Merkezi Gelişimi*, Ankara 2001, s.22-23.

⁶⁷ M.A. Hacıgökmen, *Ahiler Şehri Ankara XIII. – XIV. – XV.Yüzyıllarda Ankara'da Ahilik ve Ahiler*, Konya 2011, s.23.

⁶⁸ M. Tunçer, "Ankara...", s.38.

yalcu ve ticaret hanlarının bazıları günümüze kadar ulaşmış olsa da mimari ve sosyal işlevlerinin değiştiği görülmektedir

1352 yılında Emir Eretna'nın ölümü üzerine oğulları arasında taht mücadelesi başlamıştır. Osmanlılar bu karışıklığı fırsat bilerek 1354 yılında Süleyman Paşa yönetiminde Ankara'ya sefer düzenlemiş ve kenti ele geçirmiştir. Şehir bir süre Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti arasındaki mücadeleye tanık olmuştur. 1357 yılında Karamanoğulları ve Emir Eretna'nın oğlu Mehmed Bey'den destek gören Ankara valisi Bahtiyar Bey, şehri ele geçirmiştir. 1362 yılında Orhan Bey ölünce, I. Murad'ın komutanlarından biri olan Sunkur Paşa Ankara'ya gelerek, Bahtiyar Bey'den yönetimi devralmıştır⁶⁹. Osmanlı Sultanı I. Murad döneminde Ahilerle anlaşma sağlanarak, kent Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. I. Murad'ın Ankara Kalesi'ne sahip olması, batıdaki planlarını olumlu yönde gerçekleştirmesini sağlamıştır⁷⁰.

14. yüzyılın sonlarına doğru güçlenen ve büyüyen Osmanlı Beyliği, Anadolu'da siyasal birlik sağlamaya çalışmıştır. Şehir Orhan Gazi döneminde Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Fakat kentte Ankara Savaşı sonrası sürekli yönetimin değiştiği bir süreç yaşanmıştır. 14.-15. yüzyıllarda Timur ve Yıldırım Bayezid arasında başlayan Ankara Savaşı sırasında Sultan Bayezid'in alıkonularak kaleye kapatılması, Yıldırım'ın intiharı⁷¹ ve şehrin önce eyalet, daha sonra sancak merkezi olarak teşkilatlandırılması, bu dönemde yaşanan önemli olaylar olarak tarihte yer almaktadır⁷². 1403 yılında Timur kenti terk etmiştir. Yönetimi Yıldırım Bayezid'in oğlu Mehmet Çelebi devralmıştır. Ankara valisi Yakub Bey'in 1411 yılında başlattığı isyan, Mehmet Çelebi tarafından bastırılmıştır⁷³.

⁶⁹ M. A. Hacıgökmen, "Selçuklular...", s.49-50.

⁷⁰ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.52-53.

⁷¹ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.54-65.

⁷² Ö. Bakırer, *a.g.m.*, s.180.

⁷³ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.73-74.

Şehirde ekonomik büyümenin gerçekleşmesi ve toplum refahının artması 16. yüzyılın sonlarında Celâlilerin dikkatini çekmiştir. Bu nedenle kale dışında oluşan mahalleri korumak amacıyla yeni güvenlik önlemleri alınmaya başlanmıştır. Düşman saldırısına karşı koyulabilecek geniş bir alan yaratılmış ve bu alana çeşitli konutlar inşa edilmiştir⁷⁴.

Osmanlı döneminde ticari etkinliklerin düzenlendiği yapılardan biri de bedestenler olmuştur. Ekonomik büyümenin belirleyicilerinden biri olan bedestenlerin bir diğer özelliği, kent zenginlerinin parasını koruyan yerler olmasıdır. Bedestenler kaleden sonra ikinci merkez niteliğini taşımaktadır. Bedestenlerin sayısı şehrin büyüklüğü ile orantılı sayılmaktadır. Bulunduğu bölgede dönüşüm yaratan bedestenler, ticaretin ve zanaatkârların etrafında toplanmasını sağlayan yapılar olmuştur⁷⁵. Şehirdeki hanların büyük bir kısmının ve bedesten yapılarının 15, 16 ve 17. yüzyıllarda yapılmış olması Ankara'nın önemli bir ticaret merkezi olduğunu göstermektedir⁷⁶.

Kervansaraylar, bedesten ve hanlar ile oluşan ticari hareketlilik şehrin büyüme yönünü belirlemiştir. Şehir, kalenin güney kapısı önünde günümüzde açık bakliyat pazarı olarak kullanılan Atpazarı, onun güneyinde Koyunpazarı ve onun da güneyinde Samanpazarı aksları üzerinde genişlemiştir. Samanpazarı'ndan kaleye doğru giderken üç farklı sokak üç farklı çarşıya doğru çıkmaktadır. Soldaki sokak kavafllara, ortadaki sokak bakırcılara doğru ilerlerken, sağ tarafta bulunan sokak demircilere ve sobacılara çıkmaktadır. Kalenin hemen batısında, Hacıbayram çevresinden inen yolun hizasında ise dericilerin bulunduğu Tabakhane bölgesi yer almaktadır. Tabakhane'nin güney aksına doğru ilerlendiğinde Çıkrıkçılar Yokuşu ve ticari işletmelerin bulunduğu bölgeye

⁷⁴ S. Eyice, "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları*, C.IV, Ankara 1970, s.95-96.

⁷⁵ M. Tunçer, "Ankara'da Vakıf Mülkiyetindeki Bedesten ve Hanların Gelişimi ve Şehir Ekonomisinin Dönüşüm Süreci (15-20.YY)", *Vakıf ve İktisat Sempozyumu*, Ankara 2014, 3.

⁷⁶ T. Akçura, *a.g.e.*, s.18.

ulaşmaktadır. Bu yol ise bedesten ve hanların bulunduğu Koyun Pazarı bölgesinde sonlanmaktadır⁷⁷. Bu bedesten ve hanların oluşturduğu kısma da “Yukarı Yüz” denilmektedir. Hisar dışında iki bölümden oluşan kentin Hacı Bayram Camii’nden Karacabey Külliyesi’ne kadar uzanan, bugün Anafartalar Caddesi’nin altında kalan kısmı ise “Aşağı Yüz” olarak adlandırılmıştır⁷⁸. 16. yüzyıl başlarında kent Uzun Çarşı (Çıkrıkçılar) ile Aşağı Yüz kesimine doğru gelişmiş ve şehrin merkezi Balıkpazarı Caddesi’nin batısında ilerleme göstermiştir⁷⁹. Uzun Çarşı, Karaoğlan Çarşısı’na bağlanmakta ve oradan da Hacı Bayram Camii ve türbesine uzanmaktadır⁸⁰. Küçük bir ikinci merkez konumuna gelen Aşağı Yüz’de bulunan zanaatkârlar, Kaledibi (Tahte'l-kal'a) ile Karaoğlan çarşısı arasında ticaret hayatlarını sürdürmüşlerdir⁸¹. Aynı zamanda Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde çarşı ve pazarlardan bahsetmiş ve şehrin 6066 ev, 2000 dükkân, süslü bir bedesten, kalabalık pazarları (Uzunçarşı, Sipahi Pazarı, Kalealtı Pazarı) barındırdığını, sağlam bir surla çevrili bir kent olarak var olduğunu aktarmıştır⁸².

Tanımlamalardan ve tasvirlerden anlaşılacağı üzere şehir, ticari eylemlerin aktif olarak yer aldığı bölgeler etrafında gelişmiştir. Tekeli’nin⁸³ belirttiği gibi, şehirlerde bu kesimlerin gelişmesinin tek tek yapılaşmadan çok, bir vakfin yarattığı “imaret” ya da “külliye” halinde, camisi, hamamları, hanları, bedesteni ve benzeri öğeleri ile birlikte bütüncül bir uygulama ile gerçekleştirilmiştir. Osmanlı kenti prototipine uygun şekilde büyüme gösteren kent, Ergenç’in⁸⁴ tanımladığı gibi oluşmuş, camii, bedesten ve imaret siteleri merkez öğeler olmuştur. Osmanlı kentinde camilerin bulunduğu alanlar buluşma noktası olarak belirlenmiştir.

⁷⁷ A. Gürbüz, “16.-17.Yüzyıllarda Ankara Kalesi”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu-Bildiriler*, C.1, Ankara 2012, 142.

⁷⁸ Ö. Ergenç, *a.g.e.*, s.16.

⁷⁹ M. Tunçer, “Ankara’da Vakıf Mülkiyetindeki Bedesten ve Hanların Gelişimi ve Şehir Ekonomisinin Dönüşüm Süreci (15-20.YY)”, *Vakıf ve İktisat Sempozyumu*, Ankara 2014, 42.

⁸⁰ M. Tunçer, *a.g.e.*, s.20-29-31.

⁸¹ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, s.93

⁸² E. Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul 1970.

⁸³ İ. Tekeli, *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*, Ankara 1982, s. 19.

⁸⁴ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, 108.

Hanlar, çarşılar, medreseler gibi önem teşkil eden yapılar ise camilerin etrafında birbirine yakın konumlarda inşa edilmiştir. Ulaşımı sağlayan yollar da bu merkezlere bağlanmıştır. Bu sokaklar, satılan ürünlerin niteliğine göre isimler almışlardır. Bakırcılar, Demirciler gibi özelliklerine göre adlandırılmışlardır⁸⁵. Ayrıca Osmanlı kentinde mescitler de mahalle oluşumunda etkili olmuştur. Dini ve etnik farklılıklara sahip kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu mahalleler (Rum, Ermeni, Yahudi Mahalleleri) merkeze yakın bir konumda yer almış; Müslüman mahalleler ise Kale ve çevresinde konumlanmıştır⁸⁶. Ergenç'in⁸⁷ belirttiği üzere Ankara'da mahalle, şehir bütünü içinde, bir yerleşme birimidir.

Ankara'yı ziyaret eden seyyahların betimlemelerinden, çizimlerinden ve gravürlerinden de tespit edebileceğimiz gibi sof kumaş üretimi Ankara'nın gelişmesinde önemli role sahiptir. Özellikle 17. yüzyılda Ankara'nın ulusal ve uluslararası pazarlarda etkin olmasına büyük katkı sağlamıştır⁸⁸. 16.yüzyılda Batı'nın gelişmesi ve ticaretin okyanuslara doğru yön değiştirmesi bile 19. yüzyıla kadar sof kumaşın üretimine engel olamamış ve ticari anlamda şehrin aktif kalmasını sağlamıştır⁸⁹.

Yukarıda değinilen tüm etkenler Ankara'nın uzun süre hem toplumsal açıdan hem de ekonomik açıdan gelişmeye devam etmesini ve kentin, ticari merkez olarak kalmasını sağlamıştır. Tunçer⁹⁰, özetle Ankara'nın ticaret merkezi olarak gelişmesindeki etkenleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Osmanlı Devleti'nin yükselme devrinde dirlik ve düzen sağlanmış, güvenlik sorunu çözülmüştür.

⁸⁵ Ö. Ergenç, *a.g.e.*, s.20-21.

⁸⁶ M. Tunçer, *a.g.e.*, s.32.

⁸⁷ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, 108.

⁸⁸ H. S. Sülüner, "Yabancı Seyyahların Gözlemleriyle Roma ve Bizans Dönemi'nde Ankara", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(1), Ankara 2014, 11-21.

⁸⁹ Ö. Ergenç, "1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisadi Tarihine Ait Araştırmalar", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, 8-10 Haziran 1973, Ankara 1975, 145-168

⁹⁰ M. Tunçer, "Ankara'da...", s. 60.

- Yerleşim alanının savunma gereksinimlerinin azalması ve sağlanan refah sayesinde nüfus oranının artması, kentin sur dışına yayılmasını sağlamıştır.
- Kervan yollarının yasal düzeninin sağlanması ve hanların ticaret merkezleri olarak kent içine inşa edilmeleri, Kale'den sonra ikinci bir merkez olarak Bedesten'in yer alması ve Kale'nin bütün niteliklerini yüklenmesi,
- Şehrin coğrafi konumunun kervan yolları üzerinde olması ve sof mamulünün ihracatı ile ekonomiye katkısı,
- Ahilerin ve uygulamaya koydukları Lonca sisteminin düzenli bir ekonomik sistem ve toplumsal düzen sağlamasıyla oluşan olumlu etkiler,
- Bedesten, Hanlar ve diğer dini ve sosyal yapıların oluşması ile sağlanan ekonomik gelişmenin Ankara'ya yansması şeklinde sıralayabiliriz.

Ankara'da 17. yüzyılın ilk yarısında Celâli isyanları başlamıştır. Celâlilerden Kalenderoğlu Mehmet Paşa, 1607 yılında sancak beyliğini elde etmek için şehri kuşatmıştır. Fakat bir sene sonra Kuyucu Murat Paşa tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Daha sonra kent, 1832-33 yıllarında Sultan II. Mahmut'a karşı isyan eden Mısır valisi Mehmet Ali Paşanın orduları tarafından bir süreliğine ele geçirilmiştir⁹¹.

17. yüzyılda başlayan genel kıtlık sebebiyle Celâli İsyanı ile şehre saldırılar başlamıştır. Bu saldırılar Anadolu'nun çeşitli bölgelerine zarar vermiş; Ankara'da Hisar dışında kalan Karaoğlan, Samanpazarı ve Karacabey hamamı muhitinde bulunan çoğu

⁹¹ B. Darkot, *a.g.m.*, s.443-444; A. Galanti, *a.g.e.*, s.9-66.

mahalle saldırılar nedeniyle hasar görmüştür⁹². Dolayısıyla savunma gereksinimi ile kente üçüncü bir sur duvarı inşa edilmiştir. Dönemin sicil kayıtları, seyyahların tanımlamaları ve çizimleri sayesinde üçüncü surun varlığı kanıtlanmıştır⁹³. Bu surlara şahit olan seyyahlardan biri de Evliya Çelebidir. Evliya Çelebi 1640 yılında kenti incelemeye gelmiş ve Hisar'ı şu şekilde tanımlamıştır; “Şehir çevresinde 4 kapılık bir sur vardı. Surun üç tarafı 6 bin adımdı”⁹⁴. Surun 4 kapısının olduğunu belirten Evliya Çelebi'nin aksine Ankara'yı ziyaret eden gezginlerden Paul Lucas, surun 12 kapısının olduğunu belirtir⁹⁵. 17. yüzyılın ilk yarısında şehre ziyarete gelen, edindiği bilgi ve izlenimleri aktaran Polonyalı Simeon da Celâli isyanının yol açtığı kayıplardan bahsetmiş, Ankara için “...üç kat sur ile çevrili bender bir şehirdir...” açıklamasını yapmıştır. Ayrıca Celâliler tarafından yıkılan kiliselere de değinen Simeon, tekrar onarımlarının yapıldığını belirtmektedir⁹⁶. Tunçer ise, sicil kayıtları, gravürler ve seyyahların tasvirlerden ortaya çıkan bilgilerin ışığında surun belirgin olarak üç ana kapısı olduğunu söyler. Bunları; Cenabi Kapısı, Doğan Bey Zaviyesi yakınındaki kapı ve Araba Pazarı Kapısı olarak sıralamaktadır⁹⁷.

Celâli isyanları ile gerilemeye başlayan kent ekonomisi, İngiltere ve Avrupa ülkelerinin dış alım yapması ile daha çok sarsılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kapitalizm düzenini benimsememesi, Ankara endüstrisinin 17. yüzyıldan itibaren hızlıca gerilemesine neden olmuştur. Ankara'nın tiftiğe dayalı güçlü dokuma sanayisi, 1838 ticaret anlaşması ile yok edilmiştir⁹⁸. Ticarete ülkeler arası dışa açık politikaların uygulanmasını ve açık pazar ekonomisine geçişi zorlayan bu

⁹² S. Aktüre, *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti: Mekânsal Yapı Çözümlemesi* (doktora tezi), ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara 1981, s.119.

⁹³ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, 87-88.

⁹⁴ N. Tezcan, *Doğumunun 400. Yılında Evliya Çelebi*, Ankara 2011, s.150.

⁹⁵ S. Eyice, “Ankara'nın...”, s.76.

⁹⁶ P. Simeon-H. Andreasyan, *Polonyalı Simeon Seyahatnamesi*, İstanbul 1964, s.269-276.

⁹⁷ M. Tunçer, *Ankara'da...*, s.7.

⁹⁸ T. Akçura, *a.g.e.*, s.19.

anlaşma, Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik hayatını sarsmıştır⁹⁹. Akçura, bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

“Ankara açısından önemli olan, bu anlaşma ile gümrük sınırlamalarının kaldırılması, ticarete ithal mallara, yabancı tüccarlara ve onların yerli ortaklarına yalnız tam bir serbesti değil, yerli ürün ve üreticilere oranla imtiyazlar tanınmasıdır”¹⁰⁰.

Özellikle tiftik keçilerinin başka ülkelerde üretimi endüstriyi etkilemiş, Akçura'nın da belirttiği üzere, 19. asrın ikinci yarısında, kentte 1000 dükkândan geriye hiçbir şey kalmamıştır. 1739-40 yıllarında Ankara'ya gelen İngiliz Antropolog Richard Pockocke, şehirdeki evlerin kötü görünümüne, kentin su sorununa değinmekte ve sof ticaretinden bahsederek, İngiliz ithalatının etkisinin azaldığını belirtmektedir¹⁰¹. Topografik çalışmalar yapan Kurmay Binbaşı Walther von Diest, 1896 yılında İngiliz ithalatının, geliri fazlasıyla düşürdüğüne değinmiş; bu düşüşün keçilerin canlı bir şekilde Ümitburnu'na gönderilmesinden kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu duruma engel olmaya çalıştığını söyleyen Diest, İngiliz elçisinin yasal yollarla karşı çıkmasından dolayı ithalatın durdurulamadığını bildirir. E. Von Diest, yüksek ücret tekliflerinin ise sürü sahiplerine cazip geldiğini ve 2000 adet sürünün Bolu üzerinden Karadeniz sahiline indirildiğini ve gönderildiğini aktarmıştır¹⁰².

Ekonomisi derinden sarsılan kentin, görüntüsü de bu durumdan etkilenmiş, evlerin ve yapıların kötü görünümü bazı seyyahların da tasvirlerine konu olmuştur. 1837 yılında Ankara'yı ziyaret eden Fransız gezgin Baptistin Poujoulat, Ankara'nın

⁹⁹ İ. Tekeli, *Göç ve Ötesi*, İstanbul 2008.

¹⁰⁰ T. Akçura, *a.g.e.*, s.19-20.

¹⁰¹ S. Eyice, “Ankara'nın...”, s.78.

¹⁰² S. Eyice, “Ankara'nın...”, s. 90.

bugüne dek gördüğü Türk kentlerinden en bakımsız olduğunu ve refah seviyesinin çok düşük olduğunu iletir¹⁰³.

19. yüzyılda Ankara şehrinin ekonomisi iyice zayıflamıştır. Şehrin gerilemesini etkileyen bir diğer olay ise, 1874 ve 1875 yılları arasında yaşanan, Orta Anadolu’da ölümlere ve göçlere neden olan kıtlıktır. Kış mevsiminin zorlu geçmesi, yoğun kar yağışı ve köylü vatandaşın tohumluk buğdayını ekmek yaparak değerlendirmesi nedeniyle köylerde açlık başlamıştır. Yem temin edemediklerinden dolayı hayvan kayıplarının da başlaması ile oluşan kıtlık, ciddi ölüm oranlarına sebebiyet vermiştir. Örnek olarak, Keskin ilçesinde 1874 yılında toplamda 42 köyde yapılmış olan sayıma göre, yaşayan nüfus sayısı 16.990 iken, 1875 yılına gelindiğinde bu sayının 9261’e indiği tespit edilmiştir¹⁰⁴. Aynı şekilde İngiliz gezgin F, Burnaby de, 2 yıl süren bu kıtlığın Ankara çevresinde 18.000 insanı ölüme sürüklediğini, bundan dolayı göçlerin kaçınılmaz olduğunu bildirmiştir. Alman arkeoloji uzmanları Carl Humann ve Otto Puchstein 1882 yılında Augustus mabedi kitabesinin çalışmak üzere Ankara’ya geldiklerinde, şehrin gerilemesine etken olan kıtlığa tanık olmuşlar ve Ankara’nın fakirleştiğine, nüfus oranının azaldığına işaret etmişlerdir¹⁰⁵.

Osmanlı Devleti gerilemeye mahkûm edilmiş, ticari etkinlikler taraf değiştirmiştir. Ankara üretemeyen bir kent haline dönüşmüş ve tiftik sanayi üretimi başka ülkelerin yönetimine bırakılmıştır. Yoksulluğun artışı, ölümler ve göçler sebebiyle nüfusun azalması kentin büyük şehir olma yolundaki gelişmesini engellemiş ve görüntüsünün de aynı hızla dönüşmesine neden olmuştur.

¹⁰³ E. Madran, “Gezi Yapıtlarında Ankara Kenti ve Yapıları”, *Tarih İçinde Ankara II: Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, 2, Ankara 2001, 156

¹⁰⁴ M. Tunçer, *a.g.e.*, s.62.

¹⁰⁵ S. Eyice, “*Ankara’nın...*”, s.86-88.

Kentin ticari ve tabii fiziki yapısına zarar veren, ekonomik gerilemenin devam etmesini sağlayan nedenlerden biri de yangınlardır. 1881 yılında yaşanan yangın, hisarın surlarına ve daha önce önemine değindiğimiz bedestene büyük zarar vermiştir¹⁰⁶. Kentin görünümünü etkileyen bu yangınlar, Ankara'yı ziyaret eden gezginlerin de dikkatini çekmiş ve benzer tanımlamalar yaparak, Ankara'nın artık etkileyici güzelliğini ve mimari kimliğini kaybettiğine dikkat çekmişlerdir¹⁰⁷.

Kent, zenginliğini ve hareketliliğini günden güne kaybetmektedir. Fakat 1889 yılında Ankara'yı ziyaret eden Alman Subay Colmar Von Der Goltz (Goltz Paşa), kentin güzel görünmesini sağlayacak çalışmalar yapıldığını, en azından konutların dış cephesinin beyaz renge boyanarak bakımlı durmasını sağlamaya çalıştıklarını aktarmıştır¹⁰⁸.

1892 yılında demiryolunun Ankara'ya bağlanması kentte ticari bir hareketlilik sağlamıştır. Tahıl ürünlerini yurtdışından ithal etmek zorunda kalan İstanbul, demiryolunun gelmesi ile ihtiyacını Ankara'dan temin etmiştir. Bu nedenle tarım için daha elverişli ortamlar yaratılmıştır¹⁰⁹. Tarımın ticarete açılması ile de sofçuluk yeniden faal hale gelmiş; tiftik ürünlerine oluşan talepten dolayı üretim ve ticaretin ivmesi artmış ve kent, kaybettiği önemi tekrar kazanmaya başlamıştır¹¹⁰.

Demiryolu, istasyonu eski merkeze bağlayan, günümüzde Talatpaşa Caddesi olarak bilinen alanın açılmasına vesile olmuştur. Bu cadde, Ulus semtinin ve yakın çevresinin hızlı yapılaşmasını sağlamış ve Karaoğlan çarşısının değerinin artmasında

¹⁰⁶ G. Günel-A. Kılıcı, "Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.3/1, Ankara 2015, s.91.

¹⁰⁷ M. Tunçer, *a.g.e.*, s.63.

¹⁰⁸ S. Eyice, "Ankara'nın...", s.89-90.

¹⁰⁹ İ. Ortaylı, "19. Yüzyıl Ankara'sına Demiryolunun Gelişi Hinterlandının ve Hinterlandtaki Üretim Eylemlerinin Değişimi", *Tarih İçinde Ankara: Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, Ankara 1984, s.46.

¹¹⁰ T. Akçura, *a.g.e.*, s.19-20.

etkili olmuştur¹¹¹. Ankara, Hisardan Ulus'a kadar uzanan bir merkez niteliğindedir. Birbirinden farklı olan bu iki uç bölge, yani ticari faaliyetlerin yoğun olduğu Hisar çevresi ve demiryolunun eski kente bağladığı ikinci bir yönetim yeri olarak oluşan Ulus bölgesi arasındaki farklılık açık bir şekilde görülmektedir. Geleneksel kesim ile üst düzey yöneticilerin sıklıkla kullandığı yeni kesim arasında işlevler ikiliği oluşmuştur¹¹².

Birinci Dünya Savaşı devam ederken, bir kriz ortamı içinde oluşan ve çok daha büyük bir alana zarar veren yangın ise 1917 yılında yaşanmıştır. Önemli tahribatlara sebebiyet veren bu yangın, bugünkü Işıklar Caddesi, Çıkrıkçılar Yokuşu ve Saraçlar çarşısının yanmasına neden olmuş ve güneye doğru ilerlemiştir. Ayrıca yangın Hisar'ın çevresinde yer alan Ermeni ve Rum mahallerini de etkilemiştir¹¹³. 1917 yılında gerçekleşen büyük yangını Refik Halit Karay şöyle anlatır:

“Ankara yangınına görmeyenler, Roma'nın nasıl yandığına, o dehşete, o kıyamete akıl erdiremezler. Bir meydanlığa rast geldim, Ankara Ermeni'lerinin zenginliğine delil olarak orada muvakkat bir abide kurulmuştu. Yangından kaçırılan 100 kadar piyanonun sıra dizildiğini gördüm. Üzerlerine seçme, pahalı halılar serilmişti. Birden kocaman yanık bir kütük geldi, aralarına düştü, söndürmeye koşacak adam yoktu. Kıyamet Ankara'da kopmuştu ve mahşer orasıydı. Yangın iki gün iki gece devam etti. Nihayet yakacak bir şey bulamadı, söndü. Ankara'nın dörtte üçü ortadan silinmişti. Sıra açlığa, sefalete, perişanlığa gelmişti. Evleri yanan Rumlar ve Ermeniler, ya akrabalarının ya da Müslüman Komşularının evlerine uzun süreli misafir oldular. Büyük bir bölümü de sonradan İstanbul'a, İzmir'e ve diğer illere göç ettiler. Böylece 1828'den sonra topluca Ankara'ya gelen ticaret burjuvazisi kentten ayrılmış oldu”¹¹⁴.

¹¹¹ O. Aydın, *a.g.t.*, s.41.

¹¹² R. Bademli, “Ankara Merkezi İş Alanının Gelişimi”, *Ankara 1985'ten 2015'e*, Ankara 1987, s.154-158.

¹¹³ N.Ş. Güçhan, “16-19. Yüzyıl Nüfus Tahminlerine Göre Osmanlı Ankara'sında Mahallerin Değişim Süreçleri Üzerine Bir Deneme”, *Tarih İçinde Ankara II Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Ankara 2001, s.149.

¹¹⁴ A. Birinci, *Refik Halid Karay Ankara*, Ankara 2009.

Arkasında devasa bir boş alan bırakan 1917 yangını, özellikle şehir sakinlerinin ikamet ettiği alanlara ve ticaretin etkin olduğu bölgelere zarar vermiştir. Yangın yerinin ve sebebinin bulunamadığını söyleyen Aktüre, yangının Hisarönü'nden, Rumların ikamet ettiği Çıkrıkçılar Yokuşu'na, oradan da Saraçlar çarşısını takip ederek Mahmud Paşa Bedesteni'ne ve At Pazarına kadar tahrip ettiğine işaret eder¹¹⁵. Bu alanlarda bulunan tarihi yapıların bir kısmı zarar görmüş, önemli bir kısmı ise tamamen yok olmuştur. Yangın alanları günümüzde, Işıklar Caddesinden başlayarak, batıda Anafartalar Caddesine (Balık Pazarı Caddesi), güney batıda ise Denizciler Caddesine (Bahriyeliler Caddesi) ve İstiklal Mahallesi (Eski Yahudi Mahallesi)'ne denk gelmektedir. Hristiyan topluluğun (özellikle Ermeni ve Rumların) yoğun olarak oturdukları bölgenin bütünü hasar görmüştür¹¹⁶.

Ankara'yı ziyaret eden İsviçreli bilim adamı Ernest Mamboury¹¹⁷ de yangınların tahrip ettiği alanları şu şekilde aktarır:

“Şehir, yaklaşık 50 yıl önce Balık Pazarı civarındaki semtleri tahrip eden bir yangın nedeniyle kısmen yıkılmıştır; 1917 yılında, bir başka yangın tepenin batı yamacını, Kale'nin batıya bakan yüksek duvarından itibaren Balık Pazarı'nın büyük caddesinin bulunduğu bölgeye kadar yakıp küle çevirmiştir. Bu felaket 30.000 m² 'lik alanı yok etmiştir ve yeniden yapılaşma hareketi her ne kadar hızla ilerliyor ise de bu alan bugün bile fark edilmektedir”.

Kentsel fonksiyonların gerilemesine rağmen, Mamboury'nin de belirttiği gibi kentte yeniden inşa hareketi başlamıştır. Özellikle yangının tahrip ettiği Işıklar Caddesi, Konya Sokak ve Anafartalar Caddesi arasında kalan bölgede apartmanlaşma süreci başlamıştır¹¹⁸. At Pazarı ve yakın bölgeleri tarihi ve ticari önemini kaybetmeye

¹¹⁵ S. Aktüre, “1830'dan 1930'a Ankara'da Günlük Yaşam”, *Tarih İçinde Ankara II: Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Ankara 2001, s.55.

¹¹⁶ M. Tunçer, *a.g.e.*, s.65.

¹¹⁷ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.43.

¹¹⁸ M. Tunçer, “Angora'nın Merkezi Hacıdoğan Mahallesi”, *Kadriye Zaim Kütüphanesi Yansı Dergisi*, S.39, Ankara 2015, s.33.

başlamıştır. Zarar gören ve bütünüyle yok olan Bedesten ve Hanlar, Cumhuriyet Dönemine kadar restore edilmemiştir¹¹⁹. Yangınların etkisi sebebiyle tarihi doku, günümüzde “Eski Ankara” olarak bilinen merkezde yani Kale içi ve yakın çevresindeki alanda korunabilmiştir¹²⁰.

1929 yılında Ankara'nın hem ekonomisini hem de mimari dokusunu etkileyen bir yangın daha gerçekleşmiştir. Suluhan ve çevresinde başlayan yangın bütün çarşının yok olmasına neden olmuştur¹²¹. Yangın, bugünkü Ankara Belediye Binasının bulunduğu alana kadar yayılmış ve büyük çapta maddi hasara neden olmuştur. Bölgede çıkan yangın, yangın söndürme bombaları kullanılarak kontrol altına alınabilmiştir. Belediye binası ve Anafartalar Çarşısı arasında kalan bu alanda küçük bir çarşı ve hal yer almaktadır. 20 Temmuz 1929 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin haberine göre, çıkan yangında 500 dükkân, 100 ev, 5 han, 2 fırın, 1 cami ve 1 hamam yanmıştır¹²². Top top kumaşların yanarak yok olduğuna değinen Tunçer¹²³, 2 milyondan fazla zararın oluştuğunu aktarır.

Yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu “Ankara” kitabında yangının harap ettiği yerleri şu şekilde açıklamıştır:

“...Ne Samanpazarı, ne Çıkrıkçılar Yokuşu, ne Balıkpazarı, ne İstanbul Caddesi, ne Karaoğlan çarşısı kaldı. Her taraf bir yangın ertesinin veya bir talan sonunun manzarasını gösteriyordu. Hangi dükkânda neye el atsalar, karmakarışık bir hırdavat yığınının başka bir şey bulmanın imkânı yoktu...”¹²⁴.

¹¹⁹ M. Tunçer, *a.g.e.*, s.65.

¹²⁰ M. Tunçer, “Angora'nın...”, s.1.

¹²¹ Ö. Bakırer-E. Madran, “Ankara Kent Merkezinde Özellikle Hanlar ve Bedestenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Tarih İçinde Ankara: Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, Ankara 2000, s.107-130.

¹²² H. Kaya, “Türkiye’de Yangınlar (1923-1960)”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.1, Ankara 2018, s.33.

¹²³ M. Tunçer, “Ankara’da...”, s. 50.

¹²⁴ Y.K. Karaosmanoğlu, *Ankara*, İstanbul 2016, s.25.

Ernest Mamboury, Balıkpazarı semtinde üçüncü bir yangının daha olduğuna işaret etmiştir. Bu yangın marangoz, kasap, manav ve çilingir gibi esnafların bulunduğu alanı tahrip etmiş ve 1463 senesine ait tarihi bir hamamın yok olmasına neden olmuştur¹²⁵.

Demiryolu şehre biraz hareketlilik getirmiştir fakat Ankara için henüz ekonomik büyüme gerçekleşmemiştir. Tunçer¹²⁶ 20.yüzyıla kadar devam eden, kentin hem ekonomisine hem de fiziki mekânlarına etki eden bu gerilemenin sebeplerini sıralamıştır. Bu nedenler özetle;

- Osmanlı Devleti'nin zayıflaması, sosyal, ticari ve politik faktörler,
- Kentin ayakta durmasını sağlayan en önemli mamulü olan “Sof”un oluşumunda gerileme ve ithalatın, hammadde oluştururken uygulanan üretim yapısının çökmesine neden olması,
- Ekonomik gerilemenin göçlere ve dolayısıyla nüfusun azalmasına neden olması, toplumsal yapının değişmesi
- 1881, 1915 ve 1929 yangınları ve kıtlık, hastalık, savaş gibi sebeplerin kent görseli üzerinde etki ettiği değişime paralel olarak şehrin ticari faaliyetlerinin de değişmesidir.

Ankara'nın başkent olma süreci 1910'lu yıllardan itibaren başlamıştır. Savaşlarda batı illerinin kaybedilmesi, İstanbul'u kolaylıkla fethedilebilecek bir konuma düşürmüştür. Denizlere egemen olamayan ve eski gücünü kaybeden ülkenin başkentinin sahil kenarında olması büyük bir risk oluşturmuştur. Bu nedenle başkentini daha korunaklı bir bölgeye taşınması fikri bu dönemde başlamıştır¹²⁷. Gülekli, bu konuyla ilgili şunları aktarmıştır:

¹²⁵ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.43.

¹²⁶ M. Tunçer, “Ankara'da...”, s. 61.

¹²⁷ T. Akçura, *a.g.e.*, s.22.

“Yeni organize edilen Türk gücünün, düşman elinden ve gözünden uzakta bulunması, o vakit ki İstanbul’un kozmopolit ve yabancı tesirler altında kalan muhitinden ayrı bir fikir ve mücadele merkezine bağlanması icap ediyordu”¹²⁸.

Düşmanın stratejik üslere yerleşmesi sonucu, donanma birkaç kere tehdit edilmiş, idari yönetim zor dönemlerden geçmiştir¹²⁹. Ayrıca İstanbul, 1920 yılında İngilizler tarafından işgal edilmiş, bazı milletvekilleri tutuklanmıştır¹³⁰. Başkent’in Ankara olması fikrine karşı çıkan İstanbul, itilaf kuvvetlerinin baskısına daha fazla dayanamamıştır. Bu sebeple İstanbul yetkilerini Anadolu’ya devretmek zorunda kalmıştır¹³¹.

13 Ekim 1923 yılında İsmet İnönü on dört arkadaşıyla birlikte Ankara’nın başkent olması için kanun teklifi vermiştir. 20 Nisan 1924 yılında Anayasa’nın 2 maddesinde; “Türkiye Devleti’nin Makar-ı İdaresi Ankara Şehridir” ibaresi ile belirtilmiş ve kabul edilmiştir¹³².

1923 yılından itibaren şehrin Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti olmasıyla birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Cumhuriyet dönemi Ankara’sını Mamboury, şu şekilde özetlemektedir:

"Bir zamanlar ölülerin yattığı yerlerde gerçek kamu binaları yükseldi; tüm bakanlıklar geniş alanlara yerleştirildi, görkemli bir Cumhurbaşkanlığı Köşkü inşa edildi; bankalar ise hakiki hizmet binaları inşa ettirdi; çok sayıda otel, konaklama sektörüne, bir başkentten beklenen rahatlığı sunan iyileştirmeleri yerine getirerek kapılarını hizmete açtı, büyük okullar inşa edildi, Yenişehir, Cebeci, Çankaya, Çankırı Kapı, Gar vs. yakınlarında birçok semt oluştu. Yanan semtler yeni yapılarla

¹²⁸ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.68.

¹²⁹ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.68.

¹³⁰ S. Öztaş, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Açılışı ve Hükümet Kurulana Kadar İlk Çalışmaları, *International Journal of Eurasian Education and Culture*”, 1(1), 2016, s.28.

¹³¹ T. Akçura, *a.g.e.*, s.23.

¹³² F. Büyükyıldız, *Başka Kent Ankara*, Ankara 2009, s.15.

donatılıyor, bu coşkulu yeni yaşam biçimi sınır tanımayan faaliyetlerini her yerde sürdürüyor. Yoğun siyasi döneminden sonra Ankara, hummalı bir yapılaşma dönemi yaşıyor, çok yakında üçüncü büyük dönüşümünü yaşayacak: Bu, düşünsel yaratılara, büyük iktisadi ve endüstriyel girişimlere ve ulusal refaha elverişli olağan bir dönem olacak”¹³³.

Cumhuriyet’in ilan edilmesi ve Ankara’nın başkent olması yeni dönemin başladığını göstermektedir. Özellikle Taşhan’ın bulunduğu meydan ticari fonksiyonunun yanı sıra yeni fonksiyonlar üstlenmiş, idari yapıların yer aldığı semt, siyasi kimliklerin uğrak noktası olmuştur. Bu durum ulus meydanının önemini arttırmıştır. Bu gelişmeler kentte birden fazla merkezin oluşmasını sağlamıştır. Şehir, tarihi yapıların yer aldığı “Ulus Meydanı” ve daha çağdaş bir görünüme sahip olan “Kızılay Meydanı” olarak bilinen iki merkezden oluşmuştur. Dolayısıyla yeni merkezlerin ortaya çıkması sağlanmıştır. Özellikle Çankaya yönünde oluşan gelişmenin en önemli sebebi, kamu yapılarının bir süre sonra Yenişehir semtine taşınması ve büyükelçilik yapılarının da Çankaya’da yer almasıdır¹³⁴.

Büyük bir yapılaşma döneminin başladığını belirten Mamboury¹³⁵, benzer tanımlamalar yaparak, Ankara’nın dönüşüm sürecini şu cümlelerle aktarmıştır:

“Ankara’nın, Cumhuriyet’in başkenti olarak seçilmesiyle birlikte yeni bir dönem başlar. Şehir ovaya uzanır, Yenişehir’e doğru genişler, Kavaklıdere, Çankaya, Cebeci’ye doğru yeniden yükselir, Gar’ın yanındaki bozkıra yayılır, Çankırı Caddesi’ni izler, Timur Tepesi’nin yamaçlarını aşar ve dört bir yanda önemli kentsel yerleşim bölgeleri oluşturur”.

¹³³ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.16.

¹³⁴ S. Açıköz-R. Ataturay-G. Güneş-A. Çabuk, “Geçmişten Günümüze Ulus Meydanı”, *Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu*, Ankara 1996, s.2-3.

¹³⁵ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.89-90.

Ulus çevresinin gelişmesinden dolayı bazı problemler oluşmuştur. Ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bölgede işyerleri çoğalmıştır. Dolayısıyla konut alanları yok edilmiştir. İşyerlerinin yoğun olduğu bölgeler; Atatürk ve Talat Paşa Bulvarı, Demiryolunun Cebeci yönüne doğru giden bölümü, Anafartalar ve Denizciler caddeleri olarak belirlenmiştir. 1955 yılından sonra yapılan Ulucanlar Caddesi'nde ise çoğu bina istimlak edilerek yıkılmış ve cadde boyunca işyerleri inşa edilmiştir. Ana caddelere yakın ara sokaklarda işyeri oranı artmış, ana caddelere uzak noktalarda ise işyeri konut karışımının daha az bir seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla ana caddelerden başlayıp, yayılan işyerleri, var olan konutların yıkılmasına veya dönüşmesine neden olmuştur¹³⁶.

Akçura'nın da değindiği gibi tarihi şehir yapısının büyük bir bölümü yangınlar ve istilalardan dolayı yok edilmiş, diğer bölümü ise günümüze kadar bakımsız bırakılmıştır. Özellikle kırsal kesimden şehre yapılan göçler, nüfusun artmasına sebep olmuş ve kentsel alanların dönüşümü engellenemez duruma gelmiştir. Gecekondulaşma artmış, eski Ankara olarak isimlendirdiğimiz alan Altındağ ve Yenidoğan gecekonduları ile bütünleşmiş ve tarihi doku kısmen özelliğini kaybetmiştir¹³⁷. Bu eksiklik şehir planlama hareketlerinin başlamasını sağlamıştır. Şehre Herman Jansen, Carl Lörcher, Raşit Uybadin ve Nihat Yücel gibi mimarların planları ve Nazım planı uygulanmıştır. Bu planlar şehrin genişlemesini sağlamış ve boş alanlar değerlendirilmiştir. Ancak kaçak yapılaşmanın kontrol altına alınamamasından dolayı kent planlama sorunları ile ilgilenmek üzere Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur¹³⁸.

Belediyenin kurulmasıyla birlikte başlayan imar faaliyetleri, şehrin geleneksel dokusu üzerinde etkili olamamış fakat yeni merkezlerin oluşmasını sağlamıştır. Cumhuriyet döneminde yeni merkezler modernleşmeyi temel alan bir anlayışla inşa

¹³⁶ R. Keleş, *Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi*, Ankara 1971, s.14.

¹³⁷ T. Akçura, *a.g.e.*, s.15.

¹³⁸ Ö. Altaban, "Kamu Yapıları Yer Seçim Süreçleri", *Ankara 1985'ten 2015'e*, Ankara 1987, s.31-48.

edilmiştir. Fakat son zamanlarda şehirde korumaya değil, yenilemeye yönelik anlayışın hâkim olması, tarihsel değer taşıyan yapılara zarar vermiştir. Bu durum gecekondulaşma, kentleşme, arsaların kentsel kullanımlara ayrılmaması ve rant tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

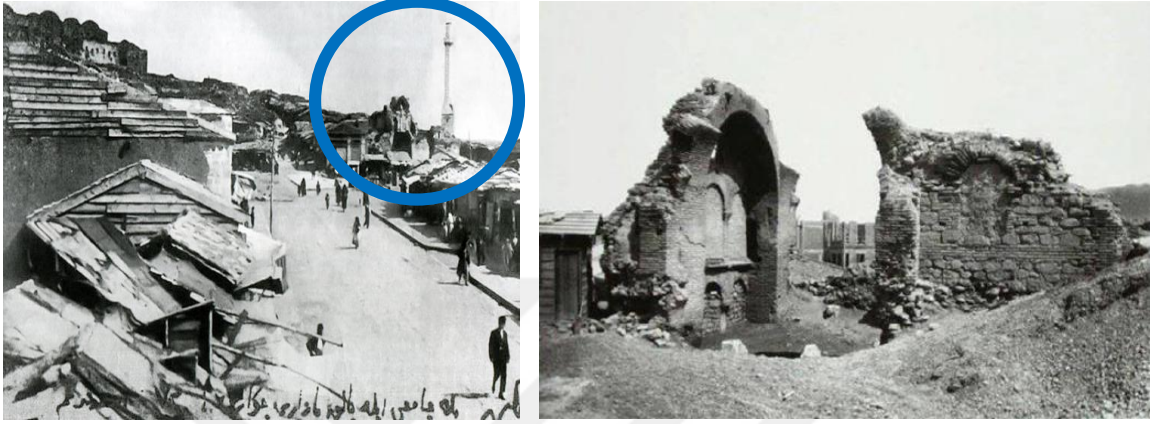

3. ANKARA’DA GÜNÜMÜZE ULAŞMAYAN TÜRK DEVRİ YAPILARI

3.1. Dini Yapılar

3.1.1. Cami ve Mescitler

3.1.1.1. Yeğenbey Cami (Klemens Kilisesi)

F. 1. (solda) Yeğenbey Cami (Yavuz İşçen Arşivi,1927)

F. 2. (sağda) Aziz Klemens Kilisesi (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Kilise Ankara’nın eskiden Eşenhor olarak bilinen mahallesinde yer almıştır¹³⁹. Bugün yapının bulunduğu bölge Denizciler Caddesi olarak bilinmektedir. Yapı, eski Adliye Binası olarak hizmet veren fakat günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü olarak faaliyet gösteren binanın bulunduğu sırada idi.

Yapım Tarihi / Dönemi: Kentin Bizans dönemi yapıtlarından olan Aziz Klemens Kilisesi birçok seyyahın çalışmasında yer almıştır. 1835 yılında Ankara’ya gelen ve kilisenin varlığından söz eden ilk gezgin Fransız arkeolog Charles Texier olmuştur¹⁴⁰. 1864 yılında Ankara’yı ziyaret eden Fransız arkeolog George Perrot, yeni yapılan kiliselere değinirken, bir kilisenin yanındaki caminin avlusunda iri tuğlalardan inşa edilmiş Bizans kilisesinin harabelerinden bahsetmektedir. Bölgede oturan Rum

¹³⁹ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, s.101.

¹⁴⁰ C. Texier, *Küçük Asya*, Ankara 2002, s.466.

vatandaşların bu kiliseyi “Haghios Clemendos” olarak adlandırdığını, fakat rehberi Mösyö Riga’nın ise, kilisenin Saint Jean le Theologien’e (Aziz Yuhanna) ait olduğunu belirtmiştir¹⁴¹. Klementios adına yapıldığı bile net olarak bilinmeyen kilisenin yapım tarihi de net olarak bilinmemektedir. Yapı, Fransız sanat tarihçisi Guillaume de Jerphanion tarafından 5. ve 6. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiş, Alman sanat tarihçisi Oscar Wulff tarafından ise 6. ve 7. yüzyıllar arasında yapılmış olabileceği belirtilmiştir. Eyice, Bizans mimarisi hakkında bir çalışma yayımlayan Alman kökenli mimarlık tarihçisi R. Krautheimer’ın tezine katılarak, kilisenin 9. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca yapının aynı alanda bulunan 4. ve 5. yüzyıllara ait bir bazilikanın temelleri üzerinde yükselmiş olabileceği üzerinde de durmuştur¹⁴². Sonuç olarak çeşitli tarihçiler ve araştırmacılar tarafından kilisenin yapım tarihi için farklı görüşler öne sürülmüştür.

Mimari Özellikler: Kapalı haç planı şeklinde tasarlanan kilise, kubbeli küçük bir yapıdır ve ana girişi üç bölümden oluşmuştur. Planın dört kolu birbirine eşit şekilde tasarlanmıştır. Haç formundaki alan ana mekân naos olarak değerlendirilmiş; haçın kollarının dış akslarına kullanım alanları eklenmiş ve yapının dikdörtgen bir plan üzerinde oluşması sağlanmıştır¹⁴³. Moloz taş ve tuğladan yapılmış olan kilisenin etrafı duvarlarla çevrilmiştir¹⁴⁴.

Yapıdaki apsis çıkıntısı dışarıda beş cepheli içeriden ise yarı oval biçiminde tasarlanmış, bu bölüm daha sonradan yıkılmış ve duvarla kapatılmıştır. Ayrıca Eyice, kasnaksız kubbeyi taşıyan kemerlerin üzerinde küçük ebatlarda pencereler açıldığını belirtmiş, kubbenin iç yüzeyini şu şekilde tasvir etmiştir:

¹⁴¹ E. Madran, “Gezi...”, s.155-172.

¹⁴² S. Eyice, “Ankara’nın Kaybolan Bir Eski Eseri: Klemens Kilisesi”, *Ankara Dergisi*, Ankara 1991, s.5-12.

¹⁴³ U. Serin, “Bizans Ankara’sı ve Kaybolan Bir Kültür Mirası: St. Clement Kilisesi”, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, S.31/2, Ankara 2016, s.69-70.

¹⁴⁴ A. Erdoğan, *Altındağ’ın Manevi Coğrafyası*, Ankara 1998, s.199.

“Kubbenin yüzeyinin dilimli olduğu fotoğraflardan öğrenilir.

Bu kubbenin yapı tekniği bakımından en ilgi çekici tarafı, ortada dört ana kemerin meydana getirdikleri, kareden kubbe dairesine geçişi sağlayan pandantiflerin içlerinde ayrı birer de tromp kemerinin bulunması idi.”¹⁴⁵.

Jerphanion’un yaptığı araştırmalar, yapının temelinde bir mahzen olma ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Yapıya yakın bölgede ise Roma dönemi kalıntıları ortaya çıkarılmış, Jerphanion, bunun bir çeşme olabileceği üzerinde durmuştur. Su kaynağı ve kutsal mekân ilişkisinin önemine vurgu yapan Serin, mahzen olarak düşünülen mekânın, St. Clement ve yardımcılarının öldürülmesinden sonra onların hatırasına yapılmış olabileceği ihtimaline yer vermiştir¹⁴⁶. Eyice ise bu mekânın bir mezar odası olarak kullanıldığı ihtimali üzerinde durmuştur¹⁴⁷.

Yapının özenli mermer işçiliği ve süslemeleri ile dikkat çektiğini belirten Eyice, kubbeyi taşıyan büyük kemerlerin alt bölümlerinde fresko tekniğiyle yapılmış resimler olduğuna dikkat çekmektedir¹⁴⁸. Günümüzde kiliseye ait kalıntılar, kuyumcu olarak kullanılan bir İşhanı’nın arka tarafında bulunmakta, yangın merdiveni aracılığıyla görülebilmektedir. Yapıdan günümüze bir duvarın iç yüzeyi ve kolları yok edilen bir Latin haçının görüldüğü mermer blok ulaşmıştır.

¹⁴⁵ S. Eyice, “Ankara’nın Kaybolan...”, s.5-12.

¹⁴⁶ U. Serin, *a.g.m.*, s.72.

¹⁴⁷ S. Eyice, “Ankara’nın Kaybolan...”, s.5-12.

¹⁴⁸ S. Eyice, “Ankara’nın Kaybolan...”, s.5-12.

F. 3. (solda) Aziz Klemens Kilisesi İç Duvar Yüzeyi, Genel Görünüm, 2019

F. 4. (sağda) Aziz Klemens Kilisesi Mermer Blok, Genel Görünüm, 2019

Yapıda bulunan açıklıklar ve galeriler duvarlar ile doldurulmuş, yapı sadece merkezi mekândan oluşan bir biçime dönüştürülmüştür. Eyice, bu işlemin kilisenin camiye dönüştürüldüğü sırada uygulanmış olabileceğine ihtimal vermiştir¹⁴⁹. Çinilerle bezenen minaresindeki süslemelerin ve caminin kitabesinin ise Etnografya Müzesi'ne teslim edildiği bilinmektedir¹⁵⁰. Yapı Yeğenbey Cami'ye dönüştürüldükten sonra cephelerinde yarım daire kemerli, enine dar dikdörtgen demir parmaklı pencereler açıldığı arşiv fotoğraflarından gözlemlenmektedir.

1850 yılında, Yozgatlı Ermeni tacir Hacı Orhan tarafından restore ettirilen yapı, sadece dört duvar olarak kalmış, bütün özgünlüğünü yitirmiştir¹⁵¹. Yıkılacak duruma gelen Klemens Kilisesi, atıl bırakılmış ve II. Murad döneminde Ahmed bin Hızır Yeğen Bey tarafından camiye çevrilmiştir. Yapının müzede bulunan kitabesinden caminin 842/1438-9 senesinde inşa edildiği öğrenilmiştir¹⁵². 19.yüzyılın başında kilise binasının kullanılamaz hale gelmesi, Yeğen Bey Camisinin hizmet verememesine neden olmuştur. Dolayısıyla yapının karşısında bulunan arsaya aynı isimle yeniden cami inşa edilmiştir. Fakat 1917 yangını, bu alanı etkilemiş, yapılar hasar görmüş ve kullanılamaz

¹⁴⁹ S. Eyice, "Ankara'nın Kaybolan...", s.5-12.

¹⁵⁰ İ. H. Konyalı, *Ankara Camileri*, Ankara 1978, s.91.

¹⁵¹ E. Madran, "Gezi...", s.155-172.

¹⁵² Ö. Ergenç, *a.g.m.*, s.101.

hale gelmiştir. Günümüzde yeniden yaptırılan caminin yeri Ali Kütükçü İşhanı'nın bulunduğu alana denk gelmektedir¹⁵³.

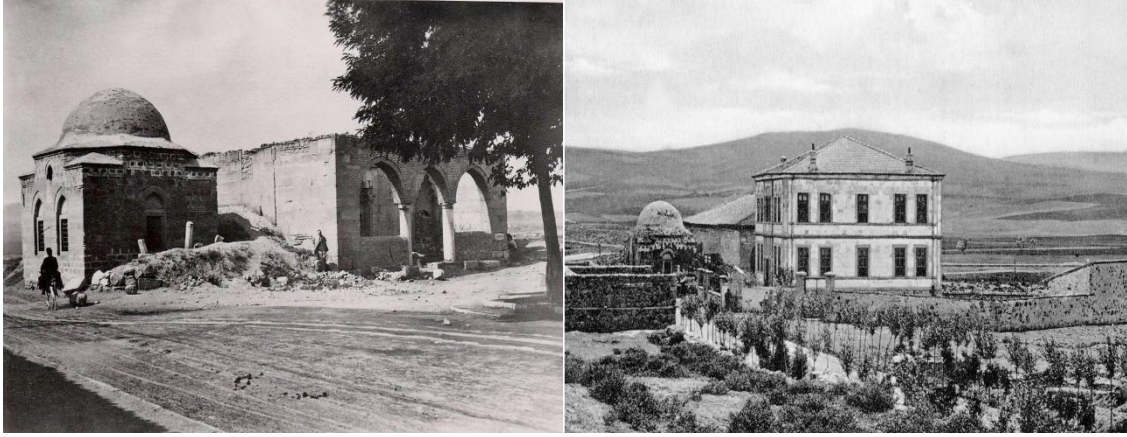
Mevcut Durum: Yapıya ait kalıntıların çok az bir bölümü bugün Anafartalar Caddesi üzerinde yer alan Nar Altın A.Ş.'nin yangın merdiveninden izlenebilmektedir.

F. 5. Denizciler Caddesi, Nar Altın A.Ş., Genel Görünüm, 2019

¹⁵³ Y. İşçen, *Aziz Klemens Kilisesi*, 2013, s.2. Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

3.1.1.2. Kızılbeş Külliyesi

F. 6. (solda) Kızılbeş Külliyesi (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 7. (sağda) Kızılbeş Külliyesi (Dericizade Arşivi)

Yeri: Yapı, günümüzde Ulus'ta Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası ve Merkez Bankası'nın bulunduğu alanda yer almıştır.

Yapım Tarihi / Dönemi: Ankara'nın eski medreselerinden biri olan Kızılbeş Külliyesi, 13. yüzyılda Selçuklu devrine ait bir külliye'dir. Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus'un beylerbeyi Kızıl Bey tarafından yaptırılmıştır¹⁵⁴.

Mimari Özellikler: Yapı, cami, medrese ve türbeden oluşmaktadır. Kızılbeş Medresesi, eski fotoğraflar üzerinden sade, minaresi olmayan, kerpiç duvarlı, boyuna dikdörtgen planlı, sivri çatılı bir yapı olarak gözlemlenmektedir¹⁵⁵. Ayrıca yapının kuzey yönünde üç bölümden oluşan bir son cemaat alanı yer almıştır¹⁵⁶.

Caminin doğu yönünde ise Kızıl Bey'e ait türbe yer almaktadır. Moloz ve kesme taş kullanılarak inşa edilen türbe, fotoğraflardan kubbeli ve kare planlı yapı olarak gözlenmektedir. Kapısı batı yönünde konumlandırılan türbenin, kuzey duvarında bir, batı duvarında ise iki adet pencere olduğu tespit edilmiştir. Pencerenin üst kısımlarına

¹⁵⁴ R. Özdemir, *XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Ankara 1998, s.51.

¹⁵⁵ G. Öney, "Ankara'da...", s.93.

¹⁵⁶ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Ankara Vakıf Eserleri*, Ankara 2015, s.99.

ise sağır sivri kemerler yapılmıştır. Sekizgen kasağa oturan türbenin kümbetine tromplarla geçildiği tahmin edilmektedir¹⁵⁷.

Günümüzde Etnografya Müzesi'nde bulunan 1300 yılına tarihlendirilmiş, derin oyma tekniği ile işlenen ceviz minberi önemli bir yapıttır¹⁵⁸. Bu minberden caminin kullanılamaz hale gelmesinden dolayı Alişir oğlu Yakup tarafından Ebubekir oğlu Mehmet'e onarım yaptırtıldığını öğrenmekteyiz¹⁵⁹. Müzede bulunan bir diğer önemli parça ise ahşap kapı kanatlarıdır. Öney, özellikle bu kapı kanatlarının ahşap işçiliğinin önemli ve nitelikli bir örneği olduğunu belirtmektedir¹⁶⁰.

1594 senesinde caminin depremlerden dolayı kullanılamaz hale geldiği ile ilgili kayıt bulunmaktadır. Kayıtlardan bir diğerisi ise 1600 yılında cami ve medresenin deprem nedeniyle doğu yönündeki kubbesinin restore edilmesi gerektiği ile ilgilidir¹⁶¹. Bazı doğal afetler nedeniyle zarar gören yapı tekrar kullanılır duruma getirilmiş, fakat kubbe özgünlüğünü yitirmiřtir¹⁶².

Özdemir¹⁶³, medrese ve caminin yan yana inşa edildiğini belirtmektedir. Fakat Günel ve Kılıcı, yapı ile ilgili kayıtlardan yola çıkarak, medrese ve caminin aynı bina olabileceğini, medresenin bir bölümünün cami olarak hizmet etmiş olabileceğine işaret etmektedir¹⁶⁴.

¹⁵⁷ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*,s.56-59.

¹⁵⁸ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.65.

¹⁵⁹ M. Z. Oral, "Anadolu'da Sanat Değerisi Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1962, s.53.

¹⁶⁰ G. Öney, "Ankara'da...", s.100.

¹⁶¹ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, s.100-101.

¹⁶² R. Özdemir, *a.g.e.*, s.52.

¹⁶³ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.52.

¹⁶⁴ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*,s.56.

F. 8. Ziraat Bankası ve Merkez Bankası, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Ankara başkent ilan edildikten sonra Ziraat Bankası kentte kalıcı bir arsa edinmeye karar vermiştir. Bunun üzerine Kızılbey Külliyesi, Ziraat Bankası'nın inşası için yıktırılmıştır. 1926 yılında başlayan inşaat çalışmaları, 1929 yılında tamamlanmıştır¹⁶⁵.

¹⁶⁵ M. Şener, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Ziraat Bankası ve İş Bankası Hizmet Binaları: ‘Milli Mimarlık’ ve Banka Yapıları”, *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, İstanbul 2016 s.206-207

3.1.1.3. Hoca Paşa (Kuyulu) Cami ve Kuyulu Kahve

Yeri: Arşiv fotoğraflarında var olup, günümüze ulaşamayan camilerden bir tanesi de Hoca Paşa (Kuyulu) Camidir. Cami, eskiden Karaoğlan Çarşısı olarak bilinen bölgede, Tülüce Mahallesi'nde yer almıştır. Bugünkü adıyla Anafartalar Caddesi'nde, Zincirli Camii'nin yukarısında, Hacı Bayram'a giden yolun köşesinde bulunmaktaydı¹⁶⁶.

Caminin konumunu Mamboury¹⁶⁷ şöyle özetlemiştir;

”Meydandan Anafartalar Sokağı'na çıkın, soldaki 2.sokağa girin; yaklaşık 20 m. ilerleyin, caminin girişi soldaki 1.sokağın köşesindedir.”

F. 9. (solda) Hoca Paşa (Kuyulu) Cami (Abdülkerim Erdoğan,1998:193)

F. 10. (sağda) Hoca Paşa (Kuyulu) Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015:302)

Yapım Tarihi / Dönemi: Caminin kimler tarafından ve hangi yılda inşa ettirildiği bilinmese de, yapılan mimari incelemeler yapının 13. yüzyıla ait olabileceğine işaret etmektedir¹⁶⁸.

¹⁶⁶ N. Tonga, “Cumhuriyet Ankarası'nın Devraldığı Edebi Miras: Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Ankara'daki Edebiyat Hayatı ve Edebiyat Mahfilleri, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(2), Ankara 2014, s.184-202

¹⁶⁷ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.226.

Mimari Özellikler: Boyuna dikdörtgen planlı çatılı, kerpiç duvarlı bir yapı olan caminin kesme taş örgülü minaresi kuzeydoğu köşesinde yükselmiştir¹⁶⁹. Minarenin tek şerefesi bulunmaktadır. Şerefenin korkulukları ise taş ve tuğla ile örülmüştür. Minare konik külahla tamamlanmıştır. Caminin güney cephesinde ise demir parmaklıklı dört adet dikdörtgen formda pencereler açılmıştır.

Mamboury¹⁷⁰, alçı mihrabının iyi bir işleme niteliğine sahip olduğunu, bölme kısmının altı ve üst yüzey kirişinin, İranlı veya Selçuklu bir sanatçı tarafından yapıldığını, yüzeylerin çiçek motifleriyle süslendiğini belirtmiştir. Caminin kapısı ise günümüzde Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır. Nitelikli süslemelere sahip olan bu ahşap kapı kanatlarının üzeri künde kari tekniğinin taklidi uygulaması ile işlenmiştir. Ayrıca kapı üzerinde oyma tekniği kullanılarak biçimler verilmiştir¹⁷¹.

Kuyulu Kahve: Kuyulu Camii yanında konumlanan Kuyulu Kahve ise şairlerin, yazarların, siyasetçilerin, gazetecilerin tercih ettiği bir mekan olma özelliğine sahip olmuştur. Kahve'nin Kurtuluş Savaşı yıllarında hizmet verdiği, Nazım Hikmet'in Kuva-yı Milliye şiirine yansıyan dizelerden anlaşılabilir:

“Kardeşim

sana bu mektubu Ankara'da Kuyulu kahvede yazıyorum.

Hep aynı Anadolu havalarını çalıyor gramofon

kocaman bir boru çiçeğine benzeyen ağzıyla.”¹⁷².

Kahve, Eskişehir milletvekili Eyüp Sabri Akgöl'ün kardeşi Dayko tarafından işletilmiştir. Ayrıca gizli içki satışının yapıldığı ve yaz aylarında gelen müşterilerin, işletmenin önüne konulan taburelerde ağırlandığı ile ilgili bilgiler Kültür Bakanlığı'nın

¹⁶⁸ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.168.

¹⁶⁹ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.54.

¹⁷⁰ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.226.

¹⁷¹ B. Ögel, Selçuk Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Hakkında Notlar, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 1, İstanbul 1957, s.203.

¹⁷² N. Hikmet, *Kuvayi Milliye*, İstanbul 2002, s.47.

ortak çalışmasında yer almaktadır¹⁷³. Ediz, özellikle Milli Mücadele döneminde bütün kahvehanelerde olduğu gibi Kuyulu Kahve'nin de yeni bir işlev ile hizmet verdiğini belirtmiştir. Siyasi oluşumlar ve işgalciler tarafından istihbarat ofisi olarak kullanılan bu tarz mekanlarda, bilgi edinme ve haber alma faaliyetleri gerçekleşmiştir¹⁷⁴.

Mevcut Durum: Kuyulu Camii ve Kuyulu Kahve, hükümet caddesi projesi nedeniyle 1938 yılında belediye tarafından istimlak edilerek, yıkılmıştır. Buldukları arsanın üzerinden yol geçirilmiştir¹⁷⁵.

F. 11. Anafartalar Çarşısı'ndan Meydana Bakış, Genel Görünüm, 2019

F. 12. Hacı Bayram Mahallesi, Genel Görünüm, 2019

¹⁷³ A. Yüksel, *Erken Cumhuriyet Döneminde Gündelik Yaşamın Mekansal İdüşümleri: Ankara Anafartalar Caddesi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 2013, s.98.

¹⁷⁴ İ. Ediz, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kahvehaneler ve Sosyal Değişim", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 10(8), Sakarya 2008, s.186.

¹⁷⁵ N. Tonga, *a.g.m.*, s.184-202

3.1.1.4. Kulderviş Mescidi

F. 13. (solda) Kulderviş Mescidi (Ankara Vakıf Eseri, 2015:301)

F. 14. (sağda) Kulderviş Mescidi (Gönül Öney,1972:228)

Yeri: Günümüzde mescidin bulunduğu alanda Hacettepe Üniversitesi'nin rektörlük binası yer almaktadır.

Yapım Tarihi / Dönemi: Kitabesi olmayan Kulderviş Mescidi, mimari incelemeler yapıldığında ve benzer örnekleriyle kıyaslandığında 14. ve 15.yüzyıllara tarihlendirilmektedir¹⁷⁶.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen bir zemin üzerine inşa edilen yapı, sade bir görünüme sahiptir. Mescit taş kaideli, ahşap hatıllı ve kerpiç duvarlıdır. Üzeri kiremit çatı ile örtülmüştür ve minaresi bulunmamaktadır. İki ahşap direğin taşıdığı son cemaat ise daha sonradan kapatılmış, yerine iki katlı pencereler açılmıştır. İbadet edilen alan yapının alt kısmından beş, üst kısmından ise altı pencere ile aydınlatılmıştır. Harimin üzerinde yer alan kirişli ahşap tavan duvarlar üzerine oturtulmuştur ve bitkisel motiflerin yer aldığı resimlerle süslenmiştir¹⁷⁷.

¹⁷⁶ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.167.

¹⁷⁷ G. Öney, "Ankara'da...", s.33-34.

Mevcut Durum: 1952 yılında onarılan mescit, Hacettepe Üniversitesi'nin inşa sürecinde yıkılmıştır¹⁷⁸.

F.15. Hacettepe Üniversitesi Rektörlük Binası, Genel Görünüm, 2020

¹⁷⁸ A. Erdoğan, *a.g.e.*, s.197.

3.1.1.5. Boyacı Ali Mescidi

F. 16. Boyacı Ali Mescidi (Ankara'nın Türk-İslam Dönemi Panel Sunumları, 2006:66)

Yeri: Mescid, eskiden Kızılelma olarak bilinen mahallede yer almıştır. Yapı, bugünkü adıyla Samanpazarı, Mazı Sokakta bulunmaktadır.

Yapım Tarihi / Dönemi: Mescit, mihrabın biçimi nedeniyle 14. veya 15. yüzyıla tarihlendirilmektedir¹⁷⁹.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen, kerpiç duvarlı, kiremit çatılı bir yapıdır. Dört köşeli plan üzerine yapılan mescidin kapısı, yapının sol köşesinde yer almıştır. Mescidin harim bölümü, sağ alt bölümde bir, üst bölümünde iki, yapının sol tarafında ise üst ve altta ikişer pencere ile aydınlatılmıştır. Hemen önünde bulunan Hacı Fatma Hanım Çeşmesi ise üzerindeki yazıtta belirtildiği üzere, 1899-1900 yılında yenilenmiştir; fakat günümüze ulaşmamıştır¹⁸⁰.

¹⁷⁹ G. Öney, "Ankara'da...", s.42.

¹⁸⁰ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.28.

Mevcut Durum: Mescit 1975 senesinde mahalle sakinleri tarafından yıkılmış, yerine kubbeli ve betonarme bir yapı inşa ettirilmiştir. Eski yapıdan ise sadece mihrap özgünlüğünü koruyarak günümüze ulaşabilmiştir. Biçimi değişen yapı aynı amaca hizmet etmeye devam etmektedir¹⁸¹.

F. 17. (solda) Boyacı Ali Camii, Genel Görünüm, 2020

F. 18. (sağda) Boyacı Ali Camii, Genel Görünüm, 2020

¹⁸¹ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.32.

3.1.1.6. Mevlevihane

F. 19. (solda) Mevlevihane (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

F. 20. (Sağda) Mevlevihane (Kaynak: http://www.yapi.com.tr/haberler/ankara-mevlevihanesi-yeniden-yapiliyor_114368.html)

Yeri: Yapı, Cenabi Ahmed Paşa Camiinin kuzey doğusunda konumlanmıştır.

Yapım Tarihi / Dönemi: 1660 senesinde Ankara'ya gelen Çelebi, yapının Cenabi Ahmet Paşa tarafından inşa ettirildiğine ve çevresinin gül bahçeleriyle süslendiğine değinmiştir¹⁸².

Mimari Özellikler: Mevlevihane binasının tekkesi avlunun kuzey doğusunda yer almıştır. Sema ayini yaptıkları bölümün ise camiye ait olabileceği düşünülmektedir. Arşiv fotoğraflarından betimlenebilen yapı, ahşap karkas yapı sistemine sahip, çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Fakat Günel ve Kılıcı, Mevlevihane'nin ilk yapıldığı dönemde cami ve türbe ile aynı mimari anlayışa uygun kagir yapı sistemiyle inşa edilmiş olabileceğini düşünmektedirler¹⁸³.

Mevcut Durum: Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile yapı, 1950 senesine kadar depo olarak hizmet vermiştir. Ulucanlar Caddesi'nin yapımı sırasında yıkılmıştır¹⁸⁴.

¹⁸² H.N. Atsız, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, İstanbul 1971, s.85.

¹⁸³ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*,s.73.

¹⁸⁴ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*,s.73.

F. 21. Cenabi Ahmed Paşa Camii ve Türbesi, Genel Görünüm, 2019

F. 22. Cenabi Ahmed Paşa Türbesi ve Camisi, Genel Görünüm, 2019

3.1.1.7. Mukaddem Cami

F. 23. (solda) Mukaddem Cami (Ankara'nın Türk-İslam Dönemi Panel Sunumları, 2006:76)

F. 24. (sağda) Hasırcılar Geçidi, Genel Görünüm,2019

Yeri: Hacettepe Üniversitesi yakınında bulunan caminin yeri günümüzde Hasırcılar Geçidi ve Hacettepe Sağlık İdaresi Yüksekokulu'nun önündeki alana denk gelmektedir.

Yapım Tarihi / Dönemi: Kitabeye göre cami 1450 senesinde yapılmıştır. Mihrabın biçimi ise 17.-18. yüzyılda yenilenmiş olduğunu göstermektedir¹⁸⁵.

Mimari Özellikler: Planı uzunlamasına dikdörtgen şeklinde olan yapı 2 katlıdır ve üzeri çatı ile örtülmüştür¹⁸⁶. Yapı, enine dar dikdörtgen pencereler ile aydınlatılmıştır.

Mevcut Durum: Talat Paşa Bulvarı yapılırken bir bölümü yıkılarak boyuna küçülen cami, 1981 senesinde Hasırcılar Geçidi yapılırken Anıtları Koruma Kurulu'nun kararı ile yıkılmıştır¹⁸⁷. Başka bir alana yeniden yapılması şartı ile yıkılan cami için arsa temin edilmediğinden dolayı kitabesi ve alçı mihrabı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından korumaya alınmıştır¹⁸⁸.

¹⁸⁵ G. Öney, "Ankara'da...", s.77.

¹⁸⁶ G. Öney, "Ankara'da...", s.77.

¹⁸⁷ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*,s.78-104.

¹⁸⁸ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*,s.77.

3.1.1.8. Haseki Cami

F. 25. (solda) Haseki Cami (Tunçer,2015:52)

F. 26. (sağda) Haseki Cami (Ankara Vakıf Eserleri,2015:296)

Yeri: Öney¹⁸⁹, yapının günümüzde sebze halinin bulunduğu alanda yer aldığını belirtmiştir. Sağdıç¹⁹⁰, yapının Posta Caddesi'nde Sebze Halinin yanında bulunduğunu belirterek benzer görüşleri desteklemiştir. Günel ve Kılıcı¹⁹¹ da aynı görüşle yapının günümüzde Sebze Hali'nin bulunduğu alana denk geldiğini söylemektedir. Özetle günümüzde yıkılan caminin konumu, Vakıf İşhanı ve Sebze Hali'nin bulunduğu alana denk gelmektedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1551-52 tarihli vakıf kayıtlarına göre Cami, Haseki Hürrem Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Vakfiyede Hürrem Sultan'ın cami ve çalışanları için vakfından para aktardığı kayıtlıdır¹⁹².

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından caminin kubbeli, tuğla minareli bir yapı olarak var olduğu dikkat çekmektedir.

¹⁸⁹ G. Öney, "Ankara'da...", s.92.

¹⁹⁰ O. Sağdıç, "Bir Zamanlar Ankara", Ankara Büyükşehir Belediyesi Belko Yayını, Ankara 1994, s.90.

¹⁹¹ G. Günel-A. Kılıcı, a.g.m.,s.56.

¹⁹² A. Erdoğan, G. Günel & A. Kılıcı, "Tarih İçinde Ankara" Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi, Cilt 2. Ankara 2008, s.64.

Mevcut Durum: 1929 yılında Tahtakale yangını sebebiyle Sulu Han ve çevresi yanmıştır. Anafartalar Mahallesi'nde eski belediye binası olarak hizmet veren yapının olduğu yere kadar yayılan yangın, Haseki Cami'nin de hasar görmesine neden olmuştur. Fazla hasarın oluşması nedeniyle caminin yıkılmasına karar verilmiştir¹⁹³.

F. 27. (solda) VakıfBank, Genel Görünüm, 2019

F. 28. (sağda) Ulus Sebze Hali, Genel Görünüm, 2019

F. 29. Vakıf İşhanı, Genel Görünüm, 2020

¹⁹³ E. H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul 1989.

3.1.1.9. Abdülhadi Cami

Yeri: Cami, Samanpazarı bölgesinde, Çarşı Sokağı'nın girişinde, bir kaya üzerinde yer almıştır.

Yapının Tarihi ve Dönemi: Camiyi inşa ettiren Koca Bey zade Seyyid Abdülhadi Efendi'nin 5 Haziran 1731 tarihli vakıf kaydı, yapının 18.yüzyıl içerisinde yapılmış olabileceği ihtimalini desteklemektedir¹⁹⁴.

Mimari Özellikler: Cami, tuğla ve kerpiçten inşa edilmiştir ve minaresi bulunmamaktadır. Konyalı, yapının alçı mihrabını Hacı Bayram Cami'nin mihrabına benzetmiştir. Ahşap minberinin ise önemli bir işçiliğe sahip olduğunu bildirmiş, tavan süslerinin zarafetinden bahsetmiştir¹⁹⁵. Ahşap minber ve kürsüsü Karacabey Camisinde son cemaat alanına konulmak üzere teslim edilmiştir¹⁹⁶.

F. 30. (solda) Abdülhadi Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015:292)

F. 31. (sağda) Altındağ Belediyesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: 1941 yılında yol yapımı nedeniyle yıkılan cami için ödenen istimlak parasıyla Kurtuluş Cami yaptırılmıştır. Yapının olduğu alanda günümüzde Altındağ Belediye Binası yer almaktadır.

¹⁹⁴ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.3-4.

¹⁹⁵ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.3.

¹⁹⁶A. Kılıcı, "Ankara'da Yok Olan Vakıf Yapılardan Abdülhadi Camii ve Tahtakale Hamamı", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, Ankara 2001, s.313-324.

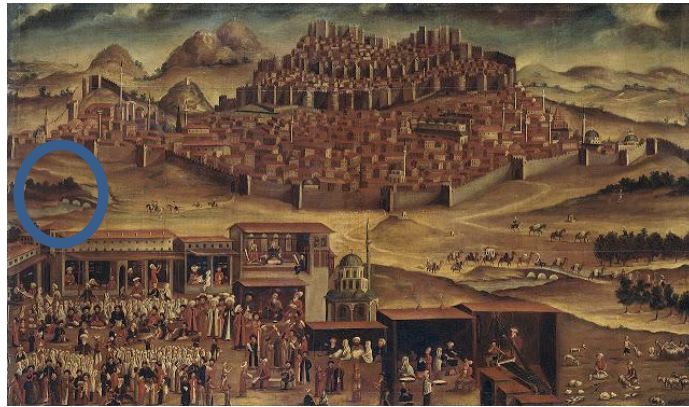
3.1.1.10. İğneli Belkıs Cami

F. 32. İğneli Belkıs Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015:297)

Yeri: Bu yapı, Tülüce Mahallesi olarak bilinen bölgede yer almıştır. Rijksmuseum'da yer alan tabloyu inceleyen Eyice¹⁹⁷, tablo üzerinden caminin konumu hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Tablonun en sol kenarındaki minare de, eski bir fotoğrafta görülen camiye aittir. Bu da büyük bir ihtimal ile İğneli Belkıs Camii olabilir. Von Vincke planında burada İğneli Camii adıyla bir mabet gösterilmiş, bunun az yukarısına şimdi Vilayet binası yerinde Paşa Sarayı işaretlenmiştir.”

Res. 1. Rijksmuseum'da bulunan “Ankara Manzarası” Tablosu'nun Renkli Reprodüksiyonu (Eyice, 1970)

¹⁹⁷ S. Eyice, “Ankara'nın...”, s.61-125.

Bugünkü adıyla Hacı Bayram Mahallesi olarak bilinen bölgede yer alan cami, eskiden Başbakanlık, sonra Maliye Bakanlığı, günümüzde ise Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin Eğitim Binası olarak kullanılan binanın arkasında bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi ve Dönemi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı ve kesin yapım tarihi bilinmemektedir.

Mimari Özellikler: Konyalı, caminin uzun ve biçimli bir minareye sahip olduğunu belirtmektedir¹⁹⁸. Duvarları kerpiç ve tuğla gövdeli olan caminin hariminin ise ahşap örtülü olduğu kayıtlıdır¹⁹⁹.

F. 33. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Cami, yol çalışmaları nedeniyle kamulaştırılmış, 1925 senesinde yıktırılmıştır²⁰⁰. Yeri, Valilik binası olarak kullanılan, günümüzde Sosyal Bilimler Üniversitesi olarak hizmet veren binanın yanındaki sokağa denk gelmektedir.

¹⁹⁸ İ.H. Konyalı, *a.g.e.*, s.57.

¹⁹⁹ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.163.

²⁰⁰ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.163

3.1.1.11. Akşemseddin (Tahta Minare) Camii

F. 34. Akşemseddin Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015:293)

Yeri: Fotoğrafın sağ alt bölümünde görünen, minareli olan yapıdır. Camii, bugünkü adıyla İsmet Paşa Mahallesi'nde bulunmaktaydı. Günümüzde yeri Turgut Reis İlkokulu'nun karşısında bulunan alana denk gelmektedir²⁰¹.

Yapının Tarihi / Dönemi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak Akşemseddin tarafından yaptırılmış olabileceği öne sürülmektedir.

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından caminin kare planlı, kubbeli, tuğla minareli bir yapı olarak var olduğu dikkat çekmektedir.

Mevcut Durum: Caminin olduğu alan 1938 yılında satılmış, yerine park yapılmıştır²⁰². Günümüzde yeri Anafartalar Polis Merkezi Amirliği arazisi dâhilindedir.

²⁰¹ B.Kaya, kişisel görüşme, 11.03.2020

²⁰² İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.13.

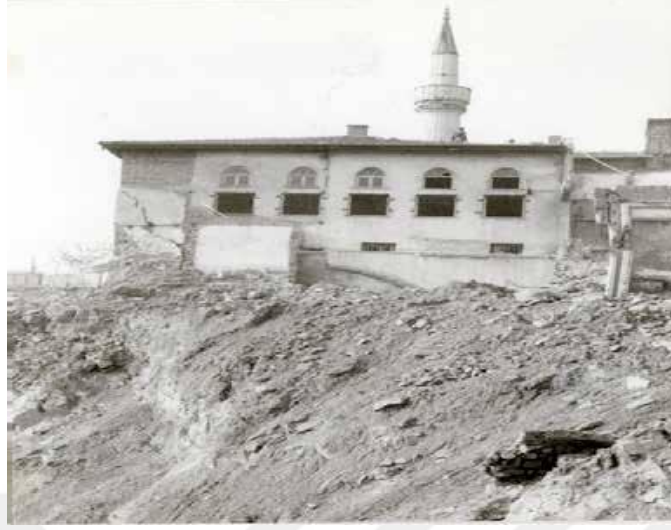

F. 35. Anafartalar Polis Merkezi Amirliği, Genel Görünüm, 2020

F.36. Anafartalar Polis Merkezi Amirliği n Bahçesi, Genel Görünüm, 2020

3.1.1.12. Koyunpazarı Camii

F. 37. Koyunpazarı Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015:300)

Yeri: Eskiden Hacı İvaz Mahallesi olarak bilinen bölgede yer alan cami, Koyunpazarı yakasında, Saraçlar sokağının başında bulunmaktaydı. Bugünkü adıyla Sakarya Mahallesinde yer aldığı bilinen caminin bulunduğu alandan yol geçmekte, hemen karşısında Altındağ Belediyesi binası hizmet vermektedir.

Yapının Tarihi ve Dönemi: Caminin kitabesi bulunmamaktadır. Yapılan incelemeler yapının 19. yüzyıla ait olabileceğini göstermektedir²⁰³.

Mimari Özellikler: Ahşap minareye sahip olan cami, uzunlamasına dikdörtgen planlıdır. Çatılı ve kerpiç bir yapıdır. Son cemaat yeri caminin doğu yönünde bulunmaktadır. Yapının batı yönünde 5 adet pencere yer almaktadır. Harim tavanı ve kadınlar mahfeli ahşap malzemedен yapılmıştır. Alçı mihrap kalıplama tekniğiyle yapılmıştır ve geometrik motiflerin bulunduğu bordürlerle süslenmiştir²⁰⁴. 20. yüzyıla

²⁰³ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.166.

²⁰⁴ G. Öney, “Ankara’da...”, s.86.

kadar var olan cami, 1955 yılında kullanılabılır hale getirilerek, yeniden ibadete açılmıştır²⁰⁵.

F. 38. Altındağ Belediyesi Karşısı (Yol geçirilen alan), Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Yapı, Altındağ Belediyesi'nin çevresine yol yapılması nedeniyle kadro harici bırakılmış; 1989 yılında Koruma Kurulu kararı ile yıktırılmıştır²⁰⁶.

²⁰⁵ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.300.

²⁰⁶ G. Günel, A. Kılıcı, "Ankara'nın Geleceğini Tasarlamak Kentin Kültür Katmanları 2", *Ankara'nın Türk-İslam Dönemi Paneli*, Ankara 2006, s.74.

3.1.1.13. Ördekli Mescidi

Yeri: Hatip Çayı kenarında bulunan mescit, Ördekler Köprüsü'nün hemen karşısında yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı ve kesin yapım tarihi bilinmemektedir.

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından tanımlanabildiği üzere mescit küçük, çatılı bir yapıdır. Son cemaat alanı, yapının doğu yönünde yer almaktadır²⁰⁷. Mescidin harimi kible ve batı cephelerinden ikişer, doğu cephesinden ise bir pencere ile aydınlatılmıştır. Konyalı, yapının kible yönüne denk gelen tarafında Bizans dönemine ait sur, sütun başlıkları ve eski devre ait çok sayıda malzeme gördüğünü iddia etmiştir. Ayrıca mescit kapısının sol tarafında değerli bir sütun başlığına rastladığını aktarmıştır²⁰⁸.

F. 39. Ördekli Mescidi (Yavuz İşçen Arşivi)

²⁰⁷ G. Günel, A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.48.

²⁰⁸ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.78.

Mevcut Durum: Yapı kadro harici bırakılmış, yeri 1941 yılında satılmıştır²⁰⁹. Mescidin yeri, günümüzde Bentderesi dolmuşlarının kalkış noktası olarak kullandığı alana denk gelmektedir²¹⁰.

F. 40. Bent Deresi Caddesi, Genel Görünüm, 2020

²⁰⁹ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.170.

²¹⁰ M. Arabacı, Kişisel Görüşme, 2020.

3.1.1.14. Tülüce Mescidi

F. 41. (solda) Tülüce Mescidi (Ankara Vakıf Eserleri, 2015:306)

F. 42. (sağda) Hacı Bayram Camii Giriş Yolu, Genel Görünüm, 2020

Yeri: Eskiden Bayram Sokağı olarak anılan bölgede, bakanlık binasının bulunduğu alana çıkan meydanda yer almıştır²¹¹. Tülüce Mahallesi'nin adını taşıyan yapı, Hacı Bayram Camii'nin güneyinde konumlanmıştır²¹².

Yapının Tarihi / Dönemi: Mardubanlızade Necip Efendi bin Ahmed Vakfı'na ait olan caminin kesin yapım tarihi bilinmemektedir²¹³.

Mimari Özellikler: Yapı, kerpiç duvarlı, çatılı ve sade bir görünüme sahiptir. Konyalı, mescidin 1941 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafında matbaaya çevrildiğini, o dönemde yaptığı incelemelerde ise yapının ön cephesinde yer alan duvarın yıkıldığını, arka duvarının ise durduğunu, sıvasının çekildiğini aktarmıştır²¹⁴.

Mevcut Durum: 1993 yılında Hacı Bayram Camii yenileme çalışmaları nedeniyle Belediye tarafından yıktırılmıştır²¹⁵.

²¹¹ G. Öney, "Ankara'da...", s.93.

²¹² R. Özdemir, *a.g.e.*, s.82.

²¹³ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.82.

²¹⁴ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.90-91.

²¹⁵ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.172.

3.1.1.15. Ürgübi Mescidi

F. 43. Ürgübi Mescidi (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Mescit, Ürgüp mahallesinde, Ulucanlar sokağının başında yer almaktaydı. Günümüzde yeri Ulucanlar Caddesi üzerinde bulunan Cumhuriyet İlkokulu'nun yanına denk gelmektedir²¹⁶. Yavuz İşçen ise mescidin yeri için Cumhuriyet İlkokulu'nun bulunduğu alanı işaret etmiştir²¹⁷.

Yapının Tarihi / Dönemi: Kitabesi olmayan mescit, tavan işçiliği ve alçı mihrabının stiline göre 17.-18. yüzyıla tarihlendirilmektedir²¹⁸.

Mimari Özellikler: Uzunlamasına dikdörtgen yapıya sahip olan mescit, kerpiç duvarlı, ahşap çatılı, küçük bir yapıdır. Fotoğrafta da görüldüğü üzere mescidin son cemaat yerini batı yönünde duvar, doğu yönünde ise dörder ahşap sütun taşımaktadır²¹⁹. Yapının harimi, son cemaat bölümünden üç, kible ve yapının doğu yönünden ikişer pencere ile aydınlatılmıştır. Batı cephedeki pencereleri okulun kapattığını bildiren Konyalı²²⁰, küçük olmasına rağmen fazlasıyla süslü olan mescidin görseelliğinin zamanla

²¹⁶ G. Günel, A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.71.

²¹⁷ Yavuz İşçen, Eski Ankara Fotoğrafları 1, <http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-1.html>

²¹⁸ Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.178.

²¹⁹ G. Öney, "Ankara'da...", s.93-94.

²²⁰ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s.91.

bozulduğunu, fakat korunması gereken bir yapı olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca ahşap kapısını, ahşap minberini ve alçı mihrabını sanatsal açıdan son derece değerli bulunduğunu ifade etmektedir. Gülekli de ahşap çiçek oymalı kapısının güzel görüldüğünden ve yeşil renk ile boyanmış kapının üzerinde farklı renklerle süslenmiş çiçek motiflerinin yer aldığından bahsetmektedir. Pencere kenarlarının da aynı tarzda boyandığına değinen Gülekli, mescidin içinde süslemelerin olduğunu fakat onarım sırasında bu süslemelerin orijinalliğinin bozulduğunu aktarmıştır²²¹.

Mevcut Durum: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararı ile 1965 yılında yıktırılmıştır²²².

F. 44. Cumhuriyet İlkokulu, Genel Görünüm, 2020

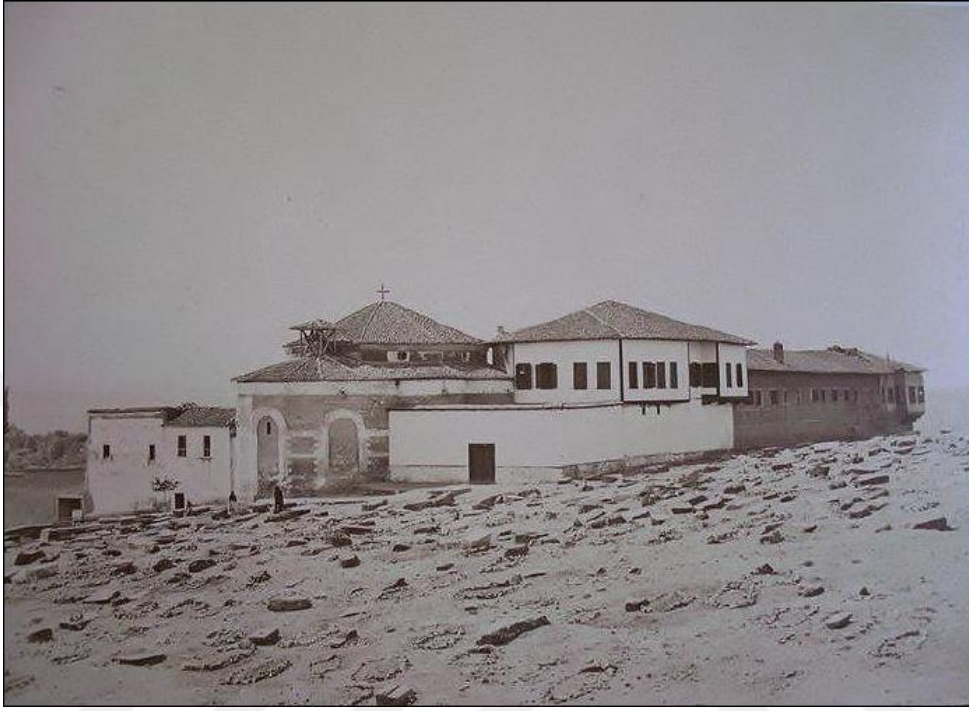
F. 45. Cumhuriyet İlkokulu, Genel Görünüm, 2020

²²¹ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.125.

²²² Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, *a.g.e.*, s.178.

3.1.2. Kiliseler

3.1.2.1. Vank Manastırı

F. 46. Vank Manastırı (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Vank Manastırı, Ankara'yı ziyaret eden birçok gezginin en çok dikkat çektiği yapı olmuştur. Bu seyyahlardan biri 1618 yılında kenti ziyaret eden Polonyalı Simeon'dur. Simeon, yapının konumunun şehrin dışında olduğuna dikkat çekmiştir²²³. 1835 yılında Ankara'yı ziyaret eden W.J Hamilton da kilisenin kentin yaklaşık 2 mil uzağında olduğuna değinmiştir²²⁴. 1864 yılında kente gelen Fransız arkeolog Georges Perrot ise manastırın şehre yarım saat uzaklıkta olduğunu belirterek benzer görüşleri desteklemiştir²²⁵. Sonuç olarak seyyahların kentin dışı diye betimledikleri alanın

²²³ P. Simeon-H. Andreyan, *a.g.e.*, s.223-225

²²⁴ S. Eyice, "Ankara'nın...", s. 76.

²²⁵ E. Madran, "Gezi...", s.162.

günümüzde Etlik Yolu olduğu, yapının yerinin ise günümüzde askeri arazinin bulunduğu alana denk geldiği tespit edilmiştir²²⁶.

Yapının Tarihi / Dönemi: Vank Manastırının yapım tarihi ile ilgili çelişkili açıklamalar mevcuttur. Mamboury²²⁷, yapının 12.yüzyılın ortasında yapılmış olabileceğine işaret etmektedir. Gülekli ise manastırı 1759 yılına tarihlemektedir²²⁸. Fakat 1864 yılında kente gelen Fransız arkeolog Georges Perrot, manastırın birden fazla tanrıya inancı olan bir dine ait olan tapınağın yerine inşa edilmiş olabileceği ihtimaline değinmiştir²²⁹. Perrot ile benzer görüşte olan Eyice²³⁰, yapının yerinde daha önce bir tapınağın bulunduğu ve St. Paulus'un burada vaaz verdiği görüşünü öne sürmüştür. Dolayısıyla yapı antik döneme kadar tarihlendirilebilmektedir.

Mimari Özellikleri: 1701 yılında Ankara'ya gelen Fransız botanikçi Joseph Pitton de Tournefort²³¹, çalışmaları sırasında ziyaret ettiği kiliseden şu şekilde bahsetmiştir:

“Kentin dışında, Ermenilerin Meryem Ana manastırının çevresinde bulunan güzel antik mermerlerin arasında yer alan sütunlarda, baştabanlarda, sütun başlıklarında ve kaidelerinde (bunlar küçük Çubuk ırmağının yakınındadır) birçok yazıt var.”

1705 yılında Ankara'ya gelen Paul Lucas “Vaine” olarak ifade ettiği Vank Manastırı'nı ziyaret etmiştir. Yapı ve çevresini inceleyen Lucas, Tournefort'un da bahsettiği 7 adet eski yazıtı rastlamış ve kopyalarını almıştır. Ayrıca yapının mimarisinin özenle tasarlandığını, eserin yüksek bir kubbe ile sonlandığını ve yapı

²²⁶ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.136.

²²⁷ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.148.

²²⁸ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.136.

²²⁹ E. Madran, “Gezi...”, s.168.

²³⁰ S. Eyice, “Ankara'nın...”, s. 83.

²³¹ J. Tournefort, *Tournefort Seyahatnamesi*, İstanbul 2005, s.229.

malzemesinin kesme taş olduğunu ifade etmiştir. Ermeni ruhani liderinin de kilisede yer aldığını belirten seyyah, burada ayine katıldığını da aktarmıştır²³².

Polonyalı Simeon da benzer görüşleri desteklemiş, manastırı büyük ve kubbeli bir yapı olarak tanımlamıştır²³³.

W.J Hamilton manastırda var olan süslemelerin ve çinilerin Kütahya'da yapıldığını belirtmiştir²³⁴. Ayrıca yapının dışında “Bahçeler” olarak adlandırılan gezilecek bir alanın da olduğuna ve Ankara'da ölen Avrupalı tacirlerin, kilisenin mezarlığında defnedildiğine işaret etmiştir²³⁵.

Georges Perrot, yapının sekizgen bir kasnak üzerinde yükseldiğini ve bir kubbe ile sonlandığını yazmaktadır. Ayrıca Perrot, yapının dikdörtgen şeklinde bir girişe sahip olduğuna, iç duvarların beyaz ve mavi renkte çini süslemeler ile kaplandığına değinmektedir. Din adamlarından aldığı bilgiler ışığında çinilerin 18. yüzyıl sonunda Kütahya'da yapıldığını belirten seyyah, kubbenin iç kısmında yer alan resimlerin bir kısmının kaybolduğunu ifade etmiştir²³⁶.

Manastır, 1914 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. 1915 senesinde alınan tehcir kararından sonra yapının işlevi değiştirilmiş, I. Dünya Savaşında esir düşenlerin gönderildiği bir kamp haline dönüştürülmüştür. İşçen, Genelkurmay arşiv kayıtlarına göre 1916 yılında 460 İngiliz askerinin manastırda esir olarak tutulduğunu aktarmıştır²³⁷.

²³² S. Eyice, “Ankara'nın...”, s. 76.

²³³ P. Simeon-H. Andreasyan, *a.g.e.*, s223-225

²³⁴ S. Eyice, “Ankara'nın...”, s.76.

²³⁵ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.136.

²³⁶ E. Madran, “Gezi...”, s.162.

²³⁷ Y. İşçen, Vank Manastırı, Ankara 2012, Erişim Adresi: <https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-IXrKtxyTzFsSWZwa3hNZXM/view>

Mevcut Durum: I. Dünya Savaşı sona erdikten sonra yapı atıl durumda bırakılmış ve yıkılmıştır²³⁸. Günümüzde manastırın bulunduğu arazi, GATA'ya hastane yapılabilmesi için TOKİ'ye devredilmiştir. Arazinin “kültür ve tabiat varlığı” olarak tescil edilmiş olması tartışmaları beraberinde getirmiş ve görüşmeler sonunda manastırın rekonstrüksiyonun da yapılmasına karar verilmiştir. Hastanenin projesini çizen Mimar Mehmet Emin Çevik, manastırın mimari üsluba uygun olarak tasarlanacağını belirtmiştir²³⁹. Arazi içerisinde bulunan yapılar Sağlık Bilimleri Üniversitesi olarak hizmet vermektedir. Vank Manastırının bulunduğu alanda inşaat çalışmaları devam etmektedir.

F. 47. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gata Spor Salonu Önünde İnşa Edilen Yeni Hizmet Binası, Genel Görünüm, 2020.

²³⁸ Y. İşçen, *Vank Manastırı*, Ankara 2012, Erişim Adresi: <https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-IXrKtxyTzFsSWZwa3hNZXM/view>

²³⁹ A. Kıvanç, “Askeri Araziye Ermeni Manastırı”, HaberTürk Gazetesi, 19 Aralık 2011, Erişim Adresi: <https://www.haberturk.com/yasam/haber/698209-askeri-araziye-ermeni-manastiri>

3.1.2.2. Ermeni Katolik Kilisesi

Yeri: Fransız bankacı ve hayırsever Albert Kahn ve ekibi sayesinde fotoğrafına ulaşabildiğimiz Ermeni Katolik Kilisesi ve mezarlığı, bugün İtfaiye Meydanı olarak bilinen bölgede yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Kilisenin kim tarafından yaptırıldığı ve kesin yapım tarihi bilinmemektedir.

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından gözlemlenebildiği üzere bu alanda iki adet tek katlı yapı bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahip her iki yapı kesme taş malzeme ile inşa edilmiş ve üçgen bir çatı ile örtülmüştür. Çatının örtü malzemesi ise kiremittir. Fotoğrafa yansıyan ilk binada üçgen çatının kırılma noktasına haç yerleştirildiği gözlemlenmektedir. Yuvarlak kemerli ana giriş kapısı, yapının dar cephesinde bulunmaktadır. Bu kapının iki yanına enine dar dikdörtgen formda pencereler açılmıştır. Yapının geniş olan cephesinde ise yuvarlak kemerli, dikdörtgen planlı büyük bir pencere yer aldığı görülmektedir. Pencerelerin ve kapının kemerleri düzgün kesme taş ile kaplanmıştır.

Mevcut Durum: Günümüze ulaşamayan yapının yerinde Kültür Bakanlığı ve Ankara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi bulunmaktadır.

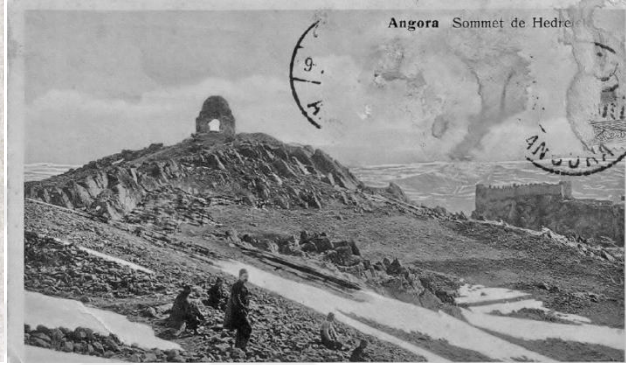
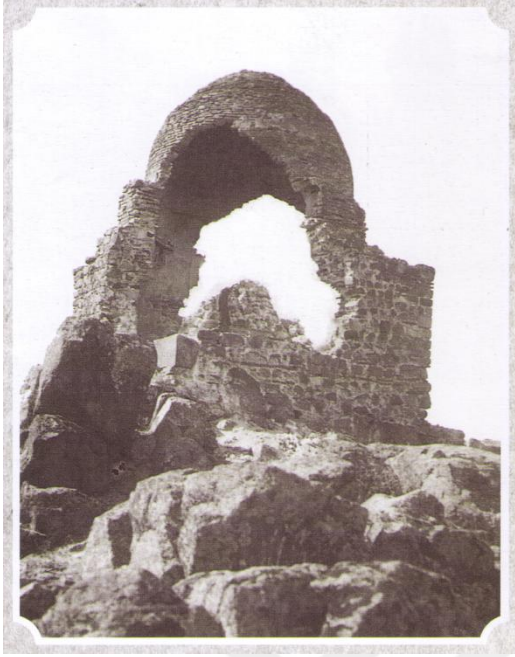
F. 48. Ermeni Katolik Kilisesi ve Mezarlıklar (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 49. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Ankara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Genel Görünüm, 2019

3.1.3. Türbeler

3.1.3.1. Hıdırlık Türbesi

F. 50. (solda) Hıdırlık Türbesi (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 1993)

F. 51. (sağda) Hıdırlık Türbesi (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Altındağ ilçesinin en yüksek yerine inşa edilmiş olan türbe, bugünkü adıyla Hıdırlık Tepesi'nde bulunmaktaydı. Ankara'yı ziyaret eden birçok gezgin bu türbeden bahsetmiştir. 1890 yılında Alman arazi uzmanı Naumann, Hıdırlık Tepesi'nde eski bir türbe gördüğünü belirtir. Alman seyyah Hans Dernschwam, çizim ve günlüklerinde bahsettiği Hıdırlık tepesini "Jüpiter Tapınağı" olarak isimlendirmiştir. Fransız tüccar Paul Lucas, diğer gezginlerin de sözünü ettiği Hıdırlık Tepesi'nden bahsetmiş, yazı ve çizimlerinde türbeye işaret etmiştir²⁴⁰. Fransız doğa bilimci Joseph Piton de Tournefort, Dernschwam'dan 150 yıl sonra türbenin kalıntılarını inceleyebilmiştir²⁴¹.

²⁴⁰ S. Eyice, "Ankara'nın...", s. 88-97.

²⁴¹ E. Madran, "Gezi...", s.155-172.

Yapının Tarihi / Dönemi: Mimari özellikleri yapıyı 14. veya 15. yüzyıla tarihlendirmektedir²⁴².

Mimari Özellikler: Eski fotoğraflardan belirlenebildiği kadarıyla türbe, kare planlı, kubbeli bir yapıdır. Ayrıca Vakıf arşivlerinde, türbenin olduğu bölgede Hızır İlyaslık Zaviyesi ve Mescidi bulunduğu dair kayıtlar vardır²⁴³.

F. 52. (solda) Hıdırlık Tepesi, Genel Görünüm, 2019

F. 53. (sağda) Hıdırlık Tepesi, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Altındağ bölgesinin en yüksek kısmında bulunan İmrü-et Kays'ın yattığı rivayet edilen türbe günümüze ulaşamamıştır. Timurlenk Tepesi olarak da bilinen bu türbenin yeri ve çevresi günümüzde çarpık kentleşmeye maruz kalmıştır. Nüfus yoğunluğuna paralel olarak gecekondü yapımının da hızla artış gösterdiği gözlemlenmiştir.

²⁴² G. Öney, “Ankara’da...”, s.123.

²⁴³ G. Günel, A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.46.

3.1.3.2. Er Sultan Türbesi

F. 54. (solda) Er Sultan Türbesi (Yavuz İşçen Arşivi, 2017)

F. 55. (sağda) Er Sultan Türbesi (Yavuz İşçen Arşivi, 2017)

Yeri: Evliya Çelebi türbe ile ilgili anısından seyahatnamesinde bahsetmiştir. Çelebi, Ankara’da bulunduğu bir dönemde gördüğü rüyanın etkisiyle Er Sultan Dede Türbesini ziyarete gitmiştir. Rüyasında Er Sultan Dede tarafından aldığı öğütlere yer veren Çelebi, seyahatnamesinde kutsandığına inanmıştır²⁴⁴. Türbenin Tahtakale semti olarak adlandırılan bölgede bulunduğunu belirten Çelebi ile benzer görüşte olan Tanyu, yapının konumunun eskiden Odunpazarı olarak bilinen bölgede yer almış olabileceğine değinmiş, türbenin “Kurtbaba” olarak isimlendirildiğini belirtmiştir. Ayrıca Tanyu, bu yapının Er Sultan Türbesi ile aynı türbe olabileceğini iddia etmiştir²⁴⁵.

1924 Ankara Şehir Haritasında da yer alan türbenin konumu Tahtakale Meydanı olarak görülmektedir. Günümüzde İnkılap (Devrim) İlkokulu’nun yeri otopark olarak kullanılmaktadır. Türbenin yeri, otoparkın hemen yanındaki yola, Tiritioğlu Pasajının ön

²⁴⁴ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, haz.), İstanbul 2005, s.527-530.

²⁴⁵ H. Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara 1967, s.54-55.

kısmına denk gelmektedir²⁴⁶. 1929 yılında yaşanan Tahtakale yangını sebebiyle büyük hasar gören türbe, İnkilap (Devrim) İlkokulu ile binalar ve hal arasında kalan bölgede yer almıştır²⁴⁷.

Yapının Tarihi / Dönemi: Türbenin kesin yapım tarihi bilinmemektedir.

Mimari Özellikler: Altıgen plana sahip olan yapı, kırma altıgen çatı ile örtülmüştür ve saçağı geniştir. Çatı malzemesi kiremittir. Ana giriş, yapının doğu cephesinden sağlanmıştır. Yığma usulü yapılan binanın yapı malzemesi moloz taştır. Yapının cephelerine ise dikdörtgen formunda, demir parmaklıklı pencereler açılmıştır. Tanyu ise türbenin üstünün kubbeli olduğunu belirtmiş ve kapalı bir yapı olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca içinde namaz kılınabildiğine değinmiştir²⁴⁸.

F. 56. (solda) Tiritoglu Pasajı Sokağı ve Otopark, Genel Görünüm, 2019

F. 57. (sağda) Tiritoglu Pasajı Sokağı ve Otopark, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Yapı, 1929 yılında yaşanan Tahtakale yangınında zarar görmüş ve yıkılmıştır²⁴⁹.

²⁴⁶Y. İşçen, *Er Sultan Türbesi* (Erdede Türbesi), Temmuz 2017, ErişimAdresi:<https://drive.google.com/file/d/1T-RYV1MPigf5pMwFYz4bbGOly4HYrTzg/view>

²⁴⁷ H. Tanyu, *a.g.e.*, s.54-55.

²⁴⁸ H. Tanyu, *a.g.e.*, s.54-55.

²⁴⁹ H. Tanyu, *a.g.e.*, s.54-55.

3.2. Askeri Yapılar

3.2.1. Sarıkışla

F. 58. Sarıkışla (Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/251990541630485990/> , 1908)

Yeri: Vank Manastırı'nın hemen önünde yer aldığı tespit edilen Sarıkışla yapısı günümüzde Etlik yolunda, Ziraat Mahallesi olarak bilinen bölgede, Maliye Bakanlığı Ek Hizmet Binası, Altındağ Kaymakamlığı, PTT Etlik Eğitim Merkez Müdürlüğü ve Atatürk Anadolu Lisesi'nin bulunduğu alanda yer almaktaydı²⁵⁰.

Mamboury, Ankara Gezi Rehberi isimli çalışmasında paylaştığı Ankara Şehir Planı'nda konumunu, Askeri Okul ismiyle tanımlamış, Elmadağ yolculuğundan bahsederken de Askeri Okul yolunu takip ettiklerini belirtirken bu yapının varlığına değinmiştir²⁵¹. Askeri birliklerin konakladığı bu yapıya, Binbaşı Baron Von Vincke'nin 1838 yılında hazırladığı haritada da "Kaserne" yani kışla olarak işaret edilmiştir.

²⁵⁰ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.52.

²⁵¹ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.278

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapının 20 Aralık 1804 yılında açıldığı bilinmektedir²⁵².

Mimari Özellikler: Yapı dikdörtgen plan şemasında, iç avlulu olarak inşa edilmiştir. Çoğunlukla zemin üzeri tek katlı olup, köşeler ve yapının orta aksı iki kat olarak düzenlenmiştir. Yapının dört köşesine tasarlanan binalar cepheden dışarıya taşırılmıştır. Bina dikdörtgen biçimli simetrik pencereler ile aydınlatılmıştır. Yapının tek katlı bölümleri çift meyilli çatı, iki kattan oluşan kısımları kırma çatı olarak düzenlenmiştir ve kiremit ile kaplanmıştır. Kışlanın orta aksında bulunan yapının üst katı taban alanının dışına çıkma kat olarak inşa edilmiştir. Bu alanı zemin kata uygulanan iki adet kolon taşımaktadır. Üzeri ise üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkan çatı çıkıntısı ile örtülmüştür. Fotoğraf üzerinde yapının orta aksında bulunan yapının hemen arka cephesinde aynı mimari özelliklere sahip bir bina daha gözlemlenmektedir. Farklı olarak çıkma kat olarak inşa edilen alanın cephesine daha az sayıda pencere açılmış olmasıdır.

Mevcut Durum: Hazine-i Evrak belgelerinden öğrenildiği üzere kışla yanarak bir süre kullanılmaz hale gelmiştir. Bu yüzden yapıya 1844 senesinde bakım-onarım çalışmaları yapılmış; 1950 senesinde ise yıktırılmıştır²⁵³.

²⁵² G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.52.

²⁵³ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.52.

F. 59. (solda) Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Ek Hizmet Binası, Genel Görünüm, 2020.
F. 60. (sağda) PTT Etlik Eğitim Merkez Müdürlüğü, Genel Görünüm, 2020.

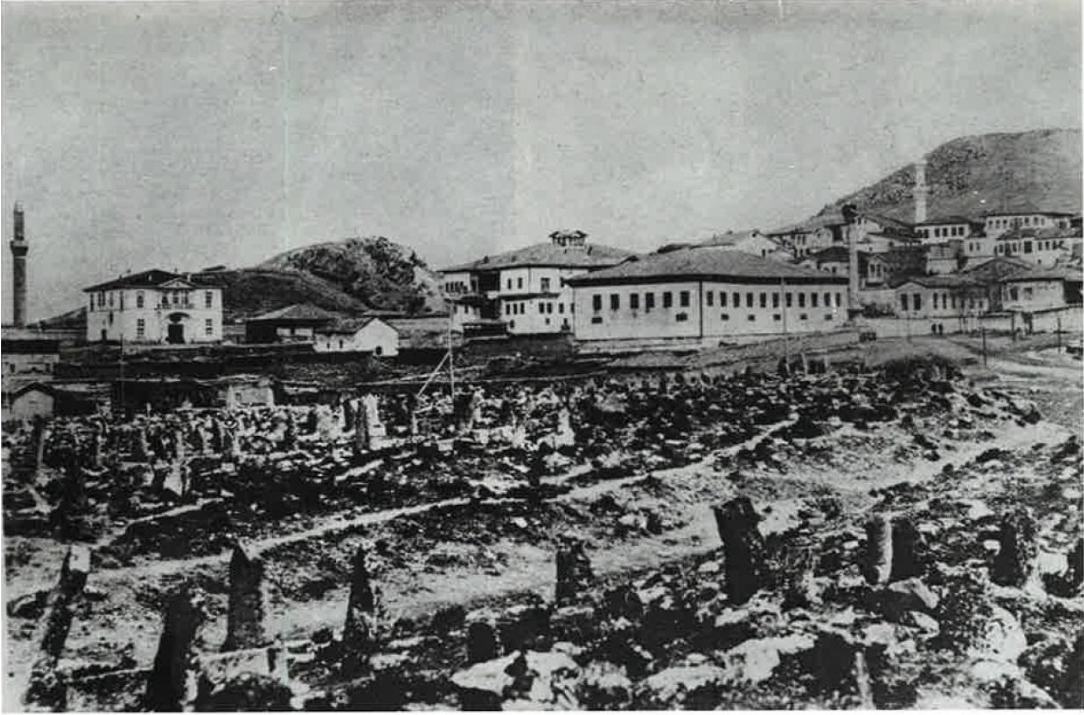

F. 61. (solda) Altındağ Kaymakamlığı, Genel Görünüm, 2020.
F. 62. (sağda) Ankara Anadolu Lisesi, Genel Görünüm, 2020.

F. 63. Askeri Lojmanlar, Genel Görünüm, 2020.

3.2.2. Redif Kışlası

F. 64. Redif Kışlası (Semavi Eyice, 1970, lev20)

Yeri: Von Vincke'nin Ankara planı haritasını, Alman Jeolog Heinrich Edmund Naumann sadeleştirmiş ve yapıyı Redif Cephaneliği olarak belirtmiştir²⁵⁴. Arşiv fotoğraflarından ve çizilen haritalardan tespit edilebildiği kadarıyla yapının, hükümet meydanı civarında olduğu düşünülmektedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Islahat hareketleriyle bilinen II. Mahmud ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak ve devlet idari gücünü sağlamlaştırmak adına redif teşkilatının kurulmasına vesile olmuştur. Şehirlerde, redif teşkilatının kurulmasıyla oluşturulan birliklerin konaklayabileceği kışlalar yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan birisi de Ankara Redif Kışlası'dır. Askeri eğitimlerin uygulandığı bu kışlalar, 19. yüzyılın ilk yarısında kurulmuştur²⁵⁵.

²⁵⁴ S. Eyice, "Ankara'nın...", s. 60.

²⁵⁵ M. Çadircı, "Anadolu'da Redif Askerî Teşkilatının Kuruluşu", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.8/14, Ankara 1963, s.63.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen plan şemasında inşa edilen yapı, zemin üzeri tek kattan oluşmaktadır. Yapı, dikdörtgen formlu simetrik pencereler ile aydınlatılmıştır. Binanın çatısı kırma çatı olarak düzenlenmiştir. Yapı malzemesi ise kiremittir.

F. 65. (solda) İş Bankası, Genel Görünüm, 2019

F. 66. (sağda) Jülyen Sütunu ve Sosyal Bilimler Üniversitesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Bölge halkı arasında kışlanın Türkiye İş Bankası'nın bulunduğu alana denk geldiği söylenmektedir.

3.2.3. Askeri Hastane Pavyonu

Yeri: Mektep iken, 150 yataklı askeri bir hastaneye dönüştürülen Gülhane, 1941 yılında Göz Hastalıkları Profesörü General Niyazi İsmet'in idaresinde İstanbul'dan Ankara Cebeci'ye taşınmıştır. "Gülhane Askeri Tıp Akademisi" olarak hizmet veren hastane 1953 yılında buldukları binaları Ankara Tıp Fakültesi'ne devretmiştir²⁵⁶.

Yapının Tarihi / Dönemi: 19.yüzyılın sonlarında bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla pavyon tipi hastaneler inşa edilmiştir²⁵⁷.

F. 67. Askeri Hastane Pavyonu (Yavuz İşçen Arşivi)

²⁵⁶ Prof. Dr. Metin Özata – Askeri Tıbbiyeliler Derneği, "Askeri Tıbbiye Tarihi", 24 Aralık 2019, <http://www.astibder.org/askeri-tibbiye-tarihi/>

²⁵⁷ S. Aslan-R. Erdem, "Hastanelerin Tarihsel Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.27, Isparta 2017, s.7-21.

F. 68. (solda) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ön Cephe, Genel Görünüm, 2020

F. 69 (sağda) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yan Cephe, Genel Görünüm, 2020

Mimari Özellikler: Geniş alana kurulan ve bir ya da iki kattan oluşan pavyon tipi hastaneler yüksek maliyetli yapılardır²⁵⁸. Arşiv fotoğraflarından tanık olabildiğimiz Ankara Askeri Hastane Pavyonu ise tanımlanan bu tiplere uymaktadır.

Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, tek katlıdır. Cephelere bakıldığında dikdörtgen formlu pencerelerle yapının aydınlatıldığı gözlemlenmektedir. Pencerelerin kenarları ve binanın köşe aksları birbirine giydirilmiş taşlarla çevrilmiştir. Pavyon, kırma çatı ile örtülmüş ve yapı malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Ayrıca binanın ön cephesinin boydan boya profilli cam yüzeyle çevrildiği fotoğraflardan tespit edilebilmektedir.

Mevcut Durum: Günümüzde de Askeri Hastane Pavyonu'nun yer aldığı bu alanda Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi bulunmaktadır.

²⁵⁸ S. Aslan-R. Erdem, *a.g.m.*, s.7-21.

3.2.4. İmalatı Harbiye

Yeri: Ankara’da eski süvari kışlasının ahırları “İmalatı Harbiye” atölyelerine dönüştürülmüş, savaşın olduğu bölgelere askeri gereçler hazırlanmıştır. Tren istasyonu civarında olduğu bilinen atölyenin yeri günümüzde Makine Endüstrisi Kurumu’na ait binaların bulunduğu alana denk gelmektedir²⁵⁹.

Yapının Tarihi / Dönemi: Ordunun ihtiyaçlarının bir kısmı dış ülkelerden temin edilmekte iken, savaş dönemi bu malzemeler yabancı ülkelere tedarik edilememiş, ülkenin bu alandaki gereksinimi ortaya çıkmış ve “İmalatı Harbiye” fabrikaları kurulmuştur. Bu yapılar Milli Mücadele yıllarında (20.yüzyılın ilk yarısında) ordunun ihtiyacı olan askeri malzemeleri üreterek, büyük başarı göstermişlerdir²⁶⁰.

F. 70. İmalatı Harbiye (Ankara’nın Türk-İslam Dönemi,2006:78)

²⁵⁹ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.79.

²⁶⁰ E. Zengin, “II. Meşrutiyet Döneminde (1908-1918) İmalat-ı Harbiye Fabrikalarında Silah ve Mühimmat Üretimi”, *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)*, 5(9), s.80-108.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen bir zemin üzerinde yükselen yapı, iki kattan oluşmakta ve çatı katı bulunmaktadır. Binanın dış cephesi taş ve tuğla ile kaplanmıştır. Bina yuvarlak kemerli pencereler ile aydınlatılmıştır. Giriş katına açılan pencerelerin ise kepenkleri bulunmaktadır. Ayrıca pencerelerin kenarları birbirine giydirilmiş taşlarla çevrilmiştir. Bina çift meyilli çatı ile örtülmüş, kiremit ile kaplanmıştır.

F. 71. Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Yapının yerinde Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumuna ait binalar bulunmaktadır.

F. 72. Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Genel Görünüm, 2020.

3.3. Eğitim Yapıları

3.3.1. Dar'ül Muallimin

F. 73. Dar'ül Muallimin (Dericizade Arşivi)

Yeri: Dar'ül Muallimin Ulus Meydanı'nda, Ulus İşhanı'nın yerinde bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan okul, II. Abdülhamid döneminde faaliyete geçmiştir. İl matbaasının 1870 senesinde kurulmasıyla Medrese-i Hamidiye adında bir kurum oluşturulmuştur. Bu kuruma ait bütün yapıların giderleri ve çalışanların maaşları il matbaasının getirisiyle karşılanmıştır²⁶¹.

Mimari Özellikler: Dar'ül Muallimin, üç kattan oluşan, kare plan üzerine kesme ve moloz taşla inşa edilen ortasında avlu bulunan bir yapıdır²⁶². Yapının orta ve köşe aksları taban alanı dışında çıkma olarak düzenlenmiştir. Bina kırma çatı ile örtülmüştür ve yapı malzemesi kiremittir. Geniş saçak çıkmaları, ahşap malzemedен yapılmış “eli böğründe” yapı elemanları taşımaktadır. Yapının giriş katı dikdörtgen

²⁶¹ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.52.

²⁶² A. Erdoğan, *a.g.e.*, s.207.

formlu, ahşap pencereler ile aydınlatılmıştır. Üst katlara ise yuvarlak kemerli, ahşap pencereler açılmıştır. Pencerelerin kemerleri düzgün kesme taşlarla bezenmiştir. Ana giriş yapının orta aksından sağlanmaktadır. Ahşap malzemeden yapılan kapı, yuvarlak kemerli, çift kanatlıdır. Giriş kapısının üst bölümü demir korkulukları olan, küçük, dikdörtgen formlu bir balkon olarak değerlendirilmiştir.

F. 74. (solda) Ulus İşhanı, Genel Görünüm, 2019

F. 75. (sağda) Atatürk Heykeli, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Bina, Kurtuluş Savaşı yıllarında siyasi kimliklerin konaklayabildiği bir misafirhane olarak kullanılmıştır. Farklı işlevlerde kullanılan bina en son Cumhuriyet'in ilanından sonra Maarif Vekaleti olarak hizmet vermiş, 1950 yılında çıkan bir yangında onarılamayacak kadar hasar alınca yıktırılmıştır²⁶³.

²⁶³ O. Sağdıç, *a.g.m.*, s.49.

3.3.2. Taş Mektep

F. 76. Taş Mektep (Mekteb-i Sultani) (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yeri: Avukat Halil Hulusi Makaracı, anılarında Taş Mektebin yeri için günümüzde Yüksek İhtisas Hastanesi'nin bulunduğu alanı işaret etmektedir²⁶⁴.

Yapının Tarihi / Dönemi: Ankara Valisi Sırrı Paşa'nın çabasıyla 1885 yılında okulun inşasına başlanmıştır²⁶⁵. 1889 yılında II.Abdülhamit tarafından faaliyete geçirilen ve Ankara'nın prestijli binalarından biri olan Mekteb-i Sultani, halk arasında Taş Mektep olarak adlandırılmıştır. Okul ilk başta idadi, daha sonra sultani eğitim vermeye başlamıştır²⁶⁶.

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından tespit edilebildiği üzere yapı, geniş bir bahçe içerisinde dikdörtgen zemin üzerine inşa edilmiştir. İki kattan oluşan yapının çatısı, Ankara taşıyla kaplanmıştır. Yapı kemer açıklıklı bir girişe sahiptir ve üst kısmı balkon şeklinde uygulanmıştır. Geniş bir giriş holüne konumlanan binada ikinci kata

²⁶⁴ Y. Ergir, *Ankara: 1920'ler ve Ötesinden Beriye*, <http://www.ergir.com/Ankara.htm>, 2004.

²⁶⁵ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.79.

²⁶⁶ L. Alpagut, "Üretken Bir Mimar ve Ankara'da Modern Bir Bina: Bruno Taut ve Atatürk Lisesi", *Sanat Tarihi Dergisi*, 27(1), İzmir 2018, s.135-161.

döner merdiven ile ulaşıldığı ve uzun koridorlara sahip olan yapının her iki yanında sınıflar olduğu bilinmektedir. Yapının iki katı da aynı tasarıma sahiptir²⁶⁷. Yapı üzeri oval, dikdörtgen şeklinde pencereler ile aydınlatılmıştır.

Mevcut Durum: Milli Mücadele yıllarında idarecilerin ve öğrencilerin çoğunun savaş alanlarına gitmesiyle eğitime ara verilmek zorunda kalınmıştır. 1920 yılında hastanelerin sayıca eksik kalması, Taş Mektebin üst katının hastaneye dönüştürülmesine neden olmuştur. Alt katı ise Milli Müdafaa Vekâleti tarafından kullanılmıştır. Daha sonra mektep, 1921 yılında alt katı Maarif Vekâleti olarak kullanılan Dar'ül Muallimin'in binasında eğitim vermeye başlamıştır²⁶⁸. Ankara Erkek Lisesi olarak tekrar eğitim ve öğretime açılan okul için Sıhhiye'de Bruno Taut ve Franz Hillinger tarafından tasarlanan bir bina inşa edilmiştir. 1939 yılında okul yönetimi burada hizmet vermeye başlamıştır²⁶⁹. Daha sonra ismi "Atatürk Lisesi" olarak değiştirilmiştir ve günümüze ulaşan yapılardan biridir.

F. 77. (solda) Türkiye Yüksek İhtisas Hastanesi, Genel Görünüm, 2020

F. 78. (sağda) Türkiye Yüksek İhtisas Hastanesi, Genel Görünüm, 2020

²⁶⁷ O. Sağdıç, *a.g.m.*, s.115.

²⁶⁸ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.79.

²⁶⁹ L. Alpagut, "Üretken Bir Mimar ve Ankara'da Modern Bir Bina: Bruno Taut ve Atatürk Lisesi", *Sanat Tarihi Dergisi*, 27(1), İzmir 2018, s.135-161.

3.3.3. Seyfiye Medresesi

Yeri: Seyfiye Medresesi, bugün Ulucanlar Hapishanesi'nin yakınında bulunan ve Şükriye Camii'nin de bulunduğu Çeşme Mahallesi'nde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Kanuni devri defterlerinde de ismine rastlanılan medresenin, şer'iyye sicillerinde kaydına rastlanılamamıştır. Vakfiyesi olmadığı için de medresenin yapıldığı tarih ve kimler tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Rıfat Özdemir, yapının vakfiyesi olmadığı için medresede yaşanan problemlerle alakalı birçok hüküm kaydına rastladığını bildirmiştir²⁷⁰.

F. 79. Seyfiye Medresesi (Yavuz İşçen Arşivi)

Özer Ergenç, ayrıca yapının müderrislerine dair kayıtlar bulmuştur. Medrese vakfının Beypazarı'nda olduğu, Ankara müftüsü Abdullah Efendi'nin de bir dönem

²⁷⁰ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.52-53

bu okulda öğretmenlik yaptığı kayıtlarda yer almaktadır²⁷¹. Gıyaseddin Paşa Çelebi ve Taşköprülü Muslihiddin Mustafa Efendi'nin II. Bayezid dönemi öğretmenleri oldukları yine kayıtlardan anlaşılmaktadır²⁷².

Mimari Özellikler: Yapı dikdörtgen bir zemin üzerinde tek katlı olarak inşa edilmiştir. Arşiv fotoğrafından yapıların bir avlu etrafında toplandığı düşünülebilir. Yapının üzeri kiremit kaplı sundurma çatı ile örtülmüştür. Geniş çatı saçakları ahşap kolonlarla desteklenmiştir. Yapının uzunlamasına dikdörtgen planlı kütesine ait saçağın altı, revak olarak değerlendirilmiştir. Binanın iç avluya bakan cephesinde dikdörtgen çerçeveli kapılar bulunmaktadır.

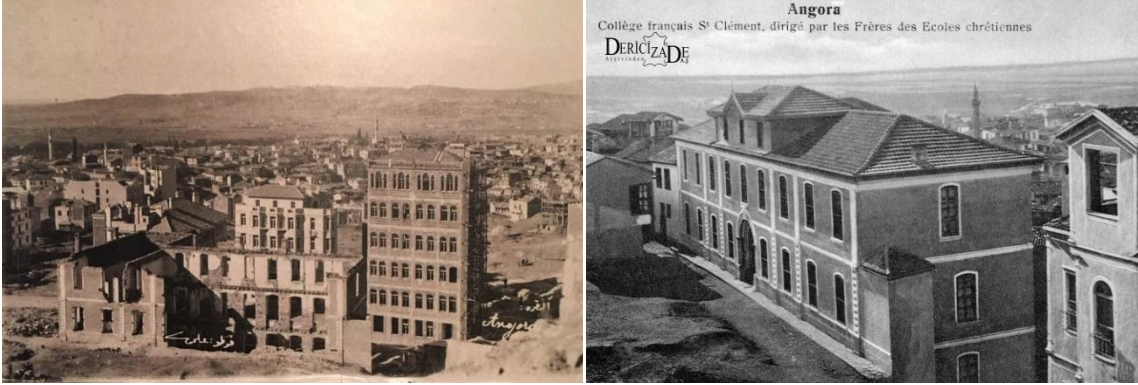
F. 80. Ulucanlar Hapishanesi ve Şükriye Camii, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Seyfiye Medresesi günümüzde Ulucanlar Hapishanesi ve Şükriye Camii'nin bulunduğu bölgede yer almıştır.

²⁷¹ Ö. Ergenç, *a.g.e.*, s.27.

²⁷² A. Erdoğan, *a.g.e.*, s.203.

3.3.4. Aziz Klement Fransız Koleji

F. 81. (solda) 1917 Yangını Sonrası Aziz Klement Fransız Koleji (CerModern Bir Şehir Kurmak Sergisi, 2019)

F. 82. (sağda) Aziz Klement Fransız Koleji (Dericizade Arşivi)

Yeri: Ermenilerin oturduğu mahalleye de yakın olan kolej binası, Ulus semtinde Kardeşler Sokak'ta yer almıştır. Yangından sonra rahiplerin talepleri üzerine sokağa “Kardeşler” adı verilmiştir. Bu isim Hıristiyan Okulları Kardeşlerini temsil etmektedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı 1905 yılında Hıristiyan Okulları Kardeşleri tarafından inşa ettirilmiş ve yönetilmiştir²⁷³.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, kot farkı nedeniyle ana giriş kapısının bulunduğu cepheden iki kat, arka cepheden üç katlı olarak görünmektedir. Binanın ayrıca çatı katı da bulunmaktadır. Binanın cephelerine yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu, ahşap pencereler açılmıştır. Yapıda sivri kemerli ana giriş kapısı bulunmaktadır. Çatı katı ise dikdörtgen çerçeveli, ahşap pencereler ile aydınlatılmıştır. Kıрма çatı ile örtülen yapının saçağı dardır. Yapı malzemesi ise kiremittir. Kıрма çatı ile örtülen çatı katının merkezine üçgen alınlık uygulanmıştır.

²⁷³ Sönmez, S., *Azize Tereza Kilisesi. Sanattan Yansımalar*, (2016, 13 Eylül), Erişim adresi: <http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/azize-tereza-kilisesi/1121/>

1928 yılında okulun arsasının birinci katına Fransız Büyükelçiliği ve küçük bir şapel inşa edilmiştir. Kilise yapısının en değerli parçası da 2002 senesinde restore edilen şapelidir. O dönem binada yaşayan Fransa Konsolosu, 1962 yılına kadar dairelerinin mülkiyetini Fransız okuluna aktarmıştır²⁷⁴.

F. 83. (solda) Azize Tereza Kilisesi, Genel Görünüm, 2019

F. 84. (sağda) Azize Tereza Kilisesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: 1917 yangını, Aziz Klement Koleji ve bulunduğu çevreyi harap etmiş, yapı kullanılamaz hale gelmiştir. Arşiv fotoğraflarından da tespit edilebildiği üzere yangından sonra geriye sadece yapının duvarları kalmıştır²⁷⁵.

Binanın ilk katı hala üç din adamının konutu olarak bırakılmıştır. İkinci katı şapel olarak tahvil edilmiştir. Üçüncü kat ise misafirhane olarak tasarlanmıştır. Herve Vital tarafından yenilenmesi sağlanan kilise, günümüzde farklı din gruplarının ortak ibadet alanı olarak varlığına devam etmektedir²⁷⁶.

²⁷⁴ Kilisemizin Tarihi. (2016). Erişim adresi: <http://www.anarakatolik.com/tr/kilisemizin-tarihi/>

²⁷⁵ Kilisemizin Tarihi. (2016). Erişim adresi: <http://www.anarakatolik.com/tr/kilisemizin-tarihi/>

²⁷⁶ Sönmez, S. (2016, 13 Eylül). Azize Tereza Kilisesi. *Sanattan Yansımalar*. Erişim adresi: <http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/azize-tereza-kilisesi/1121/>

3.3.5. Ravza-i Terakki Okulu (Türk Musevi Mektebi)

F. 85. (solda) Ravza-i Terakki Okulu (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 86. (sağda) Ravza-i Terakki Okulu Kapısı (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Ravza-i Terakki Okulu bugünkü adıyla İstiklal Mahallesi olarak bilinen bölgede, sinagogun hemen yanında yer almıştır. Ernest Mamboury de Gezi Rehberinde okulun varlığına değinmiş, Yahudi Mahallesinde bulunan Yahudi Okulu'nun sinagogun biraz aşağısında olduğuna işaret etmiştir²⁷⁷.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, Evrensel İsraililer Birliği (Aliance Israélite Universelle) tarafından 1889 yılında açılmıştır²⁷⁸.

Mimari Özellikler: Sinagoga aynı dönemde yapıldığı düşünülen Musevi Okulu'nun yakın geçmişe kadar üçgen alınlıklı, dikdörtgen formlu, ahşap malzemeden oluşan kapısı durmaktaydı fakat avluya açılan kapının bulunduğu alan duvar ile kapatılmış, yerine polis kulübesi yapılmıştır.

²⁷⁷ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.248.

²⁷⁸ Arcak, E. (2017, 19 Mayıs). Ankara Yahudi Cemaatinin Hikâyesi. *Şalom*. Erişim Adresi: http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-103187-ankara_yahudi_celmaatinin_hikayesi.htm

F. 87. (solda) Ravza-i Terakki Okulu, Genel Görünüm, 2019

F. 88. (sağda) Ravza-i Terakki Okulu, Genel Görünüm, 2019

F. 89. Ravza-i Terakki Okulu Otopark Olarak Kullanılan Alan, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde maddi kazancı iyi olan aile fertleri, çocuklarını Fransızca dilini öğrenebilmeleri için Ravza-i Terakki okuluna göndermişlerdir. Bu durum Okulun kültürel anlamda önemli bir değere sahip olduğunun da göstergesi olarak algılanabilir²⁷⁹.

Evrensel İsraililer Birliğinin 1936 yılında dağılmasıyla birlikte okul 1940'lı yıllara kadar eğitim-öğretim hayatına devam edebilmiştir²⁸⁰. Günümüze ulaşamayan yapının yeri büyük olasılıkla hemen yanında bulunan ve otopark olarak kullanılan boş arsa olmalıdır.

²⁷⁹ F. İltar, "Ankara'nın Eski Kent Dokusunda Yahudi Mahallesi ve Sinagog", *Belleten-Türk Tarih Kurumu*, 60(229), Ankara 1996, s.719-743.

²⁸⁰ A.V. Oygür, (2016, 31 Mart). Ankaramızı Tanıyalım. Erişim Adresi: <https://alivedatoygur.wordpress.com/2016/03/31/ankaramizi-taniyalim-6/>

3.3.6. Ankara Kız Lisesi

F. 90. Ankara Kız Lisesi İkinci Binası (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Okul yönetimi, öğrenci sayısının artması ile yeni bina arayışına geçmiştir. Daha sonra Anafartalar Caddesi üzerinde, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çevresinde daha büyük bir konak bulunmuştur. Okul yeni eğitim-öğretim yılına bu konakta başlamıştır. Daha sonra 1928-29 senesinde Eski Türk Ocağı, günümüzde Halkevi olarak hizmet veren binanın bir kısmının eğitim amacıyla kullanıldığı, Hakimiyet-i Milliye gazetesinde bulunan, kız lisesi konserini duyuran bir ilandan anlaşılmaktadır²⁸¹.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, 1925-26 yılından itibaren Kız Lisesi olarak hizmet vermiştir²⁸².

Mimari Özellikler: Kare plan şemasına sahip yapı iki kattan oluşmaktadır. Binanın caddeye bakan cephesinin üst katı taban alanı dışında çıkma olarak tasarlanmıştır. Çıkmayı Ankara evlerine has bindirmeli ahşap konsollar taşımaktadır. Yapı dikdörtgen çerçeveli, ahşap pencereler ile aydınlatılmıştır. Okulun bahçesi duvar üzerine yapılan demir korkuluk ile kapatılmıştır.

²⁸¹ L. Alpagut, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Erken Cumhuriyet Döneminde Kızların Eğitimi için Ankara'da İki Önemli Yapı: İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Lisesi", *Mimarlık Dergisi*, 351, Ankara 2010.

²⁸² Y. İşçen, Ankara Yahudi Mahallesi ve Ankara Yahudileri, Mart 2014, Erişim Adresi: <https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-IXrKtxyZEGwbFNXVHRzNkE/view>

Mevcut Durum: Terk ettikleri binaya daha sonradan Ravza-i Terakki Okulu taşınmış, İstiklal İlkokulu ismiyle faaliyete geçmiştir. Bu konak 1980’li yıllara kadar varlığını sürdürmüş, daha sonra yıktırılmıştır. Yeri, günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır²⁸³.

F. 91. Çocuk Esirgeme Kurumu Arkası Otopark Alanı, Genel Görünüm, 2020.

F. 92. Otopark Alanı, Genel Görünüm, 2020.

²⁸³Y. İşçen, Ankara Yahudi Mahallesi ve Ankara Yahudileri, Mart 2014, Erişim Adresi: <https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-1XrKtxyZEGwbFNXVHRzNkE/view>

3.3.7. Yeni Hayat İlkokulu

F.93. Yeni Hayat İlkokulu

(Kaynak:<https://www.facebook.com/photo?fbid=2859231794363415&set=gm.10157614415202776>)

F.94. Yeni Hayat İlkokulu, Genel Görünüm, 2020.

Yeri: Altındağ İlçesine inşa edilen Yeni Hayat İlkokulu Kale Mahallesiinde yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yeni Hayat İlkokulu 1927 senesinde eğitim-öğretim hayatına başlamıştır.

Mimari Özellikler: Yapı geniş bir bahçe içerisinde dikdörtgen bir zemin üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. Bina geniş saçaklı kırma çatı ile örtülmüştür ve kiremit ile kaplanmıştır. Binanın köşe aksları taban alanı dışında kapalı çıkma olarak tasarlanmıştır. Yapı üzeri oval, dikdörtgen formlu, ahşap söveli pencereler ile aydınlatılmıştır. Merdiven ile girişin sağlandığı binada oval kasalı ahşap bir kapı bulunmaktadır.

Mevcut Durum: 1927 yılında inşa edilen ilk yapı, 1974 senesine kadar hizmet vermiştir. 1974 yılında yıktırılan yapının yerine günümüzde aynı isimle hizmet veren yeni okul binası ve otopark alanı yapılmıştır²⁸⁴.

²⁸⁴ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Yeni Hayat İlkokulu, Tarihçe. Erişim Adresi:

http://yeniheyatilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/708600/icerikler/tarihce_867475.html?CHK=56073486dafaebcb2d52ee51310cf9bf8

3.4. Devlet Daireleri

3.4.1. Mutassarıf Sarayı (Valilik)

F. 95. Mutasarrıf Sarayı (Valilik) (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Valilik Konağı eski ismiyle Tülüce Mahallesi, bugünkü adıyla Hacı Bayram Mahallesi'nde, Jülyen sütununun hemen yanındaki alanda yer almıştır. Bugün yerinde Sosyal Bilimler Üniversitesi olarak hizmet veren eski valilik binası bulunmaktadır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Özer Ergenç, incelediği dönem kayıtlarından, resmi birimlerin devlet tarafından tahsis edilmiş bir binası bulunmadığını tespit etmiştir. Sancakbeyi ve Kadı gibi devlet görevlileri şehirde hem konaklayabileceği hem de resmi ofis olarak kullanabileceği konutlar kiralamışlardır ²⁸⁵. Mutasarrıf Sarayı'nın da 19. yüzyılın ilk yarısına kadar kiralık konaklarda resmi işlemleri gerçekleştirdiği bilinmektedir. Daha sonra 1824 yılında eski ismiyle Tülüce Mahallesi'nde bulunan Hacı

²⁸⁵ Ö. Ergenç, *a.g.e.*, s.22-23.

Abdi Paşa Konağı, Vali Konağı olarak kullanılmak üzere Seyyit Mehmet Alim Efendi tarafından satın alınmıştır²⁸⁶.

Mimari Özellikler: İçi sofalı plan tipine sahip olan geleneksel yapı iki katlıdır. Yapının sofa ve köşe aksları taban alanı dışında kapalı çıkma olarak tasarlanmıştır. Yapının çatısı kırma çatı olarak düzenlenmiş ve kiremit ile kaplanmıştır. Orta aksta bulunan çıkma katın üzeri ise üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkan çatı çıkıntısı ile örtülmüştür. Bu alan iki adet sütunla desteklenmiştir. Kolonların yer aldığı bölümden giriş/geçiş sağlanmıştır. Köşe akslara uygulanan çıkmaların altında bindirmeli konsollar yer almaktadır. Binanın cephesinde farklı boyutlarda ve stillerde pencereler bulunmaktadır. Giriş katına küçük ve büyük boyutlarda dikdörtgen formlu, ahşap söveli pencereler açılmıştır. Üst kat ise ahşap söveli, enine dar ve enine geniş dikdörtgen pencereler ile aydınlatılmıştır. Ayrıca üst katta iki adet yuvarlak kemerli, ahşap söveli pencereler bulunmaktadır. Yapının merkezinde bulunan dikdörtgen formlu pencerenin üstüne ise saçak yapılmıştır. Binanın cephesi beyaz renk ile boyanmıştır.

F. 96. Sosyal Bilimler Üniversitesi (Eski Valilik Binası), Genel Görünüm, 2019

²⁸⁶ Ö. Ergenç, *a.g.e.*, s.22-23.

Mevcut Durum: 1859 yılında Ankara'ya gelen Alman Seyyah A.D. Mordtmann de yapının varlığından söz etmiş, çalışma sırasında rastladığı Paşa Sarayı'nın harap duruma geldiğine işaret etmiştir²⁸⁷. Zamanla işlerin yoğunlaşması binanın yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu yüzden konak 1897 yılında yıktırılmış, yerine bugünkü Valilik Binası inşa edilmiştir²⁸⁸.

F.97. Sosyal Bilimler Üniversitesi (Eski Valilik Binası), Genel Görünüm, 2020

²⁸⁷S. Eyice, "Ankara'nın...", s. 84.

²⁸⁸R. Özdemir, *a.g.e.*, s.44-45-46.

3.4.2. Telgrafhane

F. 98. Telgrafhane (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yeri: Telgrafhane binası eski ismiyle Tülüce Mahallesi'nde bulunmaktaydı. Günümüzde yeri Hacı Bayram Mahallesi'nde bulunan, Sosyal Bilimler Üniversitesi Eğitim Binası olarak kullanılan yapının hemen yanına denk gelmektedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında farklı kamu binaları ile birlikte Telgrafhane binasının da kayıtlar ve arşiv fotoğrafları üzerinden varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. 1886-1894 yılları arasında Ankara Valisi Abidin Paşa tarafından yaptırılan yapı, 1925 yılına kadar telgrafhane olarak kullanılmıştır. Telgrafhanenin varlığı, özellikle savaş dönemlerinde birçok bilginin duyurulması ve diğer telgraf merkezleri ile iletişim kurabilme imkânı vermesi açısından çok önemlidir. Yeni postane binasının yapılmasıyla birlikte telgraf binası Adalet ve Hukuk Mektebi olarak hizmet vermeye başlamıştır²⁸⁹.

²⁸⁹ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.63.

Mimari Özellikler: Yapı iki kattan oluşmaktadır. Birinci katı taş, ikinci katı ise ahşap olan yapı, kırma çatı ile örtülmüştür. Çatı yüzeyi ise alaturka kiremit ile kaplanmıştır. Binaya ana girişin sağlandığı cephenin üst katı, taban alanı dışında ahşap korkulukları olan balkon olarak inşa edilmiş, iki adet kolonla desteklenmiştir. Üzeri ise üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkma yapan çatı ile örtülmüştür. Bu çatı çıkıntısını taşıyan dört adet basit kolon bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pencereler ile yapının aydınlatması sağlanmıştır. Kapı ve pencerelerin söveleri ahşaptır.

Mevcut Durum: Ne zaman yıktırıldığı tespit edilemeyen binanın bulunduğu alandan yol geçirilmiştir.

F. 99. Sosyal Bilimler Üniversitesi (Eski Valilik Binası) Yanından Geçirilen Yol, Genel Görünüm, 2019

3.4.3. Belediye Binası (Şehremaneti)

F. 100. Ankara Belediye Binası (Emre Kolay, 2018:240)

Yeri: Ankara Belediye Binası, Ulus'taki Anafartalar Caddesi üzerinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1888 yılında inşa edilen ve projeleri günümüze kadar ulaşabilen tek belediye binası olma özelliğini taşıyan yapı, arşiv kayıtlarından öğrenildiği üzere, Ankara Belediyesi'nin Baş Kalfası Kivork tarafından tasarlanmıştır²⁹⁰.

Mimari Özellikler: Oldukça sade tasarlanan bina cephesinde hareketliliği sağlayan birkaç özellik bulunmaktadır. Bunlar, üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkıntı yapan çatı ve üst katta bulunan pencereler üzerinde uygulanan üçgen biçimindeki

²⁹⁰ E. Kolay, "Kaybolan Bir Mimari Miras: Ankara Belediye Dairesi", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 6(2), Ankara 2018, s.237-248.

silme hatlardır. Yapı, ahşap ve kerpiç ağırlıklı malzeme ile inşa edilmiştir²⁹¹.

Mevcut Durum: 1929 senesinde Tahtakale semtinde çıkan yangında harabeye dönüştüğü düşünülen yapının bulunduğu alana yeniden Belediye Binası olarak kullanılması için tasarlanan taş bina inşa edilmiştir²⁹². Yapı günümüzde Ankara Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği olarak kullanılmaktadır.

F. 101. Ankara Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (Eski Belediye Binası), Genel Görünüm, 2019

²⁹¹ E. Kolay, *a.g.m.*, s.237-248.

²⁹² G. Günel, A. Kılıç, *a.g.e.*, s.63.

3.4.4. Eski İstasyon Binası

F. 102. Eski İstasyon Binası (Kaynak: <https://alivedatoygur.wordpress.com/2018/07/04/bir-tarihi-degerimizi-daha-yitirmek-uzereyiz-ankara-gari/>)

Yeri: Eski İstasyon Binası, günümüzde Hipodrom Caddesi üzerindedir ve Ankara Garı arazisi dâhilindedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1888 yılında Almanların ve Deutsche Bank'ın gerekli şartları hazırlaması, 1892 yılında Ankara'ya demiryolunun bağlanmasını sağlamıştır. Direksiyon binasından sonra Almanlar tarafından 1891 yılında küçük bir istasyon binası inşa edilmiştir²⁹³.

Mimari Özellikler: Yapının ilk katı gişeler ve yolcu bekleme salonlarından oluşmuştur. İkinci katı ise idari lojman olarak²⁹⁴. Günümüzde mevcut olmayan iki kattan oluşan gar binası, dikdörtgen bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Birinci kata tasarım yönünden daha estetik duran yuvarlak kemerli pencereler açılmış, ikinci kata ise

²⁹³ Y. Yavuz, "Ankara Garı ve Mimar Şekip Sabri Akalın", *Ankara Dergisi*, S.5, Cilt.II, Ankara 1998.

²⁹⁴ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.52.

söveli pencereler tercih edilmiştir²⁹⁵. Giriş katında bulunan pencerelerin kenarları birbirine giydirilmiş taşlarla çevrilmiştir. Bina çift meyilli çatı ile örtülmüştür ve çatı saçağı geniştir. Çatı malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Yapının orta bölümü yan kanatlara göre daha dışa taşkın olarak inşa edilmiştir. Yan kanatların ön cephe hattına ise etrafı açık gölgelikler uygulanmıştır.

Mevcut Durum: Eski Gar binası, Mimar Şekip Akalın tarafından tasarlanan yeni istasyon binasının yapımı için 1937 yılında yıktırılmıştır²⁹⁶.

F. 103. Yeni İstasyon Binası, Genel Görünüm, 2014

²⁹⁵ M.E. Başar, H. A. Erdoğan, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Tren Garları”, *Selçuk Üniversitesi Mühendislik, Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 24(3), Konya 2009, s.29-44.

²⁹⁶ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.52.

3.4.5. PTT Genel Müdürlüğü

Yeri: Büyük Postane, Atatürk bulvarı üzerinde, PTT Genel Müdürlüğü arazisi içerisinde yer almıştır. Ankara gezi rehberinde postanenin konumu hakkında bilgi veren Ernest Mamboury, Millet Meydanı'ndan ulaşımın sağlanması için ağaçların yer aldığı Gazi Bulvarı'nın takip edilmesi gerektiğini, soldan ikinci sokağın başında yapının görülebileceğini belirtmiştir²⁹⁷.

Yapının Tarihi / Dönemi: Büyük Postane'nin inşaatı 1925 yılında tamamlanmıştır²⁹⁸.

F. 104. Büyük Postane (CerModern Bir Şehir Kurmak Sergisi, 2019)

Mimari Özellikler: Yapı iki farklı kütlede meydana gelmektedir. Sol kanatta yer alan kütle bodrum üzeri dört; sağ kanatta bulunan kütle ise bodrum üzeri üç kat

²⁹⁷ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.26-27.

²⁹⁸ R. S. Sönmez, "Bir Zamanlar Posta Caddesi", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(1), Ankara 2019, s.257-281.

olarak inşa edilmiştir. Dört kattan oluşan kütle dışa taşkın olarak konumlandırılmıştır. Yapının merkezi kapalı çıkma ile vurgulanmıştır. Çıkmanın üstü ise küçük bir balkon olarak değerlendirilmiştir. Diğer kütlelerinin cephelerinde ise tek bir bölüm halinde dışarıya taşırılan çıkmalar bulunmaktadır. Böylece yapı kütlelerinin hareketlenmesi sağlanmıştır. Dört katlı olarak yükselen kütlede bulunan tek taraflı çıkmaların üstü dekoratif çatı örtüsü ile süslenmiştir. Yapının üzeri teras kat olarak tasarlanmıştır. Buraya uygulanan korkuluklar ise geometrik desenlidir. Yapının cephelerinde farklı stillerde ve boyutlarda pencereler bir arada yer almaktadır. Dikdörtgen formlu pencerelerin bir kısmı yuvarlak; diğer kısmı ise sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Yuvarlak ve sivri kemerlerin üzeri ise dilim motifli taşlarla bezenmiştir. Yapının giriş kapısına merdivenler aracılığıyla ulaşılmaktadır.

F. 105. PTT Genel Müdürlüğü, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: 1974 yılında yıkılan bu yapının bulunduğu alana 1982 yılında yeni bir postane binası inşa edilmiştir²⁹⁹.

²⁹⁹ R. S. Sönmez, *a.g.m.*, s.257-281.

3.4.6. Tuz Nazırlığı (Duyun-u Umumiye – Hariciye Vekâleti)

F. 106. Tuz Nazırlığı (Duyun-u Umumiye-Hariciye Vekaleti), (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yeri: Tuz Nazırlığı, eski ismiyle Kızılbey Mahallesi, bugünkü adıyla Atatürk Bulvarı'nda yer almıştır. Yapı, önce Düyun-u Umumiye olarak kullanılmış, daha sonra Hariciye Vekaleti olarak hizmet vermiştir³⁰⁰. Dönem fotoğraflarından da tespit edilebildiği üzere yapı, Kızılbey Cami'nin hemen yanında bulunmaktadır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir.

F. 107. Ziraat Bankası ve Merkez Bankası, Genel Görünüm, 2019

³⁰⁰ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*, s.78-104.

Mimari Özellikler: Kare bir zemin üzerinde yükselen yapı iki katlıdır ve cephesi taş kaplamadır. Binanın aydınlatması dikdörtgen formlu pencereler ile sağlanmıştır. Pencere kemerleri taş ile bezenmiştir. Yapı kırma çatı ile örtülmüştür.

Mevcut Durum: Günümüze ulaşamayan yapının yeri Ziraat Bankası ve Merkez Bankası'nın arazisi dâhilindedir.

3.4.7. Kızılay Binası

F. 108. Kızılay Binası (Kaynak: <http://mimdap.org/2009/05/ankaranyn-gobedhinde-both-duran-kyzylay-binasynyn-dunu-bugunu-2/>)

Yeri: Kızılay Genel Müdürlüğü, o dönemde yeni gelişmekte olan ve Hürriyet Meydanı olarak bilinen merkezde faaliyete geçirilmiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, Avusturya kökenli Mimar Robert Oerley tarafından 1929 yılında tasarlanmıştır³⁰¹.

Mimari Özellikler: Plan şeması bakımından simetrik olan yapının çatısı eğimli olarak inşa edilmiş, geometrik olarak tasarlanan duvarın arkasına saklanmıştır. Sade bir görünüme sahip olan ön cephe dikey şeritler ile hareketlendirilmiştir. Ayrıca yapının cephelerine dikdörtgen formlu pencereler açılmıştır³⁰². Pencerelerin üzerine panjur sistemi uygulanmıştır. Merdivenler aracılığıyla ulaşılan giriş kapısının eşkenar dörtgen

³⁰¹ Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939 (2019), Mimarlar Derneği Sergisi. Ted Üniversitesi.

³⁰² Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939 (2019), Mimarlar Derneği Sergisi. Ted Üniversitesi.

biçiminde demir korkulukları bulunmaktadır³⁰³. Giriş kapısının üst bölümü ise küçük bir balkon olarak değerlendirilmiştir. Dikdörtgen bir zemin üzerinde yükselen yapı, üç katlıdır. Binanın sağ ve sol kütlesi çıkma olarak inşa edilmiştir.

F. 109. Kızılay Alışveriş Merkezi, Genel Görünüm, 2020

Yanında bulunan geniş ve bakımlı olan parka adını veren yapı, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Havuzbaşı olarak anılmıştır ve halka açık bir alandır³⁰⁴. Çeşitli konser organizasyonları düzenlenmiş, yürüyüş yapan halkın dinlenme alanı olarak kullanılmıştır. İşlevselliğini yitiren park, 1970'li yıllarda yıktırılmış, binaya ait çok az bir bahçe alanı bırakılmıştır.

Mevcut Durum: 1979 yılında bina yıktırılarak, bulunduğu arazi yarışmaya açılmıştır. Yerine yapılan bina Nesrin-Affan Yatman tarafından tasarlanmıştır. Yıllarca faaliyete geçirilemeyen bina, 2002 yılı itibariyle Kızılay Alışveriş Merkezi olarak hizmet vermeye başlamıştır³⁰⁵

³⁰³ İ. Aslanoğlu, *a.g.e.*, s.176.

³⁰⁴ T. Şenyapılı, *Barakadan Gecekonduya: Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü: 1923-1960*, İstanbul 2004, s.60.

³⁰⁵ Goethe Institut. Bir Başkent'in Oluşumu, Kızılay Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ges/kiz/trindex.htm>

3.4.8. Ego Hangarları

Yeri: Ego Hangarları, Hipodrom Caddesi üzerinde yer almaktaydı ve Atatürk Kültür Merkezi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, TCDD Lojmanları gibi hizmet binalarına yakın bir konumda bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1928 yılında Ankara Belediyesine bağlı olarak kurulan Elektrik-Gaz-Otobüs (EGO) Hangarları, Cumhuriyet dönemi Ankara'sının hızla büyümesi ve şehirleşme faaliyetlerinin başlaması nedeniyle tesis edilmiştir. Kent içi ulaşım şebekesinin sağlanması amacıyla faaliyete geçirilen hangarlar, bünyesinde EGO Otobüs İşletmesi, Aykome Müdürlüğü, Yenimahalle Belediyesi gibi birçok tesisi barındırmıştır³⁰⁶.

F. 110. Ego Hangarları (Kaynak: <http://www.caglayankizilkaya.com/portfolio/ego-hangarlari-reuse-project-1-price/>)

Mimari Özellikler: Didier ismiyle bilinen Alman inşaat firması tarafından uzunluğu 60 x 36 metre, yüksekliği ise 12 metre olan 5 adet tonoz halinde yapılmıştır. Bu yapıların mimarisi birbirine benzer olarak tasarlanmıştır. Kapalı ve açık mekânlar dengeli bir şekilde kurgulanmıştır. Bütün bu özellikler hangar alanının bir bütün olarak

³⁰⁶ Uyar, A.B. Ego Hangarlarının Geçmişten Günümüze Kullanım Öyküsü., Mimarlar Odası Ankara Şubesi. Erişim adresi: <http://www.mimarlarodasiankara.org/ego/index.php-Did=23.htm>

görünmesini sağlamıştır. Alana yapısal olarak bağlı olmayan, sonradan ilave edildiği düşünülen yapılar da alanda yer almıştır³⁰⁷.

Mevcut Durum: Ankara Büyükşehir Belediyesi himayesinde bulunan ve 2011 yılında açılan yarışmaya konu olan arazi, kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiştir. Fakat hangarlar 2016 yılında yıktırılmış, yerine Pasifik İnşaat³⁰⁸ tarafından tasarlanan bir projenin inşasına başlanmıştır. Henüz tamamlanmayan projenin içerisinde otel, iş kulesi, alışveriş merkezi ve kamu binaları gibi yapıların yer alacağı bilinmektedir. Mahkemeye taşınan projenin inşası devam etmektedir.

F. 111. (solda) Merkez Ankara İnşaatı, Genel Görünüm, 2020

F. 112. (sağda) Merkez Ankara İnşaatı, Genel Görünüm, 2020

³⁰⁷ Yazman, D. (2011, 17 Haziran). Kent Düşleri – 5: Ego Hangarları ve Alanı Değerlendirme Projesi Ulusal Öğrenci Fikir Yarışması. Arkitera. Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/yarisma/kent-dusleri-5-ego-hangarlari-ve-alani-degerlendirme-projesi-ulusal-ogrenci-fikir-yarismasi/>

³⁰⁸ 2008 yılında kurulan Pasifik Gayrimenkul Yatırım İnşaat A.Ş.konut projeleri geliştiren bir firma olarak bilinmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı Fatih Erdoğan'dır.

3.4.9. Elektrik ve Hava Gazı Fabrikası

F. 113. Elektrik ve Hava Gazı Fabrikası (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Yeri: Yaklaşık 57 bin metrekarelik bir alana kurulan fabrika Demirtepe’de bulunmaktadır. Yapı, bulunduğu konum itibarıyla demiryolundan faydalanabilmiş ve Yenişehir bölgesine havagazı ve elektrik ulaşımını kolayca sağlayabilmiştir³⁰⁹.

Elektrik ve havagazı dağıtımının başlaması ile 1930’lu yıllarda abone sayılarında artış gözlemlenmiştir. Kente havagazı boruları döşenmiş ve elektrik direkleri kurulmuştur³¹⁰.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1928-1933 yılları arasında kurulmuş olan fabrika, Mimar ve mühendis Werner Issel tarafından tasarlanmıştır³¹¹.

Elektrik ve Hava Gazı Fabrikası’nın işletmesi için, ilk olarak Alman Didier şirketi işbirliğinde olan Stettiner Chamotte-Fabrik Actien Gesellschaft ve Electricitats-

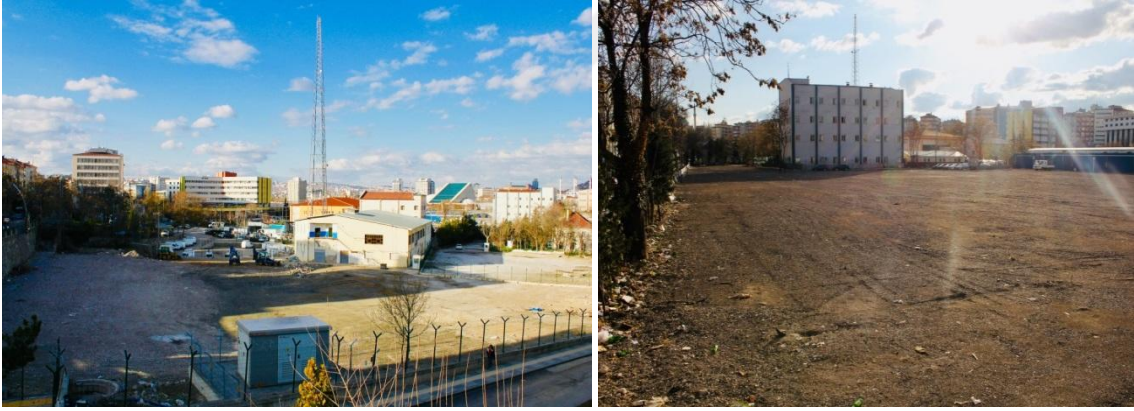
³⁰⁹ Yapı ile ilgili bilgiler Ali Cengizkan ve Müge Cengizkan’ın küratörlüğünde 13.11.2019 – 12.01.2020 tarihleri arasında CerModern’de düzenlenen “Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923 – 1933” sergisinden alınmıştır.

³¹⁰ A. Cengizkan, *Modernin Saati*, Ankara 2002, s.42-43.

³¹¹ A. Cengizkan, *a.g.e.*, s.42-43.

Lieferangs-Gesellschaft firması ile anlaşılmıştır³¹². Daha sonra anlaşmanın tarafı değişmiş, AEG firması işletmeyi 60 yıllığına devralmıştır.

Mevcut Durum: 1989 yılında yapının bulunduğu konum merkezi bir alana dönüşmüştür. Bu durum bölgede temiz hava ihtiyacı gereksiniminin duyulmasına neden olmuştur. Daha sonra doğalgazın bölgeye ulaşımı sağlanmış, fabrika ise kapatılmıştır. Fabrika binaları dışında işçi konutları, yemekhane ve cami gibi birçok tesisi içinde bulunduran kompleks³¹³ 1991 yılında kültürel ve endüstriyel arkeoloji mirası kapsamına alınmıştır. Fakat 2006 yılında alınan mahkeme kararlarına rağmen, yapılar Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yıktırılmıştır³¹⁴. Bir dönem yargı kararıyla durdurulmuş olsa da, insan sağlığını tehdit ettiği gerekçesiyle yıkıma devam edilmiştir. Bugün bu arazinin kültürel alan olarak işlevlendirilmesi hususundaki kararın çıkması beklenmektedir³¹⁵.

F. 114. (solda) Elektrik ve Havagazı Fabrikası, Genel Görünüm, 2020

F. 115. (sağda) Elektrik ve Havagazı Fabrikası, Genel Görünüm, 2020

³¹² A. Cengizkan, *a.g.e.*, s.42-43.

³¹³ Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939. (2019). Mimarlar Derneği Sergisi. Ted Üniversitesi.

³¹⁴ M. Tunçer, "Cumhuriyet'in Mimari Mirası'nın Planlama Aracılığı ile Korunması: Ankara Örneği", *TMMOB Mimarlar Odası Cumhuriyet'in Mimari Mirası Sempozyumu*, Ankara 2009.

³¹⁵ Yapı ile ilgili bilgiler Ali Cengizkan ve Müge Cengizkan'ın küratörlüğünde 13.11.2019 – 12.01.2020 tarihleri arasında CerModern'de düzenlenen "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923 – 1933" sergisinden alınmıştır.

3.4.10. Ankara Silosu

F. 116. (solda) Ankara Silosu (A.Yüksel Arşivi)

Yeri: 1930'lu yıllarda tarımsal verimliliğin artırılması için yapılan reformlar siloların oluşmasını sağlamıştır. Bu amaçla inşa edilen Ankara Silosu, bugünkü adıyla Sıhhiye'de yer almıştır ve günümüzde Ankara Adalet Sarayı arazisi dahilindedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Tarımsal zenginliğin bir temsili olan Ankara Silosu'nun inşaatına 1933 yılında başlanmıştır. 1937 yılında tamamlanan yapı, Alman Miag Şirketi tarafından tasarlanmıştır³¹⁶.

Mimari Özellikler: O dönem Miag şirketi tarafından inşa edilen silolara kayar kalıp sistemi uygulanmış, endüstriyel kalıp sistemi ile üretimin yerinde yapılması sağlanmıştır. Özellikle Ankara Silosu'nun temeli, yerinde dökme kazık teknolojisi ile inşa edilmiştir³¹⁷.

Mevcut Durum: 1980'li yıllarda kentleşme hızının artması, kentsel dönüşüm faaliyetlerinin oluşmasını sağlamıştır. Kendilerini yok eden bu sisteme dolaylı olarak

³¹⁶ A. Erdoğan-G. Günel-M. Narince, *Cumhuriyet ve Başkent Ankara*, Ankara 2007, s.157.

³¹⁷ H. T. Örmecioğlu, "Erken Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Endüstrinin Betonarma Alıntıları: Silolar", *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya 3*, 45, Ankara 2006, s.48-52.

katkıda bulunmuş olan silolar ise temsil niteliklerini kaybetmeye başlamıştır. Bu anlamda Ankara Silosu yıktırılmış, yerine 1986 yılında Adliye Sarayı inşa edilmiştir³¹⁸.

F. 117. Ankara Adale Sarayı, Genel Görünüm, 2020

F. 118. Ankara Adale Sarayı, Genel Görünüm, 2020

³¹⁸ H. T. Örmecioğlu, *a.g.m.*, s.48-52.

3.4.11. Park ve Bahçeler Müdürlüğü (Şehremaneti Bağçeler Müdüriyeti)

F. 119. Park ve Bahçeler Müdürlüğü (Atılım Üniversitesi Dijital Kent Arşivi)

Yeri: Park ve Bahçeler Müdürlüğü Binası, Opera binasının hemen arka tarafında yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Sanayileşme ve nüfus yapısındaki değişiklikler, kentin fiziksel ve mekânsal yapılanmasına yansımıştır. Dolayısıyla şehrin modern kent dokusunu ve kimliğini koruyabilmek amacıyla denetleme sistemlerinin kurulması kaçınılmaz olmuştur. Bu sebeple, Belediyeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu gereğince bünyesinde Park ve Bahçeler Müdürlükleri'ni oluşturmaya başlamışlardır³¹⁹. Yapının kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, iki katlı ve kulelidir. Yapının cephesinde çıkmalar tekrarlanarak hareketlilik sağlanmıştır. Kare planlı gövdeye sahip kule, çatı seviyesinden yükseğe inşa edilmiştir. Açık bırakılan kulenin dört yöne açılan cephelerine ise yuvarlak kemerler uygulanmış ve betonarme korkulukla çevrilmiştir. Kıрма çatı ile örtülen kulenin saçağı ise geniştir. Yapının diğer

³¹⁹ Ş. Alp-N. Akıncı, "Türkiye'de İl Belediyelerinin Park ve Bahçe Müdürlüklerinin Durum Analizi", *Tarım Bilimleri Dergisi*, 19(1), Van 2009, s.39-47.

köşesinde yer alan kare planlı kütle de kırma çatı ile örtülmüştür. Çatı malzemeleri ise kiremittir. Yapının orta aksının çatısı düz teras olarak değerlendirilmiş, korkulukla çevrilmiştir.

Asimetrik cephe düzenine sahip binanın merkezinde yarım silindirik biçimli bir uzantı bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli ana giriş kapısının bulunduğu bu alandan merdivenler aracılığıyla binaya geçiş sağlanmaktadır. Ayrıca kapının her iki yönüne yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencereler açılmıştır. Bu uzantının üzeri yarım daire biçiminde küçük bir balkon olarak tasarlanmıştır. Yapıda farklı boyutlarda ve stillerde pencereler bir araya getirilmiştir.

Mevcut Durum: Park ve Bahçeler Müdürlüğü Binası 1936 yılında yıktırılmıştır³²⁰.

F. 120. (solda) Opera Binası Arkası, Genel Görünüm, 2020.

F. 121. (sağda) Gençlik Parkı, Genel Görünüm, 2020.

³²⁰ Faruk Küçük, Kişisel Görüşme, 2020

3.4.12. Su Süzgeci Binası

F. 122. (solda) Su Süzgeci Binası (Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası, 1927-1939, Mimarlar Derneği Sergisi)

F. 123 (sağda) Su Süzgeci Binası (Kaynak: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/was/trindex.htm>)

Yeri: Su Süzgeci Binası, Dışkapı'da, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinin hemen arka tarafında bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, 1935 yılında Hochtief firması tarafından tasarlanmış, 1936 yılında ise gösterişli bir tören ile açılışı yapılmıştır. Yapı Çubuk Barajı ile aynı dönemde faaliyete geçirilmiştir. Barajdan gelen suyu filtreleyen sistem, su dağıtım şebekeleri aracılığıyla şehre temiz su temin etmiştir³²¹.

Mimari Özellikler: Üç bölmeden oluşan bina, birbirine paralel olarak ve uzunlamasına tasarlanmış, betonarme bir yapıdır. Yapının orta bölümde yer alan bina, diğerlerine göre daha yüksek uygulanmıştır. Dairesel bir uzantıya sahip olan bölümün içinde tahlil laboratuvarı, pompa, makine dairesi ve elektrik santrali yer almaktaydı. Yapının dikey olarak uygulanan saat kulesi ile konstrüktivist bir tavır yansıtılmıştır. Opera Binası ve Gar binasında da aynı stile rastlanmaktadır³²².

³²¹ Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939. (2019). Mimarlar Derneği Sergisi. Ted Üniversitesi.

³²²Goethe Institut. Bir Başkent'in Oluşumu, Su Süzgeci Binası, 2010, Erişim Adresi: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/was/trindex.htm>

Betonarme sisteme sahip olan yapının yüzeylerine iri taneli serpme sıva uygulanmıştır. Yapıda farklı ebatlarda pencereler bulunmaktadır. Bazı pencereler Ankara taşı ile alttan ve üstten bordürlerle bir bütün haline getirilmiş, ince ve uzun formda bir görüntü elde edilmiştir³²³. Yapıda bulunan diğer pencereler ise kare formlu, demir korkuluklu olarak tasarlanmıştır.

Mevcut Durum: İlk endüstri yapılarından biri olan Su Süzgeci binası, 1992 yılına kadar varlığını korumuştur. Daha sonra Turgut Özal Üniversitesi'ne devredilen yapı, 2013 yılında yıktırılmıştır³²⁴.

F. 124. Su Süzgeci Binası Arsası, Genel Görünüm, 2020

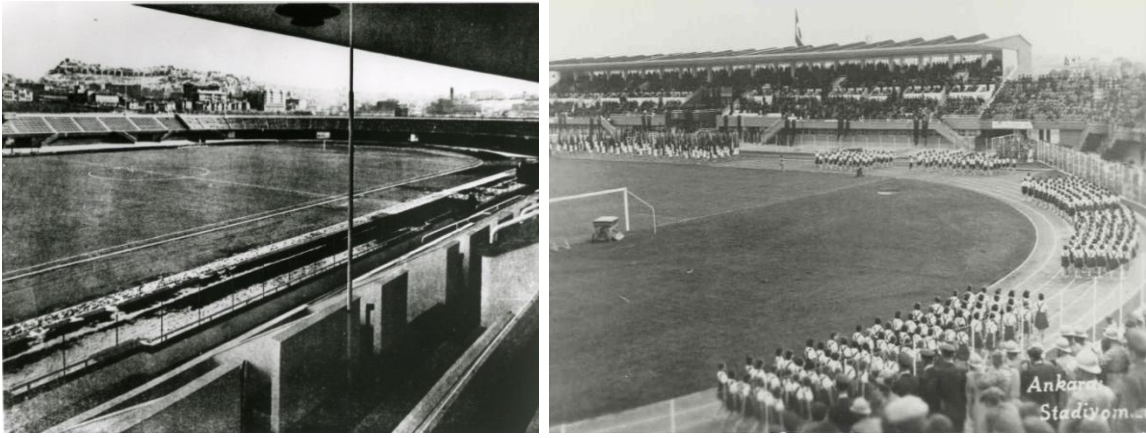

F. 125. Su Süzgeci Binası Arsası, Genel Görünüm, 2020

³²³TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *Bina Kimlikleri*, Ankara 2005.

³²⁴Mimdap, "40.Gününde Su Süzgeci İçin Başsağlığı", Eylül 2013. Erişim adresi: <http://mimdap.org/2013/09/40-gununde-su-suzgeci-icin-bathsadhlydhy/>

3.4.13. 19 Mayıs Stadyumu

F. 126. (solda) 19 Mayıs Stadyumu (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

F. 127. (sağda) 19 Mayıs Stadyumu (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yeri: Yapı Atatürk Kültür Merkezi arazisi dâhilindedir.

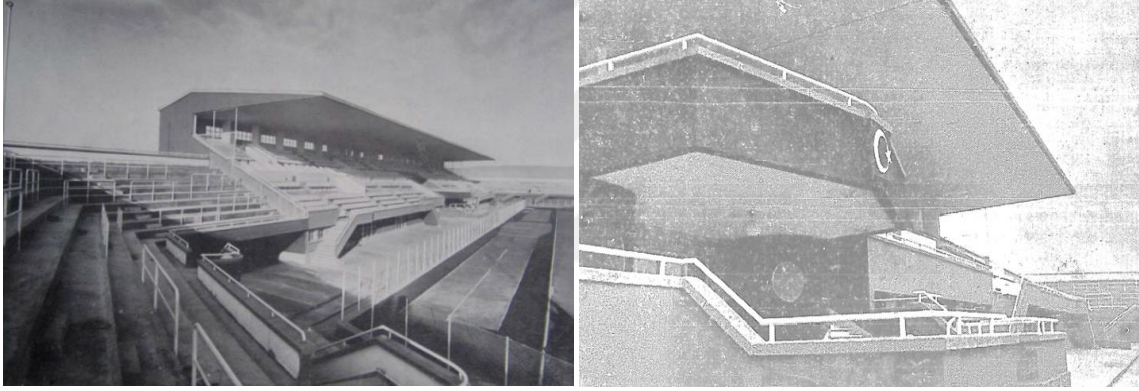
Yapının Tarihi / Dönemi: 1934 yılında inşasına başlanan stadyum, 1936 yılında hizmete açılmıştır³²⁵.

Mimari Özellikler: 19 Mayıs Stadyumu projesi, Türkiye'nin ilk spor kompleksi alanı olma özelliğine sahiptir. Alman Mimar Hermann Jansen'in hazırladığı şehir planı doğrultusunda hayata geçmiştir. Stadyumun tasarımı, düzenlenen bir yarışma sonucunda seçilmiştir. Ankara şehrinin gereksinimleri göz önünde bulundurulmuş ve İtalyan Mimar Prof. Dr. Paolo-Vietti Violi'nin projesi tercih edilmiştir. Stadyum projesi bir kompleks olarak ele alınmıştır. Proje içerisinde spor okuluna, farklı etkinliklerin düzenlenebileceği ve farklı spor dallarına ait müsabakaların gerçekleştirilebileceği alanlara yer verilmiştir³²⁶.

³²⁵ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *Ankara/Altındağ Tarihi Kent Merkezi Mimarlık Rehberi*, Ankara 2011, s.35.

³²⁶ Z. Korkmaz, *Ankara 19 Mayıs Stadyumu'nu (Ankara Milli Stadı'nı) Okumak: Erken Cumhuriyet Döneminde Mekan, Toplumsal Yaşantı ve İdeoloji İlişkisi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 2007.

Üç bin kişilik kapasiteye sahip kapalı tribün ve açık tribünlerin yer aldığı stadyum toplamda 25.000 kişinin katılım sağlayabileceği ebatlarda tasarlanmıştır. Tribünlerden daha önde tasarlanan localardan biri de Cumhurbaşkanlığı locasıdır ve betonarme çıkma ile desteklenmiştir. Özel locanın bulunduğu tribünün üzeri betonarme saçaklar ile örtülmüştür. Arka duvarında ise geniş cam yüzeyler bulunmaktadır. Alt katında servis yerleri, tribünün arka cephesinde ise bar, restoran, revir odaları gibi hizmet alanları yer almaktadır. Ayrıca kapalı tribüne geçiş bu cepheden sağlanmıştır. Diğer tribünlerin altları ise boş bırakılmıştır. Zeminden birkaç metre yukarıda başlatılan tribünlerin yer aldığı stadyum alanı içerisinde 30 metre uzunluğunda bir maraton kulesi de inşa edilmiştir³²⁷.

F. 128. (solda) Kapalı Tribün (Z. Korkmaz, 2007)

F. 129. (sağda) Cumhurbaşkanlığı Locası (Z. Korkmaz, 2007)

Mevcut Durum: 2018 yılında yapı, mahkemenin yürütmeyi durdurma kararı vermesine rağmen yıktırılmıştır³²⁸. Atatürk Kültür Merkezi alanı içerisinde yer alan Stadyumun mevcut yerine daha geniş kapasiteli yeni bir stadyum yapılacağı belirtilmiştir³²⁹.

³²⁷ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.35; Z. Korkmaz, *a.g.t.*

³²⁸ Durdurma Kararına Rağmen 19 Mayıs Stadyumu Yıkılıyor. (2018, 15 Kasım) Erişim adresi: http://www.yapi.com.tr/haberler/durdurma-kararina-ragmen-19-mayis-stadyumu-yikiliyor_168716.html

³²⁹ Durdurma Kararına Rağmen 19 Mayıs Stadyumu Yıkılıyor. (2018, 15 Kasım) Erişim adresi: http://www.yapi.com.tr/haberler/durdurma-kararina-ragmen-19-mayis-stadyumu-yikiliyor_168716.html

F. 130. 19 Mayıs Stadyum Alanı, Genel Görünüm, 2020

F. 131. 19 Mayıs Stadyum Alanı, Genel Görünüm, 2020

3.4.14. Hipodrom

Mimar Paolo-Vietti Violi tarafından tasarlanan projede yer alan hipodrom, ilk aşamada yapılmasına karar verilen bir diğer yapıdır. Özalp, Askeri yürüyüşlere ve törenlere de ev sahipliği yapan hipodromun Ankara halkı için değerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Hipodrom, 1950’lerde Ankara sosyal hayatının önemli merkezlerinden birisiydi. Ankara’da görevli diplomatik misyon temsilcilerinin ve seçkin insanların sık kıyafetler içinde at yarışlarını izlemeleri, adeta bir tören atmosferinde gerçekleşiyordu³³⁰.”

Yeri: Bulunduğu caddeye adını veren Hipodromun yeri Atatürk Kültür Merkezi arazisi dahilindedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1936 yılında stadyum ile aynı yıl içerisinde inşası tamamlanan hipodromun açılışı at yarışı ile gerçekleşmiştir³³¹.

Mimari Özellikler: İçerisinde Atatürk’e ait bir locanın, mevki tribününün ve tören geçitleri için tasarlanan ayrı bir alanın yer aldığı hipodrom, stadyum ile bir bütün oluşturmaktadır³³². Cumhurbaşkanlığı için tasarlanan loca tribünden daha önde ve oval formda inşa edilmiştir. Bu durum yetkililerin halka seslenebilmesine, yönetimin halkla ilişki içerisinde olabilmesine imkân vermiştir³³³. Betonarme yapı elamanlarından oluşan tribünün üzeri betonarme saçak ile örtülmüştür. Enine dikdörtgen planlı tribünün alt birimlerinde hizmet alanları yer almaktadır.

³³⁰ M. N. Özalp & H. İmga, *Bir Başkent'in Anatomisi: 1950'lerde Ankara*, Ankara 2016, s.220.

³³¹ İ. Bayram, *Nevzat Tandoğan: Hayatı ve Faaliyetleri (1894-1946)* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2015.

³³² Z. Korkmaz, *a.g.t.*, s.34.

³³³ Z. Korkmaz, *a.g.t.*, s.34.

F. 132. (solda) Hipodrom (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

F. 133. (sağda) Cumhurbaşkanlığı Locası (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

F. 134. (solda) Millet Bahçesi İnşaat Alanı, Genel Görünüm, 2020.

F. 135. (sağda) Millet Bahçesi İnşaat Alanı, Genel Görünüm, 2020.

Mevcut Durum: 1980 senesinden sonra Atatürk Kültür Merkezi'nin inşa edilmesi hipodrom alanının işlevinin değişmesine neden olmuştur. Daha sonra alanın bir bölümü Kültür Bakanlığı'na ait bir tesise hizmet vermiştir³³⁴. Günümüzde hipodrom alanında millet bahçesi projesi kapsamında yapılan çalışmalar devam etmektedir³³⁵.

³³⁴ M. N. Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.221.

³³⁵ Soyak, A. (2019, 6 Temmuz). Tarihi Ankara Hipodrom Alanı "Millet Bahçesi"ne Dönüşüyor. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=qTxDmO-nym8>

3.4.15. Atış Poligonu

Yeri: Atış Poligonu, Hipodrom Caddesi üzerinde bulunmaktaydı. Yapının yeri Ankara Spor Salonu'nun bulunduğu alana denk gelmektedir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Mimar Paolo-Viotti Violi ve Ladislas Kovacs tarafından tasarlanan Atış Poligonu, 1936 yılında hizmete açılmıştır.

F. 136. (solda) Atış Poligonu Bahçesi (Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/759349187148546377/visual-search/>)

F. 137. (sağda) Atış Poligonu Binası (U. Kavas, 2010)

Mimari Özellikler: Süs havuzlarının da bulunduğu dekoratif bir bahçeye sahip olan yapı enine dikdörtgen bir plana sahiptir. Küçük dikdörtgen pencerelerin yer aldığı cepheler kapalı çıkma olarak inşa edilmiştir. Bu durum dış yüzeye hareketlilik kazandırmıştır. Zemin üzeri tek kattan oluşan yapının üzeri teras kat olarak inşa edilmiş ve düz çatı ile örtülmüştür.

Mevcut Durum: 1950'li yılların sonunda yıkılan Atış Poligon'unun bulunduğu arsa uzun süre atıl bırakılmıştır. Daha sonra Aski, Ego gibi kuruluşlara depo olarak hizmet veren arsa, bir dönem çekiç atma ile ilgilenen sporcuların antrenman alanı olmuştur. Günümüzde ise yerinde Ankara Spor Salonu bulunmaktadır. Farklı spor

aktivitelerine ev sahipliği yapan ve çeşitli kongrelerin düzenlendiği yapı, 2010 yılında hizmete açılmıştır³³⁶.

F. 138. Ankara Paraşüt Kulesi Bahçesi, Genel Görünüm, 2020

F. 139. Ankara Spor Salonu, Genel Görünüm, 2020

³³⁶ U. Kavas, "Atış Poligonundan Arenaya", *Kebikeç*, 30, Ankara 2010, s.216-223.

3.4.16. Baraj Gazinosu

F. 140. Baraj Gazinosu (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yeri: Çubuk Barajı, Ankara'nın 11 km kuzeyinde³³⁷, Çubuk Çayı üzerinde kurulmuştur.

Yapının Tarihi / Dönemi: Çubuk Barajı, Cumhuriyet döneminin ilk barajı olma özelliğine sahiptir. Ankara'nın su ihtiyacını gidermek amacıyla 1936 yılında Atatürk'ün isteği üzerine inşa edilmiştir. 1927 yılında projesi çizilmiş, 1929 yılında inşasına başlanmıştır³³⁸.

Mimari Özellikler: Çubuk Barajı yapıldığı dönemde 300 bin nüfusa sahip şehrin su ihtiyacını karşılamıştır. Ayrıca baraj ve çevresi Ankara halkının sosyalleşebileceği bir mesire alanı olarak da hizmet vermiştir. Dolayısıyla barajın çevresinde piknik yapılacak alanlar oluşturulmuş, lokanta, gazino ve pastane gibi oturulacak mekânlar açılmıştır³³⁹.

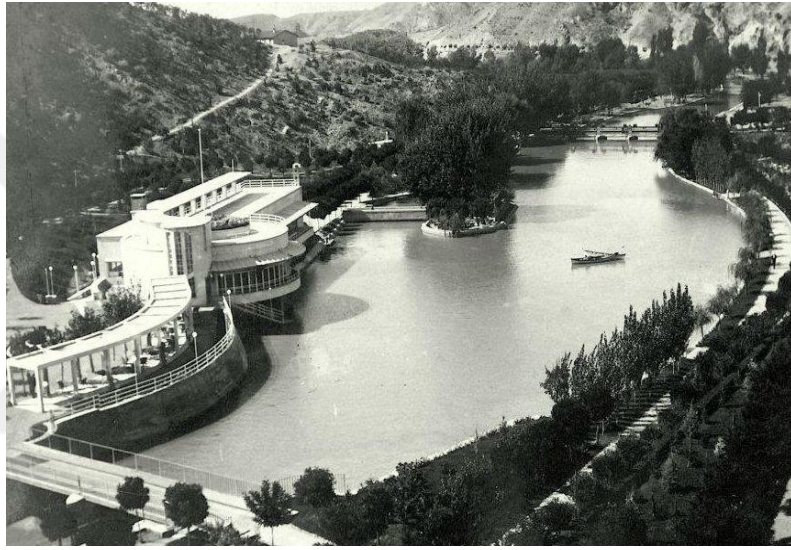
³³⁷ Devlet Su İşleri. (2014). Çubuk Barajı. Erişim adresi: <http://www.dsi.gov.tr/projeler/cubuk-baraj%C4%B1>

³³⁸ M. N. Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.305.

³³⁹ T. Şenyapılı, *Cumhuriyet'in Ankara'sı*, Ankara 2005, s.352.

Çubuk Barajı'nın çevre düzenlemesini ve göl kenarına inşa edilen gazino-lokanta binasını, Nafia Vekâleti'nde çalışan Fransız Mimar Theo Leveau tasarlamıştır³⁴⁰. Çubuk Barajı hakkında bilgiler veren Funda Şenol Cantek, Baraj Gazinosu ve Çevresini şu şekilde tasvir etmiştir:

“Baraj Gazinosu, tıpkı Atatürk Orman Çiftliği gibi, örnek bir asri eğlence/dinlenme mekânıdır. Baraj çevresinin çevresel tanziminin bir Avrupa sayfiye şehrini andırmasına gösterilen özen, gölün ortasına yerleştirilen, kıyıya bağlı adanın bir İsviçre gölünün minyatürü görünümünde olmasını sağlamıştır³⁴¹.”

F.141. Baraj Gazinosu (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Mutfak ve hizmet alanları yapının alt katında bulunmaktadır. Yapının manzaraya bakan cephesinde sütunlar üzerine oturtulan ve oval formlu olarak tasarlanan bölüm gazino olarak kullanılmakta, dikdörtgen plan şemasına sahip diğer bölüm ise lokanta olarak hizmet vermektedir. Ayrıca bu katta her iki salona ait servis alanları yer almaktadır. Yarı açık teras olarak tasarlanan üst katta ise üzeri betonarme ile çevrili olan pergola bulunmaktadır. Bu alana hem içeriye hem de dışarıya uygulanan merdivenler aracılığıyla giriş sağlanmaktadır. Yapının oval formunda yapılan bölümünün yan

³⁴⁰ İ. Aslanoğlu, *a.g.e.*, s.40.

³⁴¹ F. Ş. Cantek, *Yabanlar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*, İstanbul 2003, s.243.

tarafında spiral bir merdiven bulunmaktadır. Bu merdiveni, üzeri pergola ile örtülmüş teras rıhtım takip etmektedir. Barajın önüne yapılan küçük köprü ise rıhtımda bir bütünlüğün oluşmasını sağlamıştır³⁴².

Ankara taşı, mermer sıva ve yapay taş kullanılarak inşa edilen yapı, betonarme iskelet yapısına sahiptir. Yapının cephesinde yatay olarak uygulanmış ve tamamen açılabilen demir profilli geniş pencereler yer almaktadır. Modern mimarlığın örneklerinden biri olan yapının bütün yüzeyleri beyaz renk ile boyanmıştır³⁴³.

Mevcut Durum: Yapılan bazı onarımlar yapının özgünlüğüne zarar vermiş, modern görüntüsünü etkilemiştir. Modern yaşamın sembollerinden biri olan Baraj Gazinosu, 2016 yılında yıktırılmıştır³⁴⁴. Günümüzde arazi üzerinde bakım ve onarım çalışmaları yapılmaktadır³⁴⁵.

142. Baraj Gazinosu (Fotoğraf: Ahmet Soyak, Kaynak: <https://www.arkitera.com/haber/theodore-leveau-tasarimi-cubuk-baraji-gazinosu-da-yikildi/>)

³⁴² TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, “Bina...”

³⁴³ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, “Bina...”

³⁴⁴ Mimarizm. (2016, 8 Haziran). Ankara Çubuk Barajı Gazinosu Artık Yok. Erişim adresi: http://www.mimarizm.com/haberler/gundem/ankara-cubuk-baraji-gazinosu-artik-yok_125189

³⁴⁵ Çubuk Barajı arazisi üzerinde bakım ve onarım çalışmaları devam ettiği için fotoğraf çekimine izin verilmemiştir. Bu sebeple araştırmaya Ahmet Soyak’ın 2014 yılında çektiği fotoğraf dâhil edilmiştir.

3.4.17. Et ve Balık Kurumu

Yeri: Et ve Balık Kurumu, bugünkü adıyla Konya Yolu'nda, Mevlana Bulvarı üzerinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Et ve Balık Kurumu, tarım ve hayvancılığın gelişmesi, üretimin ve istihdamın artırılması amacıyla kurulmuştur. 1992 yılında özelleştirme kapsamına dâhil edilmiştir. 2005 yılında ise özelleştirme kapsamından çıkarılmış, eski statüsü iade edilmiştir. 2013 yılında ismi değiştirilen yapı, Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü olarak hizmet vermeye devam etmektedir³⁴⁶.

F. 143. Et ve Balık Kurumu

(Kaynak:<https://twitter.com/antolojankara/status/908236130541334528>)

Mimari Özellikler: Bina dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Yapının caddeye bakan cephesinde yer alan kütle dört katlı; hemen yanında bulunan kütle ise üç katlı olarak inşa edilmiştir. Binanın cephelerine dikdörtgen formlu simetrik pencereler açılmıştır. Yapı kırma çatı ile örtülmüştür.

³⁴⁶ Et ve Süt Kurumu. Et ve Süt Kurumu Tarihçesi. Erişim adresi: <https://www.esk.gov.tr/tr/10097/Et-ve-Sut-Kurumu-Tarihcesi>

F. 144. ANKAmall Alışveriş Merkezi, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Kuruma ait genel müdürlük binası yıkılmıştır. Bulunduğu alana 1999 yılında Migros Alışveriş Merkezi inşa edilmiş, katılımcı ve ziyaretçilerin yoğun ilgisi ile karşılaşan Alışveriş Merkezi idarecileri, mekânı büyötmeye karar vermişlerdir. 2006 yılında ise yenilenen yapı, ANKAmall Alışveriş Merkezi adı altında daha büyük bir alanda hizmet vermeye başlamıştır³⁴⁷.

³⁴⁷ Ankamall Alışveriş Merkezi. Erişim adresi: <https://www.ankamall.com.tr/avm/kurumsal/>

3.4.18. Kumrular İkamet Sitesi (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı)

F. 145. Kumrular İkamet Sitesi (Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980 Sergi Kataloğu, 2014:97-99)

Yeri: Kumrular İkamet Sitesi, Necatibey Caddesi ile Kumrular Sokağın kesiştiği köşede, Kumrular Sokakta yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, 1956 yılında Orhan Bolak, Orhan Bozkurt, Gazanfer Beken tarafından tasarlanmıştır. Emlak Kredi Bankası ve Ankara İmar Limited ortaklığı, konut projesinin uygulanmasını sağlamıştır. Yapı, uzun yıllar boyunca Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teknik Uygulama Araştırma Merkezi binası olarak kullanılmıştır³⁴⁸.

Mimari Özellikler: Yapı, zemin ve iki bodrum katından oluşan üç ayrı yatay prizmatik kütlelerin birleşiminden meydana gelmiştir. Bu kütleler ortak kullanım alanları ile bir bütün haline getirilmiştir. Ortak kullanım alanları lokanta ve gece kulübü olarak tasarlanmış fakat sonradan konferans ve sergi salonuna dönüştürülmüştür. U plan şemalı bu yapı, iç bahçeye sahiptir. Necatibey Caddesi'ne bakan cepheye dokuz katlı blok inşa edilmiştir. Ticari alanların bulunduğu giriş katı, geniş cam bölme ve sundurma ile diğer katlardan ayrılmıştır. Üst katlara ise geniş dikdörtgen pencereler açılmıştır. Yapıda

³⁴⁸N. Yaren, Ankara, "Kumrular İkamet Sitesi", *DOCOMOMO Türkiye: Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları VIII. Poster Sunuşları Mimarlık Dergisi*, İstanbul 2012, s.97.

ayrıca betonarme balkon çıkmaları uygulanarak, yapının yüzeyinde hareketlilik sağlanmıştır. Dört kattan oluşan diğer iki kütlede dikdörtgen formlu geniş pencereler açılmış ve balkon çıkmaları uygulanmıştır. Kumrular Sokağı cephesine bakan ortak kullanım mekânlarının bulunduğu yapılara geniş cam bölmeler açılmış ve sundurmalar eklenmiştir. Dolayısıyla sokakla bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır³⁴⁹.

F. 146. Kumrular İkamet Sitesi Arazisi, Otopark, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Meslek grupları tarafından açılan tescil davası devam ederken, 2016 yılında yıktırılmıştır. Günümüzde bulunduğu alan otopark olarak kullanılmaktadır.

³⁴⁹ N. Bayraktar (Ed.), *Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980*, İstanbul, 2014, s.97.

3.4.19. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü

F. 147. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü (Kaynak: <http://www.tpa.gov.tr/tarihce>)

F. 148. Adalet Bakanlığı Ek Binası, Genel Görünüm, 2019

Yeri: TPAO binası, Kızılay’da Güven Park’ın kuzeyinde, Milli Müdafaa Caddesi üzerinde 22 numarada yer almaktaydı. Günümüzde yerinde Adalet Bakanlığı ek binasının yeni hizmet binası bulunmaktadır³⁵⁰.

Yapının Tarihi / Dönemi: İtaş Apartmanı, Ersan Han, Taş Han gibi yapılarda hizmet veren TPAO’nun faaliyetlerinin çoğalması, mekân gereksinimini ortaya çıkarmış, 1962 yılında genel müdürlük binasının inşasına karar verilmiştir. 1966 yılında ise binanın inşası tamamlanmıştır³⁵¹.

³⁵⁰ E.A. Ergut, “Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Binası”, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, S. 99, Ankara 2012, s.55-58.

³⁵¹ E.A. Ergut, “Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Binası”, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, S. 99, Ankara 2012, s.55-58.

Mimari Özellikler: İkinci Dünya Savaşı sonrası otomobil sanayisinin gelişmesi, petrol üretimi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1950’li yıllara kadar Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü altında yürütülen çalışmalar için ayrı bir yapılanma oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. 1954’de çıkarılan yasa ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na petrol arama ve çıkarma ruhsatı verilmiştir³⁵².

Demirtaş Kamçıl ve Rahmi Bediz tarafından tasarlanan bina, Kızılay iş kulesinden sonra uygulanan ikinci yüksek bina olma özelliğini taşımaktadır. Dikdörtgen bir zemin üzerinde yükselen bina, düz çatısı, kolon vurgusu ve cam kaplı yüzeyi ile dönemin modernist stilinin bir ürünü olarak tasarlanmıştır. TPAO’nun simgesi olan petrol çıkarma pompası (at başı) motifi ise, binanın sokağa bakan cephesinde süsleme olarak kullanılmıştır. Yapının bir diğer özelliği de cepheye yerleştirilen sanat eserleridir. Binanın doğu yönünde bulunan metal kaplama ve giriş katının duvarına monte edilen seramik tablo en başarılı uygulamalar olarak değerlendirilmektedir³⁵³.

Mevcut Durum: 1970’lerin sonunda binanın yetersiz kalması, tekrar yeni yer ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuş ve yapı için yarışma açılmıştır. Yarışma sonunda yeni bir proje tercih edilmiş ve 1886 yılında inşasına başlanmıştır. Günümüzde Söğütözü semtinde bulunan bu binaya TPAO, 1990 yılında taşınmış, boşaltılan bina ise Adalet Bakanlığı ek binası olarak kullanılmıştır. 2007 yılında yapının güçlendirilmesine karar verilmiştir fakat maliyeti yüksek bulunduğu için 2009 yılında yapının yıkımına karar verilmiştir.

³⁵²Türkiye Petrolleri Anonim Müdürlüğü Web. Hakkımızda. Erişim adresi:
<http://www.tpao.gov.tr/?mod=kurumsal>

³⁵³ E.A. Ergut, “Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Binası”, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, S. 99, Ankara 2012, s.55-58.

3.4.20. Danıştay Binası (Şuray-ı Devlet)

F. 149. (solda) İlk Danıştay Binası
(Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

F.150. (sağda) Danıştay Binası
(Danıştay Kitapçığından Alınmıştır.)

Yeri: İlk Şuray-ı Devlet, Zafer Meydanında inşa edilen üç katlı binada hizmete başlamıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: İlk Danıştay Binasının kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, kiremit kırma çatı ile örtülmüştür. Yapının orta aksında birinci kattan itibaren çıkma uygulanmış, üzeri üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkan çatı çıkıntısı ile örtülmüştür. Yapının cephesine çift ve dört kanatlı dikdörtgen formlu pencereler açılmıştır. Ana girişin üzeri geniş betonarme bir saçakla örtülmüştür.

Mevcut Durum: 1960'lı yıllarda ise bina yıktırılmış, yerine çok katlı, yüksek bir bina yaptırılmıştır³⁵⁴. Ödenek yetersizliği nedeniyle binanın yapımı 12 yıl sürmüştür³⁵⁵. Yapı 2016 yılında yıktırılmıştır.

³⁵⁴VEKAM. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür. Erişim adresi:
<https://cdm21054.contentdm.oclc.org/digital/collection/FKA/id/113/rec/6>

3.4.21. İkinci Danıştay Binası

F. 151. (solda) Danıştay Binası (Danıştay Kitapçığından Alınmıştır.)

Yeri: Danıştay, 1970’li yıllarda Sıhhiye’de İhlamur Sokakta inşa edilen binasına taşınmıştır³⁵⁶.

Yapının Tarihi / Dönemi: Tekeli-Sisa mimarlık tarafından tasarlanan bina, 1978 yılında tamamlanabilmiştir³⁵⁷.

Mimari Özellikler: Yapı, iki alçak ve çok katlı bir bloğun birleşiminden meydana gelmektedir. Daireler ve ofisler yüksek blokta bulunmaktadır. Alçak olarak inşa edilen bloklarda ise duruşma ve konferans salonu, kütüphane, kafeterya gibi

³⁵⁵Ö. Altaban, *a.g.e.*, s.31-48.

³⁵⁶ Ö. Altaban, *a.g.e.*, s.31-48.

³⁵⁷ S. Topaloğlu, “Ankara, Danıştay Binası”, *DOCOMOMO Türkiye: Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları VIII. Poster Sunuşları Mimarlık Dergisi*, İstanbul 2012, s.4.

mekânlar yer almaktadır. Çok katlı binanın en üst katı ise çalışanların öğle aralarında kullandıkları yemekhane olarak hizmet vermiştir³⁵⁸.

Dikey mimari yaklaşımıyla çok katlı inşa edilen yapıda beton malzeme ön plana çıkarılmıştır. Binanın cephesi kapalı çıkmalar ve geometrik şekillerle hareketlendirilmiştir. Özellikle çatının alınlık kısımlarına geometrik şekillerden oluşan dikey şeritler uygulanmıştır. Cepheye dikdörtgen formlu pencereler dörtlü dizilimle yerleştirilmiştir. Yapıda brütalist akımın özellikleri gözlemlenmektedir.

Mevcut Durum: 2016 yılında yapı, mahkemenin yürütmeyi durdurma kararı vermesine rağmen yıktırılmıştır. Bugün yerinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından kullanılan çok katlı bir bina bulunmaktadır. Proje ortaklarından Doğan Tekeli 15 Mart 2016 tarihli “Danıştay Eski Binası’nın Yıkımı ve Düşündürdükleri” başlıklı yazısında yapı ile ilgili şunları yazmıştır:

“1957-79 yılları arasında, Bayındırlık Bakanlığı’nca açılan yarışmaları kazanarak, on kadar yapı gerçekleştirmiştik. Sıhhiye Meydanı’nda şimdi yıkılan Danıştay binası proje hizmeti, 1967 yılında Bakanlık’tan ihale yoluyla aldığımız tek proje hizmetimizdi. Aynı yıl tamamlanarak onaylanan projemizin inşaatı, sonraki yıllarda ödenek bulunamaması nedeniyle on yıldan fazla sürmüştü. Ankara’nın Sıhhiye Meydanı gibi önemli bir alanında, önemli bir kamu kurumunu barındıracak olan yapının, projeleri için sorumluluk duygusuyla yoğun bir çalışma gerçekleştirmiştik. Brüt beton olarak inşa edilecek yapı, en ince ayrıntılarına kadar tasarlanmış ve detaylandırılmıştı.³⁵⁹”

“Danıştay’a gelince; Cumhuriyet yönetiminin bir döneminde, büyük ekonomik sıkıntılar içinde tamamlanabilen ve zamanla Ankara’nın Sıhhiye bölgesi kent hafızasında yerini almış, önemli bir kamu yapısıydı. Sapasağlam, ekonomik ömrünü tamamlamamış bu yapının, yargının yürütmeyi durdurma kararına rağmen kasti

³⁵⁸ S. Topaloğlu, *a.g.m.*, s.4.

³⁵⁹ Tekeli, D. (2016, 15 Mart). “Danıştay Eski Binası’nın Yıkımı ve Düşündürdükleri”. Erişim adresi: <http://www.arkiv.com.tr/proje/danistay-binasi/5890>

olarak alelacele yıkılmasını elbette derin bir üzüntüyle karşıladım. Hele yarı yıkık haliyle yayınlanan boynu bükük fotoğrafı bende bir şok etkisi yarattı. Başıma bir darbe almış gibi oldum.³⁶⁰»

F. 152. (sağda) Yüksek Seçim Kurulu Binası, Genel Görünüm, 2020

³⁶⁰ Tekeli, D. (2016, 15 Mart). “Danıştay Eski Binası’nın Yıkımı ve Düşündürdükleri”. Erişim adresi: <https://xxi.com.tr/i/danistay-eski-binasinin-yikimi-ve-dusundurdukleri>

3.4.22. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı Binası

Yeri: Yapı, Susam Sokak ve Anafartalar Caddesinin birleştiği köşede yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı Binasının projesi, 1960'lı yıllarda Ankara İmar ve Emlak T.A.Ş tarafından düzenlenen yarışma sonucunda seçilmiş, 1967 yılında inşa edilmiştir³⁶¹.

Mimari Özellikler: Ferzan Baydar, Affan Kırımlı ve Tayfur Şahbaz tarafından tasarlanan Anafartalar Çarşısı ve çarşının Gümrük Müsteşarlığı olarak hizmet veren ofis bloğu kare zemin üzerinde yükselmekte ve 14 kattan oluşmaktadır. İnşa edildiği dönemde modern anlayışın bir ürünü olma özelliğini taşıyan yapı, sade ve kübik bir tasarım anlayışına sahiptir. Alüminyum giydirme cephe malzemesi ve teknolojisi kullanılarak inşa edilen binaya düz çatı yapılmış, tüm cephelerine simetrik olarak düzenlenmiş dar uzun pencereler uygulanmıştır³⁶².

F. 153. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı (Kaynak: <http://www.gazetesolfasol.com/blog/ulus-yikilmak-ve-direnmek>)

F. 154. (sağda) Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı (Kaynak: <http://www.gazetesolfasol.com/blog/ulus-yikilmak-ve-direnmek>)

³⁶¹ M. Tunçer, “Ankara Tarihi Kent Dokusunun Planlanması ve Dönüşümü”, *1 Büyük Ankara Kurultayı*, Ankara 2013, s.25.

³⁶² M. Tunçer, “Ankara Tarihi...”, s.25.

Mevcut Durum: 2005 yılında alınan bir kararla Ulus “Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı” olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda Atatürk heykeli etrafında bulunan Anafartalar Çarşısı ve İş Bloğu, Şehir Çarşısı, Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Ulus İşhanı ve 100.yıl çarşısı gibi modern mimarinin öncüsü sayılan yapıların yıkılarak kent meydanı oluşturulması amaçlanmıştır³⁶³. Bu amaç doğrultusunda 2018 yılında Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı binası yıktırılmıştır. Günümüzde yeri otopark alanı olarak kullanılmaktadır.

F. 155. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı Binası Arsası, Genel Görünüm, 2020

F. 156. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı Binası Arsası, Genel Görünüm, 2020

³⁶³ M. Tunçer, “Ankara Tarihi...”, s.25.

3.5. Sefaretler (Büyükelçilikler)

3.5.1. İtalya Sefarethanesi

Yeri: İtalya ilişkilerinin seyrini, uzun süren diplomatik yazışmalar ve görüşmeler belirlemiştir. İtalya, Ankara'yı sonradan Başkent olarak tanıyan ülkelerden biri olmuştur. Ankara'da 24.000 kilometrekarelik bir arsa bulan İtalya, büyükelçilik binasını Ankara'ya taşımaya karar vermiştir³⁶⁴. Elçilik Binası, Atatürk Bulvarı ve Eskişehir Yolu kesişimi üzerinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1928 yılında ise binanın yapım maliyeti için gerekli bedeli temin eden İtalya yönetimi, büyükelçilik binasının yapımı için inşaat sürecini başlatmıştır³⁶⁵.

F. 157. İtalyan Sefareti (Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933 Sergisi, 2019)

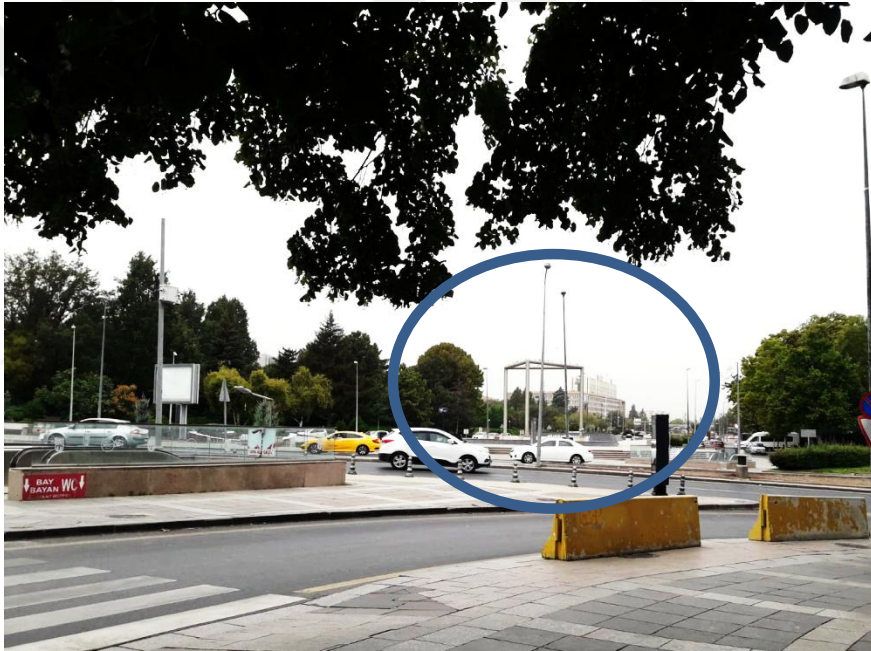
Mimari Özellikler: Yapı dikdörtgen bir zemin üzerinde tek katlı kütle olarak inşa edilmiştir. Ayrıca yapının çatı katı bulunmaktadır. Binanın fotoğrafa

³⁶⁴ B. Şimşir, *Ankara...Ankara...Bir Başkent'in Doğuşu*, Ankara 2006, s.344-348.

³⁶⁵ B. Şimşir, *a.g.e.*, s.344-348.

yansıyan bölümünde tek yönlü, üç cepheli çıkma bulunmaktadır. Yapı, farklı boyutlarda ve farklı biçimlerde pencerelerle aydınlatılmıştır. Çatı katının caddeye bakan cephesine ise üç bölmeli, iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. İç mekâna, dört adet betonarme sütun üzerine oturtulan ve oval formlu olarak tasarlanan bölümden giriş sağlanmaktadır. Bu alanın üzeri geniş bir saçakla örtülmüştür. Bina geniş saçaklı kırma çatı ile sonlanmaktadır.

Mevcut Durum: Günümüze ulaşamayan yapının bulunduğu arsanın üzerinden Eskişehir Yolu geçmektedir ³⁶⁶.

F. 158. Eskişehir Yolu, Genel Görünüm, 2020.

³⁶⁶ B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

3.5.2 Uybadin Köşkü (İtalya Sefareti)

F. 159. Uybadin Köşkü (Atılım Üniversitesi Dijital Kent Arşivi)

Yeri: Eski fotoğraf arşivlerinden anlaşıldığı üzere yapı, Kızılay Meydanı üzerinde Gazi Bulvarı ve Atatürk Bulvarı'nın köşesinde konumlanmıştır. Dönemin İmar Müdürü Mehmet Cemil Uybadin'e ait olan köşk³⁶⁷ bir süre İtalya Sefareti olarak hizmet vermiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Uybadin Köşkü 1925-26 yılları arasında tamamlanmıştır³⁶⁸.

Mimari Özellikler: Uybadin Köşkü'nde dört katlı cihannüma kulesi bulunmaktadır. Çokgen gövdeye sahip kule çatı seviyesinden yükseğe inşa edilmiştir. Kulenin cephelerinde ise dört yöne açılan dikdörtgen forma sahip ahşap pencereler yer almaktadır. Kıрма sekizgen çatı ile örtülen kulenin saçağı ise dardır.

Betonarme iskelete sahip olan yapı, zemin üzeri üç kattan meydana gelmektedir. Her katta farklı boyutlarda ve birbirinden farklı karaktere sahip pencereler yer almaktadır. Yapının giriş cephesinde dikdörtgen forma sahip uzun, ahşap pencereler

³⁶⁷ E. Madran, *Cumhuriyet'in Mimarlık Mirası Sempozyumu*, Ankara 2011, s.49.

³⁶⁸ E. Madran, a.g.e., S.49.

bulunurken, binanın oval olarak tasarlanan cephesinde üzeri oval, dikdörtgen formlu, ahşap söveli pencereler yer almaktadır. Ayrıca yapının oval olarak tasarlanan cephesinin üst katı teras olarak değerlendirilmiştir. Yapının giriş kapısına merdivenler aracılığıyla ulaşılır. Merdivenlerin üzerinde demir korkuluklar yer almaktadır. Ana girişin bulunduğu verandaya uygulanan korkuluklar ise geometrik motiflidir. Verandanın üzerinde küçük bir balkon bulunmaktadır. Balkonun üstündeki çatı, üçgen şeklinde geometrik olarak tasarlanan duvarın arkasına saklanmıştır.

F. 160. Emek İşhanı, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Uybadin Köşkü yıktırılarak, yerine 1959 yılında mimar Enver Tokyay tarafından tasarlanan Emek İşhanı inşa edilmiştir³⁶⁹.

³⁶⁹ N. Bayraktar, “Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık: Ulus ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1), Ankara 2013, s.28.

3.5.3. Afganistan Sefarethanesi

Yeri: Afganistan Büyükelçiliği Türkiye’de açılan ilk büyükelçilik binası olma özelliğine sahiptir. İlk hizmet binası eski Ankara Devlet Konservatuvarı’nın bulunduğu arsada yer almış olan eski bir Ankara evidir. Daha sonra Hacıbayram Camisine giden yolun üzerinde yer alan binaya taşınmıştır³⁷⁰.

F. 161. Afganistan Büyükelçilik Binası, Hacıbayram

(Kaynak: <https://www.pinterest.ca/pin/817121926115879666/?lp=true>)

Yapının Tarihi / Dönemi: Binanın kim tarafından yaptırıldığı ve kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: İki kattan oluşan ana yapının cihannüma çatı katı bulunmaktadır. Yapının üst katı taban alanının dışına çıkma kat olarak inşa edilmiştir. Çıkma olarak tasarlanan alan, çatı saçağına kadar yükseltilmiş, üçgen bir alınlıkla bitirilmiştir. Saçağı dar olan çatının yüzeyi ise alaturka kiremit ile örtülmüştür. Çıkmanın alt yüzeyi ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Yapının sokağa bakan cephesinde dar enli, dikdörtgen forma sahip ahşap çerçeveli pencereler yer almaktadır. Çatı katında

³⁷⁰ M. N. Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.252.

bulunan pencere ise üzeri oval, dikdörtgen formlu, ahşap sövelidir. Ayrıca konağın sokağa bakan cephesinin birinci katında ahşap korkuluklu küçük bir balkon bulunmaktadır.

Mevcut Durum: Günümüze ulaşamayan Afganistan Büyükelçiliği Binası Hacı Bayram Camisi arazisi dâhilindedir.

F. 162. Hacı Bayram Camii ve Avlusu, Genel Görünüm, 2020

3.5.4. İsviçre Sefarethanesi

F. 163. İsviçre Sefareti (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: İsviçre Büyükelçiliği olarak kullanılan konut Leblebici Mahallesi'nde bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Büyükelçilik Binasının kim tarafından yaptırıldığı ve kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen planlı olan konut; bodrum ve zemin üstü bir kattan oluşmaktadır. Binaya ana girişin sağlandığı cephenin üst katı, taban alanı dışında balkon olarak tasarlanmış, dışarıya taşan çatı saçağı ise on adet ahşap kolonla desteklenmiştir. Bu çıkmanın yükünü kıvrımlı beton payandalar taşımaktadır. Yapı, merkezine üçgen alınlık uygulanan kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının yapı malzemesi ise kiremittir. Binanın cephesine dikdörtgen planlı ahşap pencereler açılmıştır. Zemin kata giyotin pencere sistemi uygulanmış, üst kat ise simetrik olarak düzenlenen dikdörtgen pencereler ile aydınlatılmıştır. Yapıda iki adet dikdörtgen formlu giriş kapısı

bulunmaktadır. Bu kapılara iki taraflı merdivenler aracılığıyla ulaşılmaktadır. İki kapının arasında ise iki adet düşey dikdörtgen pencereler bulunmaktadır.

Mevcut Durum: Günümüze kadar varlığını koruyamayan yapının arsasından bugün Denizciler Caddesi geçmektedir³⁷¹.

F. 164. Denizciler Caddesi Dolmuş Durakları, Genel Görünüm, 2020.

F. 165. Denizciler Caddesi Üzeri Dolmuş Durakları ve Kağnıcıoğlu Camii, Genel Görünüm, 2020.

³⁷¹ B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

3.5.5. Mısır ve Lehistan Sefarethaneleri

F. 166. (solda) Atatürk Bulvarı Üzerinde Bulunan Mısır ve Lehistan Sefareti (Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933 Sergisi, 2019)

F. 167. (sağda) Mısır Sefareti (Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933 Sergisi, 2019)

Yeri: Elçilik Binaları bugünkü adıyla Atatürk Bulvarı üzerinde, Yargıtay binasının hemen karşısında bulunan alanda hizmet vermiştir³⁷².

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapının kesin tarihi tespit edilememiştir fakat 19. veya 20.yüzyıla tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

Mimari Özellikler: Yükseltilmiş zemin üzerine iki katlı olan yapı, asimetrik bir cephe düzenine sahiptir. Girişin yanındaki kütle çatı seviyesinden yükseğe inşa edilerek, üç katlı bir kule elde edilmiştir. Kare plana sahip olan kule kırma kiremit çatı ile örtülmüştür, çatı saçağı ise geniştir. Kulenin cephelerine dört yana açılan dikdörtgen forma sahip ahşap pencereler açılmıştır.

Revaklı bir girişe sahip olan yapının revak bölümüne merdivenler aracılığıyla ulaşılmaktadır. Ana giriş kapısı kemerli ve ahşaptır. Ana girişin üstü kare planlı bir balkon olarak tasarlanmıştır. Ana girişin sol aksında yarım daire şeklinde düzenlenen bir cumba bulunmaktadır. Cumba üzerindeki pencereler dikdörtgen planlıdır. Üzerinde

³⁷²B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

ise korkuluklu bir balkon yer almaktadır. Balkona açılan kapı çift kanatlı ve kemerlidir. Yapının oval olarak tasarlanan cephesinin üstü kırma kiremit çatı ile örtülmüştür ve çatı saçağı geniştir.

Binanın köşe aksı oval formda tasarlanmıştır ve cephelerine simetrik olarak düzenlenen dikdörtgen planlı pencereler açılmıştır. Bu kütle için oval formu çatı ile örtülmüştür. Çatının üzeri ise kütle için devamı niteliğinde tasarlanmış, kare ve dikdörtgen şeklinde geometrik olarak tasarlanan duvar ile son bulmuştur. Yapının bahçeye bakan cephesinin zemin ve birinci katı ise dikdörtgen şeklinde, korkulukları olan bir balkon olarak tasarlanmıştır.

Mevcut Durum: Günümüze ulaşamayan Mısır ve Lehistan elçilik binaları bugün Goethe Enstitüsünün arazisi dahilindedir³⁷³.

F. 168. (solda) Goethe Enstitüsü, Genel Görünüm, 2020.

F. 169. (sağda) Goethe Enstitüsü, Genel Görünüm, 2020.

³⁷³ B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

3.6. Bankalar

3.6.1. Halk Bankası

Yeri: Halk Bankası, Anafartalar Caddesi üzerinde Uçanlar Sokağı'nın köşesine inşa edilmiştir.

F. 170. (solda) Halk Bank Binası, 1949
(Kaynak:<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=221963185855390&set=gm.2904735136236248&type=3&theater&ifg=1>)

Yapının Tarihi / Dönemi: Binanın kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, üç katlıdır. Yapının orta ve köşe aksında birinci kattan itibaren çıkmalar uygulanmıştır ve üzeri dışarıya doğru taşan kırma çatılar ile örtülmüştür. Yapının merkezinde yer alan çıkma, diğer kütlelerin çatı seviyesinden yükseğe inşa edilmiştir. Binanın köşesine uygulanan çıkma ise kıvrımlı beton payandalar ile desteklenmiştir. Bankanın caddeye bakan cephesinin üzeri düz çatı ile örtülmüş, kenarlarına dekoratif korkuluk uygulanmıştır. Yapının birinci katına dikdörtgen formlu pencereler, üst katına ise üçlü düzenlemeler ile yerleştirilen üzeri oval, sivri kemerli dikdörtgen şeklinde pencereler açılmıştır. Yapının

Anafartalar Caddesine bakan cephesinin birinci katında dışa doğru taşırılmış balkon bulunmaktadır. Binaya giriş ise binanın orta aksından, üzeri oval bir kapıdan sağlanmaktadır.

F. 171. (sağda) Yeni Halk Bank Binası, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Yıkılan yapının yerine yeni Halk Bank binası inşa edilmiştir.

3.6.2. İller Bankası (Belediyeler Bankası)

Yeri: İller Bankası, Atatürk Bulvarı üzerinde, Gençlik Parkı'nın doğu girişinin karşısında yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Binanın inşası 1937 yılında tamamlanmıştır.

Mimari Özellikler: Modern akımın önemli isimlerinden biri olan mimar Seyfi Arkan, İller Bankası binasını tasarlamıştır. Belediyenin imar işlerini finanse etmek amacıyla kurulması istenen binanın tasarımı, düzenlenen bir yarışma sonucunda seçilmiştir³⁷⁴.

Dört katlı olarak tasarlanan binanın bodrum, zemin ve birinci katları bankanın kullanım alanı olarak tasarlanmıştır. İkinci katı İmar Fen Heyeti, üçüncü kat ise dört daireden oluşan konut alanı olarak planlanmıştır. Yapının üst katları zemin kattan farklı olarak tasarlanmıştır. Üst katlarda pencere düzenlemeleri dikey olarak planlanmış, zemin katta bulunan pencere sıralamalarında ise yatay ve yuvarlak çizgiler uygulanmıştır³⁷⁵.

F. 172. (solda) İller Bankası (Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939 Sergisi, 2019)

F. 173. (sağda) İller Bankası Arka Cephe (Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939 Sergisi, 2019)

³⁷⁴ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *Tescilli Kültür Varlığı Olarak İller Bankası Durum Raporu*, Ankara 2017, s.1.

³⁷⁵ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.m.*, s.1.

Yapıya yanlardan, yarım daire çıkma olarak düzenlenen köşelerin arasından giriş sağlanmıştır. Fakat yarım daire ile biten kenarlar sonradan değiştirilmiş, köşelerin dik açı ile bitmesi sağlanmıştır. Yapının girişinde kristal cam yüzeyler kullanılmıştır. Ayrıca binada dairelerin birleşiminden meydana gelen bronz korkuluklar yer almaktadır³⁷⁶.

Kaliteli malzeme seçimi mimarın önem verdiği bir diğer ayrıntıdır ve bu yapı içinde geçerlidir. Seyfi Arkan, binanın ön ve yan cephelerinde Ankara taşı kullanarak modern üslubu bölgeye özgü yorumlamıştır³⁷⁷. Serbest pencere düzeninin bulunduğu arka cephe ise yapay taş ile kaplanmıştır. Yapının çelik iskeleti betonarme ile örülmüş, duvarları tuğla ile kaplanmıştır. Yapının zemini sağlam olmadığı için bina betonarme kazıklar üzerine inşa edilmiştir. Binaya daha az yük binmesini sağlamak amacıyla zemin katın bir kısmı ve üst kata asmolen döşemeler uygulanmıştır³⁷⁸.

Mevcut Durum: İller Bankası, 2016 yılında tescili kaldırılarak atıl bırakılmış ardından 2017 yılında Koruma Kurulu kararıyla yıktırılmıştır³⁷⁹. 2019 yılında ise mahkeme, Koruma Kurulu'nun kararını iptal etmiştir. 2013 yılında inşaatına başlanan Melike Hatun Camiye meydan kazandırmak amacıyla yıktırılan yapının yerinde günümüzde camiye ait yeşil alan bulunmaktadır.

³⁷⁶ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, “Bina...”

³⁷⁷ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.40-41.

³⁷⁸ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.m.*, s.6.

³⁷⁹ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.m.*, s.9-11.

F. 174. (solda) Melike Hatun Camisi, Genel Görünüm, 2019.

F. 175. (sağda) Melike Hatun Camisi ve Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Genel Görünüm, 2019.

3.6.3. Emlak ve Kredi Bankası – TİKA

F. 176. (solda) Emlak ve Kredi Bankası, 1968 (Kaynak: <https://twitter.com/antolojankara/status/940818989504180224>)

F. 177. (sağda) TİKA, Genel Görünüm, 2014

Yeri: Emlak ve Kredi Bankası, Ulus semtinde Atatürk Bulvarı üzerinde Hergelen Meydanı'nda bulunan binada hizmet vermiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1946 yılında kurulan Emlak ve Kredi Bankası, Türkiye'de düşük maliyetli dairelerin inşa edilmesine aracı olmak, inşaat girişimleri için gerekli kredileri sağlamak ve yetim haklarını korumak amacıyla Atatürk'ün talebi doğrultusunda 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam bankasının faaliyetlerini devam ettirmek ve genişletmek amacıyla kurulmuştur³⁸⁰. Bu sebeple yapıyı 20.yüzyıla tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

³⁸⁰ İ. Tekeli, "Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi", Ankara 1996, s.30-31.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen bir zemin üzerinde yükselen yapı, 9 kattan oluşmaktadır. Yapıldığı dönemde bulunduğu alanın en yüksek yapısı olma özelliğine sahiptir. Düz çatıya sahip olan yapının tüm cephelerinde aynı boyda dar uzun pencereler bulunmaktadır. Yapının çelik iskeleti betonarme ile örülmüş, duvarları tuğla ile kaplanmıştır. Modernist stilin örneklerinden biri olan yapıda giydirme cephe sistemi uygulanmıştır. Ayrıca binanın ana girişinin bulunduğu cephenin köşe yüzeylerinde çini motiflere yer verilmiştir.

Mevcut Durum: Yapı daha sonra Türkiye'nin dış yardımlarını organize eden Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığına ev sahipliği yapmıştır³⁸¹. 2013 yılında inşasına başlanan Melike Hatun Cami ve meydan projesi kapsamında Büyükşehir Belediyesi tarafından binanın eski ve salaş olduğu belirtilerek yıkımına karar verilmiş, 2016 yılında yıktırılmıştır. Günümüzde binanın bulunduğu alan boş bir arsa olarak beklemektedir.

F. 178. Emlak ve Kredi Bankası ve TİKA'nın Bulunduğu Arsa, Genel Görünüm, 2019

³⁸¹Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA). Hakkımızda. Erişim adresi: <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>

3.6.4. Etibank

Yeri: İlk genel merkez binası, Bankalar Caddesi'nde Osmanlı Bankası'nın hemen yanında yer almaktadır³⁸². Günümüzde bu yapı Türk Vakıfları Araştırma Merkezi olarak hizmet vermektedir. Daha sonra modern mimarinin örneklerinden biri olarak bilinen Etibank Genel Müdürlüğü Binası ise Sıhhiye'de inşa edilmiştir³⁸³.

Yapının Tarihi / Dönemi: Etibank, Mustafa Kemal Atatürk'ün talebi doğrultusunda 1935 yılında madencilik alanında çalışmalar yapılması ve maden tesislerinin belirli bir seviyeye ulaştırılabilmesi için kurulmuştur³⁸⁴. Etibank binası ise 1960'lı yıllarda Vedat Özsan, Toğrul M. Devres ve Yılmaz Tuncer tarafından tasarlanmıştır³⁸⁵.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen zemin üzerinde yükselen yapı, yatay düzlemde yayılan bir forma sahiptir. Düz çatıya sahip olan yapı, betonarme yapı elemanlarından oluşmaktadır. 6 kattan oluşan binanın cephelerinde düzenli bir şekilde uygulanan dar ve uzun pencereler yer almaktadır. Ayrıca binanın tüm cephelerinde dikey çıkıntılar uygulanmıştır.

Mevcut Durum: Yapı, 2013 yılında yerine ek adliye binası yapılacağı gerekçesiyle yıktırılmıştır fakat günümüzde yapının bulunduğu arsa otopark olarak kullanılmaktadır

³⁸² M.G. Polatoğlu, "Atatürk Döneminde Maden ve Enerji Alanında Kurulan Bir İktisadî Devlet Teşekkülü: Etibank", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.38/66, Ankara 2019, s.444-474.

³⁸³ M. Tunçer, "Ankara'da Kültürel Turizm Potansiyelleri ve Yokolan Değerler", *III. Ankara ve Turizm Paneli*, Ankara 2017, s.48.

³⁸⁴ Polatoğlu, *a.g.m.*, s.444-474.

³⁸⁵ M. Tunçer, "Ankara'da Kültürel...", s.48.

F. 179. Etibank Genel Müdürlüğü Binası

(Kaynak:http://www.ergir.com/2013/bir_bilmecem_var_yanit.htm)

F. 180. Etibank Arsası, Genel Görünüm, 2020

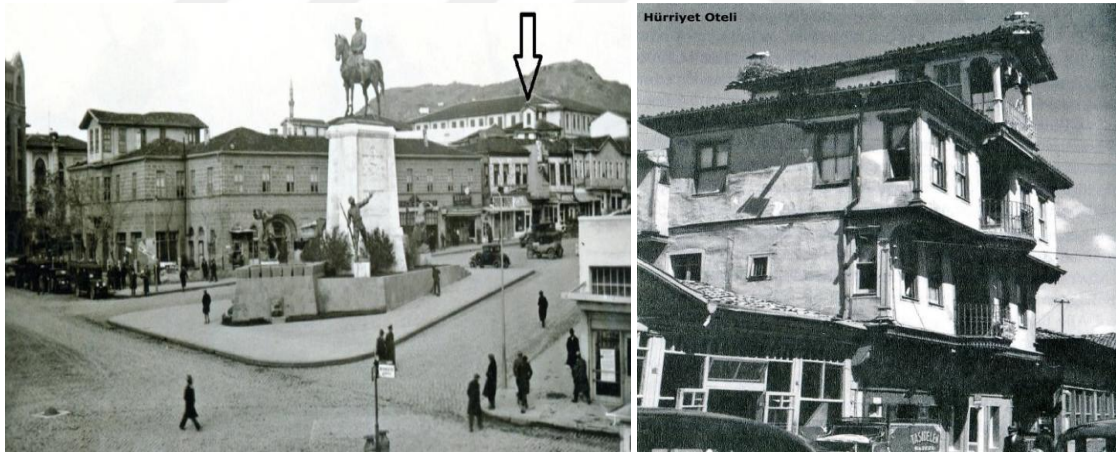
F. 181. Otopark, Genel Görünüm, 2020

3.7. Oteller

3.7.1. Hürriyet Otel

Yeri: Bekir Efendi tarafından işletilen otel, Ulus'ta Bilen Sokakta yer almaktaydı. Ulus Şehir Çarşısı'nın temel kazısı sırasında ortaya çıkarılan ve "Cardo Maximus" olarak adlandırılan cadde kalıntısının bulunduğu alan Bilen Sokak olarak anılmaktaydı³⁸⁶.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1913 yılında Macar araştırmacı Bela Horvath'ın Ankara'yı ziyaret ettiği dönemde bu otelde konakladığını "Anadolu 1913" kitabında belirtmesi³⁸⁷ ve 1921 yılında Hint asıllı İngiliz casusu olarak bilinen Mustafa Sagir'in de Hürriyet Oteli'nde kaldığına dair bilgilerin günümüze ulaşması³⁸⁸, işletmenin 1902 yılı ve sonrasında yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

F. 182. (solda) Atatürk Heykeli, Taşhan ve Hürriyet Oteli, 1930 (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 183. (sağda) Hürriyet Oteli (Yavuz İşçen Arşivi)

Mimari Özellikler: Kare bir zemin üzerinde yükselen yapı 4 kattan oluşmaktadır. En üstte eğimli çatı ile örtülen "Yıldız Köşkü" olarak isimlendirilen tek odalı bir katı bulunmaktadır. Yapının üst katları taban alanının dışına çıkma kat olarak

³⁸⁶ M. N. Özalp, *a.g.e.*, s.335.

³⁸⁷ B. Horvath-T.Demirkan, *Anadolu 1913*, İstanbul 1996, s.97.

³⁸⁸ Ş. R. Öztürk, *Dönemeç*, 2018. Erişim Adresi: <https://srecaio.blogspot.com/2019/03/blog-post.html>

inşa edilmiştir. Caddeye bakan cephesinin ikinci ve üçüncü katında demir korkuluklu oval balkon yer almaktadır. En üst katta bulunan kare planlı balkon biriminde ise eğimli çatıya dayanan kısa sütunlar bulunmaktadır. Yapının caddeye bakan yüzünde kullanılan balkon çıkmaları ön cephenin hareketli ve dinamik olmasını sağlamıştır. Otel binasının cephelerinde ise dikdörtgen şeklinde ahşap pencereler yer almaktadır.

Mevcut Durum: Otel, 1960 yılında Ulus bölgesinde yapılan düzenlemeler sırasında yıktırılmıştır³⁸⁹. Günümüzde otel arsasının bulunduğu alanda Ulus Şehir Çarşısı yer almaktadır.

F. 184. (solda) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Atatürk Heykeli ve Ulus Şehir Çarşısı, Genel Görünüm, 2019

F. 185. (sağda) Ulus Şehir Çarşısı, Genel Görünüm, 2019

F. 186. Ulus Şehir Çarşısı ve Roma Yolu, Genel Görünüm, 2020.

F. 187. Roma Yolu ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Genel Görünüm, 2020.

³⁸⁹ Y. İşçen, *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.19.

3.7.2. Hasan Bey Oteli

F. 188. Hasan Bey Oteli (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Hasan Bey Oteli'nin Tahtakale Mahallesi'nde olduğu ve günümüzde yerinde Alsan Çarşısı'nın yer aldığı öne sürülmüştür³⁹⁰.

Yapının Tarihi / Dönemi: Otelin kim tarafından yaptırıldığı ve kaç yılında inşa edildiği tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen zemin üzerinde yükselen yapı, üç kattan oluşmaktadır ve simetrik dış cephe görünümüne sahiptir. Binanın giriş katında kepenkleri kapatılmış dükkânlar görülmektedir. Bu durum yapının zemin katında işletmelerin yer aldığını düşündürmektedir. Binanın yan cephesinde tek kanatlı ahşap bir kapı, ön cephesinde ise iki kanatlı ahşap bir kapı yer almaktadır. Otele giriş bu bölümden sağlanmaktadır. Otel binasının sokağa bakan ön ve yan cephesinde tek taraflı çıkımlar yer almaktadır. Çıkımların yükünü kıvrımlı beton payandalar taşımaktadır. Çıkımların olduğu bölümlerde üzeri oval, dikdörtgen formlu, ahşap söveli pencereler bulunmaktadır. Yapının diğer pencereleri ise kemersiz dikdörtgen formludur ve ahşap

³⁹⁰ B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

söveden oluşmaktadır. Tek taraflı çıkımların bulunduğu cephelerin en üst katlarında ise ahşap korkulukları olan balkonlar yer almaktadır. Kıırma çatı ile örtülen yapının çatı saçağı ise dardır.

Mevcut Durum: Yapının 1929 yılında çıkan yangında kullanılamaz hale geldiği bilinmektedir³⁹¹. Günümüzde otelin yerinde Alsan Çarşısı bulunmaktadır.

F. 189. (solda) Alsan Çarşısı, Genel Görünüm, 2020.

F. 190. (sağda) Alsan Çarşısı, Genel Görünüm, 2020.

³⁹¹ Y. İşçen, *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.19.

3.7.3. Lozan Palas

Yeri: Lozan Palas, Atatürk Bulvarında Posta Caddesi'nin girişinde bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: İnşaatına 1924 yılında başlanan otel binasının 1929 yılında hizmete açılması sağlanmıştır³⁹². İlk kuruluş yıllarında "Eti Palas" ismiyle işletilen otelin binası İbrahim Akoğlu'na aittir³⁹³.

Mimari Özellikler: Kişiyeye özel bölmelerden oluşan bir hamamın ve Avrupa Mutfağı menüsüne sahip bir Restoran'ın bulunduğu Lozan Palas, 30 yatak kapasiteli bir oteldir³⁹⁴. İnşa edildiği dönemin önemli mekânlarından biri olan yapı, I. Ulusal Mimari anlayışı ile tasarlanmıştır³⁹⁵.

F. 191. Lozan Palas (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Dikdörtgen bir zemin üzerinde yükselen yapı 3 kattan oluşmaktadır. Yapının üst kısmı boydan boya balkon olarak tasarlanmıştır. Balkon korkulukları ise bina yüzeyinin hareketli olmasını sağlamıştır. Bodrum seviyesinden yükseltile binanın girişi ana kapı şeklinde düzenlenmiştir. Binaya diğer bir giriş köşe akstan sağlanmaktadır. Her katta

³⁹² E. Mamboury, *a.g.e.*, s.25-27-146.

³⁹³ Yalçın Ergir, *Taşhan'dan Çıktık Yola... Başkent'in Dükkânları*, 2018 - http://www.ergir.com/2012/Tashandan_Ciktik_Yola.htm

³⁹⁴ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.25-27-146.

³⁹⁵ R. S. Sönmez, *a.g.m.*, s.259.

birbirinden farklı karaktere sahip pencereler yer almaktadır. Yapının giriş katında dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Üst katlarda ise üzeri oval, sivri kemerli dikdörtgen şeklinde ahşap pencereler yer almaktadır. Son katta ise üçlü grup kemerli pencereler bulunmaktadır. Köşe akslar cephe yüzeyinden yüksek tasarlanmış, ikinci ve üçüncü katta bulunan çıkmalar, cephenin merkezinde yer almıştır. Bu özellikler binanın anıtsal bir görünüm kazanmasını sağlamıştır. Cephenin yüzeyi simetrik bir denge anlayışı ile tasarlanmıştır.

F. 192. Akbank Ulus Şubesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Yapı, 1940'lı yıllarda Akbank tarafından satın alınmıştır. Binanın cephesi ve iç mekânları restore edilerek, plan şeması tamamen değiştirilmiştir. Günümüzde yapı hala Akbank olarak hizmet vermektedir³⁹⁶.

³⁹⁶ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.44-45.

3.7.4. Belvü Palas

Yeri: Belvü Palas, Ulus'ta İstiklal Caddesi üzerinde inşa edilmiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün gelir elde etmek amacıyla yaptırdığı I. Vakıf Apartmanı, 1926 yılında Mimar Kemalettin tarafından tasarlanmıştır³⁹⁷.

Mimari Özellikler: Günümüzde Belvü Palas olarak bilinen I. Vakıf Apartmanı, inşa edildiği dönemin çok katlı yapılaşmasına örnek oluşturan binalardan biri olma özelliğine sahiptir. Yapıldığı dönemde Ankara Palas Otelinin kapasitesinin yeterli gelmemesi sebebiyle, Ankara'yı ziyaret eden devlet görevlilerine kalabilecek oda sağlamak amacıyla binanın otele dönüştürüldüğü düşünülmektedir³⁹⁸. 30 yatak kapasitesi ve Avrupa Mutfağı ile Ankara'nın önemli isimlerine ve kenti ziyaret eden yabancı konuklara kaliteli hizmet sunan bir otel olarak tasvir edilmektedir³⁹⁹.

F. 193. Belvü Palas (I. Vakıf Apartmanı) (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

³⁹⁷ Y. Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin 1870-1927*, Ankara 2009.

³⁹⁸ Y. Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin 1870-1927*, Ankara 2009.

³⁹⁹ D. Tanrıku, "Ankara'da Eğlence Yaşamı 1928-38", *Mimarlık Dergisi*, 2-3, Ankara 1985, s.22-27.

Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, bodrum katın üstüne dört kat yükselmiştir. Binanın cephesinde yer alan iki aks dışarı taşırılıp, yükseltilmiş ve geniş saçaklı çatılarla örtülmüşlerdir. Cephede üçlü bölünme oluşturulmuş ve yapıya anıtsal bir görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. Binanın birinci, ikinci ve dördüncü katında kare biçimli kemersiz pencereler, üçüncü katında ise üzeri oval kare biçiminde pencereler yer almaktadır. Yapının dar cephelerinde küçük, dar balkonlar bulunmaktadır. Bu çıkmaların yükünü kıvrımlı beton payandalar taşımaktadır. Eğimli çatı ile sonlanan yapı, betonarme yapı elamanlarından oluşmuştur ve sıvayla kaplanmıştır.

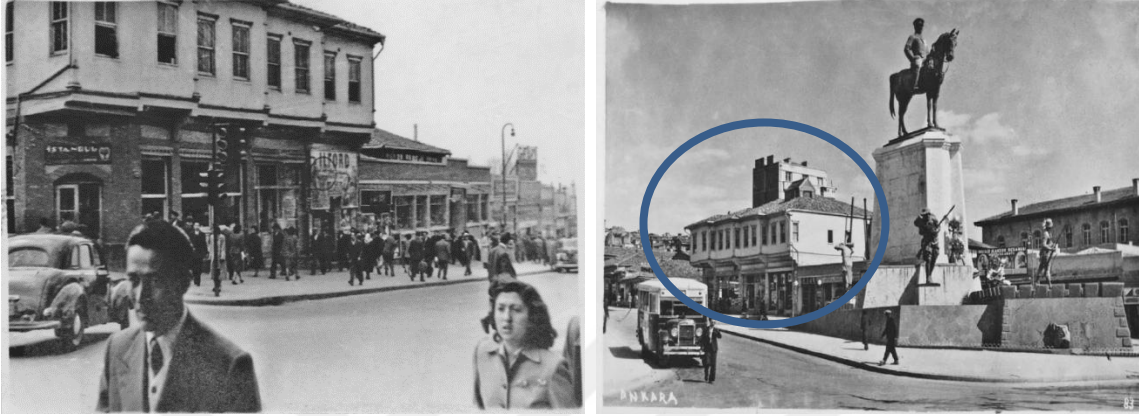
F. 194. Merkez Bankası İdare Merkezi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Belvü Palas, 1973 yılında yıkılmış, binanın yerine Merkez Bankası Ek Binası yapılmıştır⁴⁰⁰.

⁴⁰⁰ E. Madran, Ulus Tarihi Kent Merkezi, *Ankara Tarihi Kent Merkezi – 1 Ulus Paneli*, Ankara 2007, s.16-17.

3.7.5. İstanbul Otel

Yeri: Ankaralı bir iş adamı olan Hafız Bey tarafından işletilen İstanbul Oteli, Ulus meydanı üzerinde, Karaoğlan Caddesinde yer almaktaydı⁴⁰¹.

F. 195. (solda) İstanbul Oteli (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 196. (sağda) Atatürk Heykeli ve İstanbul Oteli (Yavuz İşçen Arşivi)

Yapının Tarihi / Dönemi: Otelin kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Yapının alt katında çeşitli işletmeler faaliyet göstermiştir. Binanın üst katı ise otel kullanımına ayrılmıştır. Yahya Kemal Beyatlı, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hıfzı Nalbantoğlu, Mehmet Nuri Gençosman gibi yazarların ve ün yapmış konukların tercih ettiği İstanbul Pastanesi ise yapının alt katında yer almıştır⁴⁰².

Dikdörtgen plan geometrisi ile tasarlanan yapı, zemin üzeri 2 kattan oluşmaktadır. Yapının üst katı taban alanı dışında kapalı çıkma olarak inşa edilmiştir. Bina betonarme yapı elamanlarından oluşmaktadır ve üzeri eğimli bir çatı ile örtülmüştür. Caddeye bakan cephelerinde düzenli kemersiz kare planlı pencereler yer almaktadır.

⁴⁰¹ Y. İşçen, *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.19.

⁴⁰² Y. İşçen, a.g.m., s.19.

F. 197. Atatürk Heykeli, Spor Genel Müdürlüğü ve Anafartalar Çarşısı, Genel Görünüm, 2014

Mevcut Durum: İstanbul Oteli, Ulus çevre düzenlemesi kararı nedeniyle 1955 yılında yıktırılmıştır. Günümüzde yapının bulunduğu alanda Spor Genel Müdürlüğü Binası ve Anafartalar Çarşısı bulunmaktadır⁴⁰³.

⁴⁰³ Y. İşçen, *a.g.m.*, s.19-20.

3.7.6. Kutlu Pansiyon Evi

F. 198. Kutlu Pansiyon Evi (Arkitekt Dergisi, 1936:211-216)

Yeri: Kutlu Pansiyon Evi, Atatürk Bulvarı üzerinde, İzmir Caddesinin köşesinde bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Pansiyon Evi, 1936 yılında inşa edilmiştir⁴⁰⁴.

Mimari Özellikler: Yalnız yaşayan insanların barınma sıkıntısını gidermek amacıyla inşa edilen bina, Mimar A. Reşat ve Mimar Celal Biçer tarafından tasarlanmıştır⁴⁰⁵.

Yapı farklı yükseklikte inşa edilen ve birbirine bağlı iki prizmatik kütlelerden oluşmaktadır. Düz çatılı olarak inşa edilen binanın dikdörtgen plan şemasına sahip kütesinin zemin katında işletmeler bulunmakta, birinci katında bekârların kullanabileceği beş adet oda yer almaktadır. İkinci katı ise bina sahibinin kullanımına ayrılmıştır. Ayrıca bu bölümde görsel olarak iyi bir etki yaratan teras yer almaktadır.

⁴⁰⁴ A. Reşat-C. Biçer, “Kutlu Pansiyon Evi”, *Arkitekt*, S.8/68, İstanbul 1936, s.211-216.

⁴⁰⁵ A. Reşat-C. Biçer, *a.g.m.*, s.211-216.

Binanın bu kısmında sadece döşemeler betonarmedir ve taşıyıcı duvarlara oturtulmuştur⁴⁰⁶.

Kare plan şemasına sahip diğer kütlenin zemin katında bir pastane ve banka bulunmakta, üzerindeki dört katta ise pansiyon odaları yer almaktadır. Betonarme iskelete sahip olan binanın ön ve yan cephesinde birleşen balkonlar bulunmaktadır. Her katta dört daire yer alacak şekilde tasarlanmıştır. Ana caddeye bakacak şekilde konumlandırılan her dairede, duş, lavabo ve balkon yer almaktadır. Ayrıca her katta ortak kullanıma ayrılmış salon, banyo ve balkon bulunmaktadır. Binanın bir diğer özelliği ise ileride yapılacak ufak bir tadilat ile apartman haline dönüştürülebilmesinin mümkün olmasıdır⁴⁰⁷.

Mevcut Durum: Günümüze ulaşamayan yapının yerinde Türkiye İş Bankası Kurumsal Şubesi bulunmaktadır.

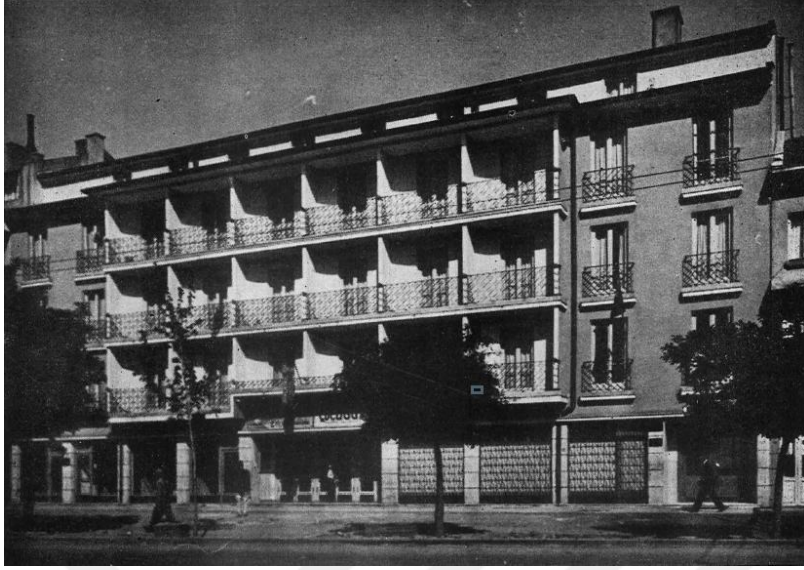

F. 199. Türkiye İş Bankası Kurumsal Şubesi, Genel Görünüm, 2020

⁴⁰⁶ A. Reşat-C. Biçer, *a.g.m.*, s.211-216.

⁴⁰⁷ A. Reşat-C. Biçer, *a.g.m.*, s.211-216.

3.7.7. Nur Otel

F. 200. Nur Otel (Arkitekt Dergisi, 1952:103-106)

Yeri: Nur Oteli, Dışkapı civarında Çankırı caddesi üzerinde hizmet vermiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Mimar Abidin Mortaş tarafından tasarlanan Nur Oteli, 1952 yılında inşa edilmiştir⁴⁰⁸.

Mimari Özellikler: Ticari amaçla tasarlanan binanın arka bölümü sinema olarak faaliyet göstermiştir. Otel olarak inşa edilen bölüm ise daha sonradan bir Amerikan Şirketi tarafından kiralanmış ve ofis bloğu olarak kullanılmıştır. Bu nedenle katlarda tadilatlar yapılmış ve yapının iç bölümleri değişime uğramıştır⁴⁰⁹.

Dikdörtgen plan geometrisi ile tasarlanan yapı, zemin üzeri dört kattan oluşmaktadır. Bina betonarme olarak inşa edilmiş, düz çatı ile örtülmüştür. Mortaş, çatının demir konstrüksiyon üzerine ahşap ve kiremit kaplı olduğunu belirtmiştir⁴¹⁰. Simetrik bir görüntüye sahip olan yapının orta aksında birinci kattan itibaren çıkmalar uygulanmıştır. Bu kısım cephenin merkezinde yer almıştır. Uzun ve ince bir yapıya

⁴⁰⁸ A. Mortaş, "Nur Sinema ve Oteli", *Arkitekt*, S.5-8, 1952, s.103-106.

⁴⁰⁹ A. Mortaş, *a.g.m.*, s.103-106.

⁴¹⁰ A. Mortaş, *a.g.m.*, s.103-106.

sahip olan binanın cephesinde düzenli bir şekilde tekrar eden, dikdörtgen forma sahip pencereler ve demir korkuluklu balkonlar yer almaktadır.

Zemin katın yanları mağaza, orta bölümü ise sinema girişi olarak tasarlanmıştır. Sinema girişi aynı zamanda gişe holü olarak kullanılmaktadır. Yapının otel olarak tasarlanan bölümüne ise mağazanın yanından giriş sağlanmaktadır. Otel bölümünde her katta 17 oda yer almakta, toplamda 51 oda bulunmaktadır. Tuvalet ve Banyo ise katlarda koridorun sonlarına yerleştirilmiş, ortak kullanım alanı olarak tasarlanmıştır⁴¹¹.

Mevcut Durum: Nur Otel binası, sineması ve gazinosuyla birlikte eğlenceyi içinde barındıran, kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan bir mekân olarak önemli bir yere sahiptir fakat Dışkapı otoyolunun inşası sırasında yıktırılmıştır⁴¹². Günümüzde yapı Dışkapı Köprüsü'nün yanında bulunan boş arsa üzerinde yer almaktaydı⁴¹³.

F.201. Dışkapı Köprüsü'nün Karşısında Bulunan Boş Arsa, Genel Görünüm, 2020

⁴¹¹ P. Balım, *Ankara'daki Otellerin Gelişimi ve Değişim* (yayımlanmamış yüksek lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 2005, s.81-83.

⁴¹² V. Kayador, "Bir Zamanlar Ankara Sinemaları", *Kebikeç*, S.9, 1999, s.165.

⁴¹³ M. Arabacı, *Kişisel Görüşme*, 2020.

3.7.8. Otel Berlin

F.202. Otel Berlin (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Otel Berlin, Hisar Parkı Caddesi üzerinde yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapının 1950'li yıllarda yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir⁴¹⁴.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen planlı bir oturma alanında, giriş kat üzerine dört katlı olarak inşa edilmiştir.

Yapı malzemesi betonarme olan otelin üzeri kiremit kırma çatı ile örtülmüştür ve saçağı geniştir. Yapı malzemesi betonarme olan binanın üzeri, geniş saçaklı kiremit kırma çatı ile örtülmüştür. Simetrik bir plan şemasına sahip olan yapının tüm cephelerine birinci kattan itibaren çıkmalar uygulanmıştır. Bu kısımlar cephelerin merkezinde yer almıştır. Binanın tüm yüzeyleri demir korkuluklu balkonlarla

⁴¹⁴A. Kansu, *Ankara'da Bir Cumhuriyet Evi Tarihi*, 7 Nisan 2013. Erişim Adresi: <http://kansudan.blogspot.com/2013/04/ankarada-bir-cumhuriyet-evi-tarihi.html>

kuşatılmıştır. Binanın cephe yüzeylerine uygulanan geniş pencere ve kapılar dikdörtgen formundadır.

Beykoz İşkembecisi ve Lokantası, Berlin Otel'in bodrum katında hizmet vermiştir. Restaurant'a ulaşım Kevgirli Sokak cephesine açılan girişten sağlanmıştır⁴¹⁵.

Mevcut Durum: Otel binası olarak kullanılan yapı bir süre sonra İlksan Öğretmenevi olarak faaliyet göstermiştir. Otel binası, Roma Tiyatrosu kazı çalışmaları sırasında tiyatronun üzerine inşa edildiği gerekçesiyle, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi Başkanlığı kararıyla 2009 yılında yıktırılmıştır⁴¹⁶.

F.203. Kale Yolu, Roma Tiyatrosu Alanı, Genel Görünüm, 2020.

F.204. Kale Yolu, Roma Tiyatrosu Alanı, Genel Görünüm, 2020.

⁴¹⁵M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.348.

⁴¹⁶A. Kansu, *Ankara'da Bir Cumhuriyet Evi Tarihi*, 7 Nisan 2013. Erişim Adresi: <http://kansudan.blogspot.com/2013/04/ankarada-bir-cumhuriyet-evi-tarihi.html>

3.7.9. Marmara Oteli

F.205. (solda) Marmara Oteli (Kaynak: <https://www.facebook.com/photo?fbid=913120998865364&set=gm.1715153375194436>)

F.206. (sağda) Marmara Oteli ve Ek Binası (Kaynak: https://www.facebook.com/groups/unutulmayanankara/?post_id=1206378569405255)

Yeri: Ertan Balin tarafından tasarlanan otel binası Atatürk Orman Çiftliği arazisi içerisinde yer almıştır⁴¹⁷.

Yapının Tarihi / Dönemi: 1953 yılında AOÇ Yönetimi ve Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'nın desteğiyle başlanan otel binasının inşaatı, 1960 senesinde ekonomik nedenlerden dolayı durmuştur. Daha sonra Otel projesinin tamamlanabilmesi için Türkset firması ile anlaşılmıştır. Bu anlaşmaya Turizm Bakanlığı ve Türkiye Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü aracı olmuştur. Fakat Otel binası Emek İnşaat tarafından tamamlanmıştır⁴¹⁸.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen planlı olan konut; bodrum ve zemin üstü bir ara kat ve iki kattan oluşmaktadır. Yapının bodrum zemin katında 1 adet pavyon ve

⁴¹⁷ S. Sönmez, "Bu Kez Yok Edilmiş AOÇ Yapıları", *Sanattan Yansımalar*, 28 Haziran 2020. Erişim Adresi: <http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/bu-kez-yok-edilmis-aoc-yapilari-3/2316/>

⁴¹⁸ ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları, "Marmara Oteli, Tarihçe". Erişim Adresi: <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-merkez-bolgesi/>

Amerikan bar bulunmaktadır. Binanın zemin katında büyük bir salon ve resepsiyon salonu, ara kattan itibaren ise misafirlerin konaklayacağı 52 adet oda yer almaktadır⁴¹⁹.

85 yatak kapasitesine sahip olan otel binasının iç tasarımı modern mimari yaklaşımını yansıtmaktadır. Yapının ana girişinde bulunan holün döşemeleri için yeşil mermer kullanılırken, duvarları için saydam oniks taşı tercih edilmiştir. Binanın dış cephesi ise traverten taşlarla kaplanmıştır. Teknik donanım yurtdışından temin edilmiş, otel dekorasyonunda ise Bedri Rahmi, Füreyâ Koral ve Eren Eyüpoğlu gibi ressamların eserleri kullanılmıştır⁴²⁰.

Mevcut Durum: AOÇ Yönetimine ait olan Marmara Otelinin yatak kapasitesinin arttırılması için 1984 yılında ihale düzenlenmiştir. İhaleyi Kayalar İnşaat kazanmış, işletmenin 1985 senesinde kullanıma açılması hedeflenmiştir. Otel binasına yapılacak onarımların yanı sıra ana binaya iki kat eklenmesi kararlaştırılmış ve otel aynı firma tarafından 20 yıllığına kiralanmıştır⁴²¹.

Daha sonra Kayalar İnşaat uyarılama davası açmış ve otel binasına iki kat çıkılmasının sakıncalı olacağını ileri sürmüş, 14 katlı yeni bir ek binanın yapılması gerektiğini talep etmiştir. Mahkeme tarafından talepler kabul edilmiş, 20 yıllık kira süreci de 49 yıla çıkarılmıştır. Daha sonra otelin eski yapısına bağlantılı ek bina inşaatına başlanmıştır. Bir süre boyunca AOÇ Yönetimi ve Kayalar İnşaat arasında davalar devam etmiştir. 1988 yılına kadar devam eden proje, yürütücü firma tarafından durdurulmuş ve inşaat uzun süre yarım kalmıştır⁴²².

⁴¹⁹ ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları, “Marmara Otel, Tarihçe”. Erişim Adresi: <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-merkez-bolgesi/>

⁴²⁰ ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları, “Marmara Otel, Tarihçe”. Erişim Adresi: <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-merkez-bolgesi/>

⁴²¹ Sayıştay Başkanlığı, “Atatürk Orman Çifliği Müdürlüğü (AOÇ) 2011 Yılı Raporu”, s.52-56.

⁴²² Sayıştay Başkanlığı, “Atatürk Orman Çifliği Müdürlüğü (AOÇ) 2011 Yılı Raporu”, s.52-56.

2012 yılında Marmara Otel'i'nin bulunduğu AOÇ arazisinin üzerine Başbakanlık Kampüsü yapılmasına karar verilmiştir. Her iki yapı 2013 yılında yıktırılmıştır⁴²³. Günümüzde otelin bulunduğu alanda Başbakanlık Konuk evi hizmet vermektedir⁴²⁴.

F.207. AOÇ, T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi (Kaynak: Gencay Serter, 2015.)

⁴²³E. Baykuş, “İşte Başkent'in Ucubeleri”, *Hürriyet*, Şubat 13, 2013. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/iste-baskent-in-ucubeleri-21579197>

⁴²⁴Yıkımı gerçekleştirilen yapının konumu, günümüzde T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi arazisi içerisinde yer almaktadır. Tez çalışmasının başladığı tarihten itibaren yerinde çalışma imkânı söz konusu olmadığından, tam lokasyon verebilme ihtimali bulunmamaktadır. Bu nedenle yıktırılan AOÇ yapılarının muhtemel güncel konumu farklı yayınlar ve kaynaklardan temin edilen fotoğraflar ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.7.10. Tandoğan Terminali ve Oteli

F. 208. (solda) Tandoğan Terminali ve Oteli, 1972 (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 209. (sağda) Tandoğan Terminali ve Oteli, 1972 (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Tandoğan Terminali ve Oteli, Tandoğan Meydanı'nda Hipodrom Caddesi üzerinde hizmet vermiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Karayolu ve demiryolu ulaşımlarının gelişmesi, turizm sektörünün gar ve terminal yakınlarında faaliyet göstermesini sağlamıştır. Bu durum yolculara hizmet veren otel, restoran gibi çeşitli işletmelere tesislerin yanında inşa edilmesi için uygun ortam oluşturmuştur. Ankara'da bulunan Terminal Otel de 20.yüzyıla kadar turizm ağına hizmet eden yapılardan biri olmuştur.

Mimari Özellikler: Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, kot farkı nedeniyle caddeye bakan yönden yedi kat, terminale bakan yönden beş katlı olarak görünmektedir. Bina betonarme olarak inşa edilmiş, düz çatı ile örtülmüştür. Süslemeden uzak, sade tasarlanan yapıda odaların bulunduğu bölüm çıkma olarak inşa edilmiştir. Otelin terminale bakan cephesinde düzenli dikdörtgen formlu pencereler, caddeye bakan cephesinde ise balkonlar yer almaktadır.

F. 210. (solda) Ankara Büyükşehir Belediyesi Binası, Genel Görünüm, 2020

F. 211. (sağda) Ankara Büyükşehir Belediyesi Binası, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Günümüze kadar varlığını sürdüremeyen Otobüs Terminali ve Terminal Oteli'nin yerinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Binası yer almaktadır⁴²⁵.

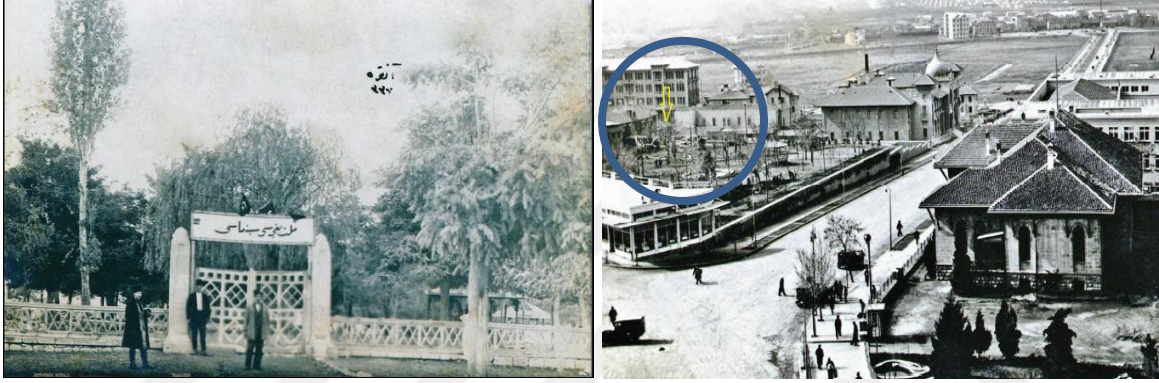
⁴²⁵ Y. İşçen, *Ankara Kent Yazıları*. Erişim adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>

3.8. Sinemalar

3.8.1. Millet Bahçesi Sineması – Milli Sinema

Yeri: Millet Bahçesi Sineması, günümüzde 100.Yıl Çarşısı'nın bulunduğu alanda hizmet vermiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Ankara'nın ilk iki sinemasından biri olan Millet Bahçesi Sineması, 1920'li yıllarda faaliyet göstermeye başlamıştır⁴²⁶.

F. 212. (solda) Millet Bahçesi Sineması, 1931 (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 213. (sağda) Millet Meydanı ve Millet Bahçesi Sineması, 1935 (Yavuz İşçen Arşivi)

Mimari Özellikler: Açıldığı dönemde Meclis binasından kablolar aracılığıyla elektrik sağlanarak gösterim yapabilen sinema, Mimar Vedat Bey'in eseridir⁴²⁷. Halil Makaracı anılarında sinemayı İstanbul'dan Ankara'ya yerleşen Mümtaz Hanımefendi ve kızı Eşref hanımın işlettiğini belirtmektedir⁴²⁸.

Akasya ağaçlarının eşsiz bir görüntü oluşturduğu Millet Bahçesinde oturma bankları, mermer bir havuz ve ahşap olarak inşa edilen sinema binası yer almıştır⁴²⁹.

⁴²⁶ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.376.

⁴²⁷ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.376.

⁴²⁸ A.E. Bozyiğit, "Eski Ankara Sinemaları", *Kebikeç Dergisi*, S.9, Ankara 1999, s.172.

⁴²⁹ E. Kaymaz, *Bir Mimarlık Tarihi Okuması: Ankara'daki Sinemalar* (yayımlanmamış doktora tezi), ODTÜ Mimarlık Tarihi, Ankara 2019, s.73.

1924 yılında “Sinema Yıldızı” dergisinde köşe yazarı olan ve Millet Bahçesi Sineması hakkında bilgiler veren Nureddin İbrahim bey, binanın yapısı hakkında şunları belirtmiştir:

“Sinema salonu heyet-i umûmiyece güzeldir. Tavanı Türk tarzında tezyinatla süslenmiştir. Sinema perdesi bir tiyatro sahnesine gerilmiştir. Sinemanın tülü arzına muvafıktır. Arkada sıra ile localar, üst kat paradi mevkii kadınlara tahsis edilmiştir. Fakat isteyenler ailece her mevkide oturabilirler. Müzik İstanbul’un birinci sınıf sinemaları derecesindedir. Halkın çoğu müzik dinlemek için geliyor. Bu sinema birkaç defa alaturka ve alafranga komedilere ve tiyatro temsillerine sahne olmuştur⁴³⁰.”

Mevcut Durum: Ankara’nın ilk sinema olma özelliğine sahip olan bina, 1928-1929 yılları arasında yanarak, kullanılamaz hale gelmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemin tek sosyal mekânı olan⁴³¹ ve 1930’lu yıllara kadar varlığını sürdüren Millet Bahçesinin Bankalar Caddesine bakan cephesine daha sonradan Özel İdare Çarşısı inşa edilmiştir. Çeşitli işletmelerin arkasında yer alan Şehir Bahçesi, 1960 yılında tamamen ortadan kaldırılmıştır⁴³². Günümüzde yerinde bulunan 100.Yıl Çarşısı ise 1967 senesinde düzenlenen bir yarışma sonucunda, Semra ve Orhan Dikel’in tasarımının birinci seçilmesiyle inşa edilmiştir⁴³³.

⁴³⁰ N. İbrahim-S. İnceoğlu-A. Yılmaz, “1924’te Ankara’da Sinema Hayatı”, *Türk Sineması Araştırmaları* (2015, 23 Haziran) Erişim adresi: <https://www.tsa.org.tr/tr/yazi/yazidetay/102/1924-te-ankara-da-sinema-hayati>

⁴³¹ D. Önder, “Cumhuriyet Dönemi Ankara’ında Kentsel Eğlence-Dinlence Coğrafyasının Değişimi: Toplumsallaşmanın Mekanından Tüketimin Mekanına”, *TÜCAÜM VIII. Coğrafya Sempozyumu*, Ankara 2012, s.250.

⁴³² Y. İşçen, *Ulus’un Eski Sinemaları*, 2012. Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

⁴³³ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.40.

F. 214. 100.Yıl Çarşısı, Genel Görünüm, 2019

3.8.2. Kulüp (Halk – Park) Sineması

Yeri: Kulüp Sineması, Çankırı Caddesi üzerinde, Türkiye İş Bankası'nın karşısında yer almaktaydı⁴³⁴.

Yapının Tarihi / Dönemi: Kırım asıllı Türklerden Hacı Bekir Salgir ve Veli Usta sinema binasının bulunduğu alanın sahibiydi. Daha sonra mesleği avukat olan ve farklı dönemlerde milletvekilliği görevinde bulunan Muhittin Baha (Pars) Bey, 1920'li yıllarda bu arsayı kiralayarak sinema binasını inşa ettirmiştir⁴³⁵. Ankara'nın en eski sinemalarından biri olan Kulüp Sineması, 1926 yılında faaliyete geçirilmiştir⁴³⁶.

F. 215. (solda) Kulüp Sineması, 1935 (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 216. (sağda) Kulüp Sineması, 1932 (Yavuz İşçen Arşivi)

Mimari Özellikler: İki kattan oluşan binanın malzemesi ahşap ağırlıklıdır. Yapının caddeye bakan cephesinden binaya giriş sağlanmıştır. İki kanatlı ahşap kapının tercih edildiği giriş bölümü taç kapı çerçevesi ile süslenmiştir. 1400 koltuk kapasitesine sahip olan salon, binanın üst katında bulunmakta ve caddeye bakan cephesinde yer almaktadır. Alt katında ise bir barın yer aldığı kaynaklarda belirtilmiştir⁴³⁷. Salon iki bölüme ayrılmış, biletler farklı fiyatlandırılmıştır. Demir iskelete sahip olan açılır

⁴³⁴ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.376.

⁴³⁵ A.E. Bozyiğit, *a.g.m.*, s.172.

⁴³⁶ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.376.

⁴³⁷ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.383.

kapanır koltukların üzeri deri ile kaplanmıştır. Balkon kısmında bulunan koltukların döşemesi ise kırmızı kadife olarak tercih edilmiştir⁴³⁸.

F.217. (solda) Çankırı Caddesi, Genel Görünüm, 2019

F.218. (sağda) Çankırı Caddesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: 1936 senesinde yapı restore edilmiş, Halk Sineması ismiyle hizmet vermeye devam etmiştir. 1941 yılında çıkan yangınla kullanılamaz duruma gelen yapı tekrar onarılmış, 1942 senesinde Park Sineması ismiyle açılmıştır⁴³⁹. Bulunduğu dönemde elit bir eğlence yeri olarak bilinen sinemanın işleyişi, 1960 senesinde film gösterimi sırasında çıkan bir yangınla sona ermiştir⁴⁴⁰.

⁴³⁸ A.E. Bozyiğit, *a.g.m.*, s.172.

⁴³⁹ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.383.

⁴⁴⁰ Y. İşçen, *Ulus'un Eski Sinemaları*, 2012. Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

3.8.3. Yeni Sinema

Yeri: Yeni Sinema, Anafartalar Caddesi üzerinde, bugün Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi olarak kullanılan eski Sümerbank binası ile Zincirli Cami arasında bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Sinema, 1928 yılında faaliyete geçirilmiştir⁴⁴¹.

Mimari Özellikler: Gül kurusu renginde dış cephe boyasına sahip olan yapının girişi fuayeye açılmaktadır. Bekleme salonu ana girişin sol tarafında, asma kat ve genişin bulunduğu alana ulaşmak için kullanılan merdivenler ise fuaye alanının sağ tarafında bulunmaktadır. Yüksek tavanlı olarak inşa edilen ve iki bölümden oluşan salon, 1152 koltuk kapasitesine sahiptir ve balkon bölümünde yer alan koltukların döşemesi mavi kadife olarak tercih edilmiştir. Balkonun alt kısmında yer alan 5 – 6 kişilik localar oval, yarım ay şeklinde tasarlanmıştır. Bu localardan biri ise Mustafa Kemal Atatürk için ayrılmış, özel olarak düzenlenmiştir. Yeni Sinema binasında film gösteriminin yanı sıra kültürel etkinliklere ve konserlere de yer verilmiştir⁴⁴².

F. 219. (solda) Yeni Sinema (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

F. 220. (sağda) Atatürk Heykeli ve Yeni Sinema (Yavuz İşçen Arşivi)

⁴⁴¹ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.380.

⁴⁴² M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.380.

Mevcut Durum: Ulus Çevre Düzenlemesi kararı ve Ulus İş Hanı projesi nedeniyle 1956 senesinde istimlak edilmiştir. Bugün yerinde Ulus Şehir Çarşısı yer almaktadır⁴⁴³.

F. 221. Ulus Meydanı, Anafartalar Caddesi, Genel Görünüm, 2019

F. 222. Ulus Şehir Çarşısı, Zincirli Cami, Genel Görünüm, 2019

⁴⁴³ A.E. Bozyiğit, *a.g.m.*, s.172-173.

3.8.4. Ulus Sineması

F. 223. Ulus Sineması, 1968 (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Kızılay Meydanında Emek İş Hanının karşısında, Ankara'nın ilk modern yapılarından biri olarak bilinen Soysal Apartmanı'nın giriş katında hizmet veren Ulus Sineması, Fenerbahçe Spor Kulübü'nde futbol oynayan ve spor spikerliği yapan Sait Çelebi tarafından açılmıştır⁴⁴⁴. Ulus Sineması Yenışehir semtine doğru açılan ilk sinema olma özelliğine sahiptir. Sinema, kültürel faaliyetlerin Ulus bölgesinden Kızılay tarafına yayılmasına zemin hazırlamıştır⁴⁴⁵.

Yapının Tarihi / Dönemi: Ulus Sineması 1939 yılında açılmıştır⁴⁴⁶. Sait Çelebi, aynı yıl içerisinde Ulus Sineması'nı İstanbul'da sinema salonu işleten ve Ankara'ya yerleşen Ali Cemali ve İzzet Cemali adında iki kardeşe devretmiştir⁴⁴⁷.

⁴⁴⁴ A.E. Bozyiğit, *a.g.m.*, s.173.

⁴⁴⁵ A. N. Bayraktar, "Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekanlar", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(1), Ankara 2016, s.67-80.

⁴⁴⁶ A.E. Bozyiğit, *a.g.m.*, s.173.

⁴⁴⁷ M. N. Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.380.

Mimari Özellikler: Ulus sinemasının bulunduğu Soysal Apartmanı'nın inşaa süreci, düzenlenen bir yarışmada Mimar Bekir İhsan'ın tasarımının seçilmesiyle başlamıştır. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan bina, bodrum kat ve zemin kat üzerine üç kat olarak inşa edilmiştir ve ayrıca teras katı bulunmaktadır. Farklı kütleleri oluşturan mimari elemanlar farklı yüksekliklerde uygulanmış ve cephenin yüzeyine yerleştirilen balkonlar ile düzen sağlanmıştır. Özellikle köşe aksa konumlandırılan balkonlar yapıya yatay bir etki vermiştir. Kira evi amacıyla inşa edilen binanın üst katları altışar daireden, teras katı ise beş daireden oluşmaktadır. Bodrum ve zemin katı çeşitli işletmelere ayrılmıştır. Bu işletmelerden bir tanesi de Ulus Sinemasıdır⁴⁴⁸.

Sinemanın ana kapısı fuaye alanına açılmaktadır. Fuaye alanını geçtikten sonra ulaşılan bekleme salonunun sağ tarafında merdivenler yer almaktadır. Bu merdivenler salonun balkon bölümüne ulaşmasını sağlamaktadır. Koltuk döşemelerinin kırmızı kadife olarak tercih edildiği salon, ortasından geçen koridor ile iki sıraya bölünmüştür⁴⁴⁹. Işık ve aydınlatma kurulumu, sıcak ve soğuk hava havalandırma sistemlerinin uygulanması, katlanarak açılıp, kapanan perde gibi teknolojik gelişmeleri bünyesinde barındıran sinema salonunda, film gösterimlerinin yanı sıra konserler, tiyatrolar gibi farklı etkinliklere de yer verilmiştir⁴⁵⁰.

Mevcut Durum: 1967 yılında yıktırılan Soysal Apartmanı'nın yerinde bugün Soysal Çarşısı yer almaktadır.

⁴⁴⁸ N. Bayraktar (Ed.), "Sivil..."s.27.

⁴⁴⁹ M. N. Özalp-H. İmga, a.g.e., s.380.

⁴⁵⁰ A. N. Bayraktar, "Başkent..." , s.67-80.

F. 224. Soysal Çarşısı, Genel Görünüm, 2020

F. 225. Yapı Kredi Bankası ve Soysal Çarşısı, Genel Görünüm, 2020

3.8.5. Ankara Sineması

F. 226. (solda) Ankara Sineması, 1970 (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 227. (sağda) Ankara Sineması (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Ankara Sineması, Sıhhiye Meydanı'nda Necatibey Caddesi üzerinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Ulus Sineması'nı devreden Sait Çelebi, 1943 yılında Ankara Sinemasının hizmete girmesine vesile olmuş, işletmeciliğini devralmıştır.

Mimari Özellikler: 1100 koltuk kapasitesine sahip olduğunu belirten Özalp, sinema binasının yapısıyla ilgili şunları aktarmaktadır:

“Balkonuyla birlikte üç katlıydı. Bilet gişelerinin bulunduğu fuayenin sağ tarafındaki merdivenlerden balkona çıkılır, yanından alt salona inilirdi. Bekleme salonu katın cadde tarafındaydı; asıl salon giriş katındaydı. Dar fakat yüksek tavanlı bir yapıydı. En güzel yeri çok meyilli olan balkonuydu; seyircilerin görüş alanının kapanması ihtimali yoktu⁴⁵¹.”

Mevcut Durum: 1949 yılında Büyük Sinemanın hizmete girmesi Ankara Sineması'nın işlerinin bozulmasına neden olmuştur. Sait Çelebi, sinemanın işletmeciliğini kısa bir süre sonra devredip, İstanbul'a dönmüştür. Sinema salonu 1970'li yıllara kadar Ankara Sinema Limited Şirketi tarafından çalıştırılmıştır. 1970'li

⁴⁵¹ M. N Özalp-H. İmga, a.g.e., s.382.

yıllarda sektörde yaşanan ekonomik kriz, Ankara sinemasının varlığını erotik filmlerle sürdürmeye çalışmasına neden olmuştur⁴⁵². Dolayısıyla birinci sınıf eğlence yeri olma özelliğini kaybeden salon, 1988 yılında yıkılmış, yerine Balıkçioğlu İş Merkezi inşa edilmiştir⁴⁵³.

F. 228. Balıkçioğlu İş Merkezi, Genel Görünüm, 2020

F. 229. Balıkçioğlu İş Merkezi, Genel Görünüm, 2020

⁴⁵² İşçen, Y., Yenişehir'in Eski Sinemaları, 2012. Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

⁴⁵³ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.382.

3.8.6. Melek Sineması

F. 230. Melek Sineması, 1955

(Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/c5/a6/eb/c5a6eb300ac44f9be2f53d16a9291496.jpg>)

F. 231. İş Merkezi, Genel Görünüm, 2020

Yeri: Arşiv fotoğraflarından tespit edilebilen, şehir merkezinden biraz uzakta inşa edilen sinema binası, Cebeci semtinde Dört Yol Meydanı üzerinde bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Melek Sineması, 1955 yılında hizmete açılmıştır⁴⁵⁴.

Mimari Özellikler: Sinema salonu 700 kişilik koltuk kapasitesine sahiptir⁴⁵⁵. Gökatalay, Melek Sinemasını daha çok düşük gelirli vatandaşların tercih ettiğini ve sadece dublajlı filmlerin gösterildiğini öne sürmektedir⁴⁵⁶.

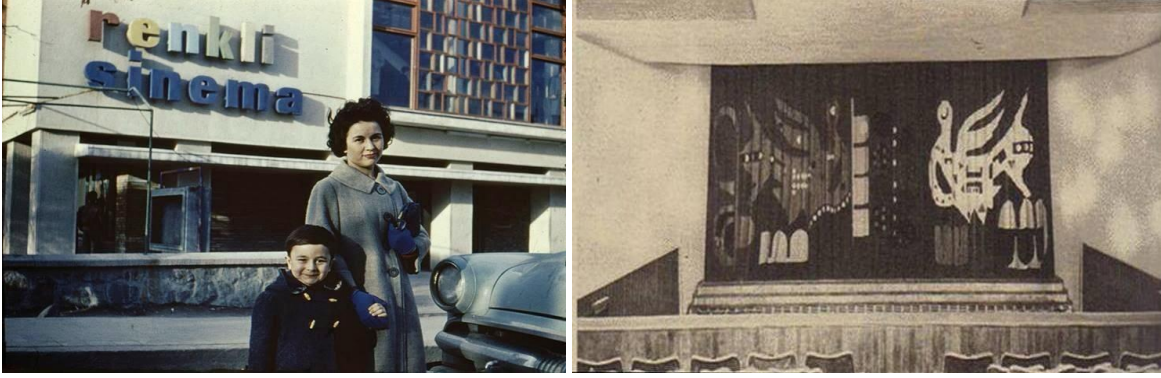
Mevcut Durum: Hakkında çok fazla bilgi bulunamayan sinema salonunun arsası günümüzde Mamak İmar Müdürlüğü Binası'nın çaprazında yer almaktadır ve kısa bir süre önce yıktırılmıştır. Yerine çok katlı iş merkezi yapılmıştır.

⁴⁵⁴ E. Kaymaz, *a.g.t.*, s.113-114.

⁴⁵⁵ E. Kaymaz, *a.g.t.*, s.113-114.

⁴⁵⁶ S. Gökatalay, "Erken Soğuk Savaş Ankara'sında Sinema Kültürü", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.7/1, Ankara 2019, s.164.

3.8.7. Renkli Sinema

F. 232. (solda) Renkli Sinema

(Kaynak: <https://emekbahceli.blogspot.com/2014/01/renkli-sinema-1960l-yllar.html>)

F. 233. (sağda) Renkli Sinema Salonu, 1957

(Kaynak: <https://emekbahceli.blogspot.com/2014/01/renkli-sinema-1960l-yllar.html>)

Yeri: Bahçelievler bölgesinin en eski kapalı sineması olarak bilinen Renkli Sinema, 3.Cadde’de bugünkü ismiyle Azerbaycan caddesinde yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Garanti Bankası ve Türk Eğitim Vakfı kurucularından Tarık H. Koyutürk tarafından faaliyete geçirilen sinema binası, 1956 yılında açılmıştır.

Mimari Özellikler: Ressam Bedri Rahmi Eyüpoğlu ve ressam Ferruh Başağa tarafından tasarlanan sinema salonu dönemin en modern yapısı olarak anılmaktadır. Salon, 1000 kişilik koltuk kapasitesine sahiptir ve teknik araçların sağladığı imkânlardan yararlanılarak otomatik perde sistemi kurulmuştur. Ayrıca mekâna uygun ısıtma ve soğutma sistemleri tercih edilmiştir⁴⁵⁷. Böylece sinema salonunun bütün mevsimlerde faal olması sağlanmıştır. Salon ve balkon olmak üzere iki bölümden

⁴⁵⁷ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.386.

oluşan yapıya 9 adet hoparlör monte edilerek, akustik sorunlara çözümler getirilmiştir. Kuğu motifli kadife perdeler ise 11 metre yüksekliğe sahiptir⁴⁵⁸.

Mevcut Durum: Yaklaşık on yıl hizmet veren sinema binası 1966 yılında yanarak, kullanılamaz duruma gelmiştir ve yıktırılmıştır⁴⁵⁹. Azerbaycan Caddesi üzerinde yer alan yapının yerinde Milyon Performance Hall isimli bir konser mekanı bulunmaktadır.

F. 234. (solda) Azerbaycan Caddesi, Milyon Performance Hall, Genel Görünüm, 2020.

F. 235. (sağda) Milyon Performance Hall Arka Cephe, Genel Görünüm, 2020.

⁴⁵⁸ Y. İşçen, *Bahçelievler'in Eski Sinemaları*, 2013. Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

⁴⁵⁹ M. N Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.386.

3.8.8. Gölbaşı Sineması

F. 236. (solda) Gölbaşı Sineması, 1961

(Kaynak: https://pbs.twimg.com/media/DIVr_LVXcAA7Ri0?format=jpg&name=small)

F. 237. (sağda) İş Merkezi, Genel Görünüm, 2020

Yeri: Gölbaşı Sineması, Demirtepe Maltepe’de, Yeşilırmak Caddesi üzerinde hizmet vermiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Sinema salonu 1957 yılında açılmıştır⁴⁶⁰.

Mimari Özellikler: Gölbaşı Sineması 1200 kişilik koltuk kapasitesine sahiptir. Ankaralı iş adamı Mehmet Baldudak’a ait olan sinema salonunu, Büyük Sinema ve Nur Sinemasının yöneticisi Kazım Rüştü Güven işletmiştir⁴⁶¹.

Mevcut Durum: Yapı yakın tarihte yıktırılarak yerine çok katlı İş Merkezi yaptırılmıştır.

⁴⁶⁰ E. Kaymaz, *a.g.t.*, s.116.

⁴⁶¹ E. Kaymaz, *a.g.t.*, s.116.

3.9. Köprü, Han ve Hamamlar

3.9.1. Köprüler

3.9.1.1. Bendederesi Su Bendi

Yeri: Hatip Çayı, Roma döneminde Ankara Kalesi ve Hıdırlık Tepesi arasında inşa edilen Su Bendi'nden dolayı "Bent Deresi" olarak adlandırılmıştır⁴⁶². Hatip Çayı üzerinde bulunan Su Bendi Ulus bölgesinde, Altındağ İlçesi sınırları içerisinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Roma döneminde inşa edilen Su Bendi, 1960'lı yıllara kadar varlığını sürdürmüştür. Roma bendi için İsviçreli seyyah Ernest Mamboury, ziyaret ettiği dönemde köprünün bir Osmanlı yapısına benzediğini fakat eski bir yapı üzerine inşa edilmiş olabileceğini öne sürmüştür⁴⁶³.

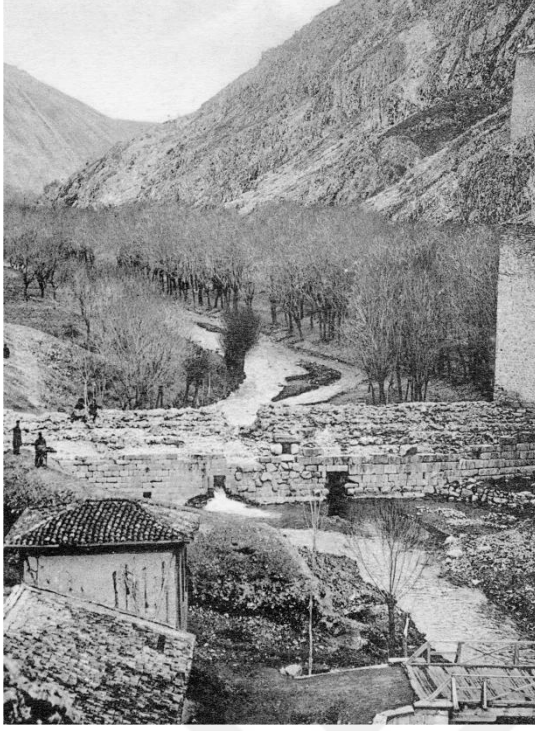
Mimari Özellikler: Köprünün 29 metre uzunluğunda, 7.75 metre genişliğinde ve 5 metre yüksekliğinde olduğunu belirten Mamboury, yapıyı şöyle tanımlamaktadır:

"Düzgün kesilmiş bazalt bloklardan muhteşem bir şekilde inşa edilmiş olan bendin taş dizileri oldukça düzenlidir; yeniden kullanılmış eski bloklar sayıca azdır. Bununla birlikte, sağ taraftaki kanalın üzerinde, doğu yüzü bir bazalt bloğun üzerinde bulunan, oldukça silinmiş Yunanca bir yazıt görülür ve Korint usulü bir sütun başlığı, kumla karıştırılmış kireçli beyaz harç ile bağlanmış iç duvara yerleştirilmiştir. Diğer bir ilginç gözlem ise, suyun geldiği yöndeki cephenin kesme kaplama taşı halindeki blokları birbirlerine 25 cm. uzunluğunda bugün oldukça iyi durumda olan demir vidalar ile bağlanmıştır⁴⁶⁴."

⁴⁶² M. Kadioğlu-K. Görkay, "Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ: Ankyra". *Anadolu*, S.32, Ankara 2007, s.75.

⁴⁶³ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.192.

⁴⁶⁴ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.193.

F. 238. (solda) Bend Deresi Roma Su Bendi (Dericizade Arşivi)

F. 239. (sağda) Bent Deresi Roma Su Bendi (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Ankara Şehir Planını hazırlayan Alman Mimar Prof. Dr. Hermann Jansen, Bent deresini ve üzerinde bulunan köprüleri koruyabilmek amacıyla Banyo Havuzu olarak isimlendirdiği bir proje hazırlamıştır⁴⁶⁵. Bu plan doğrultusunda Roma bendi güçlendirilmiş, üzeri beton ile kaplanmıştır⁴⁶⁶.

Mevcut Durum: 1956 yılında Belediye tarafından alınan bir kararla Bent Deresi ve çevresinde düzenlemeler yapılacağı, gecekonduların bulunduğu alanların kamulaştırılacağı ve 50 metre genişliğinde yolun inşa edileceği duyurulmuştur⁴⁶⁷. İstimlak çalışmaları başladıktan bir süre sonra 11 Eylül 1957 tarihinde Hatip Çayı'nın, Elmadağ ve İdris Dağı'na yağın dolu nedeniyle taşması üzerine sel felaketi meydana

⁴⁶⁵ M. Yılmaz-Ö.Y. Ercoskun, "Ankara'da Ulaşım Sistemlerinin Altında Kalan Dereler: Bentderesi Örneği", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, İstanbul 2020, s.1-18.

⁴⁶⁶ Güne Bakış Programı Söyleşi, (2019, 1 Kasım). Ankara'nın Dereleri, Kanal B. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=M-4JIAKr1EI>

⁴⁶⁷ İ.S. Kaynar, "Ankara'nın 11 Eylül 1957 Sel Felaketi ve Siyasi Gündemi", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(5), Ankara 2017, s.197-224.

gelmiştir. Bent Deresi dâhil birçok alanın sular altında kalmasına neden olan sel felaketinde, resmi can kaybı 133 olarak açıklanmıştır⁴⁶⁸. Büyük ölçekli ekonomik zarara yol açan ve can kaybına neden olan su baskınından sonra Bent Deresi üzerinde bulunan Roma bendi ve köprüler yıktırılmıştır. Sel baskınına önlemek amacıyla DSİ tarafından menfez içine alınarak toprağın içine gizlenen Bent Deresi'nin üzerine 10 metre genişliğinde yol inşa edilmiştir⁴⁶⁹. Köprünün bulunduğu bölgeden Dışkapı'yı Cebeci'ye bağlayan yol geçmektedir.

Hatip Çayı üzerinde yer alan su bendinin dışında ahşap ve taş malzemelerden oluşan 11 adet köprü bulunmaktadır⁴⁷⁰.

F. 240. (solda) Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol, Genel Görünüm, 2020.

F. 241. (sağda) Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol, Genel Görünüm, 2020.

⁴⁶⁸F. Ş. Cantek, *Sanki Viran Ankara*, İstanbul 2006, s.53-54-59.

⁴⁶⁹İ.S. Kaynar, *a.g.m.*, s.197-224.

⁴⁷⁰G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*, s.81.

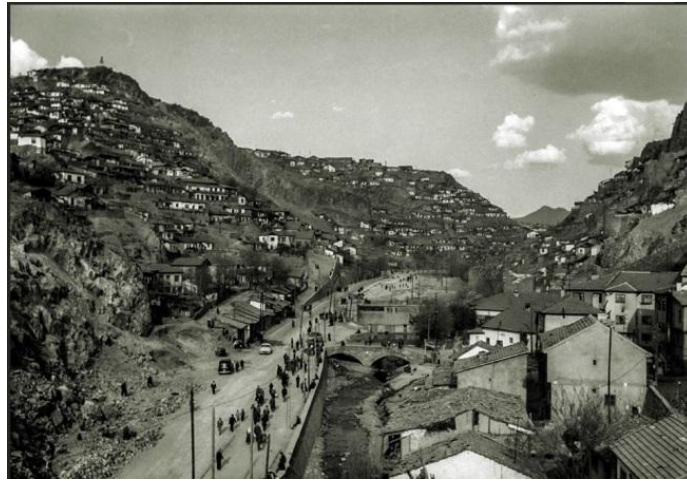
3.9.1.2. Dağ Mahallesi Köprüsü (Çakırlar)

Yeri: Roma Su bendinin alt tarafında bulunan köprü, Hıdırlık Tepesi ile kale arasındaki ulaşımı sağlamak için inşa edilmiştir⁴⁷¹. 1600'lü yıllardan itibaren ise köprü, Dağ Mahallesi olarak da bilinen Çakırlar Mahallesi'ne geçiş hattı oluşturmuştur⁴⁷².

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, 1919 yılında inşa edilmiştir⁴⁷³.

Mimari Özellikler: Köprü yuvarlak kemerli ve iki gözlüdür. Köprü'nün ayağında suyun şiddetini azaltarak köprüye zarar vermesini engelleyen selyaranlar bulunmaktadır. Köprü'nün üzerine inşa edilen korkuluğun kırılma noktalarında ise babalar yer almaktadır⁴⁷⁴.

Mevcut Durum: 1957 yılında yaşanan sel felaketinden sonra Bent Deresi üzerinde bulunan Dağ Mahallesi (Çakırlar) Köprüsü yıktırılmış, dere menfez içine alınmıştır⁴⁷⁵. Günümüzde üzerinden Dışkapı'yı Cebeci'ye bağlayan yol geçmektedir.

F. 242. Dağ Mahallesi (Çakırlar) Köprüsü, 1895

(Kaynak:<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1053413508366456&set=g.740598122649971&type=1&theater&ifg=1>)

⁴⁷¹ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.48.

⁴⁷² R. Özdemir, *a.g.e.*, s.85.

⁴⁷³ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.85.

⁴⁷⁴ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.48.

⁴⁷⁵ İ.S. Kaynar, *a.g.m.*, s.197-224.

F. 243. Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol ve Dolmuş Durakları, Genel Görünüm, 2019

F.244. Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol, Genel Görünüm, 2020.

3.9.1.3. Tabakhane Köprüsü

Yeri: Köprü, Debbağhane (Tabakhane) ismiyle bilinen mahallenin⁴⁷⁶ batısında, Tabakhane Camii'nin önünde konumlanmıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Köprü, 1785 – 1830 yılları arasında varlığını sürdürmüştür⁴⁷⁷.

Mimari Özellikler: Kâgir olarak inşa edilen köprü, yuvarlak kemerli ve dört gözlüdür. Köprü korkuluklarının üzerinde babalar bulunmaktadır. Hemen yanında yer alan taş köprü ise Talimhane Köprüsü olarak isimlendirilmiştir. İki kemerli olan Talimhane Köprüsünün ayağında suyun şiddetini azaltarak köprüye zarar vermesini engelleyen taş selyaranlar bulunmaktadır. Köprü'nün üstünde her iki tarafta korkuluklar yer almaktadır. Her iki yönde bulunan korkulukların kırılma noktalarında ise babalar mevcuttur⁴⁷⁸.

Mevcut Durum: 1957 yılında yaşanan sel felaketinden sonra Bent Deresi üzerinde bulunan Tabakhane ve Talimhane Köprüleri yıktırılmış, dere menfez içine alınarak üstü kapatılmıştır⁴⁷⁹.

⁴⁷⁶ R. Özdemir, *a.g.e.* s.89.

⁴⁷⁷ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.89.

⁴⁷⁸ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.48.

⁴⁷⁹ M. Yılmaz-Ö. Y. Ercoskun, *a.g.m.*, s.1-18.

F. 245. Tabakhane Köprüsü (Kaynak: <http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>)

F. 246. Tabakhane Köprüsü (Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/542824561321096366/visual-search/?cropSource=6&h=367&w=530&x=20&y=14>)

F. 247. Tabakhane Camii Civarı, Genel Görünüm, 2020

F. 248. Tabakhane Camii Civarı, Genel Görünüm, 2020

3.9.1.4. Ördekli Köprüsü

Yeri: Gülekli, Roma dönemi surlarından bahsederken köprünün konumuyla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Roma devri surları Hatip suyu kenarından ki dik yamaçta Anafartalar Caddesi dirseğine kadar geliyor, sonra Emlak Bankası yanından, Ördek Mescidi yanındaki ahşap köprünün yanında görünen kayalık boyuna şimale dönüyor⁴⁸⁰.”

Ördekli Köprüsü, Börekçiler mahallesinde yer alan Ördekli Mescidinin hemen karşısında bulunmaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Köprünün kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Yapının ayakları kâgir, üstü ise ahşap malzemedен oluşmaktadır⁴⁸¹.

Mevcut Durum: 1957 yılında yaşanan su baskınından sonra Bent Deresi üzerinde bulunan Ördekli Köprüsü yıktırılmış, Bent Deresi menfez içine alınarak kapatılmıştır⁴⁸². Günümüzde köprünün yeri Bent Deresi dolmuş durakları civarına denk gelmektedir⁴⁸³.

⁴⁸⁰ N.C. Gülekli, *a.g.e.*, s.100.

⁴⁸¹ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*, s.97.

⁴⁸² İ.S. Kaynar, *a.g.m.*, s.197-224.

⁴⁸³ M. Arabacı, Kişisel Görüşme, 2020.

F. 249. Ördekli Köprüsü (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 250. Bent Deresi Dolmuş Durakları, Genel Görünüm, 2020.

F.251. Bent Deresi Dolmuş Durakları Cıvarı, Genel Görünüm, 2020.

3.9.1.5. Çankırıkapı (Dışkapı) Köprüsü

Yeri: Özdemir⁴⁸⁴, kentin dış surlarına inşa edilen kapılarından bahsederken, şehre kuzey batıdan geçişin Çankırıkapı ismiyle bilinen bir noktadan sağlandığını, daha sonra ise bu bölgenin “Dışkapı” veya “Çankırıkapı” ismiyle anıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla Çankırıkapı Köprüsü, bugün Dışkapı veya Yıldırım Bayezid Meydanı olarak bilinen bölgede yer almıştır. Köprünün yeri bugün Dışkapı’dan Ulus’a doğru giderken kullanılan üst geçidin başladığı alan üzerine konumlandırılmıştır⁴⁸⁵. Ankara’da Etnografya Müzesi’nde bulunan köprünün kitabesinde:

“Adil Hükümdar, din ve dünyanın yardımcısı yüce ve gazi sultan Ebu'l-feth Murad Han bin Orhan zamanında - Allah devletini daim etsin – onun aciz kullarından Mehmed bin Laçın bir hayır eseri olan köprüyü yedi yüz yetmiş yedi yılı Muharrem ayı sonunda tamamladı. Allah ecrini versin. Kitabesini de kendi yazdı. Mimari Hacı’dır⁴⁸⁶.”

Yapının Tarihi / Dönemi: Köprü, 1375 yılında Mehmed bin Laçın tarafından yaptırılmıştır.

Mimari Özellikler: Kitabesinden de anlaşılacağı üzere Köprü, Mimar Hacı tarafından tasarlanmıştır. Yuvarlak kemer formunda iki gözden oluşan Çankırıkapı Köprüsü, kesme taş blokları ile inşa edilmiştir. Demir korkulukları bulunan köprünün üzeri düz eksenli tasarlanmıştır.

⁴⁸⁴ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.25.

⁴⁸⁵ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.48.

⁴⁸⁶ G. Öney, “Ankara’da...”, s.159.

Mevcut Durum: 1957 yılında yaşanan sel felaketinden dolayı köprüler yıktırılmış, derenin üzeri 1969 yılından 1973 yılına kadar süren çalışmalar ile kapatılıp, gizlenmiştir⁴⁸⁷.

F. 252. Çankırıkapı Köprüsü (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

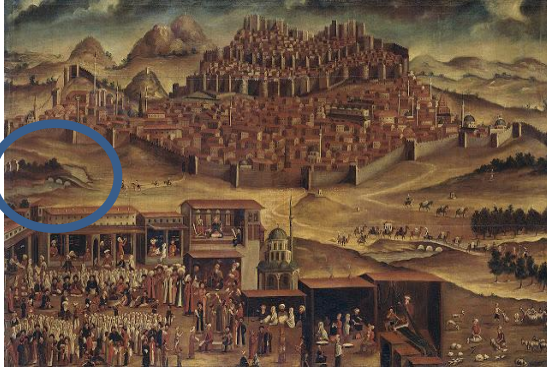

F.253. (solda) Dışkapı Köprüsü, Genel Görünüm, 2020

F.254. (sağda) Dışkapı Köprüsü, Genel Görünüm, 2020

⁴⁸⁷ M. N Özalp-H. İmga, a.g.e., s.50-51.

3.9.1.6. Toygar (Taş) Köprüsü

Res. 2. (solda) “Ankara Manzarası” Tablosu (Eyice, 1970)

F. 255. (sağda) Toygar (Taş) Köprüsü (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Eyice⁴⁸⁸, Amsterdam Rijkmuseum’da bulunan Ankara Manzarası tablosunu referans alarak, İzmir kapısından çıkan küçük bir kervanın takip ettiği yolun üzerinde yer alan üç gözlü köprünün Akköprü olabileceği ihtimalini öne sürmüştür fakat başka bir küçük köprü olabileceği ihtimaline de yer vermiştir. Tamur, tabloda bulunan köprünün Soğukkuyu Köprüsü olabileceğine işaret etmiştir⁴⁸⁹. Günel ve Kılıcı⁴⁹⁰ ise İstanbul Caddesi üzerinde yer alan köprünün “Taş Köprü” ismiyle kaydedildiğini fakat yapının Soğukkuyu Köprüsü olduğunu belirtmişlerdir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Köprünün kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Taş gövdeli köprünün kemerleri düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir. Yuvarlak kemerli üç gözden oluşan köprünün yol girişi düz olarak tasarlanmıştır. Köprünün üzerinde ise taş korkuluklar yer almaktadır.

Mevcut Durum: 1957 yılında yaşanan sel felaketinden dolayı köprüler yıktırılmış, derenin üzeri 1969 yılından 1973 yılına kadar süren çalışmalar ile kapatılıp,

⁴⁸⁸ S. Eyice, “Ankara’nın...”, s. 100.

⁴⁸⁹ E. Tamur, “Amsterdam’da Bir Ankara Resmi”, *Kebikeç*, 25, 2008, s.391.

⁴⁹⁰ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.51.

gizlenmiştir⁴⁹¹. bulunan Toygar Köprüsü yıktırılmış, Bent Deresi menfez içine alınarak kapatılmıştır⁴⁹². Günümüzde köprünün yeri Kâzımkarabekir Caddesi ve İstanbul Yolu Kesişimi civarına denk gelmektedir⁴⁹³.

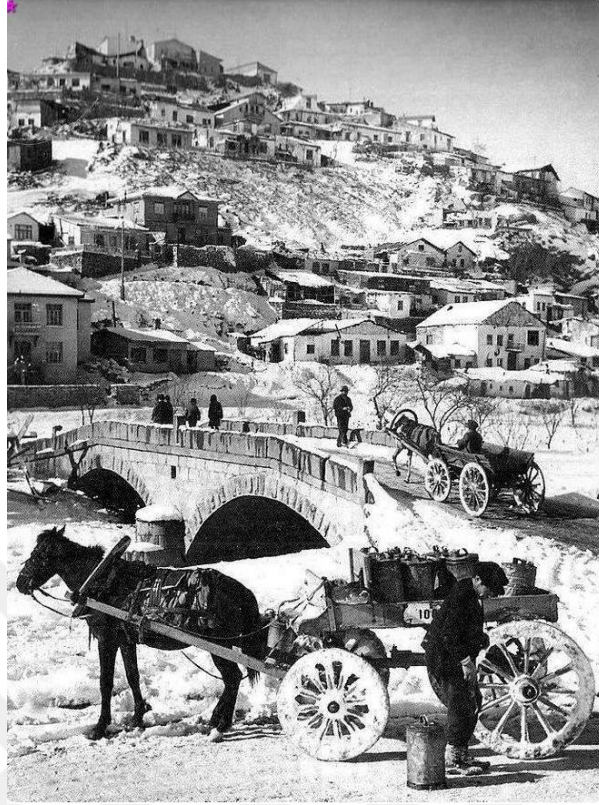
F. 256. Kâzımkarabekir Caddesi ve İstanbul Yolu Kesişimi, Genel Görünüm, 2020

⁴⁹¹ M.N. Özalp-H. İmga, *a.g.e.*, s.50-51.

⁴⁹² İ.S. Kaynar, *a.g.m.*, s.197-224.

⁴⁹³ Mehmet Arabacı, *Kişisel Görüşme*, 2020.

3.9.1.7. Uluçınar Köprüsü

F. 257. Uluçınar Köprüsü (Kaynak: https://www.facebook.com/ozankemal72/photos/pcb.2318533128168726/2318532894835416/?t_ype=3&theater)

Yeri: Bent deresinde İsmetpaşa Mahallesi ile Hıdırlık Tepe arasında yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Köprünün kim tarafından yaptırıldığı ve kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Köprü taş gövdeli ve iki gözlüdür. Yapının kemerleri düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir. Giriş ve çıkışı eğimli olan köprünün üzerinde taş korkuluk yer almaktadır. Taş korkuluğun üzerinde ise babalar bulunmaktadır. Ayağında ise suyun şiddetini azaltarak köprüye zarar vermesini engelleyen selyaranlar inşa edilmiştir.

Mevcut Durum: 1957 yılında yaşanan sel felaketinden sonra Bent Deresi üzerinde bulunan Uluçınar Köprüsü yıktırılmış, dere menfez içine alınarak, gizlenmiştir⁴⁹⁴.

F. 258. Bent Deresi Caddesi, Genel Görünüm, 2020.

⁴⁹⁴İ.S. Kaynar, *a.g.m.*, s.197-224.

3.9.2. Hanlar

3.9.2.1. Taşhan

F. 259. (solda) Taşhan (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 260. (sağda) Atatürk Heykeli ve Taşhan (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yeri: Ulus Meydanı'nda, kentin merkezi konumunda yer alan Taşhan binası, kaleden sonra şehri etkileyen yapılardan biri olmuştur⁴⁹⁵.

Yapının Tarihi / Dönemi: Bulunduğu bölgeye ismini veren yapı, Vali Abidin Paşa'nın mektupçusu İsmail Bey tarafından 19.yüzyılın ilk yarısında yaptırılmıştır. Çeşitli kiracılar tarafından farklı isimlerle adlandırılan otel, 1892 yılında "Anadolu Otel" ve "İsmail Efendi Otel" olarak hizmet vermiştir. 1900'lü yılların başında "Hotel Angora", 1920'li yıllarda ise "Meşrutiyet Otel olarak bilinmektedir. Cumhuriyet sonrasında ise yapıya "Taşhan Palas" ismi verilmiştir⁴⁹⁶.

Mimari Özellikler: 100 odalı kapasitesiyle hizmet veren Taşhan'ın zemin üzeri iki katlı bir yapı olduğu, üst katta müşterilerin hizmetine sunulan otel odalarının yer aldığı, alt katın ise çeşitli işletmelere ayrıldığı, dönemin Belediye başkanı Fuat Börekçi tarafından aktarılmıştır⁴⁹⁷. 45-50 metre uzunluğunda olan yapının ortasında avlu yer

⁴⁹⁵ T. Şenyapılı, *Ankara Kentinde Geçekonu Gelişimi (1923-1960)*, Ankara 1985, s.7.

⁴⁹⁶ İşçen, Y., *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.11.

⁴⁹⁷ K. Bağlum, *Beşbin Yılda Nereden Nereye Ankara*, Ankara 1992, s.37.

almıştır⁴⁹⁸. Kalorifer, banyo gibi teknik donanımlara sahip olan yapı, ayrıca müşterilere telefon hizmeti vermiştir. 1920'li yılların başında ise Taşhan'ın avlusuna Karpiç Lokantası açılmıştır. Üst düzey yetkililerin eğlence ihtiyacını karşılayan bir mekan olarak hizmet vermiştir⁴⁹⁹.

Yapı, dikdörtgen bir plan üzerine oturtulmuş ve ortasına bir iç avlu tasarlanmıştır. Yapı malzemesi taş olan otelin üzeri kırma kiremit çatı ile örtülmüştür. Yapının meclise bakan cephesinde üçgen çatı ile örtülen kapalı teras katı bulunmaktadır. Binanın cephelerine birinci kattan başlayan tek taraflı çıkmalar uygulanarak, yapı kütlelerinin hareketlenmesi sağlanmıştır. Bu çıkmalar taş payandalar ile desteklenmiştir. Hanın cephelerine farklı boyutlarda ve stillerde pencereler uygulanmıştır. Zemin kat yüzeyine üzeri oval, dikdörtgen formlu, ahşap doğramalı pencereler ve kare şeklinde geniş pencereler açılmıştır. Birinci kat ve çatı katının yüzeyinde ise dikdörtgen planlı, ahşap söveli pencereler bulunmaktadır. Üzeri oval ana giriş kapısı ise yapının Atatürk Heykeline bakan cephesinde yer almaktadır.

Mimar Martin Elsaeser'in uyguladığı Sümerbank binası inşasında dönemin yeni gelişmelerine bağlı kalınarak en son çıkan betonarme yapı sistemleri tercih edilmiştir. Yapının gün ışığından faydalanabilmesi için, tavan kısmında dairesel ışık delikleri açılması uygulanan yeniliklerden bir tanesidir. Sümerbank'ın varlığı Ulus meydanının dokusunun değişmesine neden olmuş, Cumhuriyet dönemi Ankara'sının çehresinin yenilendiğine dair önemli bir simge haline gelmiştir. Yapı, meydanı temsil etmek üzere en merkezi noktaya inşa edilmiştir⁵⁰⁰.

Mevcut Durum: Farklı fonksiyonlara hizmet eden yapı, Ankara'ya gelen yolcuların hayvanlarıyla birlikte geçici bir süre kalabildiği bir otel olarak hizmet vermiştir. Daha

⁴⁹⁸ T. Şenyapılı, "Ankara...", s.7.

⁴⁹⁹ M. Tunçer, "20.Yüzyıl Başlarında Tahtakale, Karaoğlan Çarşısı ve Taşhan'dan Ulus Merkezi'ne Dönüşüm", *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 18-35.

⁵⁰⁰ S. Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, İstanbul 2002, s.150-151.

sonraki dönemde ise cepheden gelen yaralıların tedavi edildiği bir hastane olarak kullanılmıştır⁵⁰¹. Bir dönemde kıraathane olarak kullanılan ve farklı ticari etkinliklere hizmet eden yapı⁵⁰², 1933 yılında yıktırılmış⁵⁰³, yerine Martin Elsaesser'in tasarladığı Sümerbank binası inşa edilmiştir⁵⁰⁴. Günümüzde yeri eskiden Sümerbank olarak inşa edilen, günümüzde ise Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin eğitim binası olarak hizmet veren yapının bulunduğu arsaya denk gelmektedir.

F. 261. (solda) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Genel Görünüm, 2019

F. 262. (sağda) Atatürk Heykeli ve Sosyal Bilimler Üniversitesi, Genel Görünüm, 2019

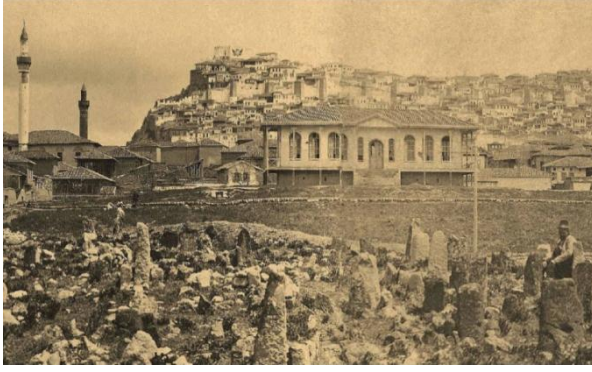
⁵⁰¹ S.Açıksöz-R. Ataturay-G. Güneş-A. Çabuk, "Geçmişten...", s.326-328.

⁵⁰² R. Keleş, *a.g.e.*, s.108.

⁵⁰³ M. Tunçer, "20.Yüzyıl Başlarında Tahtakale, Karaoğlan Çarşısı ve Taşhan'dan Ulus Merkezi'ne Dönüşüm", *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 18-35.

⁵⁰⁴ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, "Bina..."

3.9.2.2. Mustafa Tevfik Efendi Hanı

F. 263. (solda) Mustafa Tevfik Efendi Hanı (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 264. (sağda) 100.Yıl Çarşısı, Genel Görünüm, 2019

Yeri: Yapı, Ulus'ta, Atatürk Bulvarı üzerinde Millet Bahçesi arsası üzerinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Han, Ankara'nın Ayaş ilçesi kaymakamı olan İzzetlü Mustafa Tevfik Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁰⁵. Hanın kesin yapım tarihi tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından da tespit edilebildiği üzere iki kattan oluşan yapının alt katında 8 adet dükkân yer almıştır. Üst katında 38 oda bulunan yapı, otel olarak kullanılmıştır⁵⁰⁶. Yapının cephelerinde yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır. Merdivenler aracılığıyla ulaşılan ana giriş kapısı yuvarlak kemerli ve çift kanatlıdır. Kapının her iki yanına yuvarlak kemerli, enine dar dikdörtgen biçiminde pencereler açılmıştır. Yapı, merkezine üçgen alınlık uygulanan kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının yapı malzemesi ise kiremittir. Yapının arşiv fotoğraflarına yansıyan cephelerinde saçaklar geniş tutulmuştur. Dışarıya taşan saçağı ise sütunlar taşımaktadır.

⁵⁰⁵ Y. İşçen, *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.8.

⁵⁰⁶ Y. İşçen, *a.g.m.*, s.8.

Mevcut Durum: Han ile ilgili 1896 yılına ait Ankara Vilayet Gazetesi'nde kiralık ilanı yer almaktadır. Bir dönem Belediye Gazinosu olarak da kullanılmıştır. 1905 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesi'nde adı geçen yapının genelde kültürel faaliyetler için kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapının Millet Bahçesi'nin yapımı sırasında, 1920 senesinde yıktırıldığı düşünülmektedir⁵⁰⁷. Farklı fonksiyonlarda kullanılan bu yapının yeri, günümüzde 100.yıl çarşısının bulunduğu alana denk gelmektedir⁵⁰⁸.

⁵⁰⁷ Y. İşçen, *a.g.m.*, s.8.

⁵⁰⁸ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.56.

3.9.2.3. Şakir Bey Hanı

F. 265. Şakir Bey Hanı (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Ulus meydanında Karaoğlan Caddesi'ne doğru Taşhan'ın hemen sol yanında bulunan ve Şakir Bey'e ait olduğu bilinen bir han yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Şakir Bey hanı olarak bilinen binanın yapım yılı tespit edilememiştir.

Mimari Özellikler: İki katlı ahşap yapının yüzeyi geometrik desenlerle süslenmiştir. Yapının orta aksı, taban alanı dışında balkon olarak tasarlanmış, üzeri ise üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkan çatı çıkıntısı ile örtülmüştür. Üst katta bulunan kare planlı balkon biriminde eğimli çatıya dayanan iki adet sütun yer almıştır. Yapının caddeye bakan cephesinin yüzeyine dikdörtgen planlı, ahşap söveli pencereler açılmıştır. Binaya giriş yapının merkezinden sağlanmıştır.

Mevcut Durum: Arşiv fotoğraflarından da tespit edilebildiği üzere hanın alt katında “Zeybekler Kahvesi” isminde bir mekân bulunmaktadır. Bu kahve, Çerkez Ethem, Topal Osman gibi çetelerin uğrak yeri olmuştur. 1928 yılında müteahhit Erzurumlu Nafiz Bey tarafından binanın fonksiyonu değiştirilmiştir ve yapı “Yeni

Sinema” olarak hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde ise yerinde Ulus Şehir Çarşısı yer almaktadır⁵⁰⁹.

F. 266. Ulus Şehir Çarşısı, Genel Görünüm, 2019

⁵⁰⁹ Y. İşçen, *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.20.

3.9.2.4. Kayseri Hanı

F. 267. (solda) Kayseri Hanı (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 268. (sağda) Ulus Şehir Çarşısı, Genel Görünüm, 2014

Yeri: Ulus Meydanı Karaoğlan Caddesi üzerinde yer alan Kayseri Hanı, Şakir Bey Hanı'nın hemen yanına inşa edilmiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapım yılına dair bilgi tespit edilememiştir fakat 20.yüzyılın ilk yarısında yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir⁵¹⁰.

Mimari Özellikler: Arşiv fotoğraflarından yapının giriş katında dükkânların var olduğu gözlemlenmektedir. Müşterilerin konaklaması için düzenlenen odaların üst katta olması muhtemeldir. Yapının üst katı taban alanının dışında çıkma kat olarak inşa edilmiştir. Kiremit çatı ile örtülen yapıda üçgen alınlık şeklinde dışarıya doğru çıkan çatı çıkıntısı bulunmaktadır. Yapının birinci katında dikdörtgen formlu, ahşap pencereler bulunmaktadır. Pencerelerin üzerine ise üçgen biçiminde silme hatlar uygulanmıştır. Konutun dış cephesi beyaz renge boyanmıştır.

Mevcut Durum: Yapı, 1956 yılında Ulus ve çevresinde yapılan mimari düzenlemeler nedeniyle yıktırılmıştır⁵¹¹.

⁵¹⁰ Y.İşçen, *Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri*, Ankara 2016, s.20.

⁵¹¹ Y. İşçen, *Osmanlı...*, s.20.

3.9.3 Hamamlar

3.9.3.1. Tahtakale Hamamı

F. 269. (solda) Tahtakale Hamamı (Mehmet Tunçer, 2014:29)

F. 270. (sağda) 1929 Yangını Sonrası Tahtakale Hamamı (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Yeri: Tahtakale Hamamı, Anafartalar Caddesi üzerinde Haseki Cami'nin güneyinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Etnografya Müzesi'nde bulunan kitabesinden⁵¹² hamamın 1461-1462 yılında, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa tarafından yaptırıldığı öğrenilmektedir⁵¹³.

Mimari Özellikler: Çifte hamam olan yapının⁵¹⁴ ahşap malzemedan oluşan soyunmalık bölümü ve üstü kubbeye örtülü sıcaklık alanları fotoğraflardan tespit edilebilmektedir⁵¹⁵.

Mevcut Durum: Bulunduğu dönemin en yoğun hamamlarından biri olan Tahtakale Hamamı'nın sıklıkla sularının kesilmesi ve farklı miktarlarda paralar harcanarak yapının bakım-onarım çalışmalarının yapılması, kira getirilerinin azalmasına

⁵¹² A. Erdoğan, *Ankara Hamamları ve Kaplıcaları*, Ankara 2013, s.61-63.

⁵¹³ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.67-68.

⁵¹⁴ G. Öney, *Ankara'da...*, s.152.

⁵¹⁵ O. Sağdıç, *a.g.m.*, s.91-93.

neden olmuştur. Bütün aksaklıklara rağmen işlevselliğini koruyan hamam, 1929 yılında yaşanan büyük yangında hasar görmüş ve Belediye kararıyla yıktırılmıştır⁵¹⁶. Hamamın günümüzdeki yeri Sebze Halinin olduğu yere denk gelmektedir⁵¹⁷. Ergenç ve Özdemir yapının bulunduğu yerin günümüzde sebze halinin önünden geçen yola isabet ettiğini öne sürmüştür⁵¹⁸.

F. 271. (solda) Ulus Sebze Hali, Anafartalar Caddesinden Bakış, Genel Görünüm, 2019

F. 272. (sağda) Ulus Sebze Hali, Suluhan'dan Bakış, Genel Görünüm, 2019

⁵¹⁶ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.67-68.

⁵¹⁷ A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.41-48.

⁵¹⁸ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, 1980, s.104; R. Özdemir, *a.g.e.*, s.67.

3.9.3.2. Hasanpaşa Hamamı

F. 273. (solda) Hasan Paşa Hamamı (Yavuz İşçen Arşivi)

F. 274. (sağda) Hasan Paşa Hamamı (CerModern Bir Şehir Kurmak Sergisi, 2019)

Yeri: Hamamın yeri Jülyen Sütununun yakınında, bugünkü adıyla Hacı Bayram Mahallesi'nde, Hükümet Meydanı üzerinde yer almaktaydı.

Yapının Tarihi / Dönemi: Hasan Paşa'nın 1511-12 tarihli vakfiyesinden kentte iki hamamı olduğu bilinmektedir. Bunlardan birisi eskiden Belkıs Mahallesi olarak bilinen, o dönem hükümet konağı (valilik) olarak kullanılan binanın çevresinde konumlanmıştır⁵¹⁹. Bulduğu bölgenin önemli sosyal yapılarından biri olan Hasan Paşa Hamamı, Zincirli Camiye vakıf olarak yaptırılmıştır.

Mimari Özellikler: Kadınlar ve erkekler için ayrı olmak üzere birbirine bitişik iki bölümden oluşan hamamın kubbe örgüsünde tuğlalar kullanılmış, soyunma alanları ise yapının doğu yönünde yer almıştır. Hamamın sıcaklık bölümü ise birbirine bitişik olarak yapılmıştır. Su deposu ve külhan bölümü yapının batı cephesinde yer almıştır⁵²⁰.

⁵¹⁹ Ö. Ergenç, *a.g.m.*, s.104-105.

⁵²⁰ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.60.

F. 275. Hükümet Meydanı, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Özdemir, yaptığı araştırmalar neticesinde Hasan Paşa Hamamı'nın olduğu alanda Cenabı Ahmed Paşa Hamamının varlığından söz edildiğini tespit etmiştir. 1785-1840 yıllarına ait sicil kayıtlarını inceleyen Özdemir, Cenabı Ahmed Paşa Hamamı ile ilgili bir kayıt bulamadığını ve bu hamamın Hasan Paşa Hamamı'ndan farklı bir hamam olması durumunda 55 senelik kayıtlar arasında hamamın sorunlarının konu edildiği bir belge ile karşılaşmanın mümkün olabileceğini belirtmiştir. Bu yüzden farklı isimlerle anılmış olsa da Hasan Paşa Hamamı'nın, Cenabı Ahmed Paşa Hamamı ile aynı yapı olabileceği öne sürülmüştür⁵²¹.

Hamam 1929 yılında meydanı genişletmek amacıyla yıktırılmıştır⁵²². Getirisi ile Zincirli Cami'nin onarımı yapılmıştır⁵²³. Günümüzde yapının bulunduğu yerin eski Maliye Bakanlığı binasının civarına denk geldiği tespit edilmiştir.

⁵²¹ R. Özdemir, *a.g.e.*, s.72.

⁵²² M. Tunçer, *a.g.e.*, s.85.

⁵²³ E. Mamboury, *a.g.e.*, s.143.

3.10. Diğer Yapılar

3.10.1. Abidin Paşa Çeşmesi

F. 276. Abidinpaşa Çeşmesi, 1922 (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Yavuz İşçen, kişisel bloğunda “Ankara Kent Yazıları Eski Ankara Fotoğrafları” başlığı altında paylaştığı fotoğrafta, çeşmenin Tahtakale semtinde bulunduğunu belirtmiş⁵²⁴, Facebook aracılığıyla eski Ankara fotoğraflarının paylaşıldığı platformda ise Abidinpaşa çeşmesinin Ulus Hali içerisinde yer aldığına işaret edilmiştir⁵²⁵.

Yapının Tarihi / Dönemi: Atpazarına kadar suyun çıkarılması için istekli olan Abidin Paşa, mühendislere suyun ulaşması için baskı yapmıştır ve su Atpazarına büyük bir törenle ulaşmıştır. Elmadağ suyunun Atpazarına kadar ulaşmasını sağlayan Abidin Paşa, 12 lüleli som mermerden bir çeşme yapılmasına vesile olmuştur. Yaptırdığı çeşmeye ait olduğu düşünülen kitabeğe ait 2 parça Etnografya Müzesi’nde yer

⁵²⁴ Y. İşçen, *Eski Ankara Fotoğrafları* 9. Erişim adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>

⁵²⁵ K. Çelik, Balıkpazarı Abidin Paşa Çeşmesi Tahminen Tahtakale Yangını Sonrası 1929 (2020, 3 Ocak). Bu tarihi çeşme Anafartalar Caddesi Belediye Binası karşısında bugünkü Toygar hanın bulunduğu yere denk gelmekte [Facebook durum güncellemesi]. Erişim adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2642414225842415&set=g.740598122649971&type=1&theater&ifg=1>

almaktadır⁵²⁶. Abidin Paşa Valiliği döneminde kentin su ihtiyacı, tatlı su kaynaklarından temin edilmiştir. Kaynaklardan gelen su mahalle çeşmelerine dağıtılmıştır⁵²⁷.

Çeşme'nin kesin yapım tarihi tespit edilememiştir fakat Abidin Paşa'nın 1885 yılında Ankara'ya Vali olarak atanması, yapıyı 19.yüzyıla tarihlendirmemizi mümkün kılmıştır.

Mevcut Durum: Abidin Paşa Çeşmesi 1929 yangını ile yok olmuştur⁵²⁸. Yapının yeri tahminen Anafartalar Caddesi'nde, Toygar Hanı ve Ziraat Bankası'nın bulunduğu alana denk gelmektedir⁵²⁹.

F. 277. Alsancak Sokak, Genel Görünüm, 2020.

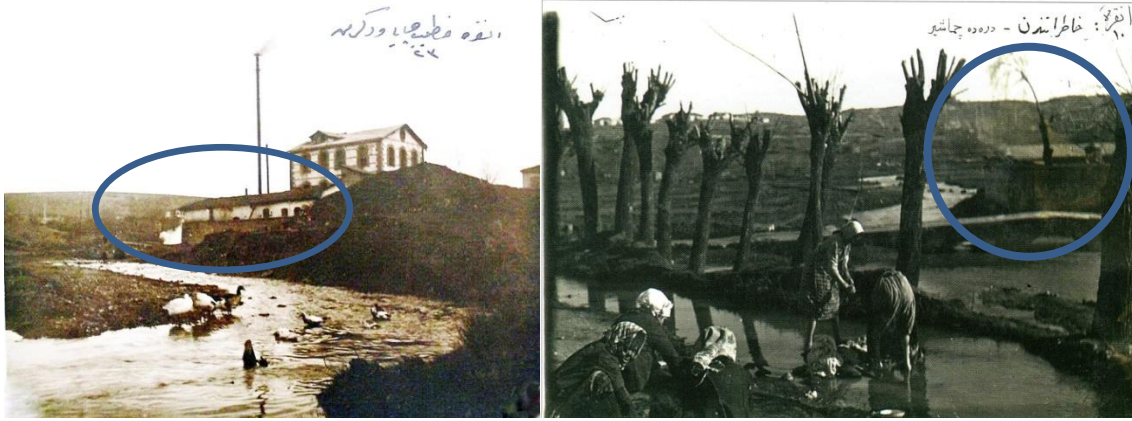
⁵²⁶ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.e.*, s.70-71.

⁵²⁷ G. Günel-A. Kılıcı, *a.g.m.*, s.84.

⁵²⁸ Y. İşçen, *Eski Ankara Fotoğrafları 9*. Erişim adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>

⁵²⁹ M. Arabacı, *Kişisel Görüşme*, 2020.

3.10.2. Kozmeto'nun Değirmeni

F.278. (solda) Kozmeto'nun Değirmeni

(Kaynak: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1238332593207879&set=gm.3322211944488563>)

F.279. (sağda) Kozmeto'nun Değirmeni (Yavuz İşçen Arşivi)

Yeri: Kimen Kozmetoya'nın değirmeni olarak bilinen yapı Hatip Çayı üzerinde yer almıştır. Günümüzde yapının bulunduğu yerin Ankara Hastanesi civarına denk geldiği tespit edilmiştir⁵³⁰.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapının kesin tarihi tespit edilememiştir fakat 19. yüzyıla tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

Mimari Özellikler: Zemin üzeri tek kattan oluşan yapı kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Ankara'daki ilk mazotlu değirmen olarak bilinen binanın cephesi beyaz renk ile boyanmıştır. Cephelere bakıldığında dikdörtgen formlu pencerelerle yapının aydınlatıldığı gözlemlenmektedir.

Mevcut Durum: Beylik Değirmeni olarak da bilinen yapı daha sonra Bozkurt Un Fabrikası olarak kullanılmıştır. Günümüzde yapının yerinde Ankara Hastanesi'nin acil girişi bulunmaktadır⁵³¹.

⁵³⁰ B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

⁵³¹ B. Kaya, Kişisel Görüşme, 2020.

F.280. Ankara Hastanesi Acil Giriş, Genel Görünüm, 2020.

F.281. Ankara Hastanesi Acil Giriş, Genel Görünüm, 2020.

3.10.3. Marmara Köşkü ve Marmara Havuzu

F. 282. Atatürk Orman Çiftliği, Marmara Köşkü (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Yeri: Köşk binası, Atatürk Orman Çiftliği'nde, Çiftlik Merkezi'nin güneyine, yerleşim alanının hâkim bir noktasına konumlandırılmıştır⁵³².

Yapının Tarihi / Dönemi: İsviçreli mimar Ernst Egli tarafından tasarlanan ve 1928 yılında inşa edilen Marmara Köşkü, 1925 yılında kurulan Atatürk Orman Çiftliğinin ilk yapısı olma özelliğine sahiptir⁵³³.

Mimari Özellikler: Atatürk'ün isteği doğrultusunda tasarlanan yapının müteahhitliğini, Erzurumlu Hacı Ahmedzade Nafiz üstlenmiştir. Köşkün güneyinde halka açık park alanı bulunmaktadır. Park alanı çevresine yapılan asfalt yol ise halkın bu alana ulaşmasını sağlamaktadır⁵³⁴.

Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, bodrum üzerine iki kattan oluşmaktadır. Yapının etrafını dıştan kuşatan revakların bulunduğu zemin kat, üst kattan daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Binaya giriş yapının güney cephesinden

⁵³² L. Alpagut, "Marmara Köşkü: Atatürk İçin Modern Çiftlik Evi", *METU JFA*,1, Ankara 2012.

⁵³³ L. Alpagut, "Marmara..."

⁵³⁴ L. Alpagut, "Marmara..."

sağlanmaktadır. Ana girişe ve açık balkona ulaşmayı sağlayan birkaç basamaklı merdiven bulunmaktadır. Yapının güney cephesinde farklı ölçü ve genişliklerde tasarlanan beş adet kemerli revak yer almaktadır. Revakların üstünde ise üç cepheyi kuşatan teras bulunmakta ve beş adet dikdörtgen forma sahip pencereler sıralanmaktadır⁵³⁵.

F. 283. (solda) Marmara Köşkü, Güney Cephe (Alpagut, 2012)

F. 284. (sağda) Marmara Köşkü, Batı Cephe (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Yapının doğu ve batı cephelerinde ise üç bölümlü kemerli revak bulunmaktadır. İkişer kapının yer aldığı bu cephelerde üçer küçük dikdörtgen formlu pencereler sıralanmaktadır. Revakların üstü ise teras, dikdörtgen formlu pencereler ve birer kapıdan oluşmaktadır⁵³⁶.

Betonarme iskelet yapısına sahip olan yapının bütün yüzeyleri, edelputz sıva ile kaplanmıştır. Bina geniş saçaklı kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Yapının üst zemin seviyesine kadar olan bölümü, revak kemerlerinin, terasların bulunduğu alan ve dış merdivenler taş, revakların iç yüzeyi ise mermer ile kaplanmıştır⁵³⁷.

⁵³⁵ L. Alpagut, "Marmara..."

⁵³⁶ L. Alpagut, "Marmara..."

⁵³⁷ L. Alpagut, "Marmara..."

Yapının bodrum katında mutfak bulunmaktadır. Zemin kat büyük bir salon, sofa ve etrafındaki hizmet birimlerinden oluşmaktadır. Birinci katta ise çalışmak için özel olarak ayrılmış odalar ve yatak odaları yer almaktadır⁵³⁸.

1950’li yıllarda Demokrat Parti tarafından yapının genişletilmesine ihtiyaç duyulmuş ve binanın kuzey yönüne eklemeye yapılmıştır. Üç kattan oluşan bu bölüm yapının T biçiminde şekillenmesine neden olmuştur. Ek bina yapılırken kuzey bölümünde yer alan revak ve revağın üstünü örten geniş saçak kaldırılmış, yerine teras yapılmıştır. Revak boyutları ve kemerleri yeniden tasarlanmıştır⁵³⁹.

F. 285. (solda) Marmara Köşkü, Güney Cephe (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

F. 286. (sağda) Marmara Köşkü, Güney Cephe (Leyla Alpagut, 2012)

Zemin katta ofis olarak düzenlenmiş odalar, birinci katta büyük bir toplantı salonu, üst katta ise iki yatak odası yer almaktadır. Ek binanın da zemin katında revak düzeni devam ettirilmiştir. Üst katı teras olarak düzenlenen, toplantı salonunun bulunduğu alanda büyük dikdörtgen formlu pencereler, yatak odalarının bulunduğu son katta ise küçük dikdörtgen formunda pencereler ve basık kemerli bir balkon yer almaktadır⁵⁴⁰.

⁵³⁸ L. Alpagut, “Marmara...”

⁵³⁹ L. Alpagut, “Marmara...”

⁵⁴⁰ L. Alpagut, “Marmara...”

F. 287. Marmara Köşkü Ek Yapı (Leyla Alpagut, 2012)

1930 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine inşa edilen Marmara Havuzu, Gazinosu ve İzmir Köşkü, Marmara Köşk'üne ait halka açık parkın bir bölümü olarak tasarlanmıştır. Havuz, Marmara Denizinin fiziki şeklinden esinlenilerek tasarlanmıştır. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin de düzenlendiği havuz başı, Ankara halkına etkinlikte bulunabileceği bir alan sunmuştur⁵⁴¹.

F. 288. Marmara Köşkü ve Marmara Havuzu (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

⁵⁴¹ M. Türkyılmaz, “Ankara’da Havuzbaşları: 1923-1950”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), Ankara 2015, s.105-136.

Marmara Köşkünün inşası ile eş zamanlı olarak yapılan İzmir Köşkü, havuz kenarında kare plan şemasına sahip olan, tek katlı bir yapıdır. Geniş pencerelere sahip binada, dışa doğru taşan önü açık, üstü kapalı cumba yer almaktadır. Ana giriş yapının güney cephesinden çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Taş ile kaplı merdivenlerin bulunduğu cephede üzeri saçakla örtülmüş balkon bulunmaktadır. Betonarme iskelet yapısına sahip olan yapının bütün yüzeyleri, edelputz sıva ile kaplanmıştır. Bina geniş saçaklı kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır⁵⁴².

F. 289. (solda) Marmara Havuzu ve İzmir Köşkü (Kaynak: <https://mapio.net/pic/p-19475094/>)

F. 290. (sağda) İzmir Köşkü Güney Cephesi (Leyla Alpagut, 2012)

Mevcut Durum: Yukarıda tanımlanan Marmara Köşkü, Havuzu ve İzmir Köşkü yapıları 1980 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne devredilmiştir. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı tarafından kullanılan yapı bir süreliğine Milli İstihbarat Teşkilatının sosyal dinlenme tesisi olarak hizmet vermiştir⁵⁴³. Ankara'nın tarihi ile ilgili

⁵⁴² L. Alpagut, "Marmara..."

⁵⁴³G. Dinçer, "Cumhuriyet Döneminde Ankara'da Kurulan Toplumsal Yaşam Alanları", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, (5)2, Ankara 2017, s.321-345.

çalışmalar yapan Ahmet Soyak'ın çektiği bir fotoğraf⁵⁴⁴ üzerine yapılan incelemelerde Marmara Köşkü, Havuzu, Gazinosu ve hizmet binasının yıktırıldığı tespit edilmiştir⁵⁴⁵.

F. 291. Marmara Köşkü (Ahmet Soyak Arşivi)

⁵⁴⁴ Yıkımı gerçekleştirilen yapının konumu, günümüzde T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi arazisi içerisinde yer almaktadır. Tez çalışmasının başladığı tarihten itibaren yerinde çalışma imkânı söz konusu olmadığından, tam lokasyon verebilme ihtimali bulunmamaktadır. Bu nedenle yıktırılan AOÇ yapılarının muhtemel güncel konumu farklı yayınlar ve kaynaklardan temin edilen fotoğraflar ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

⁵⁴⁵ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi. (2016, 18 Mayıs). Atatürk'ün Tarihi Marmara Köşkü Yıkıldı. Erişim adresi: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=7761>

3.10.4. Evkaf Evleri

Yeri: Evkaf Evleri, Ulus'ta İstiklal Caddesi üzerinde, Ankara Palas ve Belvü Palas binaları arasında inşa edilmiştir. Villa tipi inşa edilen Vakıf Evleri on bir konuttan oluşmaktadır⁵⁴⁶.

F. 292. Vakıf Evleri (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Yapının Tarihi / Dönemi: 1926-27 senesinde inşa edilen ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan konutların Mimar Kemalettin idaresinde, Alaaddin tarafından tasarlandığı ve bugünkü Radisson Blu Oteli'nin bulunduğu arsada inşa edilen dört konutun çiziminin ise Mimar Vedat tarafından hazırlandığı öne sürülmüştür⁵⁴⁷.

Yavuz İşçen ise Vakıf Evlerinin Mimar Kemalettin Bey ve Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tasarlandığını, Mimar Kemalettin'in vefatı üzerine projenin Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından tamamlandığını ileri sürmüştür⁵⁴⁸

⁵⁴⁶ B. Şimşir, *a.g.e.*, s.345.

⁵⁴⁷ Bir Şehir Kurmak Ankara: Ankara 1923-1933 Sergisi, CerModern, 2019

⁵⁴⁸ Y. İşçen, Vakıflardan kiralık: İstiklal Caddesi'nde villa tipi dubleks!. *Solfasol Gazetesi*, s.38, 2020, Temmuz. <https://drive.google.com/file/d/1limZRncCBzljM4lg3hLaV4dC5Br3ASQZ/view> adresinden edinilmiştir.

Mimari Özellikler: Kare plan şemasına sahip olan Vakıf Evinin iskeleti betonla örülmüş, taşıyıcı duvarları kesme taş ile yapılmıştır. Binanın cephelerine zemin seviyesinden başlayan tek taraflı çıkımlar uygulanarak, yapı kütlelerinin hareketlenmesi sağlanmıştır. Her katta birbirinden farklı karaktere sahip pencereler yer almaktadır. Yapının giriş katında üzeri oval, sivri kemerli dikdörtgen şeklinde ahşap pencereler, üst katta ise dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Merdiven ile girişin sağlandığı binada oval kasalı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülen yapının saçağı ise geniştir.

Ankara'nın ilk modern konutları olan Vakıf Evleri, devlet görevlilerine ve elçiliklere hizmet vermiştir. Osmanlı mimari üslubunun unsurları ile süslenen yapılar aynı zamanda içerdiği elektrik ve su tesisatı, banyo, mutfak dizaynı ve dışa dönük mimari anlayışı ile modern mimarinin ilk örneklerini oluşturmuşlardır⁵⁴⁹.

İstiklal Caddesi üzerinde bulunan Vakıf Evleri, çeşitli dönemlerde farklı kurum ve kişilere hizmet vermiştir. Bunlar ABD Büyükelçiliği, İspanya Büyükelçiliği, Anadolu Kulübü, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türkiye İş Bankası İlk ve İkinci Binası, Anadolu Ajansı, Ali Askeri Şura, MİT, Afgan Elçiliği, İtalyan Elçiliği İlk ve İkinci Binası, Merkez Komutanlığı, Yeni Otel, Yeni Anadolu Oteli, Vakıf Öğrenci Yurdu, Polonya Elçiliği, Macar Elçiliği, Kılıç Ali Konutu, ABD Elçiliğinin Konutu, Sanayi ve Maadin Bankası olarak sıralanabilir⁵⁵⁰.

⁵⁴⁹ Y. Yavuz, *a.g.e.*

⁵⁵⁰ Y. İşçen, Vakıflardan kiralık: İstiklal Caddesi'nde villa tipi dubleks!. *Solfasol Gazetesi*, s.37, 2020, Temmuz. <https://drive.google.com/file/d/1limZRncCBzljM4lg3hLaV4dC5Br3ASQZ/view> adresinden edinilmiştir.

Mevcut Durum: 1970'li yıllarda Merkez Bankası çevre düzenlemesi nedeniyle yıktırılan on bir konutun yerinde günümüzde Stad Oteli olarak bilinen Radisson Blu Oteli ve Merkez Bankası bulunmaktadır⁵⁵¹.

F. 293. Radisson Blu Oteli ve Merkez Bankası, Genel Görünüm, 2020.

⁵⁵¹ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.41.

3.10.5. Jandarma Karakolu

F. 294. (solda) Jandarma Karakolu (Dericizade Arşivi)

F. 295. (sağda) Jandarma Karakolu Arka Cephe (TMMOB Ankara Şubesi, Bina Kimlikleri, 2005)

Yeri: Yapı, Atatürk Orman Çiftliği içerisinde yer almıştır.

Yapının Tarihi / Dönemi: Jandarma için tasarlanan yapı, 1934 yılında inşa edilmiştir⁵⁵².

Mimari Özellikler: Nafia Vekâleti İnşaat Dairesi tarafından yapılan binanın içerisinde mutfak, yiyecek ve erzakların saklanabilmesi için bir kiler, banyo, yemek salonu ve yatakların konulduğu bir oda yer almaktadır. Asimetrik cephe düzenine sahip binada yarım silindirik biçimli bir uzantı bulunmaktadır. Giriş katında ana girişin de yer aldığı bu uzantının üzeri daire biçiminde geniş bir saçak ile örtülmüştür. Giriş kat ile üst kat arasında bağlantı, inşa edilen bir köprü ile kurulmuştur. Binanın yüzeylerine gri serpme sıva uygulanmıştır. Yapının cephelerinde dikdörtgen şeklinde, iki kanatlı, beyaz renge boyalı ahşap pencereler yer almaktadır⁵⁵³.

⁵⁵² TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, “Bina...”

⁵⁵³ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, “Bina...”

Mevcut Durum: Mimari bir değere sahip olan yapı 2013 yılında yıktırılmıştır⁵⁵⁴. Yıkımı gerçekleştirilen yapının konumu, günümüzde T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi arazisi içerisinde yer almaktadır. Tez çalışmasının başladığı tarihten itibaren yerinde çalışma imkânı söz konusu olmadığından, tam lokasyon verebilme ihtimali bulunmamaktadır. Bu nedenle yıktırılan AOÇ yapılarının muhtemel güncel konumu farklı yayınlar ve kaynaklardan temin edilen fotoğraflar ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

F.296. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi
(Kaynak:<https://gezilmesigerekenyerler.com/cumhurbaskanligi-kulliyesi-millet-camisi-kutuphanesi>)

⁵⁵⁴ G. Dinçer, *a.g.m.*, s.327.

3.10.6. Memur ve İşçi Lokantası

Yeri: Ernst Egli ve Alman Şehir Plancısı Hermann Jansen'in işbirliği ile tasarlanan lokanta binası, Bira Fabrikası kompleksi içine inşa edilmiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yapı, 1936-1937 yılları arasında inşa edilmiştir.

Mimari Özellikler: Lokanta binası Bira Fabrikası'nın güney cephesinde yer alan bira bahçesinden bir pergola ile ayrılmıştır. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı, zemin üzeri tek kattan oluşmaktadır. Ana giriş binanın caddeye bakan cephesinden sağlanmıştır. İki kolonun taşıdığı giriş bölümünün üzeri geniş bir saçakla örtülmüştür.

F. 297. (solda) Bira Fabrikası Kompleksi (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

F. 298. (sağda) Memur ve İşçi Lokantası, Ön Cephe (Leyla Alpagut, 2010)

Yapının zemin katında lokanta ve bira salonu olmak üzere iki adet salon ve ofis yer almaktadır. Bodrum katında ise mutfak, bulaşık alanı, ofis ve depo bulunmaktadır. Merdivenler aracılığıyla girilen binanın kapısı bira salonuna açılmaktadır. Ayrıca yapının doğu cephesinde lokantaya açılan bir giriş daha yer almaktadır. Lokantanın bulunduğu cephede büyük boyutlu pencereler bulunmaktadır. Betonarme iskelet yapısına sahip olan yapının bütün yüzeyleri, edelputz sıva ile kaplanmıştır. Bina geniş saçaklı kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır.

Mevcut Durum: Uzun bir süre lokal olarak hizmet veren yapının TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından açılan tescil davası devam ederken 2013 yılında yıktırılmıştır⁵⁵⁵. Yıkımı gerçekleştirilen yapının konumu, günümüzde T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi arazisi içerisinde yer almaktadır. Tez çalışmasının başladığı tarihten itibaren yerinde çalışma imkânı söz konusu olmadığından, tam lokasyon verebilme ihtimali bulunmamaktadır. Bu nedenle yıktırılan AOÇ yapılarının muhtemel güncel konumu farklı yayınlar ve kaynaklardan temin edilen fotoğraflar ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

F.299. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi

(Kaynak:<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/78862/cumhurbaskanligi-himayesinde-15-temmuzun-birinci-yilina-ozel-anma-programi.html>)

⁵⁵⁵ AOÇ Mücadelesi. (2014, 30 Haziran). Atatürk Orman Çiftliği'nde Bir Hukuk Kazanımı Daha. Erişim adresi: <http://www.aocmucadelesi.org/index.php?Did=54>

3.10.7. Modern Çarşı

F. 300. (solda) Modern Çarşı (Kaynak: Lab Sektör Yıl:1 Sayı:1)

F. 301. (sağda) Modern Çarşı (Kaynak: Lab Sektör Yıl:1 Sayı:1)

Yeri: Yapı, Ulus Bölgesi'nde, Posta Caddesi üzerinde konumlandırılmıştır⁵⁵⁶.

Yapının Tarihi / Dönemi: Modern Çarşı'nın inşası 1957 yılında tamamlanmıştır⁵⁵⁷.

Mimari Özellikler: Modern Çarşı, Ankara'nın ilk modern alışveriş merkezi olma özelliğine sahiptir. Modern Çarşı binasının projesi, Ankara Valiliği ve Serbest Tüccarlar Anonim Ortaklığı tarafından düzenlenen bir yarışma sonucunda Mimar Rıza Aşkan'ın projesinin birinci seçilmesiyle başlamıştır⁵⁵⁸.

Yapı, uluslararası mimari üslubun örneklerinden biri olma özelliğine sahiptir. Dikdörtgen prizmatik bir kütle içinde tasarlanan yapının alt katları, yatay izlenim verecek şekilde tasarlanmıştır. Üst katlar ise dikey bir etki verecek şekilde yerleştirilmiştir. Zemin üzeri 5 kattan oluşan yapı, kolonlar üzerinde yükseltilmiş ve düz çatı ile örtülmüştür. Binanın dış cephesinde yer alan pencerelerin dağılımı, alt katlarda

⁵⁵⁶ A. Aksu, "Modern Çarşı'nın Hikayesi", *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, S.24/3, Ankara 2004, s.3.

⁵⁵⁷ A. Aksu, *a.g.m.*, s.3.

⁵⁵⁸ A. Aksu, *a.g.m.*, s.3.

yatay, üst katlarda ise grid sistemi içinde tasarlanmıştır. İç avlulu plan şeması yapıda açık, ortak bir alanın oluşmasını sağlamıştır⁵⁵⁹.

Yapının bodrum, giriş, birinci ve ikinci katlarında mağazalar, yapıya ait hizmet alanları, restoran ve sergi salonu, diğer katlarında ise özel olarak kullanıma ayrılmış ofisler yer almıştır. Yapının teras katı, çarşıya gelen insanlara pastane, oyun salonu gibi sosyal alanlar yaratmak amacıyla değerlendirilmiştir⁵⁶⁰.

F. 302. (solda) Günümüzde Otopark Olarak Kullanılan Modern Çarşı'nın Arsası, Genel Görünüm, 2019

F. 303. (sağda) Günümüzde Otopark Olarak Kullanılan Modern Çarşı'nın Arsası, Genel Görünüm, 2019

Mevcut Durum: Yapının bulunduğu arsa üzerinde eskiden Devrim Okulu olarak bilinen bina yer almıştır. Yapı, 24 Aralık 2003 yılında büyük bir yangın geçirmiştir. Yangına bağlı olarak ortaya çıkan hasardan dolayı 232 işyeri ticari faaliyetini durdurmak zorunda kalmıştır 2004 yılında ise yapı, oy çokluğuyla Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne satılmıştır⁵⁶¹. Yapının yeri günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır.

⁵⁵⁹ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.59.

⁵⁶⁰ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *a.g.e.*, s.59.

⁵⁶¹ A. Aksu, *a.g.m.*, s.3.

3.10.8. Eşref Özand Evi – Körfez Lokantası

F. 304. (solda) Eşref Özand Evi - Körfez Lokantası (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

F. 305. (sağda) Eşref Özand Evi - Körfez Lokantası (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Yeri: Yapı, Sakarya Caddesi'nde inşa edilmiştir.

Yapının Tarihi / Dönemi: Yüksek Mühendis Eşref Özand tarafından tasarlanan yapı, 1932 yılında inşa edilmiştir. 40 yıl konut olarak kullanılan yapı, 1972 yılında Körfez Lokantası olarak hizmet vermeye başlamıştır⁵⁶².

Mimari Özellikler: Tek katlı olarak inşa edilen yapı, zaman içerisinde birçok kez tadilat geçirmiştir. 1933 yılında yapıya kat eklenmiş, girişin sol arka cephesine merdiven inşa edilmiştir. Pencere planlarında da değişiklik yapılan yapının arka cephesine çıkma uygulanarak, giriş açılmıştır. 1943 yılında ise yapının iki defa tadilat geçirdiği gözlemlenmiştir. İlk tadilatta yapının arka cephesine ek bir bölüm dâhil edilmiştir. İkinci tadilatta ise binanın yan cephesinin zemin katına aks düzenlemesi yapılmış, ana giriş yan cepheye alınmış ve yapının üst katı teras olarak inşa edilmiştir. Daha sonra Körfez Lokantası olarak hizmet veren yapının iç dizaynında düzenlemeler yapılmıştır⁵⁶³.

⁵⁶² Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939 (2019). Mimarlar Derneği Sergisi, Ted Üniversitesi.

⁵⁶³ N. Bayraktar (Ed.), "Sivil...", s.4.

Dikdörtgen zemin üzerinde yükselen yapı iki katlıdır ve düz çatı ile örtülmüştür. Yapının ön ve arka cephesine çıkmalar uygulanmıştır. Yapıya giriş üç ayrı yerden sağlanmaktadır. Ana girişin üstü balkon olarak tasarlanmıştır. Diğer iki giriş binanın yan ve arka cephesine açılmıştır. Arka cephede yer alan merdiven binaya ikinci bir giriş imkânı vermiş, yan cephede yer alan merdiven ise iki katın birbirinden bağımsız olarak kullanılmasını sağlamıştır. Binanın cephelerine açılan dikdörtgen formlu pencereler ikili, üçlü, dörtlü düzenlemeler ile yerleştirilmişlerdir⁵⁶⁴.

F. 306. Eşref Özand İş Hanı, Genel Görünüm, 2020

Mevcut Durum: Mülk sahiplerinin yıkılmasını talep etmesiyle birlikte 2004 yılında yıktırılmıştır. Yapının yerine Eşref Özand İş Merkezi inşa edilmiştir⁵⁶⁵.

⁵⁶⁴ N. Bayraktar (Ed.), “Sivil...”, s.4.

⁵⁶⁵ M. Tunçer, “Cumhuriyet’in “Mimari Mirası”nın Planlama Aracılığı ile Korunması: Ankara Örneği”, *TMMOB Mimarlar Odası Cumhuriyet’in Mimari Mirası Sempozyumu*, Ankara 2009.

3.10.9. Milka Pastanesi – Dr. Celal Bey Evi

Yeri: Milka Pastanesi ilk olarak Tunalı Hilmi Caddesi'nde bir apartmanın altında bulunan dükkânda hizmet vermeye başlamıştır. 1959 yılında kurulan pastane daha sonra Atatürk Bulvarı üzerinde Dr. Celal Bey için inşa edilen konuta taşınmıştır⁵⁶⁶.

Yapının Tarihi / Dönemi: Dr. Celal Bey için tasarlanan yapının inşası 1929 yılında tamamlanmıştır. Bina, 1972 senesinden itibaren Milka Pastanesi olarak varlığını sürdürmüştür⁵⁶⁷.

F. 307. (solda) Tunalı Hilmi Caddesi'nde Bulunan İlk Milka Pastanesi (Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/81/7a/83/817a835922e322eaa34654313e1382d2.jpg>)

F. 308. (sağda) Milka Pastanesi – Dr. Celal Bey Evi (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Mimari Özellikler: İlyaz zade Arif Hikmet tarafından kübik bir anlayışla tasarlanan bina iki katlıdır. Kare plan şemasına sahip kütle, dairesel bir uzantıya sahiptir. Binaya ana giriş dairesel kütlede başladığı cepheden sağlanmıştır. Girişe ulaşmayı sağlayan birkaç basamaklı merdiven bulunmaktadır. Binanın cephelerine ikili, üçlü düzenlemeler ile yerleştirilen dikdörtgen formlu pencereler açılmıştır. Dairesel uzantının üst katı teras olarak düzenlenmiş, diğer cepheye eklenen terasla bir bütünlük

⁵⁶⁶ Civelekoğlu, L. (2019, 29 Aralık). İsviçre'nin Milka'sını Çok İyi Bilirsiniz, ya Ankara'nın Milka'sını?...[Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://civelekoğlu.blogspot.com/2019/12/>

⁵⁶⁷ Civelekoğlu, L. (2019, 29 Aralık). İsviçre'nin Milka'sını Çok İyi Bilirsiniz, ya Ankara'nın Milka'sını?...[Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://civelekoğlu.blogspot.com/2019/12/>

sağlanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla teras üç cepheyi kuşatmıştır. Yapı düz çatı ile örtülmüştür⁵⁶⁸.

F. 309. Milka Pastanesi (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)

Mevcut Durum: Büyük Ankara Oteli'nin yanına inşa edilen konut 1993 yılında yıktırılmış, yerine İş Merkezi inşa edilmiştir.

F. 310. Grand Ankara Oteli (Eski Büyük Ankara Oteli), Genel Görünüm, 2020

⁵⁶⁸ İ.A. Hikmet, "Dr. Celal B. Evi", *Arkitekt*, S.10/22, 1932, s.286-287.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yüzyıllar boyunca farklı uygarlıkların elinde şekillenen, Anadolu toprakları üzerindeki konumu ile önemli bir ticarî güzergâh ve aynı zamanda bir üretim merkezi olması dolayısıyla önemli bir kent konumundaki Ankara'nın, 21. yüzyıla ne yazık ki ulaştıramamış olduğu mimarlık mirası, bu tezin konusunu oluşturmuştur. Tahmin edilebilir ki, yok olan daha pek çok yapı söz konusudur; ancak bu çalışma, en azından tarihi fotoğraflar aracılığı ile önceki durumları tespit edilebilmiş olan bir kısmına odaklanmıştır. Bu kapsamda, kataloğa dâhil edilmiş olan yapılardan 4.-5. yüzyıllar ile 13. yüzyıla kadarki kısmının sayıca azlığı, bu aralıktaki yapıların fotoğraflanmadan yok olduğunu göstermektedir. Esasen Osmanlı dönemine ait yapılardan fotoğrafı ulaşabilenler de 19.-20. yüzyıl aralığında yoğunlaşmaktadır. Son dönemlere kadar tarihi kent merkezinin Ulus-Altındağ bölgesi olması dolayısıyla, bu dönemlere ait incelenen cami, kilise, türbe, han, hamam, köprü ve bazı okul yapılarının da bu bölgede yoğunlaştığı bilinmektedir. Belediye teşkilatının kurulmasıyla birlikte başlayan imar faaliyetleri ise, tarihi kent dokusu üzerinde etkili olamasa da, yeni merkezlerin oluşmasını sağlamıştır. Bu yeni merkez, yeni bir devlet inşasının yeni ve sembol yapılarını barındıran Ulus-Yenişehir ve bugün de kentin merkezi kabul edilen Kızılay hattına kaymıştır. Bu bölge, daha çok yeni devlet yapısının gerektirdiği devlet daireleri ve elçilik binaları başta olmak üzere, oteller, kafeteryalar ve konutların inşa edildiği kentin modern yüzünü temsil etmiştir.

Fakat ne yazık ki, Erken Cumhuriyet ve Cumhuriyet dönemine ait kültürel mirasın da çeşitli nedenlerden dolayı günümüze gelemediği ve binaların işlevlerinin değiştiği, fotoğrafik belgeler üzerinden tespit edilmiştir. Bu belgeler açıkça göstermektedir ki, mimari mirasın koruma çalışmaları ve politikaları son derece yetersiz

kalmış, özellikle Cumhuriyet döneminde inşa edilen anıtsal yapılar büyük oranda yok edilmiştir.

Araştırmanın arazi sürecinde fotoğraflar üzerinden günümüze ulaşmayan yapıların yıkılmasına ve yıktırılmasına neden olan etkenler incelenmiştir. Bu araştırma sırasında arşiv fotoğrafları üzerinden incelenen Ankara kentinin kültürel belleğinin, savaşlar, yangınlar, kıtlık, ekonomik faktörler ve en çok da imar faaliyetleri sonucu yitirildiği tespit edilmiştir.

Tespit edilebilen, sayısı 100'e yakın anıtsal nitelikteki bu yapıların, geç dönemde inşa edilmiş olan büyük çoğunluğuna ilişkin korunmasına değil, daha ziyade yenilenmesine yönelik çalışmaların tercih edilmiş olması, bu “yenileme” adı altındaki çalışmalarla söz konusu yapıların özgün değerlerinin tümüyle yok edildiği görülmektedir. Yine daha çok gelir sağlanması beklentisiyle, yapıların büyük kısmının yıkılarak üzerine çok katlı binaların inşa edilmesi yönündeki kararlar, özellikle basında yer alan rant tartışmaları ve yol genişletme çalışmaları gibi etkenler, tarihi/kültürel değer taşıyan yapıların günümüze kadar varlığını sürdürememesine neden olmuştur. Arşiv fotoğraflarında tespit edilen fakat günümüze ulaşamayan bu yapıların yıkılma veya yıktırılma nedenleri arasında miras koruma sıkıntısı ve yeni yapılaşma nedeniyle oluşan imar faaliyetleri gösterilebilir.

Araştırmanın sonucu göstermektedir ki, herhangi bir nedenle yapıların tamamen yıkılarak yerine başka bir yapının inşa edilmesi, tarihsel dokunun yanı sıra kültürel mirası ve dolayısıyla kentin belleğini yok etmektedir. Tüm bunlara dayanarak, gelecek zamanda kent içerisindeki tarihi açıdan önemli yapılar ile ilgili çalışmalar, tarihsel dokuyu koruyarak, kentin yenileşen dokusuyla bütünleşmesini ve özgün değerlerini muhafaza ederek yaşatılmasını/işletilmesini sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu hedeflerle korunmasının yanı sıra, kültürel mirasın devamlılığının sağlanması yoluyla “kent

fiziği”, “kent estetiği” ve “tarih bilinci” gibi kavramların gelişmesine de katkıda bulunacaktır.

EK 1

FOTOĞRAFLARA GÖRE ANKARA'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN TÜRK DEVRİ YAPILARININ YIKIM NEDENLERİ VE MEVCUT DURUMLARINA

DAİR ANALİZ TABLOSU

YAPININ ADI	TARİHİ	YERİ	YIKIM NEDENİ				MEVCUT DURUM				
			YIKIM NEDENİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR	YANGIN/ DOĞAL AFETLER	YENİLEME	İMAR FAALİYETLERİ	YENİ YAPI	AYNI AMACA HİZMET EDEN YENİ YAPI	YOL/CADDE/SOKAK	OTOPARK	BOŞ ARSA
CAMİ VE MESCİTLER											
YEĞENBEY CAMİ (KLEMENS KİLİSESİ)	BİZANS DÖNEMİ	ULUS, ANAFARTALAR CADDESİ, NAR ALTIN A.Ş.		●			△				
KIZILBEY KÜLLİYESİ	13.YY	ULUS, ANAFARTALAR CADDESİ, ATATÜRK BULVARI NO:6				▲	△				
HOCA PAŞA (KUYULU) CAMİ VE KUYULU KAHVE	13.YY	ULUS, ANAFARTALAR CADDESİ, HACI BAYRAM CAMİNE GİDEN YOLUN KÖŞESİ				▲			○		
KULDERVİŞ MESCİDİ	14. VEYA 15.YY	SIHHİYE, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜK BİNASI				▲	△				
BOYACI ALİ MESCİDİ	14. VEYA 15.YY	ALTINDAĞ, KALE MAHALLESİ, MAZI SOKAK, NO:22			●			●			
MEVLEVİHANE	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUCANLAR CADDESİ, NO:56				▲					◇

MUKADDEM CAMİ	1450	ALTINDAĞ, ADNAN SAYGUN CADDESİ, SAMANPAZARI				▲			○		
HASEKİ CAMİ	1551-52	ULUS, ANAFARTALAR CADDESİ, SEBZE HALİ		●			△				
ABDÜLHADİ CAMİ	18.YY	ALTINDAĞ BELEDİYE SARAYI, HACETTEPE MAH., NO:177				▲	△				
İĞNELİ BELKİS CAMİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, HÜKÜMET MEYDANI, ALTINDAĞ				▲			○		
AKŞEMSEDDİN (TAHTA MİNARE) CAMİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, HACI BAYRAM MAH., HÜKÜMET CADDESİ NO:2				▲	△				
KOYUNPAZARI CAMİ	19.YY	SAKARYA MAHALLESİ, ALTINDAĞ BELEDİYE SARAYININ KARŞISINDA BULUNAN YOL				▲			○		
ÖRDEKLİ MESCİDİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	BENTDERESİ DOLMUŞLARININ KALKIŞ NOKTASI				▲			○		
TÜLÜCE MESCİDİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, HACI BAYRAM MAHALLESİ, NO:13				▲					◊
ÜRGÜBİ MESCİDİ	17. VEYA 18.YY	ULUCANLAR, SAKARYA MAHALLESİ, BALCIOĞLU SOKAK, NO:4				▲	△				

KİLİSELER

VANK MANASTIRI	ANTİK DÖNEME KADAR TARİHLENDİRİLEN YAPININ AYRICA 12. VE 18.YY'DA YAPILMIŞ OLABİLECEĞİ ÖNE SÜRÜLMÜŞTÜR.	ETLİK YOLU, SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ, GATA SPOR SALONU ÖNÜNDE İNŞA EDİLEN YENİ HİZMET BİNASI				▲	△				
ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	SIHHİYE, İTFAİYE MEYDANI, TURİZM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI VE ANKARA MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ	■				△				

TÜRBELER										
HIDIRLIK TÜRBESİ	14. VEYA 15.YY	ULUS, HIDIRLIK TEPE	■							◊
ER SULTAN TÜRBESİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, ANAFARTALAR, SUSAM SOKAK, TİRİTOĞLU PASAJININ ÖN KISMINA DENK GELEN YOL		●					○	
ASKERİ YAPILAR										
SARIKIŞLA	1804	ETLİK YOLU, ZİRAAT MAHALLESİ		●			△			
REDİF KIŞLASI	19.YY	ULUS, ÇAM SOKAK, NO:3	■				△			
ASKERİ HASTANE PAVYONU	19.YY	CEBECİ, ANKARA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ	■				△			
İMALATI HARBIYE	20.YY	YENİMAHALLE, DÖGOL CADDESİ, NO:4, MAKİNE VE KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU	■				△			
EĞİTİM YAPILARI										
DAR'UL MUALLİMİN	19.YY	ANAFARTALAR CADDESİ, ULUS İŞ HANI		●			△			
TAŞ MEKTEP	1889	SIHHİYE, KIZILAY SOKAK, NO:4	■				△			
SEYFİYE MEDRESESİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUCANLAR, ŞÜKRİYE CAMİİ'NİN BULUNDUĞU BÖLGE	■							
AZİZ KLEMENT FRANSTZ KOLEJİ	1905	ULUS, AZİZE TEREZA KİLİSESİ, KARDEŞLER SOKAK, NO:15		●				⬡		
RAVZA-İ TERAKKİ OKULU (TÜRK MUSEVİ MEKTEBİ)	1889	ULUS, İSTİKLAL MAHALLESİ	■						△	

ANKARA KIZ LİSESİ	1925-26	ANAFARTALAR CADDESİ, ÇOCUK ESİRGEME KURUMU BİNASININ HEMEN ARKASI	■							△	
YENİ HAYAT İLKOKULU	1927	KALE MAHALLESİ, SEVİNÇ SOKAK, NO:1			●			○			
DEVLET DAİRELERİ											
MUTASARRIF SARAYI (VALİLİK)	19.YY	ULUS, HACI BAYRAM MAHALLESİ, SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ			●			○			
TELGRAFHANE	1886-1894 YILLARI ARASINDA YAPTIRILMIŞTIR.	ULUS, HACI BAYRAM MAHALLESİ, ESKİ VALİLİK BİNASININ YANINDAN GEÇİRİLEN YOL	■						○		
BELEDİYE BİNASI (ŞEHREMANETİ)	1888	ULUS, ANAFARTALAR CADDESİ, KONYA SOKAK, NO:18			●			○			
ESKİ İSTASYON BİNASI	1891	ULUS, ANKARA GARI ARAZİSİ			●			○			
PTT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1925	ANAFARTALAR, ATATÜRK BULVARI, NO:2			●			○			
TUZ NAZIRLIĞI (DUYUN-U UMUMİYE - HARİCİYE VEKALETİ)	20.YY	ULUS, MERKEZ BANKASI VE ZİRAAT BANKASI ARAZİSİ	■					△			
KIZILAY BİNASI	1929	KIZILAY ALIŞVERİŞ MERKEZİ, ATATÜRK BULVARI, NO:96				▲		△			
EGO HANGARLARI	1928	HİPODROM CADDESİ, NO:9 - MERKEZ ANKARA PROJESİ				▲		△			
ELEKTRİK VE HAVA GAZI FABRİKASI	1928-1933	DEMİRTEPE, ELEKTRİK VE HAVAGAZI FABRİKASI				▲					◇

ANKARA SİLOSU	1933-1937	ADALET SARAYI, SIHHİYE, ATATÜRK BULVARI, NO:52	■				△			
PARK VE BAHÇELER MÜDÜRLÜĞÜ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, GENÇLİK PARKI	■				△			
SU SÜZGEÇİ BİNASI	1935-36	DIŞKAPI, ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİNİN HEMEN ARKASINDA BULUNMAKTADIR.				▲	△			
19 MAYIS STADYUMU	1934-36	ANAFARTALAR CADDESİ			⬡					◊
HİPODROM	1936	KAZIM KARABEKİR CADDESİ, MİLLET BAHÇESİ PROJESİ				▲	△			
ATIŞ POLİGONU	1936	ANKARA HİPODROMU KAVŞAĞI, NO:2 – ANKARA SPOR SALONU	■				△			
BARAJ GAZİNOSU	1936	ÇUBUK				▲				◊
ET VE BALIK KURUMU	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ANKAMALL, KONYA YOLU, MEVLANA BULVARI, NO:2	■				△			
KUMRULAR İKAMET SİTESİ	1956	KIZILAY, KUMRULAR SOKAK				▲			△	
TÜRKİYE PETROLLERİ ANONİM ORTAKLIĞI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1962-1966	KIZILAY, MİLLİ MÜDAFAA CADDESİ, NO:22 – ADALET BAKANLIĞI EK BİNASI			⬡			⬡		
DANIŞTAY BİNASI (ŞURAY-I DEVLET)	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	SIHHİYE, IHLAMUR SOKAK, NO:4			⬡			⬡		
İKİNCİ DANIŞTAY BİNASI	1978	SIHHİYE, IHLAMUR SOKAK, NO:4 – YÜKSEK SEÇİM KURULU				▲	△			
TEKEL VE GÜMRÜK MÜSTEŞARLIĞI BİNASI	1967	ANAFARTALAR CADDESİ, ANAFARTALAR ÇARŞISI				▲			△	

SEFARETLER (BÜYÜKELÇİLİKLER)

İTALYA SEFARETHANESİ	20.YY	ATATÜRK BULVARI VE ESKİŞEHİR YOLU KESİŞİMİ ÜZERİNDE YER ALMIŞTIR.	■						○		
UYBADİN KÖŞKÜ (İTALYA SEFARETİ)	1925-26	KIZILAY, MEŞRUTİYET CADDESİ - EMEK İŞHANI	■					△			
AFGANİSTAN SEFARETHANESİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, HACI BAYRAM MAHALLESİ, SARIBAĞ SOKAK, NO: 13	■					△			
İSVİÇRE SEFARETHANESİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ANAFARTALAR, DENİZCİLER CADDESİ, DOLMUŞ DURAKLARI	■							○	
MISIR VE LEHİSTAN SEFARETHANELERİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ATATÜRK BULVARI, NO:131 – GOETHE ENSTİTÜSÜ	■					△			

BANKALAR

HALK BANKASI	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ANAFARTALAR CADDESİ, UÇANLAR SOKAK			●				○		
İLLER BANKASI (BELEDİYELER BANKASI)	1937	ULUS, ATATÜRK BULVARI – MELİKE HATUN CAMİ				▲		△			
EMLAK VE KREDİ BANKASI - TİKA	20.YY	ULUS, ANAFARTALAR, ATATÜRK BULVARI				▲					◇
ETİBANK	1960	ULUS, CİHAN SOKAK, NO:2				▲				△	

OTELLER

HÜRRİYET OTEL	20.YY	ULUS ŞEHİR ÇARŞISI, ALTINDAĞ CADDESİ, NO:85				▲		△			
HASAN BEY OTELİ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, ANAFARTALAR, YURT SOKAK, NO:2 – ALŞAN ÇARŞISI		●				△			

LOZAN PALAS	1929	ULUS, ATATÜRK BULVARI, NO:29 – AKBANK BİNASI									
BELVÜ PALAS	1926	ULUS, İSTİKLAL CADDESİ, NO:10 – MERKEZ BANKASI İDARE MERKEZİ									
İSTANBUL OTEL	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, ANAFARTALAR ÇARŞISI									
KUTLU PANSİYON EVİ	1936	ATATÜRK BULVARI, İZMİR CADDESİ – TÜRKİYE İŞ BANKASI BİNASI									
NUR OTEL	1952	DIŞKAPI, ÇANKIRI CADDESİ – DIŞKAPI KÖPRÜSÜ									
OTEL BERLİN	20.YY	KALE, KEVGİRLİ SOKAK, ROMA TİYATROSU ARAZİSİ									
MARMARA OTELİ	1953-1960	ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ – BAŞBAKANLIK KONUK EVİ									
TANDOĞAN TERMİNALİ VE OTELİ	20.YY	TANDOĞAN MEYDANI, HİPODROM CADDESİ, NO:5 – ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ									
SİNEMALAR											
MİLLET BAHÇESİ SİNEMASI (MİLLİ SİNEMA)	1920	ULUS, ATATÜRK BULVARI, DOĞAN BEY MAHALLESİ – 100.YIL ÇARŞISI									
KULÜP (HALK-PARK) SİNEMASI	1926	ULUS, ÇANKIRI CADDESİ									

YENİ SİNEMA	1928	ALTINDAĞ CADDESİ, NO:85 - ULUS ŞEHİR ÇARŞISI				▲	△			
ULUS SİNEMASI	1939	KIZILAY, ZİYA GÖKALP CADDESİ, NO:3 - SOYSAL ÇARŞISI				▲	△			
ANKARA SİNEMASI	1943	SIHHİYE, NECATİBEY CADDESİ, NO:4 – BALIKÇIOĞLU İŞ MERKEZİ				▲	△			
MELEK SİNEMASI	1955	CEBECİ				▲	△			
RENKLİ SİNEMA	1956	BAHÇELİEVLER, AZERBAYCAN CAD. – MİLYON PERFORMANCE HALL	●				△			
GÖLBAŞI SİNEMASI	1957	DEMİRTEPE, MALTEPE, YEŞİLIRMAK CADDESİ				▲	△			
BENDDERESİ SU BENDİ	ROMA DÖNEMİ	ULUS				▲			○	
KÖPRÜLER										
DAĞ MAHALLESİ KÖPRÜSÜ (ÇAKIRLAR)	1919	ULUS				▲			○	
TABAKHANE KÖPRÜSÜ	1785	ULUS – TABAKHANE CAMİ CİVARI				▲			○	
ÖRDEKLİ KÖPRÜSÜ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS – BENT DERESİ DOLMUŞ DURAKLARI				▲			○	
ÇANKIRIKAPI (DIŞKAPI) KÖPRÜSÜ	1375	DIŞKAPI ÜST GEÇİDİ				▲	△			
TOYGAR (TAŞ) KÖPRÜSÜ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	KAZIM KARABEKİR CADDESİ – İSTANBUL YOLU KESİŞİMİ				▲			○	
ULUÇINAR KÖPRÜSÜ	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, İSMETPAŞA MAHALLESİ VE HİDİRLİK TEPE ARASINDA				▲			○	

HANLAR										
TAŞHAN	19.YY	ULUS MEYDANI, ESKİ SÜMERBANK BİNASI				▲	△			
MUSTAFA TEVFİK EFENDİ HANI	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUS, ATATÜRK BLV., DOĞANBEY MAHALLESİ - 100.YIL ÇARŞISI				▲	△			
ŞAKİR BEY HANI	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ALTINDAĞ CADDESİ, NO:85 -ULUS ŞEHİR ÇARŞISI	■				△			
KAYSERİ HANI	YAPIM TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ALTINDAĞ CADDESİ, NO:85 – ULUS ŞEHİR ÇARŞISI				▲	△			
HAMAMLAR										
TAHTAKALE HAMAMI	1461-1462	ULUS, SEBZE HALİ		●			△			
HASANPAŞA HAMAMI	1511-12	ULUS, HACI BAYRAM MAHALLESİ				▲	△			
DİĞER YAPILAR										
ABİDİN PAŞA ÇEŞMESİ	19.YY	ANAFARTALAR CADDESİ, TOYGAR HANI VE ZİRAAT BANKASI'NIN BULUNDUĞU ALAN		●			△			
KOZMETO'NUN DEĞİRMENİ	YAPININ TARİHİ TESPİT EDİLEMEMİŞTİR.	ULUCANLAR, ANKARA HASTANESİ ACİL GİRİŞİ	■				△			

MARMARA KÖŞKÜ VE MARMARA HAVUZU	1928	ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ – CUMHURBAŞKANLIĞI KÜLLİYESİ				▲	△			
EVKAF EVLERİ	1926-27	ULUS, RADİSSON BLU OTEL VE MERKEZ BANKASI ARAZİSİ				▲	△			
JANDARMA KARAKOLU	1934	ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ – CUMHURBAŞKANLIĞI KÜLLİYESİ				▲	△			
MEMUR VE İŞÇİ LOKANTASI	1936-1937	ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ – CUMHURBAŞKANLIĞI KÜLLİYESİ				▲	△			
MODERN ÇARŞI	1957	ULUS, ANAFARTALAR, SUSAM SOKAK – OTOPARK		●					△	
EŞREF ÖZAND EVİ – KÖRFEZ LOKANTASI	1932	KIZILAY, SAKARYA CADDESİ, BAYINDIR SOKAK – EŞREF ÖZAND İŞ MERKEZİ				▲	△			
MİLKA PASTANESİ – DR.CELAL BEY EVİ	1929	ATATÜRK BULVARI, NO:185 – İŞ				▲	△			

KAYNAKÇA

AÇIKSÖZ, S. - ATATURAY, R. - GÜNEŞ, G. - ÇABUK, A., “Geçmişten Günümüze Ulus Meydanı”, *Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu*, AÜ ZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara. 1996, 326-328.

AKÇURA, T., Ankara: Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara. 1971.

AKSU, A., “Modern Çarşı'nın Hikayesi”, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, 24, 3, Ankara. 2004.

AKTÜRE, S., *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti: Mekânsal Yapı Çözümlemesi* (doktora tezi). ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara. 1981.

AKTÜRE, S., “1830'dan 1930'a Ankara'da Günlük Yaşam”, *Tarih İçinde Ankara II: Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, ODTÜ, Ankara. 2001.

ALANYALI ARAL, E., “Ankara Kentinde Frig Dönemi İzleri – Frig Tümülüsleri Üzerine Bir Araştırma”, *TÜBA-KED*, S.15, İstanbul. 2017.

ALP, Ş., - AKINCI, N., “Türkiye’de İl Belediyelerinin Park ve Bahçe Müdürlüklerinin Durum Analizi”, *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi*, S.19(1), Van. 2009, 39-47.

ALPAGUT, L., “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Erken Cumhuriyet Döneminde Kızların Eğitimi için Ankara’da İki Önemli Yapı: İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Lisesi”, *Mimarlık Dergisi*, S.351, Ankara. 2010.

ALPAGUT, L., “Marmara Köşkü: Atatürk İçin Modern Çiftlik Evi”, *METU JFA*, S.1, Ankara. 2012, s.69.

ALPAGUT, L., “Üretken Bir Mimar Ve Ankara’da Modern Bir Bina: Bruno Taut ve Atatürk Lisesi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, 27(1), Ankara. 2018, s.135-161.

ALTABAN, Ö., “Kamu Yapılar Yer Seçim Süreçleri”, *Ankara 1985’ten 2015’e*, Ankara. 1987, s.31-48.

Ankara/Altındağ Tarihi Kent Merkezi Mimarlık Rehberi, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Mattek, Ankara. 2011.

Ankara Çevre Düzeni Planı (2038), Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Semih Ofset, Ankara. 2018.

Ankara İl Çevre Durum Raporu, Ankara. 2011.

Ankara Vakıf Eserleri, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, Artı5 Medya Tanıtım, Ankara. 2015.

Ankara Rehberi, Ankara Kültür Turizm ve İl Müdürlüğü, Ankara. 2016.

Ankara İli 2018 Yılı Çevre Durum Raporu, Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Çevresel Etki Değerlendirme Şube Müdürlüğü, Ankara. 2019.

Ankara İli Tabiat Turizmi Master Planı 2016-2019, Ankara Kùltür ve Turizm İl Müdürlüğü, Ankara. 2019.

ASLAN, S., - ERDEM, R., “Hastanelerin Tarihsel Gelişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.27, Isparta. 2017. s.7-21.

ASLANOĞLU, İ., *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923 – 1938*, Bilge Yay., İstanbul, 2010.

Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü (AOÇ) 2011 Yılı Raporu, Sayıştay Başkanlığı, Ankara. 2011.

ATSIZ, H. N., *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, MEB Basımevi, İstanbul. 1971.

AYDIN, O., *CBS Temelli Hücresel Otomata Yöntemiyle Kentsel Büyüme Modeli: Ankara Örneği* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya (Bölgesel Coğrafya) Anabilim Dalı, Ankara. 2009.

AYVERDİ, E. H., *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul. 1989.

BADEMLİ, R., “Ankara Merkezi İş Alanının Gelişimi”, *Ankara 1985'ten 2015'e*, Ankara. 1987, s.154-58.

BAĞLUM, K., *Beşbin Yılda Nereden Nereye Ankara*, Ankara. 1992.

BAKIRER, Ö., - MADRAN, E., “Ankara Kent Merkezinde Özellikle Hanlar ve Bedestenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Tarih İçinde Ankara: Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, Ankara. 2000, 107-130.

BAKIRER, Ö., “Ankara Kalesi Duvarları Üzerindeki Belge ve Bilgiler”, *Tarih İçinde Ankara II: Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Yıldırım Yavuz (der.), Ankara. 2001, s.173-197.

BALIM, P., *Ankara'daki Otellerin Gelişimi ve Değişim* (yayımlanmamış yüksek lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Ankara. 2005.

BAŞAR, M. E., - ERDOĞAN, H. A., “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Tren Garları”, *Selçuk Üniversitesi Mühendislik, Bilim ve Teknoloji Dergisi*, S.24(3), Konya. 2009, s.29-44.

BAYRAKTAR, N., “Tarihe Eş Zamanlı Tanıklık: Ulus ve Kızılay Meydanlarının Değişim Süreci”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.1(1), Ankara. 2013, s.20-35.

BAYRAKTAR, N. (Ed.), *Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980*, Koç Üniversitesi, İstanbul. 2014.

BAYRAKTAR, A. N., “Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar”, *VEKAM, Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.4(1), Ankara. 2016, s.67-80.

BAYRAM, İ., *Nevzat Tandoğan: Hayatı ve Faaliyetleri (1894-1946)* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul. 2015.

BİRİNCİ, A., *Refik Halid Karay Ankara*, İnkılap Kitabevi Ankara. 2009.

BOZDOĞAN, S., *Modernizm ve Ulusun İnşası* (T.Birkan,çev.), Metis Yay., İstanbul. 2002.

BOZYİĞİT, A. E., “Eski Ankara Sinemaları” *Kebikeç*, S.9, Ankara. 1999, s.171-176.

BÜYÜKYILDIZ, F., *Başka Kent Ankara*, Phoenix Yay., Ankara. 2009.

CANTEK, F. Ş., *Yabanlar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*, İletişim Yay. İstanbul. 2003.

CANTEK, F. Ş., *Sanki Viran Ankara* (Vol. 12), İletişim Yay. İstanbul. 2006.

CENGİZKAN, A., *Modernin Saati. Ankara: Mimarlar Derneği*, Boyut Yay., İstanbul. 2002.

ÇADIRCI, M., “Anadolu’da Redif Askerî Teşkilatının Kuruluşu”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.8(14), Ankara. 1963, s.63-75.

DARKOT, B., “Ankara”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul. 1965.

DİNÇER, G., “Cumhuriyet Döneminde Ankara’da Kurulan Toplumsal Yaşam Alanları”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.(5)2, Ankara. 2017, s.321-345.

EDİZ, İ., “Osmanlı’dan Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kahvehaneler ve Sosyal Değişim”,
Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi, S.10(8), 2008, s.179-189.

ERDOĞAN, A., *Altındağ’ın Manevi Coğrafyası*, Altındağ Belediyesi, Ankara. 1998.

ERDOĞAN, A. - GÜNEL, G. – NARİNCE. M., *Cumhuriyet ve Başkent Ankara*,
Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi, 4. Ankara Büyükşehir Belediyesi. Ankara.
2007.

ERDOĞAN, A – GÜNEL, G. - KILCI, A., “Tarih İçinde Ankara”, *Ankara Tarihi ve
Kültürü Dizisi*, C.2, Ankara. 2008, s.64.

ERDOĞAN, A., *Ankara Hamamları ve Kaplıcaları*, Ankara. 2013.

ERGENÇ, Ö., “1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisadi Tarihine Ait Araştırmalar”,
Türkiye İktisat Tarihi Semineri 8-10 Haziran 1973, Ankara. 1975, s. 145-168.

ERGENÇ, Ö., “XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara’nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı
Bilgiler”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S.1(01), İstanbul. 1980.

ERGENÇ, Ö., *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara
ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara. 1995.

ERGUT, E. A., “Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlük Binası”, *TMMOB Mimarlar
Odası Ankara Şubesi Bülteni*, S.99. Ankara. 2012.

ERZEN, A., *İlkçağda Ankara*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 1946.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, haz.), YKY, İstanbul. 2005.

EYİCE, S., “Ankara' nın Eski Bir Resmi”, *Atatürk Konferansları*, Cilt IV, Türk Tarih Kurumu, Ankara. 1970, s.61-125.

EYİCE, S., “Ankara'nın Kaybolan Bir Eseri: Klemens Kilisesi”, *Ankara Dergisi*, Ankara. (Mayıs) 1991, s.5-12.

EYİCE, S., “Bizans Döneminde Ankara”, *Anadolu Araştırmaları*, S.0(14), İstanbul. 1996, s.243-264.

GALANTİ, A., *Ankara Tarihi*, İstanbul: Tan Yay., İstanbul. 2005.

GÖKATALAY, S., “Erken Soğuk Savaş Ankara'sında Sinema Kültürü”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.7(1), Ankara. 2019, s.147-174.

GÖRKAY, K., “Ancyra's Unknown Stadium” *Istanbul Mitteilungen*, S.56, 2006, 247-271.

GÜÇHAN, N. Ş., “16-19. Yüzyıl Nüfus Tahminlerine Göre Osmanlı Ankara'sında Mahallerin Değişim Süreçleri Üzerine Bir Deneme”, *Tarih İçinde Ankara II Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Yıldırım Yavuz (Ed.), ODTÜ, Ankara. 2001, s. 123-154.

GÜLEKLİ, N.C, *Ankara Rehberi*, Ankara Kulübü, İstanbul. 1948.

GÜNEL, G. - KILCI, A., “Ankara’nın Geleceğini Tasarlamak Kentin Kültür Katmanları 2”, *Ankara’nın Türk-İslam Dönemi Paneli*, Ankara. 2006, s.74.

GÜNEL, G. - KILCI, A., “Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara’yı Tanımak”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.3(1), Ankara. 2015, s.78-104.

GÜRBÜZ, A., “16.-17.Yüzyıllarda Ankara Kalesi”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu-Bildiriler*, C.1, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Matser Yayın: Ankara. 2012, s.142-149.

HACIGÖKMEN, M.A., “Selçuklular Zamanında Ankara Ahileri”, *I.Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi*, Selçuk Üniversitesi Selçuk Araştırma Merkezi Yayınları, Konya. 2001, s.373-386.

HACIGÖKMEN, M.A., *Ahiler Şehri Ankara XIII. – XIV. – XV.Yüzyıllarda Ankara’da Ahilik ve Ahiler*, Kömen Yayınları, Konya. 2011.

HİKMET, İ. A., “Dr. Celal B. Evi” *Arkitekt*, S.10(22), İstanbul. 1932, s.286-287.

HİKMET, N., *Kuvayi Milliye*, İstanbul. 2002.

HORVATH, B., - DEMİRKAN, T., *Anadolu 1913*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul. 1996.

İLTER, F., “Ankara’nın Eski Kent Dokusunda Yahudi Mahallesi ve Sinagog”, *Bellekten*, Türk Tarih Kurumu, S.60(229), Ankara. 1996, s.719-743.

İŞÇEN, Y., “Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri”, 1992, Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

İŞÇEN, Y., “Yenişehir’in Eski Sinemaları”, 2012, Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

İŞÇEN, Y., “Ulus’un Eski Sinemaları”, 2012, Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

İŞÇEN, Y., “Bahçelievler’in Eski Sinemaları”, 2013, Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

KADIOĞLU, M. - GÖRKAY, K., “Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ: Ankyra” *Anadolu*, S.32, Ankara. 2007, s.75.

KADIOĞLU, M. - GÖRKAY, K. - MITCHELL, S., *Roma Dönemi’nde Ankyra*, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. 2011.

KARAOSMANOĞLU, Y. K., *Ankara*, İletişim yayınları, Ankara. 2016.

KAVAS, U., “Atış Poligonundan Arenaya”, *Kebikeç*, S.30, Ankara. 2010, s.216-223.

KAYA, H., “Türkiye’de Yangınlar (1923-1960)”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.1, Kırşehir. 2018.

KAYADOR, V., “Bir Zamanlar Ankara Sinemaları”, *Kebikeç*, S.9, Ankara. 1999, s.159-170.

KAYMAZ, E., *Bir Mimarlık Tarihi Okuması: Ankara’daki Sinemalar* (yayımlanmamış doktora tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi, Ankara. 2019.

KAYNAR, İ.S., “Ankara’nın 11 Eylül 1957 Sel Felaketi ve Siyasi Gündemi”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.2/5, Ankara. 2017, s.197-224.

KELEŞ, R., *Eski Ankara’da Bir Şehir Tipolojisi*, Ankara Üniversitesi, Ankara. 1971.

KILCI, A., “Ankara’da Yok Olan Vakıf Yapılardan Abdülhadi Camii ve Tahtakale Hamamı”, *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, Ankara. 2001, s.313-324.

KOLAY, E., “Kaybolan Bir Mimari Miras: Ankara Belediye Dairesi”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.6/2, Ankara. 2018, s.237-248.

KONYALI, İ.H., *Ankara Camileri*, Kültür Matbaacılık, Ankara. 1978.

KORKMAZ, Z., *Ankara 19 Mayıs Stadyumu’ nu (Ankara Milli Stadı’nı) Okumak: Erken Cumhuriyet Döneminde Mekân, Toplumsal Yaşantı ve İdeoloji İlişkisi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara. 2007.

MADRAN, E., “Gezi Yapıtlarında Ankara Kenti ve Yapıları”, *Yıldırım Yavuz (der.), Tarih İçinde Ankara II: Aralık1998 Seminer Bildirileri*, S.2, Ankara. 2001, s.155-173.

MADRAN, E., “Ulus Tarihi Kent Merkezi”, *Ankara Tarihi Kent Merkezi – 1 Ulus Paneli*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara. 2007.

MADRAN, E., *Cumhuriyet’in Mimarlık Mirası Sempozyumu (26 – 27 Şubat, 2009)*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara. 2011.

MAMBOURY, E., *Ankara Gezi Rehberi* (Ankamer Çev.), Ankara Üniversitesi, Ankara. 1934.

MORTAŞ, A., “Nur Sinema ve Oteli”, *Arkitekt*, S.5-8, Ankara. 1952, s.103-106.

ONGAN, H., *Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyeye Sicili*, Türk Tarih Kurumu, Ankara. 1958.

ONGAN, H., *Ankara'nın İki Numaralı Şer'iyeye Sicili*, Türk Tarih Kurumu, Ankara. 1974.

ORAL, M. Z. “Anadolu’da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara. 1962, s.53.

ORTAYLI, İ., 19. “Yüzyıl Ankara’sına Demiryolunun Gelişi Hinterlandının ve Hinterlanttaki Üretim Eylemlerinin Değişimi”, *Erdal Yavuz (Ed.), Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, Ankara. 1984, s.209-222.

ÖGEL, B., “Selçuk Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Hakkında Notlar”, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, S.1, İstanbul. 1957, s.203.

ÖNDER, D., “Cumhuriyet Dönemi Ankara’ında Kentsel Eğlence-Dinlence Coğrafyasının Değişimi: Toplumsallaşmanın Mekânından Tüketimin Mekânına”, *TUCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu*, Ankara. 2012. Erişim adresi:http://tucaum.ankara.edu.tr/wpcontent/uploads/sites/280/2015/08/semp7_30.pdf.

ÖNEY, G., *Ankara’da Türk Devri Yapıları*, Ankara Üniversitesi, Ankara. 1971.

ÖNEY, G., *Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV.Yüzyıl (1300-1453)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara. 1989.

ÖRMECİOĞLU, H.T., “Erken Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Endüstrinin Betonarme Anıtları: Silolar”, *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi*, Dosya: 3, 45, 48, 52. Ankara. 2006.

ÖZALP, M. N. - İMGA, H., *Bir Başkent'in Anatomisi: 1950'lerde Ankara*, İdealkent Yayınları, Ankara. 2016.

ÖZDEMİR, R., *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara. 1998.

ÖZTAŞ, S., “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve Hükümet Kurulana Kadar İlk Çalışmaları”, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, S.1/1, Antalya. 2016, s.23-32.

POLATOĞLU, M.G., “Atatürk Dönemi’nde Maden ve Enerji Alanında Kurulan Bir İktisadî Devlet Teşekkülü: Etibank”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.38/66, Ankara. 2019, s.444-478.

REŞAT, A. - BİÇER, C., “Kutlu Pansiyon Evi”, *Arkitekt*, S.08(68), Ankara. 1936, s.211-216.

SAĞDIÇ, O. (Ed.), *Bir Zamanlar Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Belko Yayını, Ankara. 1994.

SERİN, U., “Bizans Ankara'sı ve Kaybolan Bir Kültür Mirası: ‘St. Clement Kilisesi’”. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, S.31/2, Ankara. 2016, s.65-92.

SIMEON, P., *Polonyalı Simeon Seyahatnamesi*, (H. Andreasyan çev.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul. 1964.

SÖNMEZ, R.S., “Bir Zamanlar Posta Caddesi”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.7/1, Ankara. 2019, s.257-281.

SÜLÜNER, H.S., “Yabancı Seyyahların Gözlemleriyle Roma ve Bizans Dönemi’nde Ankara”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.2/1, Ankara. 2014, s.11-21.

ŞENER, M., “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Ziraat Bankası ve İş Bankası Hizmet Binaları: ‘Milli Mimarlık’ ve Banka Yapıları”, *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, İstanbul. 2016, s.206-207.

ŞENYAPILI, T., *Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960)*, Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği, Ankara. 1985.

ŞENYAPILI, T., *Barakadan Gecekonduya: Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923 1960*, İletişim Yay., İstanbul. 2004.

ŞENYAPILI, T., *Cumhuriyet'in Ankara'sı*, ODTÜ, Ankara. 2005.

ŞİMŞİR, B., *Ankara...Ankara...Bir Başkent'in Doğuşu*, Bilgi Yay., Ankara. 2006.

TAMUR, E., "Amsterdam'da Bir Ankara Resmi", *Kebikeç*, S.25, Ankara. 2008, s.385-409.

TANRIKULU, D., "Ankara'da Eğlence Yaşamı 1928-38", *Mimarlık*, S.2/3, Ankara. 1985, s.22-27.

TANYU, H., *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara. 1964.

TEKELİ, İ., *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*, Turhan Kitabevi, Ankara. 1982.

TEKELİ, İ., "Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi", Konut Araştırmaları Dizisi:2, Ankara. 1996.

TEKELİ, İ., *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İlhan Tekeli Toplu Eserler-3, İstanbul. 2008.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *Bina Kimlikleri*, Hisar Ofset, Ankara. 2005.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2017, *Tescilli Kültür Varlığı Olarak İller Bankası Durum Raporu*, Erişim Adresi:

<http://www.mimarlarodasiankara.org/download/İllerBankasiDurumRaporu.pdf>

TEXIER, C., *Küçük Asya* (A.Suat Çev.), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara. 2002.

TEZCAN, N., “Evliya Çelebi'nin Ankara'sı”, *Evliyâ Çelebi: Doğumunun 400. Yılında*, Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara. 2011, s. 148-156

TONGA, N., “Cumhuriyet Ankarası'nın Devraldığı Edebî Miras: Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Ankara'daki Edebiyat Hayatı ve Edebiyat Mahfilleri”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.2/2, Ankara. 2014, s.184-202.

TOPALOĞLU, S., “Ankara, Danıştay Binası”, *DOCOMOMO Türkiye: Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları VIII Poster Sunuşları Mimarlık Dergisi*, Ankara. 2012.

TOURNEFORT, J., *Tournefort Seyahatnamesi*, (A. Bertay & T. Tunçdoğan çev.), Kitap Yayınevi, İstanbul. 2005

TUNÇER, M., *Ankara Şehir Merkezi Gelişimi*, Kültür Bakanlığı, Ankara. 2001.

TUNÇER, M., “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ankara'nın Gelişimi: Yenişehir-Eskişehir”, *Ankara Magazine Dergisi*, S.17, Ankara. 2003, s.62-64.

TUNÇER, M., “Yıkmayın Anafartalar Çarşısını, Ulus İşhanı’nı, Ankara Hali’ni, Yıkamazsınız Ulus’u”, *Ankara Magazine Dergisi*, Kent ve Çevre Köşesi, Ankara. 2007, s.1-4.

TUNÇER, M., “Kent Ve Kent Kimliği: Ankara”, *Ankara’da Belediye Hizmetleri Sempozyumu*, Tüketici Hakları Derneği Ve Çankaya Belediyesi, Ankara. 2009.

TUNÇER, M., “Cumhuriyet’in “Mimari Mirası” nın Planlama Aracılığı ile Korunması: Ankara Örneği”, *TMMOB Mimarlar Odası, Cumhuriyet’in Mimari Mirası Sempozyumu*, Ankara. 2009, s.26-27.

Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>.

TUNÇER, M., “Ulus Hali Ve Yakın Çevresi (Suluhan-Modern Çarşı-İbadullah Camisi) / Koruma – Geliştirme – Kentsel Dönüşümüne İlişkin Görüş Ve Öneriler”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi DTFC, Ankara. 2011.

Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>.

TUNÇER, M., “Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gerekçeler”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.1/2, Ankara. 2013, s.10-34.

TUNÇER, M., “Ankara Tarihi Kent Dokusunun Planlanması ve Dönüşümü”, *1 Büyük Ankara Kurultayı*, Nazım Hikmet Kültür Kongre ve Sanat Merkezi, Ankara. 2013, Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>

TUNÇER, M., “Ankara’da 90 Yılda Yok Olan Doğal Ve Tarihsel / Kültürel Çevre: Sorunlar-Çözümler”, *Başkent Oluşunun 90. Yılında Ankara: 1923- 2013 Sempozyumu*, ANKAMER, Ankara Üniversitesi DTCF, Ankara. 2013, Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>.

TUNÇER, M., “Geçmişin Angora’sından Geleceğin Ankara’sına”, *Ankara’da Doğal ve Tarihsel Çevre Korunmasında Hermann Jansen Plan Kararlarının Günümüzdeki Durumunun Değerlendirilmesi Sempozyumu*, Atılım Üniversitesi, Ankara. 2013, Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>

TUNÇER, M., “Kent(d)mize Ne Yaptık?”, *Kent(d)mize Ne Yaptık?” Konulu Fotoğraf Yarışması Sonuç Töreni ve Paneli*, Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara. 2013. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/11925739/Kent_d_imize_Ne_Yapt%C4%B1k

TUNÇER, M., “20. Yüzyıl Başlarında Tahtakale, Karaoğlan Çarşısı ve Taşhan’dan Ulus Merkezi’ne Dönüşüm”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, S.5/11, Ankara. 2014, s.18-35.

TUNÇER, M., “Ankara’da Vakıf Mülkiyetindeki Bedesten ve Hanların Gelişimi ve Şehir Ekonomisinin Dönüşüm Süreci (15-20.YY)”, *Vakıf ve İktisat Sempozyumu*, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve TOBB Üniversitesi, Ankara. 2014. Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>

TUNÇER, M., “Angora’nın Merkezi Hacıdoğan Mahallesi”, *Kadriye Zaim Kütüphanesi Yansı Dergisi*, S.39, Ankara. 2015, s.33.

TUNÇER, M., “Kent Kimliği ve Kentsel Koruma”, *21.Yüzyıl İçin Planlama Seminerleri Kent ve Kentliler*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara. 2016.

Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>

TUNÇER, M., “Ankara’da Kültürel Turizm Potansiyelleri ve Yokolan Değerler”, *III. Ankara ve Turizm Paneli*, Ankara. 2017.

Erişim Adresi: <https://independent.academia.edu/MehmetTun%C3%A7er>

TÜRKYILMAZ, M., “Ankara’da Havuzbaşları: 1923-1950”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, S.3/1, Ankara. 2015, s.105-136.

YAREN, N., “Ankara, Kumrular İkamet Sitesi”, *DOCOMOMO Türkiye: Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları VIII Poster Sunuşları Mimarlık Dergisi*, Ankara. 2012.

YAVUZ, Y., “Ankara Garı ve Mimar Şekip Sabri Akalın”, *Ankara Dergisi*, C.II, S.5, Ankara. 1998.

YAVUZ, Y. (Ed.), *Tarih İçinde Ankara Semineri: Aralık 1998 Seminer Bildirileri II*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara. 2001.

YAVUZ, Y., *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin, 1870-1927*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara. 2009.

YILMAZ, M., - ERCOŞKUN, Ö. Y., “Ankara’da Ulaşım Sistemlerinin Altında Kalan Dereler: Bentderesi Örneği”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, İstanbul. 2020, s.1-18.

YÜKSEL, A., *Erken Cumhuriyet Döneminde Gündelik Yaşamın Mekânsal İzdüşümleri: Ankara Anafartalar Caddesi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi, Ankara. 2013.

ZENGİN, E., “II. Meşrutiyet Döneminde (1908-1918) İmalat-ı Harbiye Fabrikalarında Silah ve Mühimmat Üretimi”, *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)*, S.5/9, Tunceli. 2017, s.80-108.

İNTERNET KAYNAKLARI

19 Mayıs Stadyumu. (2018). 05.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:
http://www.yapi.com.tr/haberler/durdurma-kararina-ragmen-19-mayis-stadyumu-yikiliyor_168716.html

Adnan Kansu, Ankara'da Bir Cumhuriyet Evi Tarihi, Nisan 2013. Erişim Adresi:
<http://kansudan.blogspot.com/2013/04/ankarada-bir-cumhuriyet-evi-tarihi.html>

Ahmet Soyak, Tarihi Ankara Hipodrom Alanı “Millet Bahçesi ”ne Dönüşüyor, Temmuz, 2019. 05.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:
<https://www.youtube.com/watch?v=qTxDmO-nym8>

A. Kıvanç, “Askeri Araziye Ermeni Manastırı”, HaberTürk Gazetesi, 19 Aralık 2011, Erişim Adresi: <https://www.haberturk.com/yasam/haber/698209-askeri-araziye-ermeni-manastiri>

Ali Vedat Oygur, Ankaramızı Tanıyalım, Mart 2016. Erişim Adresi:
<https://alivedatoygur.wordpress.com/2016/03/31/ankaramizi-taniyalim-6/>

Ankamall Alışveriş Merkezi. 06.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:
<https://www.ankamall.com.tr/avm/kurumsal/>

AOÇ Mücadelesi, Atatürk Orman Çiftliği'nde Bir Hukuk Kazanımı Daha, Haziran 2014. Erişim adresi: <http://www.aocmucadelesi.org/index.php?Did=54>
27.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:
<http://www.aocmucadelesi.org/index.php?Did=54>

Azizi Teresa Kilisesi Tarihçesi (2016). 18.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:
<http://www.ankarakatolik.com/tr/kilisemizin-tarihi/>

A.Betül Uyar. Mimarlar Odası Ankara Web Sayfası, Ego Hangarlarının Geçmişten Günümüze Kullanım Öyküsü. 16.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:
<http://www.mimarlarodasiankara.org/ego/index.php-Did=23.htm>

Baykuş, E., “İşte Başkent'in Ucubeleri”, Hürriyet, Şubat 13, 2013. Erişim Adresi:
<https://www.hurriyet.com.tr/iste-baskent-in-ucubeleri-21579197>

Burak. (2017). 05.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<https://lavarla.com/yenisi-eskisi-gibi-olur-mu-19-mayis-stadi-yikilirken/>

Çubuk Barajı. (2016).). 06.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

http://www.mimarizm.com/haberler/gundem/ankara-cubuk-baraji-gazinosu-artik-yok_125189

Et ve Süt Kurumu Tarihçesi. 06.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<https://www.esk.gov.tr/tr/10097/Et-ve-Sut-Kurumu-Tarihcesi>

Danıştay Binası Bilgi. 15.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<https://cdm21054.contentdm.oclc.org/digital/collection/FKA/id/113/rec/6>

Derya Yazman (2011). Arkitera Web Sayfası Kent Düşleri 5: Ego Hangarları ve Alanı Değerlendirme Projesi Ulusal Öğrenci Fikir Yarışması. 16.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<https://www.arkitera.com/yarisma/kent-dusleri-5-ego-hangarlari-ve-alani-degerlendirme-projesi-ulusal-ogrenci-fikir-yarismasi/>

Devlet Su İşleri, Çubuk Barajı, 2014.

Erişim adresi: <http://www.dsi.gov.tr/projeler/cubuk-baraj%C4%B1>

Doğan Tekeli. (2016). “Danıştay Eski Binası'nın Yıkımı ve Düşündürdükleri” başlıklı yazısı. 15.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://www.arkiv.com.tr/proje/danistay-binasi/5890>

Durdurma Kararına Rağmen 19 Mayıs Stadyumu Yıkılıyor, Kasım 2018. Erişim adresi:
http://www.yapi.com.tr/haberler/durdurma-kararina-ragmen-19-mayis-stadyumu-yikiliyor_168716.html

Ender Baykuş, “İşte Başkent'in Ucubeleri”, Hürriyet, Şubat 2013. Erişim Adresi:
<https://www.hurriyet.com.tr/iste-baskent-in-ucubeleri-21579197>

Enver Arcak, Ankara Yahudi Cemaatinin Hikâyesi. *Şalom*, Mayıs 2017. Erişim Adresi:
http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-103187-ankara_yahudi_celmaatinin_hikayesi.htm

Goethe Institut. Bir Başkent'in Oluşumu, Kızılay Genel Müdürlüğü.
Erişim adresi: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ges/kiz/trindex.htm>

Goethe Institut. Bir Başkent'in Oluşumu, Su Süzgeci Binası, 2010, Erişim Adresi:
<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/was/trindex.htm>

Güne Bakış Programı Söyleşi, Ankara'nın Dereleri, Kanal B, Kasım 2019. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=M-4JIAKr1EI>

Kemal Çelik, Balıkpazarı Abidin Paşa Çeşmesi Tahminen Tahtakale Yangını Sonrası 1929 Bu tarihi çeşme Anafartalar Caddesi Belediye Binası karşısında bugünkü Toygar hanın bulunduğu yere denk gelmekte [Facebook durum güncellemesi], Ocak 2020.
Erişim adresi:
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2642414225842415&set=g.740598122649971&type=1&theater&ifg=1>

Kız Lisesinin Tarihçesi. 18.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

http://www.aklmezunlari.org.tr/pg_22_tarihce

Kızılay Genel Müdürlüğü. Goethe Institut Web Sayfası. Bir Başkent'in Oluşumu. 10.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ges/kiz/trindex.htm>

Kilisemizin Tarihi, 2016. Erişim Adresi: <http://www.ankarakatolik.com/tr/kilisemizin-tarihi/>

Levent Civelekoğlu, İsviçre'nin Milka'sını Çok İyi Bilirsiniz, ya Ankara'nın Milka'sını?...[Blog yazısı], Aralık 2019.

Erişim adresi: <https://lcivelekoğlu.blogspot.com/2019/12/>

Marmara Köşkü, Havuzu ve Gazinosu. (2016). 27.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=7761>

Metin Atuf Kansu. (2013). Ankara'da Bir Cumhuriyet Evi Tarihi başlıklı yazısı. 10.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://kansudan.blogspot.com/2013/04/ankarada-bir-cumhuriyet-evi-tarihi.html>

Mimarizm, Ankara Çubuk Barajı Gazinosu Artık Yok, Haziran 2016. Erişim adresi: http://www.mimarizm.com/haberler/gundem/ankara-cubuk-baraji-gazinosu-artik-yok_125189

Mimdap, “40.Gününde Su Süzgeci İçin Başsağlığı”, Eylül 2013. Erişim adresi: <http://mimdap.org/2013/09/40-gununde-su-suzgeci-icin-bathsadhlydhy/>

Nureddin İbrahim & Samime İnceoğlu & Ayşe Yılmaz, 1924'te Ankara'da Sinema Hayatı. Türk Sineması Araştırmaları, Haziran 2015. Erişim adresi: <https://www.tsa.org.tr/tr/yazi/yazidetay/102/1924-te-ankara-da-sinema-hayati>

ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOC Araştırmaları, “Marmara Otel, Tarihçe”. Erişim Adresi: <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-merkez-bolgesi/>

Savaş Sönmez. Azize Terese Kilisesi Tarihçe. (2016). 18.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/azize-tereza-kilisesi/1121/>

Savaş Sönmez, “Bu Kez Yok Edilmiş AOÇ Yapıları”, Sanattan Yansımalar, Haziran 2020. Erişim Adresi: <http://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/savas-sonmez/bu-kez-yok-edilmis-aoc-yapilari-3/2316/>

Şaban Recai Öztürk, Dönemeç, 2018.

Erişim Adresi: <https://srecao.blogspot.com/2019/03/blog-post.html>

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Yeni Hayat İlkokulu, Tarihçe. Erişim Adresi:http://yenihayatilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/708600/icerikler/tarihce_867475.html?CHK=56073486dfebc2d52ee51310cf9bf8

Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Web Sayfası, Hakkımızda. 10.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>

Türkiye Petrolleri Anonim Müdürlüğü Hakkında. (2018) 15.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://www.tpao.gov.tr/?mod=kurumsal>

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Atatürk'ün Tarihi Marmara Köşkü Yıkıldı, Mayıs 2016. Erişim adresi: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=7761>

VEKAM. 07.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<https://cdm21054.contentdm.oclc.org/digital/collection/FKA/id/113/rec/6>

Yalçın Ergir. (2004). 12.12.2019 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://www.ergir.com/Ankara.htm>

Yalçın Ergir, Ankara: 1920'ler ve Ötesinden Beriye. Erişim Adresi:

<http://www.ergir.com/Ankara.htm>, 2004.

Yalçın Ergir. Taşhan'dan Çıktık Yola... Başkent'in Dükkanları. (2018). 15.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

http://www.ergir.com/2012/Tashandan_Ciktik_Yola.htm

Yavuz İşçen, Tandoğan Terminali ve Oteli. Ankara Kent Yazıları. 21.01.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır:

<http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>

Yavuz İşçen, Ankara Kent Yazıları. Erişim adresi:

<http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>

Yavuz İşçen, Eski Ankara Fotoğrafları 9. Erişim adresi:

<http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html>

Yavuz İşçen, Vank Manastırı, Ankara 2012. Erişim Adresi:

<https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-1XrKtxyTzFsSWZwa3hNZXM/view>

Yavuz İşçen, Yenişehir'in Eski Sinemaları, 2012. Erişim Adresi:

<http://yavuziscen.blogspot.com/>

Yavuz İşçen, Ulus'un Eski Sinemaları, 2012. Erişim Adresi:

<http://yavuziscen.blogspot.com/>

Yavuz İşçen, Aziz Klemens Kilisesi, Ankara 2013, s.2.

Erişim Adresi: <http://yavuziscen.blogspot.com/>

Yavuz İşçen, Bahçelievler'in Eski Sinemaları, 2013. Erişim Adresi:

<http://yavuziscen.blogspot.com/>.

Y. İşçen, Ankara Yahudi Mahallesi ve Ankara Yahudileri, Mart 2014, Erişim Adresi:
<https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-lXrKtxyZEGwbFNXVHRzNkE/view>

Y. İşçen, Osmanlı Döneminde Ankara Hanları ve Otelleri, Ankara 2016, s.19. Erişim
Adresi: <https://drive.google.com/file/d/0B1WJ-lXrKtxya0haaUJsSFAXa2c/view>

ÖZET

Bu çalışma, Ankara'nın arşiv fotoğrafları üzerinden günümüze kadar varlığını sürdüremeyen yapıların tespiti, kentin hangi yönde gelişim ve dönüşüm geçirdiğini belgelemek üzere kapsamlı bir gözlemlenmeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Ankara'da yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerin ve siyasal etkenlerin kent görüntüsüne nasıl yansıdığına odaklanmaktadır. Sadece arşiv fotoğraflarında tespit edilen yapıların ele alınması, araştırmanın tarihsel sürecini de sınırlamaktadır. Tespit edilen eserler incelenirken farklı dönemlere ait mimari örnekler, dini yapılar, askeri yapılar, sivil yapılar ve kamu yapıları olarak gruplandırılmaktadır. Bu yapıların incelenmesinde; mimarları, sicil kayıtları, seyyahların notları, devlet yetkililerinin kararları ve yazarların verileri değerlendirilmektedir. Fotoğraflar üzerinden binaların mekânsal analizi ve yapıların günümüzdeki durumu ile karşılaştırmalı incelemeler yapılmıştır. Bu sayede elde edilen bulgular, binaların işlevleri ve mimari özelliklerini tespit etme açısından önemli bilgiler sunmuştur. Çalışma, fotoğraflar üzerinden günümüze ulaşamadığı tespit edilen yapıların yanı sıra, mimari miras koruma yönetmeliğinin eksiklikleri ve koruma kültürü tanımını tartışmaya açmaktadır.

SUMMARY

The aim of this study is to determine the structures that have not survived to the present day through the archive photographs of Ankara, and to observe and evaluate in a comprehensive way to document the development and transformation of the city. The study focuses on how the socio-economic changes and political factors experienced in Ankara are reflected in city's image. Addressing only the structures that are identified in the archive photographs limits the historical process of the research. The architectural works of different periods are categorised as religious, military, civil and public buildings. In the examination of these structures; architects, their registers, travelers' notes, decisions of state authorities and data of authors are utilised. Spatial analysis of the buildings and comparative studies with the current situation of the buildings were made through photographs. The results thus provided important information in terms of identifying the functions and architectural features of the buildings. In addition to the buildings that have not been found to be present through photographs, the study opens up the deficiencies of the architectural heritage preservation regulation and the definition of conservation culture.

HARİTA LİSTESİ:

1.Harita: Oda Tipi Mezarların Konumu (Altındağ Mimarlık Rehberi, 2011:30)

FOTOĞRAFLAR VE RESİMLER LİSTESİ

F.1. Yeğenbey Cami (Yavuz İşçen Arşivi,1927)	45
F.2. Aziz Klemens Kilisesi (Yavuz İşçen Arşivi)	45
F.3. Aziz Klemens Kilisesi İç Duvar Yüzeyi.....	48
F.4. Aziz Klemens Kilisesi Mermer Blok.....	48
F.5. Denizciler Caddesi, Nar Altın A.Ş.	49
F.6. Kızılbey Külliyesi (Yavuz İşçen Arşivi).....	50
F.7. Kızılbey Külliyesi (Dericizade Arşivi)	50
F.8. Ziraat Bankası ve Merkez Bankası.....	52
F.9. Hoca Paşa (Kuyulu) Cami (A. Erdoğan, 1998, s.193).....	53
F.10. Hoca Paşa (Kuyulu) Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s.302).....	53
F.11. Anafartalar Çarşısı'ndan Meydana Bakış	55
F.12. Hacı Bayram Mahallesi	55
F.13. Kulderviş Mescidi (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s.301).....	56
F.14. Kulderviş Mescidi (G. Öney, 1972, s.228)	56
F.15. Hacettepe Üniversitesi Rektörlük Binası	57
F.16. Boyacı Ali Mescidi (Ankara'nın Türk-İslam Dönemi Panel Sunumları, 2006, s. 66.	58
F.17 & F.18. Boyacı Ali Camii	59
F.19. Mevlevihane (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	60
F.20. Mevlevihane (http://www.yapi.com.tr/haberler/ankara-mevlevihanesi-yeniden-yapiliyor_114368.html).....	60
F.21 & F.22. Cenabi Ahmed Paşa Camii ve Türbesi.....	61
F.23. Mukaddem Cami (Ankara'nın Türk-İslam Dönemi Panel Sunumları, 2006, s.76).....	62
F.24. Hasırcılar Geçidi	62
F.25. Haseki Cami (M. Tunçer, 2015, s.52)	63
F.26. Haseki Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s. 296).....	63
F.27. Vakıfbank.....	64
F.28. Ulus Sebze Hali.....	64

F.29. Vakıf İşhanı.....	64
F.30. Abdülhadi Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s. 292)	65
F.31. Altındağ Belediyesi.....	65
F.32. İğneli Belkıs Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s. 297)	66
F.33 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.....	67
F.34. Akşemseddin Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s. 293).....	68
F.35. Anafartalar Polis Merkezi Amirliği.....	69
F.36. Anafartalar Polis Merkezi Amirliği Ön Bahçesi.....	69
F.37. Koyunpazarı Cami (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s. 300)	70
F.38. Altındağ Belediyesi Karşısı (Yol Geçirilen Alan).....	71
F.39. Ördekli Mescidi (Yavuz İşçen Arşivi)	72
F.40. Bent Deresi Caddesi	73
F.41. Tülüce Mescidi (Ankara Vakıf Eserleri, 2015, s. 306)	74
F.42. Hacı Bayram Camii Giriş Yolu	74
F.43. Ürgübi Mescidi (Yavuz İşçen Arşivi).....	75
F.44 & F.45. Cumhuriyet İlkokulu	76
F.46. Vank Manastırı (Yavuz İşçen Arşivi).....	77
F.47. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gata Spor Salonu Önünde İnşa Edilen Yeni Hizmet Binası.....	80
F.48. Ermeni Katolik Kilisesi ve Mezarlıklar (Yavuz İşçen Arşivi)82	
F.49. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Ankara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	82
F.50. Hıdırlık Türbesi (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 1993)	83
F.51. Hıdırlık Türbesi (Yavuz İşçen Arşivi)	83
F.52 & F.53. Hıdırlık Tepesi.....	84
F.54 & F.55. Er Sultan Türbesi (Yavuz İşçen Arşivi, 2017)	85
F.56 & F.57. Tiritioğlu Pasajı Sokağı ve Otopark	86
F.58. Sarıkışla (Kaynak: https://tr.pinterest.com/pin/251990541630485990/ , 1908)	87
F.59 Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Ek Hizmet Binası.....	89

F.60. PTT Etlik Eğitim Merkez Müdürlüğü	89
F.61. Altındağ Kaymakamlığı	89
F.62. Ankara Anadolu Lisesi	89
F.63. Askeri Lojmanlar	89
F.64. Redif Kışlası (S. Eyice, 1970, lev20)	90
F.65. İş Bankası	91
F.66. Jülyen Sütunu ve Sosyal Bilimler Üniversitesi	91
F.67. Askeri Hastane Pavyonu (Yavuz İşçen Arşivi).....	92
F.68. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ön Cephe	93
F.69. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yan Cephe	93
F.70. İmalatı Harbiye (Ankara'nın Türk-İslam Dönemi,2006, s. 78)	94
F.71 & F.72. Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu	95
F.73. Dar'ül Muallimin (Dericizade Arşivi)	96
F.74. Ulus İşhanı	97
F.75. Atatürk Heykeli.....	97
F.76. Taş Mektep (Mekteb-i Sultani) (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	98
F.77 & F.78. Türkiye Yükses İhtisas Hastanesi	99
F.79. Seyfiye Medresesi (Yavuz İşçen Arşivi)	100
F.80. Ulucanlar Hapishanesi ve Şükriye Camii	101
F.81. 1917 Yangını Sonrası Aziz Klement Fransız Koleji (CerModern Bir Şehir Kurmak Sergisi, 2019).....	102
F.82. Aziz Klement Fransız Koleji (Dericizade Arşivi).....	102
F.83 & F.84. Azize Tereza Kilisesi	103
F.85. Ravza-i Terakki Okulu (Yavuz İşçen Arşivi)	104
F.86. Ravza-i Terakki Okulu Kapısı (Yavuz İşçen Arşivi).....	104
F.87. Ravza-i Terakki Okulu.....	105
F.88. Ravza-i Terakki Okulu.....	105
F.89. Ravza-i Terakki Okulu Otopark Olarak Kullanılan Alan ..	105
F.90. Ankara Kız Lisesi İkinci Binası (Yavuz İşçen Arşivi)	106

F.91. Çocuk Esirgeme Kurumu Arkası Otopark Alanı	107
F.92. Otopark Alanı.....	107
F.93. Yeni Hayat İlkokulu (Kaynak: https://www.facebook.com/photo?fbid=2859231794363415&set=gm.10157614415202776)	108
F.94. Yeni Hayat İlkokulu.	108
F.95. Mutasarrıf Sarayı (Valilik) (Yavuz İşçen Arşivi)	109
F.96. Sosyal Bilimler Üniversitesi (Eski Valilik Binası)	110
F.97. Sosyal Bilimler Üniversitesi (Eski Valilik Binası)	111
F.98. Telgrafhane (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	112
F.99. Sosyal Bilimler Üniversitesi (Eski Valilik Binası) Yanından Geçirilen Yol	113
F.100. Ankara Belediye Binası (E. Kolay, 2018, s. 240)	114
F.101. Ankara Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (Eski Belediye Binası).....	115
F.102. Eski İstasyon Binası (Kaynak: https://alivedatoygur.wordpress.com/2018/07/04/bir-tarihi-degerimizi-daha-yitirmek-uzereyiz-ankara-gari/).....	116
F.103. Yeni İstasyon Binası.....	117
F.104. Büyük Postane (CerModern Bir Şehir Kurmak Sergisi, 2019)	118
F.105 PTT Genel Müdürlüğü	119
F.106. Tuz Nazırlığı (Duyun-u Umumiye-Hariciye Vekaleti), (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	120
F.107. Ziraat Bankası ve Merkez Bankası.....	120
F.108. Kızılay Binası (Kaynak: http://mimdap.org/2009/05/ankaranyn-gobedhinde-both-duran-kyzylay-binasynyn-dunu-bugunu-2/)	122
F.109. Kızılay Alışveriş Merkezi	123
F.110. Ego Hangarları (Kaynak: http://www.caglayankizilkaya.com/portfolio/ego-hangarlari-reuse-project-1-price/)	124
F.111 & F.112. Merkez Ankara İnşaatı	125

F.113. Elektrik ve Hava Gazı Fabrikası (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi).....	126
F.114 & F.115. Elektrik ve Havagazı Fabrikası.....	127
F.116 Ankara Silosu (A. Yüksel Arşivi)	128
F.117 & F.118. Ankara Adalet Sarayı	129
F.119. Park ve Bahçeler Müdürlüğü (Atılım Üniversitesi Dijital Kent Arşivi)	130
F.120. Opera Binası Arkası	131
F.121. Gençlik Parkı.....	131
F.122. Su Süzgeci Binası (Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası, 1927-1939 Mimarlar Derneği Sergisi, 2019)	132
F.123. Su Süzgeci Binası (Kaynak: http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/was/trindex.htm)	132
F.124 & F.125. Su Süzgeci Binası Arsası	133
F.126. 19 Mayıs Stadyumu (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)....	134
F.127. 19 Mayıs Stadyumu (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	134
F.128. Kapalı Tribün (Korkmaz, 2007)	135
F.129. Cumhurbaşkanlığı Locası (Z. Korkmaz, 2007).....	135
F.130 & F.131. 19 Mayıs Stadyum Alanı	136
F.132. Hipodrom (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	138
F.133. Cumhurbaşkanlığı Locası (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	138
F.134 & F.135. Millet Bahçesi İnşaat Alanı	138
F.136. Atış Poligonu Bahçesi (Kaynak: https://tr.pinterest.com/pin/759349187148546377/visual-search/).	139
F.137. Atış Poligonu Binası (U. Kavas, 2010)	139
F.138. Ankara Paraşüt Kulesi Bahçesi	140
F.139. Ankara Spor Salonu	140
F.140. Baraj Gazinosu (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi) ..	141

F.141. Baraj Gazinosu (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi) ...	142
F.142. Baraj Gazinosu (Kaynak: Ahmet Soyak Arşivi).....	143
F.143. Et ve Balık Kurumu (Kaynak: https://twitter.com/antolojiankara/status/908236130541334528).	144
F.144. ANKAmall Alışveriş Merkezi	145
F.145. Kumrular İkamet Sitesi (Sivil Mimari Bellek Ankara 1930- 1980 Sergi Kataloğu, 2014:97-99)	146
F.146. Kumrular İkamet Sitesi Arazisi, Otopark	147
F.147. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü (Kaynak: http://www.tpao.gov.tr/tarihce)	148
F.148. Adalet Bakanlığı Ek Binası.....	148
F.149. İlk Danıştay Binası (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	150
F.150. Danıştay Binası (Danıştay Kitapçığından Alınmıştır.).....	150
F.151. Danıştay Binası (Danıştay Kitapçığından Alınmıştır.).....	151
F.152. Yüksek Seçim Kurulu Binası	153
F.153 & F.154. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı (Kaynak: http://www.gazetesolfasol.com/blog/ulus-yikilmek-ve-direnmek)	154
F.155 & F.156. Tekel ve Gümrük Müsteşarlığı Binası Arsası	155
F.157. İtalya Sefareti (Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933 Sergisi, 2019).....	156
F.158. Eskişehir Yolu	157
F.159. Uybadin Köşkü (Atılım Üniversitesi Dijital Kent Arşivi) ..	158
F.160. Emek İşhanı.....	159
F.161. Afganistan Büyükelçilik Binası, Hacıbayram (Kaynak: https://www.pinterest.ca/pin/817121926115879666/?lp=true)	160
F.162. Hacı Bayram Camii ve Avlusu	161
F.163. İsviçre Sefareti (Yavuz İşçen Arşivi)	162
F.164. Denizciler Caddesi Dolmuş Durakları.....	163
F.165. Denizciler Caddesi Dolmuş Durakları ve Kağnıcıoğlu Camii	163
F.166. Atatürk Bulvarı Üzerinde Bulunan Mısır ve Lehistan Sefareti (Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933 Sergisi, 2019)	164

F.167. Mısır Sefareti (Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933 Sergisi).....	164
F.168 & F.169. Goethe Enstitüsü	165
F.170. Halk Bank Binası, 1949 (Kaynak: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=221963185855390&set=gm.2904735136236248&type=3&theater&ifg=1)	166
F.171. Yeni Halk Bank Binası	167
F.172 & F.173. İller Bankası (Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası 1927-1939 Sergisi, 2019).....	168
F.174. Melike Hatun Camisi.....	170
F.175. Melike Hatun Camisi ve Ankara Vakıf Eserleri Müzesi ...	170
F.176. Emlak ve Kredi Bankası, 1968 (Kaynak: https://twitter.com/antolojianskara/status/940818989504180224).	171
F.177. TİKA.....	171
F.178. Emlak ve Kredi Bankası ve TİKA'nın Bulunduğu Arsa ...	172
F.179. Etibank Genel Müdürlüğü Binası (Kaynak: http://www.ergir.com/2013/bir_bilmecem_var_yanit.htm).....	174
F.180. Etibank Arsası	174
F.181. Otopark	174
F.182. Atatürk Heykeli, Taşhan ve Hürriyet Oteli, 1930 (Yavuz İşçen Arşivi).....	175
F.183. Hürriyet Oteli (Yavuz İşçen Arşivi).....	175
F.184. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Atatürk Heykeli ve Ulus Şehir Çarşısı	176
F.185. Ulus Şehir Çarşısı.....	176
F.186. Ulus Şehir Çarşısı ve Roma Yolu	176
F.187. Roma Yolu ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.....	176
F.188. Hasan Bey Oteli (Yavuz İşçen Arşivi)	177
F.189 & F.190. Alsan Çarşısı.....	178
F.191. Lozan Palas (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	179
F.192. Akbank Ulus Şubesi.....	180

F.193. Belvü Palas (I. Vakıf Apartmanı) (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	181
F.194. Merkez Bankası İdare Merkezi.....	182
F.195. İstanbul Oteli (Yavuz İşçen Arşivi)	183
F.196. Atatürk Heykeli ve İstanbul Oteli (Yavuz İşçen Arşivi) ...	183
F.197. Atatürk Heykeli, Spor Genel Müdürlüğü ve Anafartalar Çarşısı	184
F.198. Kutlu Pansiyon Evi (Arkitekt Dergisi, 1936, s.211-216)	185
F.199. Türkiye İş Bankası Kurumsal Şubesi.....	186
F.200. Nur Otel (Arkitekt Dergisi, 1952, s.103-106)	187
F.201. Dışkapı Köprüsü'nün Karşısında Bulunan Boş Arsa	188
F.202. Otel Berlin (Yavuz İşçen Arşivi)	189
F.203 & F.204. Kale Yolu, Roma Tiyatrosu Alanı.....	190
F.205. Marmara Oteli (Kaynak: https://www.facebook.com/photo?fbid=913120998865364&set=gm.1715153375194436	191
F.206. Marmara Oteli ve Ek Binası (Kaynak: https://www.facebook.com/groups/unutulmayanankara/?post_id=1206378569405255	191
F.207. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi (Kaynak: Gencay Serter, 2015.)	193
F.208 & F.209. Tandoğan Terminali ve Oteli, 1972 (Yavuz İşçen Arşivi).....	194
F.210 & F.211. Ankara Büyükşehir Belediyesi Binası	195
F.212. Millet Bahçesi Sineması, 1931 (Yavuz İşçen Arşivi).....	196
F.213. Millet Meydanı ve Millet Bahçesi Sineması, 1935 (Yavuz İşçen Arşivi).....	196
F.214. 100.Yıl Çarşısı.....	198
F.215. Kulüp Sineması, 1935 (Yavuz İşçen Arşivi).....	199
F.216. Kulüp Sineması, 1932 (Yavuz İşçen Arşivi).....	199
F.217 & F.218. Çankırı Caddesi	200

F.219. Yeni Sinema (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	201
F.220. Atatürk Heykeli ve Yeni Sinema (Yavuz İşçen Arşivi)	201
F.221. Ulus Meydanı, Anafartalar Caddesi	202
F.222. Ulus Şehir Çarşısı, Zincirli Cami	202
F.223. Ulus Sineması, 1968 (Yavuz İşçen Arşivi).....	203
F.224. Soysal Çarşısı.....	205
F.225. Yapı Kredi Bankası ve Soysal Çarşısı	205
F.226. Ankara Sineması, 1970 (Yavuz İşçen Arşivi)	206
F.227. Ankara Sineması (Yavuz İşçen Arşivi).....	206
F.228 & F.229. Balıkçioğlu İş Merkezi.....	207
F.230. Melek Sineması, 1955 (Kaynak: https://i.pinimg.com/originals/c5/a6/eb/c5a6eb300ac44f9be2f53d16a9291496.jpg).....	208
F.231. İş Merkezi.....	208
F.232. Renkli Sinema (Kaynak: https://emekbahceli.blogspot.com/2014/01/renkli-sinema-1960l-yillar.html)	209
F.233. Renkli Sinema Salonu, 1957 (Kaynak: https://emekbahceli.blogspot.com/2014/01/renkli-sinema-1960l-yillar.html)	209
F.234. Azerbaycan Caddesi, Milyon Performance Hall.....	210
F.235. Milyon Performance Hall Arka Cephe	210
F.236. Gölbaşı Sineması, 1961 (Kaynak: https://pbs.twimg.com/media/DIVr_LVXcAA7Ri0?format=jpg&name=small).....	211
F.237. İş Merkezi.....	211
F.238. Bend Deresi Roma Su Bendi (Dericizade Arşivi).....	213
F.239. Bend Deresi Su Bendi (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	213
F.240 & F. 241. Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol.....	214
F.242. Dağ Mahallesi (Çakırlar) Köprüsü, 1895 (Kaynak: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1053413508366456&set=g.740598122649971&type=1&theater&ifg=1).....	215

F.243. Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol ve Dolmuş Durakları .	216
F.244. Dışkapı'yı Cebeci'ye Bağlayan Yol.....	216
F.245. Tabakhane Köprüsü (Kaynak: http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-9.html)	218
F.246. Tabakhane Köprüsü (Kaynak: https://tr.pinterest.com/pin/542824561321096366/visual-search/?cropSource=6&h=367&w=530&x=20&y=14)	218
F.247 & F.248. Tabakhane Camii Civarı.....	218
F.249. Ördekli Köprüsü (Yavuz İşçen Arşivi).....	220
F.250. Bent Deresi Dolmuş Durakları	220
F.251. Bent Deresi Dolmuş Durakları Civarı	220
F.252. Çankırıkapı Köprüsü (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi).	222
F.253 & F.254. Dışkapı Köprüsü	222
F.255. Toygar (Taş) Köprüsü (Yavuz İşçen Arşivi)	223
F.256. Kazımkarabekir Caddesi ve İstanbul Yolu Kesişimi	224
F.257. Uluçınar Köprüsü (Kaynak: https://www.facebook.com/ozankemal72/photos/pcb.2318533128168726/2318532894835416/?type=3&theater).....	225
F.258. Bent Deresi Caddesi	226
F.259. Taşhan (Yavuz İşçen Arşivi).....	227
F.260. Atatürk Heykeli ve Taşhan (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi).....	227
F.261. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.....	229
F.262. Atatürk Heykeli ve Sosyal Bilimler Üniversitesi.....	229
F.263. Mustafa Tefik Efendi Hanı (Yavuz İşçen Arşivi).....	230
F.264. 100. Yıl Çarşısı.....	230
F.265. Şakir Bey Hanı (Yavuz İşçen Arşivi).....	232
F.266. Ulus Şehir Çarşısı.....	233
F.267. Kayseri Hanı (Yavuz İşçen Arşivi)	234
F.268. Ulus Şehir Çarşısı.....	234
F.269. Tahtakale Hamamı (M. Tunçer, 2014, s. 29)	235

F.270. 1929 Yangını Sonrası Tahtakale Hamamı (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	235
F.271. Ulus Sebze Hali, Anafartalar Caddesinden Bakış	236
F.272. Ulus Sebze Hali, Suluhan'dan Bakış	236
F.273. Hasan Paşa Hamamı (Yavuz İşçen Arşivi)	237
F.274. Hasan Paşa Hamamı (CerModern Bir Şehir Kurmak Sergisi, 2019)	237
F.275. Hükümet Meydanı, Sosyal Bilimler Üniversitesi	238
F.276. Abidinpaşa Çeşmesi, 1922 (Yavuz İşçen Arşivi)	239
F.277. Alsancak Sokak	240
F.278. Kozmeto'nun Değirmeni (Kaynak:https://www.facebook.com/photo/?fbid=1238332593207879&set=gm.3322211944488563)	241
F.279. Kozmeto'nun Değirmeni (Yavuz İşçen Arşivi)	241
F.280 & F.281. Ankara Hastanesi Acil Giriş	242
F.282. Atatürk Orman Çifliği, Marmara Köşkü (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	243
F.283. Marmara Köşkü, Güney Cephe (Leyla Alpagut, 2012)	244
F.284. Marmara Köşkü, Batı Cephe (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	244
F.285. Marmara Köşkü, Güney Cephe (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	245
F.286. Marmara Köşkü, Güney Cephe (Leyla Alpagut, 2012)	245
F.287. Marmara Köşkü Ek Yapı (Leyla Alpagut, 2012)	246
F.288. Marmara Köşkü ve Marmara Havuzu (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	246
F.289. Marmara Havuzu ve İzmir Köşkü (Kaynak: https://mapio.net/pic/p-19475094/)	247
F.290. İzmir Köşkü Güney Cephesi (Leyla Alpagut, 2012)	247
F.291. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Marmara Köşkü (Ahmet Soyak Arşivi)	248
F.292. Vakıf Evleri (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	249
F.293. Radisson Blu Oteli ve Merkez Bankası	251

F.294. Jandarma Karakolu (Dericizade Arşivi).....	252
F.295. Jandarma Karakolu Arka Cephe (TMMOB Ankara Şubesi, Bina Kimlikleri, 2005).....	252
F.296. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi (Kaynak: https://gezilmesigerekenyerler.com/cumhurbaskanligi-kulliyesi-millet-camisi-kutuphanesi)	253
F.297. Bira Fabrikası Kompleksi (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi).....	254
F.298. Memur ve İşçi Lokantası, Ön Cephe (Leyla Alpagut, 2010) ...	254
F.299. T.C. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi (Kaynak: (Kaynak:https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/78862/cumhurbaskanligi-himayesinde-15-temmuzun-birinci-yilina-ozel-anma-programi.html)	255
F.300 & F.301. Modern Çarşı (Kaynak: Lab Sektör Yıl:1 Sayı:1)	256
F.302 & F.303. Günümüzde Otopark Olarak Kullanılan Modern Çarşı'nın Arsası	257
F.304 & F.305. Eşref Özand Evi - Körfez Lokantası (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi).....	258
F.306. Eşref Özand İş Hanı	259
F.307. Tunalı Hilmi Caddesi'nde Bulunan İlk Milka Pastanesi (Kaynak: https://i.pining.com/originals/81/7a/83/817a835922e322eaa34654313e1382d2.jpg).....	260
F.308. Milka Pastanesi – Dr. Celal Bey Evi (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	260
F.309. Milka Pastanesi (Koç Üniversitesi VEKAM Arşivi)	261
F.310. Grand Ankara Oteli (Eski Büyük Ankara Oteli).....	261
Res.1. Rijksmuseum'da bulunan “Ankara Manzarası” Tablosu'nun Renkli Reprodüksiyonu (Eyice, 1970).....	66
Res.2. “Ankara Manzarası” Tablosu (Eyice, 1970).....	223